

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

Development of Innovative Buddhist Communication

Space for Media Literacy Among Thai Youths.

โดย

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

พระสุรชัย สุรชโย, ดร.

ดร.ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่

พระครูวิรุฬห์สุดคุณ, ผศ.ดร.

ดร.ณัชชา อมราภรณ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765010

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

Development of Innovative Buddhist Communication

Space for Media Literacy Among Thai Youths.

โดย

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู

พระสุรชัย สุรชโย, ดร.

ดร.ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่

พระครูวิรุฬห์สุดคุณ, ผศ.ดร.

ดร.ณัชชา อมราภรณ์

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765010

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Development of Innovative Buddhist Communication
Space for Media Literacy Among Thai Youths.

BY

Assoc. Prof. Dr. Somsak Boonpoo
Phra Surachai Sueachyo, Dr.
Dr.Yudthvee Kaewthongyai
Phrakhru Virulauthakun, Asst.Prof,Dr.
Dr.Natcha Amaraporn

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765010

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
ผู้วิจัย	: รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒) การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๓) การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๔) การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย และ ๕) การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน จำนวน ๒๐ คน และนักเรียน จำนวน ๓๕๑ คน และเครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประชุมสนทนากลุ่มย่อย การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกัน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่ส่งเสริมพลังความคิด การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สนับสนุนบทบาทผู้สอนในยุค New normal โดยฝึกผู้เรียนให้มีแนวการทำงานบนพื้นฐานของความรู้ พร้อมทั้งทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิด ทักษะการใช้ชีวิต และทักษะการทำงานงานสู่สังคมแหล่งการเรียนรู้และพัฒนาารูปแบบที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๒. การพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย คือ ๑) การสื่อสารในรูปแบบวิถีพุทธ ๒) การวิเคราะห์สื่อสารด้วยหลักพุทธธรรม ๓) รูปแบบการใช้ประโยชน์จากสื่อสารแบบพุทธบูรณาการ และ ๔) การเรียนรู้ และเข้าใจธรรมชาติของสื่อ จุดมุ่งหมายที่จะสื่อสารออกไป และดำเนินกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๓. การพัฒนากิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย สอดคล้องวิสัยทัศน์ และอัตลักษณ์โรงเรียน ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ คือ ๑) กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ ๒) กิจกรรมการสื่อสารในสังคมเชิง

พุทธ ๓) กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ ๔) กิจกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ และนำไปสร้างเครือข่ายสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๔) การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย จากสภาพที่เป็นจริงของเยาวชนในการเรียนรู้การสื่อสารเชิงพุทธ สามารถเรียนรู้ เข้าใจ นำไปใช้และ ถ่ายทอดสู่ผู้อื่นได้ เป็นแนวทางในการส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยต่อไป

๕) การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ประกอบด้วย ๑) รูปแบบการขับเคลื่อนรู้ทันสื่อตามหลักไตรสิกขา ๒) รุ่งอรุณของการศึกษา ๓) รู้ทันสื่ออย่างผู้มีปัญญา ๔) มีปฏิสัมพันธ์ในยุคข่าวสารข้อมูล และ ๕) มีคุณธรรม ๔ ความเจริญงอกงามแห่งปัญญา และติดตามและประเมินผล ความรู้ที่ได้รับและการนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้

Research Title : The development of Buddhist communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth

Research : Assoc.Prof.Dr.Somsak Boonpoo and other

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : B.E. 2565

ทุนอุดหนุนการวิจัย : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the approaches for the development of Buddhist communication innovation, 2) to develop the Buddhist Communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth, 3) to develop activities and knowledge of Buddhist communication innovation for media literacy of Thai youth, 4) to create a network of Buddhist Communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth, and 5) to promote the Buddhist Communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth. The research employed qualitative research and action research methodologies. The informants included 20 administrators and teachers, as well as 351 students. The research instruments used were an interview form, a focus group discussion form, a forum for sharing opinions, and descriptive data analysis.

The results revealed that

1. Approaches for the development of Buddhist communication innovation are communications that promote the power of thinking and creative learning, supporting the role of teachers in the New Normal era by training learners to have a working style based on knowledge, along with knowledge-seeking skills, thinking skills, life skills, and work skills to become a learning source society and develop the model of the Buddhist communication innovation.

2. The development of the Buddhist Communication Education Sandbox model for media literacy of Thai youth includes 1) the Buddhist communication style, 2) Buddhist communication analysis, 3) the utilization model of integrated Buddhist communication, and 4) learning and understanding the nature of the medium and the

purpose of communication, in order to conduct activities related to Buddhist communication innovation.

3. The development of Buddhist communication innovation activities for media literacy of Thai youth aligns with the vision and school identity through an integrated learning process that emphasizes human values. These activities include: 1) Buddhist communication activities for teaching and learning, 2) Buddhist social communication activities, 3) Buddhist communication activities for life, and 4) Activities to drive the Buddhist Communication Education Sandbox and establish a network for the Buddhist Communication Education Sandbox.

4. Creation of a network for the Buddhist Communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth. This network is based on the actual situation of youth in learning Buddhist communication and aims to enable them to learn, understand, apply, and transmit their knowledge to others. It serves as a guideline to promote the drive of the Buddhist Communication Education Sandbox of Thai youth, ensuring their future media literacy.

5. Driving the Buddhist Communication Education Sandbox for media literacy of Thai youth consists of the following components: 1) the media literacy drive model based on the threefold principle, 2) the dawn of education, 3) media literacy as exemplified by a wise person, 4) emphasizing analytical insight as the key principle for the information age, and 5) cultivating Vuddhi-Dhamma 4, which involves the growth of wisdom and the ability to monitor and evaluate acquired knowledge and its application in daily life.

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย และสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อนำผลงานวิจัยนั้นไปใช้พัฒนาสังคม ประเทศชาติ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเล่มนี้ รายงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ และความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่ายประกอบกัน กราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของงานตลอดระยะเวลาของการวิจัย และขอเจริญกรรมผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่เข้าสัมมนาเชิงปฏิบัติการและให้ข้อมูล และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณะ
ธันวาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๙
๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๔๐
๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๘๔
๒.๔ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๙๓
๒.๕ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๑๐๘
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑๕
บทที่ ๓ บทนำ	๑๒๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๒๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๑๒๖
๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๒๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๒๘
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๒๙
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๓๐
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๓๑
บทที่ ๔ ผลการศึกษา.....	๑๓๒
๔.๑ ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๑๓๒
๔.๒ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ.....	๑๔๔
๔.๓ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๑๖๑
๔.๔ พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ เยาวชนไทย.....	๑๘๐
๔.๕ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย..	๑๙๐
๔.๖ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๑๙๕
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๒๑๒
๕.๑ สรุปผลวิจัย.....	๒๑๒
๕.๒ อภิปรายผล.....	๒๑๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๒๒๖
บรรณานุกรม.....	๒๒๗
ภาคผนวก.....	๒๓๕
ภาคผนวก ก. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๒๓๖
ภาคผนวก ข. แบบคำถามในงานสัมมนา.....	๒๔๐
ภาคผนวก ค. หนังสือขออนุญาตลงพื้นที่ประกอบการทำวิจัย.....	๒๔๗
ภาคผนวก ง. รูปภาพการลงพื้นที่วิจัยของคณะผู้วิจัย.....	๒๔๙
ประวัตินักวิจัย.....	๒๕๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑ แสดงจำนวนประชากร.....	๖
๒.๒ แสดงจำนวนสัดส่วนประชากร.....	๖
๒.๑ แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร.....	๑๑
๒.๒ แสดงสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการส่งสาร.....	๑๘
๓.๑ แสดงจำนวนประชากร.....	๑๒๗
๓.๒ แสดงสัดส่วนจำนวนประชากร.....	๑๒๘
๔.๑ แสดงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	๑๓๗
๔.๒ แสดงบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ.....	๑๔๔
๔.๓ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียนปฏิบัติ.....	๑๕๔
๔.๔ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียน.....	๑๘๒
๔.๕ แสดงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	๑๘๔
๔.๖ แสดงสรุปนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๑๘๙
๔.๗ แสดงนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี.....	๑๙๑

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๔.๑	แสดงการสัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์นกร เจ้าอาวาสวัดถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัด อุบลราชธานี.....	๑๔๖
๔.๒	แสดงสัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี.....	๑๔๘
๔.๓	แสดงการจัดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมสื่อสารโรงเรียนมัธยมจุลมนี.....	๑๔๙
๔.๔	แสดงการลงพื้นที่โรงเรียนมัธยมจุลมนีศรีสะเกษ.....	๑๕๐
๔.๕	แสดงกิจกรรมโรงเรียนมัธยมจุลมนีศรีสะเกษ.....	๑๕๑
๔.๖	แสดงการบูรณาการนวัตกรรมสื่อสารโดยผู้อำนวยการโรงเรียน.....	๑๕๖
๔.๗	แสดงการสร้างนวัตกรรมลดใช้พลังงานโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล.....	๑๕๗
๔.๘	แสดงกิจกรรมส่งเสริมมารยาทชาวพุทธ โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล.....	๑๕๘
๔.๙	แสดงกิจกรรมการสวดมนต์โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล.....	๑๖๐
๔.๑๐	แสดงประชุมวางแผนร่วมกันในการจัดพัฒนาพื้นที่การสื่อสาร.....	๑๖๓
๔.๑๑	ใช้พื้นที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นที่การสื่อสารทาง ศาสนา วัฒนธรรม และสังคม.....	๑๖๔
๔.๑๒	แสดงการกำหนดพื้นที่นวัตกรรมสื่อสาร.....	๑๖๕
๔.๑๓	แสดงประชุมร่วมกับผู้บริหาร ครู กำหนดพื้นที่นวัตกรรมสื่อสาร.....	๑๖๕
๔.๑๔	แสดงการกำหนดพื้นที่ติดตั้งอุปกรณ์การสื่อสารนวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธ.....	๑๖๙
๔.๑๕	แสดงพื้นที่ที่จะปรับเป็นมุมสื่อสารนวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธ.....	๑๗๐
๔.๑๖	แสดงภาพกราฟิกทำจากฟิวเจอร์บอร์ด รูปแบบนวัตกรรมสื่อสารเชิง พุทธ.....	๑๗๑
๔.๑๗	แสดงนวัตกรรมสื่อสารเชิงพื้นที่ และบนโลกออนไลน์.....	๑๗๖
๔.๑๘	แสดงต้นไม้กระຈະสะท้อนตนเอง.....	๑๗๗
๔.๑๙	แสดงบอร์ดห้องการค้นหาตนเองและให้กำลังใจผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์.....	๑๗๘
๔.๒๐	แสดงมุมนิทานสอนใจใช้สื่ออย่างไรให้เกิดประโยชน์.....	๑๗๙
๔.๒๑	แสดงกิจกรรมการของโรงเรียน.....	๑๙๗
๔.๒๒	แสดงเว็บไซต์โรงเรียนวัดบ้านสร้าง.....	๒๐๐
๔.๒๒	แสดงข่าวประชาสัมพันธ์สาธารณะโรงเรียนวัดบ้านสร้าง.....	๒๐๑
๔.๒๓	แสดงตราประจำโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย.....	๒๐๕
๔.๒๔	แสดงบรรยายห้องเรียนโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย.....	๒๐๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
๕.๑	แสดงภาพกราฟิกทำจากฟิวเจอร์บอร์ด รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๒๑๔

สารบัญแผนภาพ

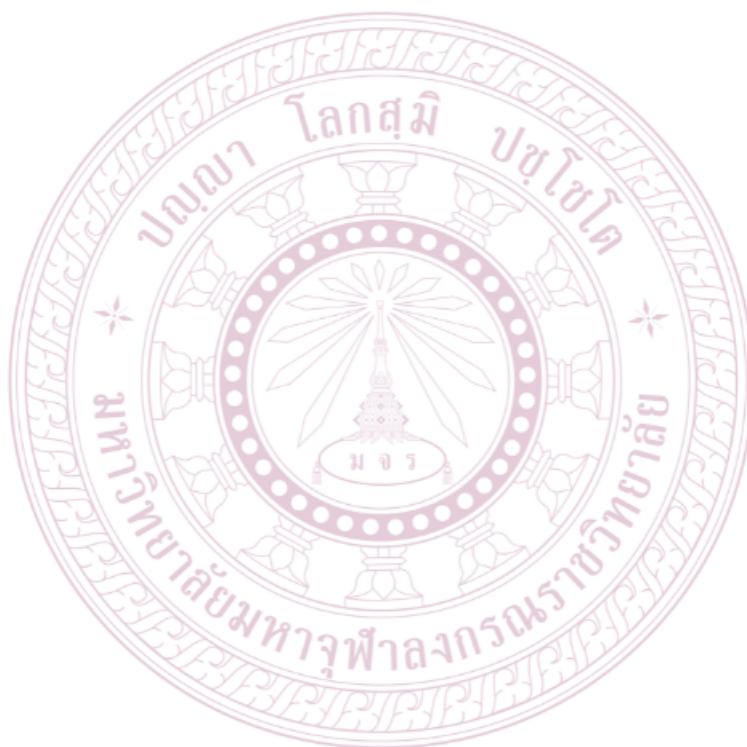
แผนภาพที่		หน้า
๑.๑	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘
๒.๑	แสดงตัวกรองความคิด.....	๓๐
๒.๒	แสดงขั้นตอนและประตู.....	๓๐
๒.๓	แสดงการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์.....	๓๑
๒.๔	แสดงการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ.....	๓๑
๒.๕	แสดงกระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่น.....	๖๐
๒.๖	แสดงกระบวนการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญหา.....	๖๐
๒.๗	แสดงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๖๕
๒.๘	แสดงปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๖๗
๒.๙	แสดงองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๖๙
๒.๑๐	แสดงแนวทางปฏิบัติของการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๗๐
๒.๑๑	แสดงขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation.....	๘๘
๒.๑๒	แสดงขั้นที่ ๒ คือ I : Influence.....	๘๘
๒.๑๓	แสดงขั้นที่ ๓ คือ C : Control.....	๘๙
๒.๑๔	แสดงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ๓ ขั้นตอน.....	๙๐
๒.๑๕	แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ.....	๑๐๙
๓.๑	แสดงกระบวนการวิจัย.....	๑๓๑
๔.๑	แสดงพลังความคิดของนวัตกรรมการสื่อสารที่นำไปสู่การเรียนรู้.....	๑๓๔
๔.๒	แสดงบทบาทผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน.....	๑๓๖
๔.๓	แสดงการสังเคราะห์ ๓ ความรู้สู่การต่อยอดความรู้และนวัตกรรม.....	๑๔๐
๔.๔	แสดงนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ.....	๑๔๓
๔.๕	แสดงกระบวนการและช่วงทางการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา.....	๑๔๗
๔.๖	แสดงภาพกราฟิกแสดงการสื่อในระดับปัจเจกบุคคล.....	๑๗๒
๔.๗	แสดงการสังเคราะห์ ๓ ความรู้สู่การต่อยอดความรู้และนวัตกรรม.....	๑๘๖
๔.๘	แสดงทิศทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ ของเยาวชนไทย.....	๑๙๓

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่

หน้า

๔.๙	แสดงแนวทางการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย.....	๑๙๔
-----	--	-----

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ทำให้เรื่องของทุนมนุษย์ได้กลายมาเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการได้เปรียบทางการแข่งขันธุรกิจ กล่าวคือสังคมและเศรษฐกิจในอนาคตต้องพึ่งพาความรู้มากขึ้น โดยงานและองค์การต่างๆ จะต้องพึ่งพาความรู้ของคนมากกว่าเครื่องจักร มีการพัฒนาที่ต้องใช้สมองมากขึ้น การใช้แรงงานลดปริมาณลง งานด้านการบริการจะมีการเติบโตมากขึ้นด้วย อุตสาหกรรมจำเป็นพึ่งพาความสามารถของมนุษย์ การพัฒนาอย่างรวดเร็วของคอมพิวเตอร์การสร้างเครือข่ายการติดต่อสื่อสารช่วยให้ข้อมูลต่างๆ ถูกแบ่งปันและสื่อสารไปได้ทั่วทุกมุมโลก (นิสตาร์ก เวชยานนท์, ๒๕๔๙ : ๑๕) เนื่องจากการก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศ การสื่อสารไร้สาย เป็นคำพยากรณ์ที่ได้รับการคาดหมายอย่างกว้างขวางจากแวดวงวิชาการและสื่อมวลชน จากนี้ไปจะไม่ใช้เรื่องแปลกประหลาดที่เราสามารถทำให้การรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นเรื่องที่ย่างและสะดวกสบายมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารไร้สาย ในปัจจุบันนี้สังคมไทยได้มีการประยุกต์ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการสื่อสารอยู่หลายรูปแบบ เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) การสนทนา (Chat) การอ่านหรือแสดงความคิดเห็นในเว็บบอร์ด การติดตามข่าวสาร การเรียนรู้ออนไลน์ (e-Learning) เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการที่อินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทหนึ่งในสังคมไทยนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม ผลกระทบทางบวก เช่น สามารถได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารมากยิ่งขึ้น สามารถติดต่อสื่อสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เป็นต้น ผลกระทบทางลบ เช่น เกิดภัยทางสังคมจากการที่ได้มีการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การได้รับข้อมูลหรือรูปภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตเป็นนวัตกรรมการสื่อสารที่เติบโตและได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วมากในปัจจุบัน เนื่องด้วยความสามารถในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในลักษณะสื่อประสม คือ สามารถสื่อความหมายทั้งในรูปแบบของข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและเสียง ไปในเวลาเดียวกัน ทำให้ผู้ใช้สามารถรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ผ่านบริการต่างๆ ของอินเทอร์เน็ตได้ การบริการอย่างหนึ่งที่นับว่ามีบทบาทและโดดเด่นบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็คือ เครือข่ายสังคม Social Network เป็นเว็บพื้นฐานในการบริการที่จะให้แต่ละบุคคลสามารถสร้างเครือข่ายอย่างเป็นระบบทั้งระดับเล็กหรือใหญ่ในสังคม มีการสร้างบัญชีรายชื่อผู้ติดต่อที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสิ่งที่สนใจเหมือนกันได้โดยผ่านการติดต่อกันเป็นเครือข่าย โดยเป็นการรู้จักกันต่อไปเป็นทอดๆ คล้ายเครือข่ายใยแมงมุมที่โยงกันไปมาได้ และสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งสำหรับ Social Network นั่นก็คือ เราสามารถพูดคุย นำเสนอ บอกเล่าเรื่องส่วนตัว และเรื่องราวการเรียน

เรื่องราวที่เราสนใจ หรือแม้แต่การทำรายงานของเราและของกลุ่มเราได้ ดังนั้นเราจึงควรใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตและเว็บสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ แทนที่จะนำเสนอรูปภาพส่วนตัวหรือเรื่องราวที่ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ หันมารวมกลุ่มกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันโดยผ่านเว็บไซต์สังคมออนไลน์ที่มีให้บริการฟรีอยู่มากมายหลากหลายในอินเทอร์เน็ตอย่างไรก็ตามทราบกันดีว่าระบบอินเทอร์เน็ตเปรียบเสมือนดาบสองคมที่มีทั้งผลดีและผลเสียต่อผู้ที่มาใช้บริการ และด้วยเหตุผลที่ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบนระบบอินเทอร์เน็ตได้นั้นจึงทำให้เกิดความเสี่ยงขึ้นต่อผู้ให้บริการ ทั้งนี้ก็มีผลเนื่องมาจากการที่ผู้ให้บริการมีการใช้บริการมากเกินไปหรือจากอิทธิพลทางสังคมที่ทำให้ต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมออนไลน์ มีการแสดงออกซึ่งตัวตนรวมถึงข้อมูลในเรื่องส่วนตัวอาจมีการถูกละเมิดความเป็นส่วนตัว การโจรกรรมข้อมูลหรือรูปภาพ การเปิดเผยข้อมูลที่ปราศจากการกลั่นกรองซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆหรือบุคคลที่อ้างถึงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องได้รับความเสียหาย เมื่อสื่อออนไลน์มีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันได้สร้างปัญหาสถาบันครอบครัวในปัจจุบันนี้ที่มีค่านิยมตามแบบตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพ่อแม่ทำให้ขาดความรับผิดชอบต่อกัน ไม่มีการถ่ายทอดความรู้สึกความเป็นพ่อแม่ลูกกัน ผลเสียก็ตกอยู่กับลูก (ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, ๒๕๖๑ : ๓) เพราะว่าพ่อแม่เลี้ยงลูกและรักลูกไม่เป็น พ่อแม่ส่วนใหญ่เลี้ยงลูกให้เป็นนักเสพนักบริโภค ขาดความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาลูกให้เป็นนักศึกษาและนักสร้างสรรค์ นอกจากนั้นบทบาทของพ่อแม่ยังได้ลดลงไป เพราะเทคโนโลยีข่าวสารโดยเฉพาะโทรทัศน์ได้เข้ามามีบทบาทมากกว่าพ่อแม่ มีผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล เช่น เด็กที่เคยยึดพ่อแม่เป็นแบบฉบับ ในเรื่องค่านิยม อารมณ์ แบบของความประพฤติที่ช่วยให้เด็กมีบุคลิกภาพที่ดี แต่เมื่อหน่วยของครอบครัวถูกทำลายลง ลูก ๆ บางครั้งก็ไม่ทราบว่าจะหันหน้าไปพึ่งใคร ซึ่งอาจทำให้เขาผิดหวัง และมีเรื่องที่ทำให้สะเทือนใจ กลายเป็นเด็กกระทำผิด เช่น การประพฤติผิดทางเพศ ติด ยาเสพติด และการเป็นเด็กจรจัด ฯลฯ การปรับตัวของเด็ก หลังการหย่าร้าง ลูกมักจะอยู่กับแม่ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อบุคลิกภาพของเด็ก เพราะทั้งพ่อและแม่จะเป็นคนอบรมเด็ก และเด็กก็เรียนรู้บทบาทจากพ่อและแม่ ซึ่งเป็นต้นฉบับสำหรับชีวิตของผู้ใหญ่ แต่ถ้าเหลือแต่แม่ และแม่ต้องทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ โดยบางครั้งแม่ก็ไม่สามารถปลูกฝังพฤติกรรมแบบพ่อให้แก่ลูกได้ ทำให้เด็กมีปัญหาทางเพศ เช่น เด็กผู้ชายจะมีนิสัยเป็นผู้หญิง เด็กผู้หญิงจะมีนิสัยเป็นเพศชาย ในอีกแง่มุมเด็กที่ถูกเลี้ยงดูจากพ่อก็จะมีพฤติกรรมเลียนแบบพ่อ แต่อย่างไรก็ตามเด็กทั้งหญิงและชายโดยทั่วไปมักจะมีความใกล้ชิดชอบกับแม่มากกว่าพ่อ แม่จึงมีอิทธิพลโน้มน้าวจิตใจเด็กได้มากกว่า และในกรณีที่ครอบครัวไม่มีความสุข ลูกสาวและลูกชายมักจะเข้าข้างแม่มากกว่าพ่อแต่จะมีการเลียนแบบพฤติกรรมที่ปรากฏตามสื่อโซเชียลเน็ตเวิร์คแทน

จากข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคสื่อออนไลน์ในปัจจุบันของคนไทยที่ทวีคูณอยู่เรื่อย ๆ จนติดอันดับโลก ดังจะเห็นได้จากรายงานพฤติกรรมผู้บริโภคด้าน Digital และ Social Media ที่ทั่วโลกจับตาม

มอง คือ Global Digital Report ของ We Are Social และ Hootsuite แพลตฟอร์มด้านการบริหารจัดการสื่อสังคมออนไลน์ ที่สำรวจข้อมูลและพฤติกรรมการใช้งานดิจิทัลของผู้คนทั่วโลก ล่าสุดเปิดสถิติถึงเดือน ก.ค. เป็นช่วงครึ่งปีหลังของปี ๒๕๖๔ มีสถิติที่น่าสนใจหลายเรื่อง โดยสถิติเผยว่า **วันนี้มีผู้ใช้อุปกรณ์พกพาทั่วโลกมากถึง ๕.๒๗ พันล้านคน คิดเป็นสัดส่วน ๖๗% ของประชากรทั้งโลก มีจำนวนผู้ใช้มือถือเพิ่มขึ้น ๒.๓% ในปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้น ๑๑๗ ล้านคน คิดเป็นผู้ใช้ใหม่เกือบ ๑๐ ล้านคนต่อเดือน ปัจจุบันมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกมากกว่า ๔.๘๐ พันล้านคน คิดเป็น ๖๑% ของประชากรโลกทั้งหมด** ขณะที่ตัวเลขผู้ใช้โซเชียลมีเดียเพิ่มขึ้นมากกว่า ๑๓% นับตั้งแต่ช่วงเวลานี้ของปีที่แล้ว ข้อมูลล่าสุดแสดงให้เห็นว่ามีผู้ใช้เพิ่มขึ้นมากกว่าครึ่งพันล้านคนในเวลาเพียง ๑๒ เดือน ปัจจุบัน มีผู้ใช้โซเชียลมีเดียมากถึง **๔.๔๘ พันล้านคนทั่วโลก เท่ากับเกือบ ๕๗% ของประชากรทั้งหมดของโลก** สถิติจาก We Are Social ยังพบด้วยว่า **วันนี้ คนไทย ๖๙% อยู่บนโลกออนไลน์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และมีพฤติกรรมออนไลน์หลายอย่างที่เริ่มได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้น** คนไทยใช้โซเชียลมีเดียเป็นช่องทางหลักในการอัปเดตข่าวเป็นอันดับ ๑ ของโลกในปีนี หรือคิดเป็น ๗๘% ขณะที่คนไทยมากถึง ๙๑% อ่านข่าวออนไลน์ มากเป็นอันดับสองของโลก แน่นอนว่า “โซเชียล มีเดีย” กลายเป็นช่องทางรับรู้ข่าวสารของคนไทยที่ทรงอิทธิพลมากในช่วงที่ผ่านมา สถิติเผยต่อไปว่า ในกลุ่มของโซเชียลมีเดีย คนไทยใช้ “Facebook” มากเป็นอันดับ ๘ ของโลก โพสต์เฟซบุ๊กเฉลี่ยคนละ ๑๑ ครั้งต่อเดือนและคอมเมนต์บนเฟซบุ๊กเฉลี่ย ๘ ครั้งต่อเดือน ขณะที่ ยังเหนียวแน่นกับ YouTube คนไทยใช้มากเป็นอันดับ ๑๘ ของโลกในปีนี ใช้ Instagram มากเป็นอันดับ ๑๖ ของโลก ใช้ Facebook Messenger มากเป็นอันดับ ๖ ของโลก และใช้ Twitter มากเป็นอันดับ ๑๐ ของโลกปีนี้ ด้วยจำนวนผู้ใช้งาน ๙.๔๕ ล้านคน ขณะที่ การรักษาระยะห่าง การกักตัว ทำให้คนไทย ๓๔.๘% ใช้ Video Call ติดต่อสื่อสารถึงกันมากขึ้นในปีนี แน่นอนว่า คนไทย หันหาหมอทางออนไลน์เพิ่มขึ้น ๑๕.๑% ด้วยเช่นกัน ขณะที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (covid-๑๙) ประเทศล็อกดาวน์ ส่งผลให้คนไทยซื้อของใช้เข้าบ้านทางออนไลน์มากเป็นอันดับ ๑ ของโลกในปีนีเช่นกัน และคนไทย ๕๒.๕% หาข้อมูลสินค้าก่อนซื้อทางออนไลน์เป็นประจำด้วย และ ๑ ใน ๓ ของคนไทยหันมาทำธุรกรรมการเงินทางออนไลน์เป็นเรื่องปกติแล้ว^๑

ด้วยปัญหาดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เชื่อมโยงสู่การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

^๑กรุงเทพมหานคร, เปิดสถิติคนไทยเสพติดออนไลน์โซเชียลสูงติดอันดับโลก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.bangkokbiznews.com/tech/950958> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๔].

และใช้ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เพื่อสร้างสรรค์การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและเปิดพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการสื่อสารอย่างสันติ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์การศึกษาค้นคว้าพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยมีวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
๒. เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๓. เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๔. เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๕. เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเป็นอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๒ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยทำได้
อย่างไร
- ๑.๓.๓ พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ
เยาวชนไทยประกอบไปด้วยอะไรบ้าง
- ๑.๓.๔ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยมี
สถานที่ใดที่เหมาะสมที่สามารถขยายเครือข่ายได้
- ๑.๓.๕ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยทำได้
อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเรื่องนี้ครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องศึกษาดังนี้ การเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ การเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นและเวทีชุมชนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยมีรายละเอียดคือ

๑. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

๑. โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. โรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ ๑" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. โรงเรียนนครหลวง "อุดมรัชต์วิทยา" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) ประชากร ได้แก่

ตารางที่ ๑.๑ แสดงจำนวนประชากร

ที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	ผู้บริหาร	๑๑ รูป/คน
๒	ครู	๖๔ รูป/คน
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๙ รูป/คน
๔	นักเรียน	๓๑๖ คน
	รวม	๔๐๐ รูป/คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๔๐๐ รูป/คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๑๓ รูป/คน

๒. พื้นที่เครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศ และ สร้างกลไกการพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

๑) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๑.๒ แสดงสัดส่วนจำนวนประชากร

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๔๐	๑๒๔
๒	โรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ ๑" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๗๖๑	๑๐๑
๓	โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๗๐	๓๖
๔	โรงเรียนนครหลวง "อุดมรัชต์วิทยา" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕๖๓	๗๔
	รวม	๒,๕๓๔	๓๓๕

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๓๕ คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๓๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม วัฒนธรรมของการเสฟสื่อที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ หมายความว่า กระบวนการถ่ายทอดและการเรียนรู้เกี่ยวกับสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อให้เยาวชนรู้เท่าทันวิถีโลก ผ่านกิจกรรมที่สร้างสรรค์ พัฒนาด้านสติปัญญาและมีวิจารณญาณในการเสฟสื่ออย่างมีประสิทธิภาพตามวิถีธรรม

พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ หมายความว่า คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ การเสฟสื่ออย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ดังนี้

๑) การเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธธรรมในการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการและไตรสิกขา กระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตร เป็นต้น

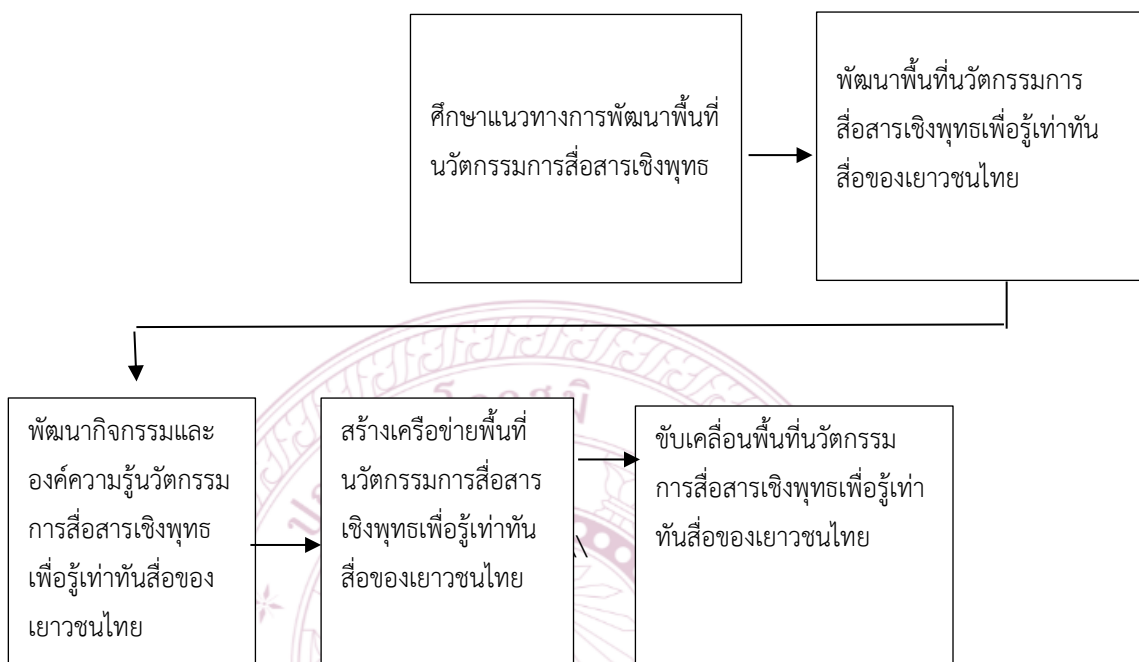
๒) การเสฟสื่ออย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การเสฟข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจในการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

๓) การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการสื่อสารตามยุทธวิธีวิถีพุทธอย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทและบทบาทของเยาวชนที่เป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร

๔) เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ หมายถึง กระบวนการปลูกฝังให้เยาวชนไทยมีความพร้อมและรู้เท่าทันสื่อออนไลน์สารสนเทศในยุคดิจิทัล ตลอดจนปลูกฝังให้มีภูมิคุ้มกันในการเสฟสื่ออย่างมีสติ

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย” ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
- ๑.๗.๒ ได้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
- ๑.๗.๓ ได้กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
- ๑.๗.๔ ได้เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
- ๑.๗.๕ ได้ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๓) เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๕) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๔ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๕ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๒.๑.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารของแชนนอนและวีเวอร์ (Claude E.Shannon and Warren Weaver)^๑ ได้ทำการทดลองการจัดระบบให้การพูดโทรศัพท์ที่มีเสียงที่ฟังได้ชัดเจน สามารถรับทราบข่าวสารได้ชัดเจนและวีเวอร์ได้นำเอาความคิดของแชนนอนไปขยายผลต่อใช้ได้กับการสื่อสารของมนุษย์ และการ

^๑แชนนอนและวีเวอร์ อ้างใน สวนิต ยมาภัย, ระวีวรรณ ประกอบผล, แบบจำลองการสื่อสาร : สำหรับศึกษาการสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

สื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๖ ประการ คือ ๑) แหล่งสาร (หรือผู้ส่งสาร Information source) ๒) เครื่องส่ง (Transmitter) ๓) สัญญาณ (Signals) ๔) เครื่อง (Receiver) ๕) จุดหมายปลายทางหรือผู้รับสาร (Destination) และ ๖) เสียงรบกวน (Noise Source) และเดวิด เค.เบอร์โล (David K.Berlo)^๒ ได้อธิบายแบบจำลองกระบวนการสื่อสารว่า จะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๔ ประการ และประสิทธิภาพของแต่ละองค์ประกอบองค์ประกอบขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ด้วย

ผู้ส่งสาร ปัจจัยประกอบ คือ

๑. ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills)

๒. ทักษะคติ (Attitude)

๑) ทักษะคติต่อตนเอง

๒) ทักษะคติต่อเรื่องที่จะส่งสาร

๓) ทักษะคติต่อผู้รับสาร

๓. ความรู้ (knowledge)

๑) ความรู้เรื่องที่จะสื่อสาร

๒) ความรู้กระบวนการสื่อสาร

๔. ระบบสังคม คือรู้จักสภาพสังคมที่จะส่งสาร

๕. วัฒนธรรม คือผู้ส่งสารต้องรู้จักลักษณะทางวัฒนธรรมที่ผู้ส่งสารสังกัดอยู่ เช่น หน้าที่ บทบาท ค่านิยม ความเชื่อ ตามวัฒนธรรมสังคมนั้นๆ

สาร ปัจจัยประกอบ คือ

๑. รหัส คือ สารนั้นจะใช้ภาษาอะไรเช่น คำพูด ภาษาเขียน เป็นต้น

๒. เนื้อหา

๓. การจัดเสนอสาร

สื่อสาร

เบอร์โล กล่าวว่าช่องทางที่จะนำสารไปสู่ประสาทในการรู้สึก ทำให้เกิดการถอดรหัสผู้รับสารได้แก่ การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่นและการลิ้มรส

ผู้รับสาร

เบอร์โล เชื่อว่าแตกต่างกันตามปัจจัยการสื่อสาร ดังนี้

๑. ทักษะในการสื่อสาร

๒. ทักษะคติ ต่อผู้ส่งสาร ต่อสาร ต่อการสื่อ และตัวผู้รับสารเอง

^๒เดวิด เค.เบอร์โล อ้างใน ยุพา สุภากุล, **ทฤษฎีสื่อสาร**, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

๓. ความรู้
๔. ระบบสังคม
๕. วัฒนธรรม

สรุปได้ว่า ตามหลักการว่า การส่งสาร ก็ต้องมีสาร มีผู้รับสาร ต้องมีผู้ส่งสาร การสื่อสาร มีผู้รับสื่อ ในการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนา ก็คือการส่งสารอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะการเผยแผ่หลักพุทธธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียง หลักธรรม คือ สาร ผู้บรรยายหรือเผยแผ่คือผู้ส่งสาร ผู้ฟังการบรรยายก็คือ ผู้รับสารนั่นเอง ซึ่งสามารถสรุปเป็นทฤษฎี ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร

ที่	ชื่อ	ทฤษฎี
๑	แชนนอนและวีเวอร์ (Claude E.Shannon and Warren Weaver)	การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๖ ประการ คือ ๑. แหล่งสาร (หรือผู้ส่งสาร Information source) ๒. เครื่องส่ง (Transmitter) ๓. สัญญาณ (Signals) ๔. เครื่อง (Receiver) ๕. จุดหมายปลายทางหรือผู้รับสาร (Destination) ๖. เสียงรบกวน (Noise Source)
๒	เดวิด เค.เบอร์โล (David K.Berlo)	กระบวนการการสื่อสาร จะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๔ ประการ ต่อไปนี้ ๑. ผู้ส่งสาร ๒. สาร ๓. สื่อสาร ๔. ผู้รับสาร

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งสาร

การศึกษาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้น โดยทั่วไปแล้วก็คือการศึกษาถึงปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือ ซึ่งมักเรียกขานแตกต่างกันไปยกตัวอย่างเช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) การวิจัยความแตกต่างของสถานะ (Status

Differential Research) ผู้นำความคิดเห็น (Opinion Leadership) และเรื่องของบารมี (charisma) เป็นต้น^๓

การศึกษาดังกล่าวนี้นี้เป็นประเด็นสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของผู้ส่งสารนั้นเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) อย่างไรทั้งนี้ ดังจะพิจารณาได้จากแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารดังต่อไปนี้

อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวไว้เมื่อ ๒,๐๐๐ ปีล่วงมาแล้วบุคลิกของผู้พูดเป็นสาเหตุของการโน้มน้าวที่สำคัญของการพูด โดยอธิบายว่าเมื่อผู้ฟังไม่รู้จริงในเรื่องที่ฟังเมื่อความเห็นถูกแบ่งแยกเมื่อนั้นผู้พูดมีความหมายมาก การโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกมาจากเหตุ ๓ ประการคือประการแรกผู้พูดต้องเป็นผู้มีสติปัญญาลึกซึ้ง มีไหวพริบเชี่ยวชาญปัญหาออกปรัด้วยวิจรรย์ญาณอย่างดีตรงกับภาษาอังกฤษว่า Intelligence ประการที่สองผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่ามีความปรารถนาดีต่อผู้ฟังมีความตั้งใจจริงที่จะรักษาประโยชน์ให้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Goodwill ประการที่สามผู้พูดต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีนิสัยดีมั่นอยู่ในศีลธรรมภาษาอังกฤษเรียกว่า Good Character คือเป็นผู้รักษาความยุติธรรมกล้าหาญยังยั้งซึ่งใจเมตตากรุณาโอบอ้อมอารีเสรีนิยมสุภาพรอบคอบสุขุมพูดจริงทำจริงรักษาคำพูดแนวความคิดของ อริสโตเติล (Aristotle) ได้รับการพัฒนามาตลอด ปรากฏทางการสื่อสารได้สรุปออกมาในทำนองคล้ายคลึงกันว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นกับปัจจัย ๒ ประการคือ ๑) ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญ (Competence of Expertness) และ ๒) ความไม่น่าไว้วางใจ (Trusworthiness)

ปัจจัยทั้งสองประการนี้ ผู้รับสารต้องมองเห็น (Perceive) ว่ามีอยู่ในตัวผู้ส่งสารความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้ส่งจะประกาศให้ทุกคนทราบและได้รับการยอมรับความน่าเชื่อถือนี้ได้มีลักษณะโดดๆ (Single Characteristic) เหมือนอย่างอายุเพศแต่ต้องเป็นสิ่งที่ผู้รับสารมองเห็นรับรู้และเชื่อนั่น ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญเป็นลักษณะที่เฉพาะเจาะจงเช่นเกี่ยวกับภารกิจงานที่ผู้ส่งเกี่ยวข้องอยู่ส่วนความน่าไว้วางใจเป็นลักษณะทั่วๆ ไปหรืออาจกล่าวได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะแตกต่างกันไปตามหัวข้อ (Topic) ของสารแต่ละเรื่องไปและแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์^๔

แมคไกว์ (Mc Guire) กล่าวว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับสารยอมรับในเนื้อหาซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏเป็นจริง ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะอยู่ที่การยอมรับของผู้ส่งสารต่อว่ารู้สิ่งใดที่ถูก และมีสิ่งใดเป็นสิ่งที่โน้มน้าวใจให้รับรู้หรือถ้ากล่าว

^๓กิติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, หน้า ๗.

^๔อรรณณ ปิณฑนโรวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘๔.

อย่างสั้นๆ ก็คือความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นกับการยอมรับในความชำนาญ (Expertise) และสิ่งที่ประจักษ์ (Objectivity)^๕

แอปบัล (Applbaum) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารไว้ว่า ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหมายถึงคุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะ (Characteristic) ของผู้ส่งสารที่ทำให้ข่าวสารของเขาเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับแก่ผู้รับสาร^๖

ทับบ์ (Tubb) เสริมว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารคือความเชื่อถือได้หรือความเต็มใจของผู้รับสารที่จะเชื่อในสิ่งที่ผู้อื่นพูดหรือทำ^๗

เบตติงเฮาส์ (Bettinghaus) ตั้งข้อสังเกตว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร มิได้ขึ้นกับคุณสมบัติหนึ่งคุณสมบัติใดประการเดียว (Not Single Characteristic) แต่เกี่ยวข้องกับบุคลิกลักษณะอื่นๆ ด้วยเช่นสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ฉะนั้นความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงตั้งอยู่บนรากฐานของการยอมรับจากผู้รับสารในหลายๆ สิ่งของผู้ส่งสารอันประกอบไปด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้^๘

๑. องค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถ (Competence) ประกอบด้วยการมีคุณค่าความชำนาญการมีคุณสมบัติ และความสามารถในการหารายได้ให้แก่ตนเองกลุ่มตัวแปลเหล่านี้ทำให้เกิดการยอมรับความน่าเชื่อถือต่อผู้ส่งสาร

๒. องค์ประกอบด้านความรู้สึกลอดภัย (Safety) ประกอบด้วยความมีไมตรีต่อกัน มีเมตตาไว้วางใจและเป็นกันเอง กลุ่มตัวแปลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความปลอดภัยและไว้วางใจในตัวผู้ส่งสาร

๓. องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristic) ประกอบด้วยการเห็นอกเห็นใจ ไม่เห็นแก่ตัวแปลเหล่านี้จะแสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะของผู้ส่งสาร

๔. องค์ประกอบด้านการสมาคม (Socialbility) ประกอบด้วยการมีคุณธรรม มีธรรมาจริยธรรมรอบรู้ในเรื่องต่างๆ ไปและมีอารมณ์ดี กลุ่มตัวแปลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

^๕ รัชชัย กิจรัตนกุล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารการศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณด้านการศึกษากับด้านความมั่นคงของสำนักงานงบประมาณ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^๖ รุ่งรัตน์ แดงพันธ์. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสียดินในโครงการค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดลพบุรี กองบัญชาการทหารสูงสุด”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสื่อสารมวลชน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘.

^๗ รัชชัย กิจรัตนกุล, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารการศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณด้านการศึกษากับด้านความมั่นคงของสำนักงานงบประมาณ”, หน้า ๑๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

แนวคิดเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนี้ยังได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นๆ อีกด้วย ดังนี้

แมคครอสกี (McCroskey) เห็นว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารหมายถึงการรับรู้ของผู้รับสารเกี่ยวกับภาพลักษณ์ (Image) ของผู้ส่งสารนั้นๆ เป็นต้น^๙

ซิมป์ (Shimp) ได้กล่าวถึงความหมายของความน่าเชื่อถือไว้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) ก็คือชุดของการรับรู้ที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ มิติ ดังนี้^{๑๐}

๑. ความเชี่ยวชาญ (Expertise) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีความซื่อตรงรอบรู้เมื่อได้ใกล้ชิดหรือสื่อสารด้วย

๒. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้นมีการตื่นตัวรวดเร็ว เป็นต้น

๓. ความคล่องแคล่ว (Dynamic) หมายถึง การที่ผู้รับสารประเมินว่าผู้ส่งสารมีลักษณะกระตือรือร้นมีการตื่นตัวรวดเร็ว เป็นต้น

๔. ความมีศักยภาพ (Potential) ในที่นี้หมายถึงปัจจัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปร่างที่สง่าผ่าเผยน้ำเสียงตลอดจนหน้าตา เป็นต้น

โฮฟแลนด์ เจนิสและเคลเลย์ (Hovland, Janis and Kelley) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารและการจูงใจพบว่าเมื่อคนยึดมั่นในบุคคลใดหรือสถาบันใดแล้วเขาจะมีความเชื่อถือว่าสำคัญคือความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ (Competence of Expertise) ของผู้ส่งสารซึ่งได้แก่ความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับงานของตน เป็นต้น อีกองค์ประกอบหนึ่งคือความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ซึ่งเป็นความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารได้แก่ความจริงใจและความซื่อสัตย์ เป็นต้น ซึ่งก่อนหน้านี้โฮฟแลนด์ (Hovland and Mendell) ศึกษาพบแต่เพียงว่า ความน่าเชื่อถือขึ้นกับความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) เท่านั้น นอกจากนั้น โฮฟแลนด์ เจนิส และเคลเลย์ ยังพบด้วยว่า คุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร อาจจะก่อให้เกิดทัศนคติในด้านความเชี่ยวชาญ (Expertise) ขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น อายุของผู้ส่งสาร จะเป็นตัวบ่งชี้ในด้านประสบการณ์ ตำแหน่งผู้นำกลุ่มจะเป็นตัวบ่งบอกความสามารถในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ขณะเดียวกันผู้ส่งสารที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับผู้รับสารอาจจะถูกมองว่า มีความชำนาญมากกว่าบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างออกไปจากผู้รับสาร ทั้งนี้เพราะคนเรามักจะมีความรู้สึก ว่า คนที่มีสถานภาพ ความสนใจและความต้องการเหมือนกัน จะมองทุกสิ่งทุกอย่างและตัดสินใจปัญหาส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับตน ซึ่งในกรณีนี้ โรเจอร์ส (Rogers) ก็มี

^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๑๐}ศุภกมล เยี่ยมโอภาส, “บทบาทสื่อเชิงวัจนของผู้ประกาศข่าวโทรทัศน์”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพาณิชยการ, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔.

ความเห็นที่สอดคล้องกัน โดยเชื่อว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีคุณลักษณะเหมือนกัน (Homophily) โดยจะนำไปสู่ความน่าเชื่อถือที่สูงกว่า^{๑๑}

อัลลันและเฟลสคิงเกอร์ พบว่า ผู้ส่งสารที่มีอายุน้อยนั้นอาจได้รับความน่าเชื่อถือถ้าหากผู้นั้นมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูง^{๑๒}

แอนเดอร์แซน พบว่า ผู้รับสารจะพิจารณาความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจากองค์ประกอบที่สำคัญสองประการ คือ ความคล่องแคล่ว (Dynamism) และการรู้จักประเมิน (Evaluative)^{๑๓}

กิติมา สุรสนธิ กล่าวว่า ผู้ส่งสารอาจประสบผลสำเร็จ หรืออาจประสบผลล้มเหลวในการสื่อสารได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่สำคัญๆ ความน่าเชื่อถือ^{๑๔} ความน่าเลื่อมใสของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร (Source Credibility) ซึ่งแมคครอสกีได้กล่าว ถึงปัจจัย ๕ ประการ ที่จะสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้ส่งสารคือ

๑. ความสามารถ (Competence) อันได้แก่ความรู้ ความสามารถ ในข้อมูลข่าวสาร หรือเรื่องที่จะสื่อสาร และการส่งสารของผู้ส่งสาร รวมทั้งความสามารถในการจัดการควบคุมสถานการณ์ในการสื่อสาร เช่นการควบคุมอารมณ์ไม่ให้ตื่นเต้นในขณะพูดหรือในขณะที่ทำการสื่อสารได้ดี เป็นต้น

๒. คุณลักษณะหรือบุคลิกลักษณะ (Character or Appearance) ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีบุคลิกลักษณะที่ดีทั้งภายนอกและภายใน ผู้ส่งสารต้องแสดงถึงความเฉลียวฉลาดการเป็นผู้ที่มีไหวพริบที่ดีสามารถตัดสินใจกระทำในสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมแสดงออกต่อผู้รับส่งสาร ทั้งลักษณะการให้ความอบอุ่นเป็นที่น่าไว้วางใจซึ่งทำให้ผู้รับสารมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้ส่งสาร แต่ถ้าผู้ส่งสารมีบุคลิกลักษณะไม่ดีไม่น่าไว้วางใจผู้รับสารก็พยายามหลีกเลี่ยงที่จะรับสารหรือสื่อสารได้

๓. ความสุขุม เยือกเย็น (Composure) และความคล่องแคล่วในการสื่อสารหมายถึง การไม่แสดงอาการตื่นเต้นหวาดกลัว หรือไม่แสดงถึงการไม่สามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกในขณะที่ทำการสื่อสารของผู้ส่งสาร การไม่ติดที่ใช้คำใดคำหนึ่งอันแสดงอาการทางประสาท เช่น อ้อ อ้า อื้อ ในเวลาพูด ฯลฯ เหล่านี้จะทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้รับสาร

^{๑๑}พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร : การศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรในเขตรังสิต”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๑๒}รุ่งรัตน์ แดงพันธุ์. “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในโครงการค่ายพัฒนาคุณภาพชีวิต จังหวัดลพบุรี กองบัญชาการทหารสูงสุด”, หน้า ๑๗.

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๑๔}กิติมา สุรสนธิ, **ความรู้ทางการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕ - ๔๐.

๔. การเป็นคนที่สังคมให้ความยอมรับ หรือเป็นที่รู้จักทางสังคม (Sociability) การเป็นคนที่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปนั้นจะทำให้ได้รับความรู้สึกที่ดีจากผู้รับสาร ผู้รับสารจะให้ความนิยม เชื่อถือ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการสื่อสารเกิดขึ้น (Prior attitudes) เป็นความรู้สึกที่ผู้รับสนใจที่จะรับข่าวสารจากผู้ส่งสารที่เขาชื่นชอบอยู่ก่อนแล้ว อย่างไรก็ตาม ในครั้งต่อไปหากผู้ส่งที่ผู้ชื่นชอบอยู่ก่อนทำการสื่อสารไม่ดีอาจทำให้เกิดผลทางลบต่อความรู้สึกของผู้รับสารได้เช่นกัน

๕. การเป็นคนเปิดเผย (Extroversion) การเป็นคนเปิดเผยเป็นสิ่งหนึ่งที่จะสร้างความไว้วางใจต่อตัวผู้ส่งสารให้เกิดขึ้นกับตัวผู้รับสารโดยการให้ข้อมูลที่เพียงพอและการไม่ปิดบังข้อมูลของผู้ส่งสารซึ่งจะทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองและรู้สึกไว้วางใจผู้ส่งสารรวมทั้งจะมีผลทำให้ผู้รับสารสามารถรับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์หรือความต้องการของผู้ส่งสารทำให้การส่งสารมีแนวโน้มประสบความสำเร็จได้ง่ายยิ่งขึ้น

อรอนสัน และโกลเดน พบว่า ยอมรับในผู้ส่งสารที่ขึ้นกับความชำนาญเฉพาะด้านนั้น มักมีที่มาจากประสบการณ์มากกว่าการศึกษา ทั้งนี้ นอกเหนือจากปัจจัยด้านอายุ เพศ สีผิว และน้ำเสียง และการแต่งตัวตลอดจนบุคลิกการแสดงออกและฐานะทางสังคมหรือการประกอบอาชีพ นอกจากนั้น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารยังขึ้นกับไหวพริบ ความซื่อสัตย์ความจริงใจและความใจกว้างอีกด้วย^{๑๕}

วอลส์เตอร์ และเฟลติงเกอร์ มีความเห็นว่า ความน่าเชื่อนั้นมีอิทธิพลของตัวผู้ส่งสารเอง^{๑๖}

มิลเลอร์ และฮิวกิล พบว่า องค์ประกอบของความน่าเชื่อถือประกอบด้วยความสามารถ (Competence) และความคล่องแคล่ว (Dynamism) ^{๑๗}

เฟลติงเกอร์ และแมคโคบี พบว่าความสุ่มรอบคอบ สร้างความน่าเชื่อถือได้มากกว่าการแสดงออกในลักษณะไว้วางใจ^{๑๘}

เซอร์โน และฮอว์กินส์ เขียนไว้ในรายงานการศึกษาของเขาว่า เมื่อความเฉื่อยเนือย (Non-Fluence) ทวีมากขึ้นผลของความเชื่อนั้นที่มาจากองค์ประกอบด้านความสามารถและความคล่องแคล่วจะลดลง^{๑๙}

^{๑๕} รัชชัย กิจรัตน์กุล. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร: การศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณด้านการศึกษากับด้านความมั่นคงของสำนักงานงบประมาณ”, หน้า ๑๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ซิงห์ กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือก็คือ การที่ผู้รับสารเห็นว่า ผู้ที่ทำการติดต่อสื่อสารด้วยหรือผู้ส่งสารที่ความน่าไว้วางใจ (Trustworthy) มีความสามารถ (Competent) และมีความเชี่ยวชาญ (Expertise) ^{๒๐}

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปถึงกรอบแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร (Source Credibility) ได้ว่าเป็นการสื่อสารถึงการรับรู้ของผู้รับสารที่มีต่อตัวแหล่งข่าวสารหรือผู้ถ่ายทอดข่าวสาร ในแง่ที่ว่าน่าเชื่อถือหรือยอมรับได้มากเพียงใด ทั้งนี้ความเชื่อดังกล่าวประเมินจากบุคลิกลักษณะของผู้ส่งสารที่รับรู้โดยผู้รับสารใน ๓ ประการหลักต่อไปนี้ คือ

๑. ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) เช่น ปลอดภัย ไว้วางใจได้มีความจริงใจ ซื่อสัตย์ ยุติธรรม ฯลฯ

๒. ความเชี่ยวชาญสามารถ (Expertness) เช่น ผ่านการศึกษา ฝึกอบรม มีประสบการณ์ มีความรู้ มีความชำนาญ มีทักษะ ฯลฯ

๓. ความคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง (Dynamism) เช่น มีชีวิตชีวา ตื่นตัวว่องไว ไม่น่าเบื่อ ฯลฯ

นอกจากความพยายามในการศึกษาเพื่อแสวงหาองค์ประกอบอันเป็นมิติแห่งความน่าเชื่อถือที่มีอยู่มากมายแล้ว เมเยอร์ (Meyer) เชื่อว่า เกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งหรือจัดกลุ่มองค์ประกอบของความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารนั้นยังไม่ชัดเจนตายตัว เพราะเหตุที่การศึกษาต่างๆ มักได้ผลที่แตกต่างออกันมา ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจึงเป็นแนวความคิดนามิติกที่อาจผันแปรไปตามเรื่องที่ศึกษาได้

สรุปได้ว่า การสื่อสารและการจูงใจพบว่าเมื่อคนยึดมั่นในบุคคลใดแล้วเขาจะมีความเชื่อถือว่าสำคัญคือความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ ของผู้ส่งสารซึ่งได้แก่ ความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับงานของตนเป็นต้น อีกองค์ประกอบหนึ่งคือความน่าไว้วางใจ ซึ่งเป็นความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารได้แก่ความจริงใจและความซื่อสัตย์ และ คุณลักษณะอายุของผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจจะก่อให้เกิดทัศนคติ ในด้านความเชี่ยวชาญ ขึ้นได้ เช่น อายุของผู้ส่งสารและ ผู้รับสาร จะเป็นตัวบ่งชี้ในด้านประสบการณ์

การรับรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนา การรับรู้สารของผู้รับสาร หรือผู้ส่งสารตามแนวทางพระพุทธศาสนามีหลักการตามแนวทางอายตนะภายนอก มี ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) ตา ๒) หู ๓) จมูก ๔) ลิ้น ๕) กาย และ ๖) ใจ และอายตนะภายใน ประกอบด้วย ๑) รูป ๒) เสียง ๓) กลิ่น ๔) รส ๕) สัมผัส (โผฏฐัพพะ) ๖) ธรรมารมณ์^{๒๑} การรับรู้สารโดยมุ่งประเด็นสำคัญไปทางแนวความคิดการ

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๒๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๕-๓๑๖.

เข้าโดยใช้ผัสสะทางเสียง เมื่อพระธรรมกลึก แสดงพระธรรมเทศนาผ่านทางสถานีวิทยุกระจายเสียง โดยมีประชาชนเป็นรับฟัง หรือสาร ประเด็นการรับรู้ทางเสียงของผู้รับ ส่วนดีหรือไม่ดี มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ก็ขึ้นอยู่กับโยนิโสมนสิการของแต่ละบุคคลนั้นๆ

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุกระจายเสียง มีพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการแสดงธรรมให้ประชาชนได้รับรู้และนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ส่วนการเปลี่ยนชีวิตจะมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับสติปัญญาความรู้ความสามารถและความพอใจของบุคคลนั้นซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวคิดของการส่งสาร ดังตารางที่ ๒.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการส่งสาร

ที่	ชื่อ	แนวคิด
๑	อริสโตเติล (Aristotle)	ได้สรุปออกมาในทำนองคล้ายคลึงกันว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ขึ้นกับปัจจัย ๒ ประการคือ ๑. ความสามารถหรือความเป็นผู้ชำนาญ (Competence of Expertness) ๒. ความไม่น่าไว้วางใจ (Trusworthiness)
๒	แมคไกว์ (McGuire)	กล่าวไว้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารเกิดขึ้นจากการที่ผู้รับสารยอมรับในเนื้อหาซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏเป็นจริง ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารจะอยู่ที่การยอมรับของผู้ส่งสารต่อว่ารู้สิ่งใดที่ถูกต้อง และมีสิ่งใดเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจให้รับรู้หรือถ้ากล่าวอย่างสั้นๆ ก็คือความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารขึ้นกับการยอมรับในความชำนาญ (Expertise) และสิ่งที่ประจักษ์ (Objectivity)
๓	เบตติงเฮาส์ (Bettinghaus)	ตั้งข้อสังเกตว่าความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร ดังนี้ ๑. องค์ประกอบเกี่ยวกับความสามารถ (Competence) ๒. องค์ประกอบด้านความรู้ที่ปลอดภัย (Safety) ๓. องค์ประกอบด้านบุคลิกลักษณะ (Characteristic) ๔. องค์ประกอบด้านการสมาคม (Socialbility)
๔	กิติมา สุรสนธิ	ผู้ส่งสารอาจประสบผลสำเร็จ หรืออาจประสบผลล้มเหลวในการสื่อสารได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้ส่งสารที่สำคัญๆ ความน่าเชื่อถือ
๕	ชิงท์	ความน่าเชื่อถือก็คือ การที่ผู้รับสารเห็นว่า ผู้ที่ทำการติดต่อสื่อสารด้วยหรือผู้ส่งสารที่ความน่าไว้วางใจ (Trustworthy) มีความสามารถ (Competent) และมีความเชี่ยวชาญ (Expertise)

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

ก. ความหมายของนวัตกรรม

ความหมายของนวัตกรรมได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้มากมาย โดยผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

นวัตกรรม หรือ นวัตกรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ แปลว่า “การก่อสร้าง” วงการศึกษา นำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำขึ้นใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำขึ้นใหม่” ซึ่ง ได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการสื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา เนื่องจากสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเป็นธรรมดาธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจุดใดจุดหนึ่งย่อมมีผลกระทบต่อจุดอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับภาพของปัญหาและความต้องการ มนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนแสวงหาแนวคิด แนวทาง และวิธีการใหม่ๆ เพื่อช่วยให้สภาพปัญหานั้นหมดไป และทำให้เกิดสภาพที่ต้องการขึ้น ศักยภาพ ของมนุษย์นั้นดูเหมือนจะไม่มีที่สิ้นสุดสิ่งใหม่ๆ ความคิดใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นตลอดเวลา

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็นคุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตามต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ^{๒๒}ดังนี้

๑. เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

๑.๑. เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน

๑.๒ เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่ การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีกสังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น

๑.๓ เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัย

^{๒๒}ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น, ๒๕๕๖), หน้า ๖๑๐.

สนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

๒. เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

๓. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติหากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นปกติในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

๔. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลาย คือยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

นวัตกรรม คือ การทำสิ่งต่างๆด้วยวิธีใหม่ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆเกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลิตผลเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตลอดถึงด้านการศึกษา

นวัตกรรมเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรด้านต่างๆ ในเชิงธุรกิจ ได้แก่ ความอยู่รอด การเจริญเติบโต การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน การสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่และสมรรถนะหลัก ซึ่งนวัตกรรมไม่ใช่แค่การพัฒนาสินค้าใหม่เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับการลดต้นทุนการแสวงหาแนวทางการตอบสนองความต้องการของตลาด การยกระดับคุณภาพชีวิตและการสร้างคุณภาพเพิ่ม คำว่า “นวัตกรรม” มาจากภาษาบาลีสันสกฤต คือ นว (ใหม่)+อตต (ตัวเอง)+กรม (การกระทำ) จึงสามารถแปลได้ว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือ การกระทำของตนเองที่ใหม่ ในด้านการศึกษา มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของคำว่านวัตกรรม ไว้ดังนี้

ทิสนา แคมมณี กล่าวว่า นวัตกรรมหรือนวัตกรรม วงการศึกษานำคำนี้มาใช้ในความหมายของ “การทำให้ใหม่” หรือ “สิ่งที่ทำให้ใหม่” ซึ่งได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่ เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษาเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” “นวกรรม” หรือ “Innovation” ที่นักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศหลายท่านได้ให้ความหมายและอธิบาย

เอาไว้นั้น อาจสรุปได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่ทำให้เกิดผลในเชิงบวกเมื่อปฏิบัติ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เกิดประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม สามารถช่วยลดภาระด้านแรงงาน และเวลาได้เป็นอย่างดี ไม่ว่านวัตกรรมนั้นจะปรากฏออกมาในรูปความคิด การกระทำ หรือวัตถุ ก็ตาม ส่วน “นวัตกรรมการศึกษา” คือ รูปแบบ แนวคิด กระบวนการ หรือสื่อใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สอดคล้องกับหลักสูตร และสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนาความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๓}

สุคนธ์ สินธพานนท์ กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษา คือ สิ่งใหม่ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่แนวคิด รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้กับการศึกษา^{๒๔}

Rogers กล่าวว่า สรุปได้ว่านวัตกรรม คือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ๆ ที่รับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ อาจรับรู้ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นๆ ของการยอมรับในสังคม นอกจากนี้ Rogers ยังอธิบายถึงการพิจารณาว่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นนวัตกรรม จะขึ้นอยู่กับความรู้ของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับเขา ฉะนั้นนวัตกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่งอาจไม่ใช่ นวัตกรรมของสังคมอื่นก็ได้ ดังนั้นความใหม่ของนวัตกรรมมี ๓ ลักษณะ^{๒๕} ได้แก่

๑. สิ่งใหม่ที่ยังไม่มีใครทำมาก่อน
๒. สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วและถูกลืมเลิกไป และถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพราะเหมาะสม
๓. สิ่งใหม่ที่พัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิด จากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือ การจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่

^{๒๓} ติศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า ๔๘๑.

^{๒๔} สุคนธ์ สินธพานนท์, นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖.

^{๒๕} Rogers, E. M., *Diffusion of Innovations*. New York: Free Press, Retrieved, [online], source: from books.google.co.th: <https://books.google.co.th/books>. P 12. [25 October 2917].

รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำ ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ มาผนวก กับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่ อันจะนำไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ^{๒๖}

เศรษฐชัย ชัยสนิท ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำ สิ่งต่างๆ ด้วยวิธีการใหม่ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือ องค์กร ไม่ว่าการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาต่อยอด การเปลี่ยนแปลง การประยุกต์ หรือ กระบวนการ และในหลายสาขา เชื่อกันตรงกันว่า การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความใหม่อย่างเห็นได้ชัด และความใหม่นั้น จะต้องเพิ่มมูลค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อีกด้วย โดย เป้าหมายของนวัตกรรมคือ การเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่สำคัญ ของความมั่นคงเศรษฐกิจและสังคมของ ชาติ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ ได้ให้ความหมาย นวัตกรรม ไว้ว่าหมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ๆ ที่ แปรเปลี่ยนจากเดิมโดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาหรือมีการปรับปรุงของเก่าให้ เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง พัฒนาจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทาง ปฏิบัติ ทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรม ไว้ว่าแม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันเป็น ๒ ระดับ โดยทั่วไป นวัตกรรม หมายถึง ความพยายามใด ๆ จะเป็นผลสำเร็จ หรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้ว กับอีกระดับหนึ่งซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม ได้พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธี และ ผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง คำว่า นวัตกรรม มักจะหมายถึง สิ่งที่ได้้นำความเปลี่ยนแปลง ใหม่เข้ามาใช้ได้ผลสำเร็จและแผ่กว้างออกไป จนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ

Everette M. Rogers ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรม คือ ความคิดการกระทำ หรือสิ่งใหม่ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่น ๆ ของ การยอมรับในสังคม (Innovation is a new idea, practice or object, that is perceived as new by the individual or other unit of adoption)^{๒๗}

Thomas Hughes ให้ความหมายของนวัตกรรม (innovation) ไว้ว่าเป็นการนำวิธีการ ใหม่ ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่

๑. คิดค้น (Invention)

^{๒๖}สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.nia.or.th> [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑]

^{๒๗}นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://manmanza.blogspot.com/2013_06_01_archive.html [๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

๒. การพัฒนา (Development) หรือโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project)

๓. นำไปปฏิบัติจริง (Implement)

โดยสรุปแล้ว นวัตกรรม หมายถึง ความคิดและกระบวนการใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้ดีขึ้นและเมื่อนำมาใช้ก็ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๒๘}

มอร์ตัน (Morton, J.A.) ให้ความหมาย นวัตกรรม ว่าเป็นการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ นวัตกรรม ไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการ ปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนา^{๒๙}

สรุปได้ว่า นวัตกรรมเป็นการคิดค้นหรือทำสิ่งใหม่ ๆ โดยมาจากความคิดหรือกระบวนการต่างๆ ที่ได้พัฒนาดัดแปลงจากของเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนวัตกรรมเป็นสิ่งที่พัฒนามาเพื่ออำนวยความสะดวกและให้เป็นประโยชน์สูงสุดในเรื่องนั้นๆ เช่น นวัตกรรมการเรียนการสอนเป็นการคิดค้นหรือนำสิ่งที่พัฒนาการเรียนการสอนมาอำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการจัดการเรียนการสอน

ข. ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของนวัตกรรมเป็นลักษณะที่บ่งบอกว่านวัตกรรมนั้นๆ ใช้ในเรื่องใดหรือศาสตร์ใด โดยลักษณะของนวัตกรรมคือจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ด้านการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกับด้านอื่นๆ ที่ต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเรียนการสอนเริ่มจากครูเป็นศูนย์กลาง หรือเน้นที่ตัวครูและการสอนของครู (Teaching) ต่อมาจึงได้ขยายขอบเขตไปถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย การใช้การศึกษาแก่ผู้เรียนเริ่มคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครูควบคู่กันไป จึงทำให้เกิดคำว่า การเรียนการสอน (Instruction) ขึ้น เมื่อแนวคิดนี้เริ่มได้รับการยอมรับ นวัตกรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นตามมามากมาย เพื่อช่วยให้แนวคิดนั้นสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้นวัตกรรมที่นำมาเผยแพร่ในขณะนั้น บางนวัตกรรมได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็ว บางนวัตกรรมใช้เวลานานหลายปีกว่าจะได้รับการยอมรับและบางนวัตกรรมไม่ได้รับการยอมรับเลยก็มี นอกจากนั้นมียานวัตกรรมไม่ได้รับความนิยมนักก็จะค่อยๆ สูญหายไป การที่นวัตกรรมใดๆ ก็ตามจะได้รับความสนใจ และยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวางเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับคุณสมบัติหรือลักษณะของนวัตกรรมนั้น รวมทั้งรูปแบบหรือ

^{๒๘} นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/401951> [๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

^{๒๙} นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีทางการศึกษา, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/401951> [๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

ลักษณะของการเผยแพร่วรรณกรรมนั้นวรรณกรรมที่มักได้รับความสนใจและยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปมีลักษณะ^{๓๐}ดังนี้

๑. เป็นวรรณกรรมที่ไม่ซับซ้อนและยากจนเกินไป ความง่ายของวรรณกรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อการยอมรับนำไปใช้ หากวรรณกรรมนั้นมีลักษณะที่ผู้ใช้เข้าใจได้ง่าย ใช้ได้สะดวก การยอมรับนำไปใช้ก็มักเกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ต้องใช้เวลาในการเผยแพร่มากนัก

๒. เป็นวรรณกรรมที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายจนเกินไป วรรณกรรมที่จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์และการบำรุงรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูงย่อมได้รับการยอมรับและนำไปใช้น้อยกว่าวรรณกรรมที่มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า เนื่องจากผู้ใช้จำนวนมากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ แม้จะมีความต้องการใช้ แต่ขาดงบประมาณ ก็ไม่สามารถใช้ได้

๓. เป็นวรรณกรรมที่สำเร็จรูป วรรณกรรมที่อำนวยความสะดวกในการใช้ มักได้รับการยอมรับและนำไปใช้มากกว่าวรรณกรรมที่ผู้ใช้จะต้องนำไปจัดทำเพิ่มเติมซึ่งผู้ใช้จะต้องใช้เวลาจัดเตรียมเพิ่มขึ้น

๔. เป็นวรรณกรรมที่ไม่กระทบกระเทือนต่อบริบทเดิมมากนัก วรรณกรรมที่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมาก จำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนแปลงบริบทเดิมมาก การนำไปใช้ย่อมยากกว่าวรรณกรรมที่ไม่มีผลกระทบต่อบริบทเดิมมากนัก

๕. เป็นวรรณกรรมที่มีคนเกี่ยวข้องไม่มากนัก วรรณกรรมใดที่ต้องอาศัยคนหลายกลุ่มเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวข้องด้วย ทำให้ผู้ใช้ต้องประสานงานหลายฝ่าย การใช้ที่ขึ้นกับคนหลายฝ่ายย่อมทำให้เกิดความไม่สะดวกในการใช้ จึงทำให้การยอมรับหรือการใช้นั้นวรรณกรรมนั้นยากขึ้น

๖. เป็นวรรณกรรมที่ให้ผลชัดเจน วรรณกรรมที่ส่งผลเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน มักได้รับการยอมรับสูงกว่าวรรณกรรมที่ให้ผลไม่ชัดเจน

สรุป วรรณกรรมมีลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ไม่ซับซ้อน ไม่มีค่าใช้จ่ายแพง เป็นสิ่งที่สำเร็จรูปไม่กระทบกระเทือนบริบทเดิมที่มีมาก่อน ไม่ต้องใช้คนในการช่วยวรรณกรรมมากและสิ่งสำคัญจะต้องมีผลที่ชัดเจน

ค. ประเภทของวรรณกรรมทางการเรียนการสอน

ปัจจุบันนี้มีบุคลากรทางวงการศึกษาต่างก็ผลิตวรรณกรรมทางการเรียนการสอนออกมาจำนวนมากขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนของแต่ละท้องถิ่น หรือเป้าหมายของการจัดการเรียนกับผู้เรียน ทั้งนี้มักใช้เกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) เป็นบรรทัดฐานที่กำหนดเป้าหมายว่าต้องจัดทำวรรณกรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการศึกษาถ้าผู้เรียนโรงเรียนใดมีลักษณะหรือคุณภาพไม่

^{๓๐}ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๑๘.

ถึงเกณฑ์ก็จะหาแนวทาง วิธีการที่จะสร้างนวัตกรรมมาใช้เพื่อเป็นเครื่องหรือปัจจัยที่จะทำให้คุณภาพของผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย **พิชิต ฤทธิ์จรูญ** ได้กล่าวถึงนวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนว่านวัตกรรมที่ผลิตออกมาทางด้านการเรียนการสอน^{๓๑}มีจำนวนมากแต่สามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

๑. นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์

นวัตกรรมประเภทนี้มีลักษณะเป็นสื่อที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจกระจ่างชัดเจนในเรื่องที่เรียน หรือทำให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาการเรียนรู้ในทักษะด้านต่างๆได้เร็วยิ่งขึ้น นวัตกรรมประเภทนี้ ได้แก่ ชุดการเรียน ชุดการสอน ชุดการเรียนการสอน แบบฝึกทักษะ ชุดการฝึก ชุดฝึกทักษะการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูปแบบสื่อผสม บทเรียนโปรแกรม เกม การตูน นิทาน เอกสารประกอบการเรียนรู้ เอกสารประกอบการเรียนการสอน เอกสารประกอบการเรียนการสอน ฯลฯ

๒. นวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และ วิธีการสอน

นวัตกรรมประเภทนี้เป็นการใช้วิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนในรูปแบบต่างๆที่นักการศึกษาได้คิดค้นเพื่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนทั้งในด้านการความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ซึ่งมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนจำนวนมาก ได้แก่ วิธีการสอนคิดวิธีการสอนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ CIPPA MODEL วัฏจักรการเรียนรู้ ๔ MAT วิธีสอนตามแนวพุทธวิธี วิธีสอนแบบบูรณาการ วิธีสอนโครงงาน วิธีสอนโดยการตั้งคำถาม Constructivism ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมประเภทเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านจิตพิสัย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๓๒} สรุปว่าการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนที่จำเป็น ได้แก่ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีไทย กล่าวสรุปได้ว่านวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนนั้นสามารถจัดเป็น ๒ ประเภทคือ นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมประเภทรูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน ซึ่งรวมทั้งการพัฒนาจิตพิสัยในการเรียนการสอนด้วย

^{๓๑}พิชิต ฤทธิ์จรูญ, **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : เฮาส์ออฟเคอริสมิส, ๒๕๕๐).

^{๓๒}กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๑).

๓. การพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอน

ทศนา แคมมณี ได้ให้หลักการในการพัฒนานวัตกรรมด้านการเรียนการสอน^{๓๓}ไว้พอสรุปดังนี้

๑. การระบุปัญหา (Problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมองเห็นปัญหา และต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

๒. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) เมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดหาหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติ หรือลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

๓. การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ (Onstraints) ผู้พัฒนาทางด้านการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ได้จริง

๔. การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (Innovation) ผู้จัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งอาจนำของเก่ามาปรับปรุง ดัดแปลง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนมีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวความคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค หรือสิ่งประดิษฐ์ และเทคโนโลยี เป็นต้น

๕. การทดลองใช้ (Experimentation) เมื่อคิดค้นหรือผลิตนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนแล้วต้องทดลองใช้นวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีการมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น

๖. การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อมั่นใจว่านวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

สำลี ทองธิว ได้กล่าวถึงรูปแบบการเผยแพร่นวัตกรรมที่นิยมกันมี ๔ รูปแบบ^{๓๔}คือ

๑. การเผยแพร่ที่อิงการใช้อำนาจสนับสนุนจากเบื้องสูง (Authority Innovation-Decision Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงให้ผู้มีอำนาจในระดับสูงเห็นความสำคัญในการใช้นวัตกรรมนั้น และตัดสินใจสั่งการไปยังผู้ใช้ซึ่งอยู่ในระดับล่างให้ใช้นวัตกรรมนั้น

^{๓๓}ทศนา แคมมณี, รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๓๔}สำลี ทองธิว, การเผยแพร่นวัตกรรมทางการศึกษาสำหรับผู้บริหารและครูยุคปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

๒. การเผยแพร่แบบใช้มนุษย์สัมพันธ์ (Human Interaction Model) เป็นการเผยแพร่โดยการชักจูงบุคคลที่จะใช้หรือเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้นโดยการให้ความรู้ความเข้าใจและให้ความช่วยเหลือในการทดลองใช้

๓. การเผยแพร่การใช้นวัตกรรม (User Participaiton Model) เป็นการเผยแพร่ถึงตัวผู้ใช้นวัตกรรมโดยตรงคือครู

๔. การเผยแพร่แบบผสม (Eclectic Process of Change Model) เป็นการเผยแพร่รวมนวัตกรรมผ่านตัวกลาง ซึ่งเป็นหน้าที่เชื่อมระหว่างกลุ่มผู้ต้องการเผยแพร่นวัตกรรมทางการเรียนการสอนกับกลุ่มผู้ต้องการใช้นวัตกรรม ตัวกลางเผยแพร่รวมนวัตกรรมอาจใช้วิธีการเผยแพร่ทั้ง ๓ วิธีดังกล่าวผสมผสานกัน

เมื่อนวัตกรรมทางการเรียนการสอน ได้เผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ พอสมควรก็จะสามารถพิสูจน์ได้ว่า นวัตกรรมทางการเรียนการสอนนั้นเป็นที่ยอมรับกันในระดับใด หากได้รับการยอมรับถึงในระดับการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในระบบงานปกติต่อไปก็จะเปลี่ยนจากสภาพจากนวัตกรรมเป็นวิธีการปฏิบัติโดยทั่วไป นับได้ว่านวัตกรรมทางการเรียนการสอนนั้นประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ นวัตกรรมบางอย่างได้รับการยอมรับและนำไปใช้เพียงระยะหนึ่ง แต่นวัตกรรมบางอย่างได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ไม่แพร่หลายก็เลิกใช้ นวัตกรรมบางอย่างไม่ได้รับการยอมรับนำไปใช้เลย ซึ่งคงต้องมีการเริ่มต้นใหม่ตั้งแต่ขั้นแรกเป็นต้นไป นวัตกรรมบางอย่างก็ตายไปไม่มีการนำไปใช้เลย ดังนั้นผู้ผลิตนวัตกรรมควรตรวจสอบข้อมูล ความสำคัญ ความจำเป็นของนวัตกรรมชนิดต่างๆก่อนที่จะตัดสินใจผลิต

ในการผลิตนวัตกรรมทางการเรียนการสอนแต่ละชนิดนั้น ผู้ผลิตจะต้องมีเป้าหมายในการจัดทำ ศึกษาข้อมูลในการผลิต วิธีการผลิต การนำไปใช้ ตลอดจนทั้งความคุ้มค่าต่อการใช้ประโยชน์ทางการเรียนการสอน และเมื่อผลิตแล้วควรได้นำไปทดลองใช้นาผลการทดลองมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อประสิทธิภาพของนวัตกรรม

ข. ความสำคัญของนวัตกรรม

นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการศึกษาหลายประการในโลกยุคโลกาภิวัตน์โลกมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบการศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการศึกษาที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาในบางเรื่อง เช่น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิตและพัฒนาสื่อใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง การใช้นวัตกรรมมาประยุกต์ในระบบการ

บริหารจัดการด้านการศึกษาก็มีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง^{๓๕}

ง. องค์ประกอบนวัตกรรม

นวัตกรรมเริ่มจากการก่อเกิดความคิดใหม่ และการการรับรู้ถึงโอกาสโดยก่อนอื่น คนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับสิ่งใหม่ แล้วเมื่อรับรู้แล้วก็ต้องประเมินความคิดแล้วก็จะไปสู่การพัฒนาความ และผ่านเส้นทางอันยากลำบากไปสู่การนำพาความคิดนั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิง พาณิช สอดคล้องกับนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบนวัตกรรมมากมายโดยผู้เขียนขอ ยกตัวอย่าง ได้แก่

อัจฉรา จันทรฉาย กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ ๓ ประการ^{๓๖}คือ

๑. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

๒. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

๓. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) ก็คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ (๒๕๕๓) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่เป็นมิติสำคัญของ นวัตกรรม มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ความใหม่ (Newness) หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้(Utterback, 1971, 1994, 2007 ; Tushman and Nadler,1986;freeman & Soete, 1997; Betje, 1998; Herkma,2003;Schilling,2008)

๒. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆซึ่ง

^{๓๕}วิวรรธน์ จันทรเทพย์, **ความสำคัญของนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://pc1554155053.blogspot.com/ทฤษฎีนวัตกรรม> [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๓๖}อัจฉรา จันทรฉาย, “นวัตกรรม : ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, **วารสารบริหารธุรกิจ**, ๓๓ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๓) : ๕๔.

ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นอาจจะวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง หรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้ (Utterback,1971,1994.2004;Drucker,1985,1993;Damanpour,1987;Smits,2002;DTI 2004)

๓. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์(Knowledge and Creativity Idea) สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดซ้ำใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบ การทำซ้ำ เป็นต้น (Evan,1996; Drucker,1985,1993; Rogers,1995; Perez-Bustamante,1999; Smits,2002; Herkema,2003; Lemon and Sahota,2003; DTI,2004; Schilling,2008)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของ นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

จ. กระบวนการนวัตกรรม

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี ๕ ขั้นตอน^{๓๗}

๑. การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation

แหล่งที่มาของความคิดที่เป็นนวัตกรรม

๑. ความรู้ใหม่
๒. การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า
๓. การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า
๔. การออกแบบที่เข้าถึงใจคน
๕. ฝ่าวิจัยและพัฒนา
๖. นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร

๒. การรับรู้ถึงโอกาส: Opportunity Recognition

“สิ่งที่สำคัญก็คือ เราต้องฉลาดพอที่จะรับรู้ ว่า สิ่งนั้นจะเป็นการค้นพบที่ยิ่งใหญ่เมื่อเราเห็นมันอยู่ตรงหน้า” (Norman Augustine)^{๓๘}

- ๑ นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง
- ๒ อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด
- ๓ อรรถประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด
- ๔ สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด

^{๓๗} นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/search?dcr>. [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

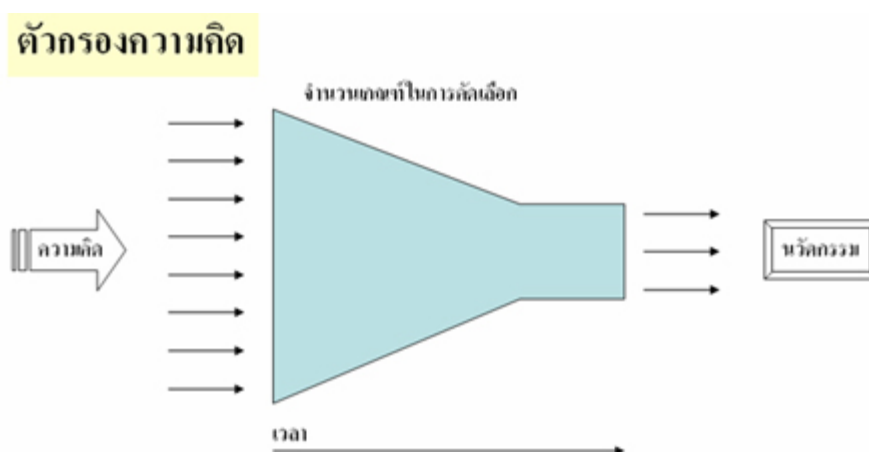
^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.google.co.th/search?dcr>. [๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๓. การประเมินความคิด: Idea Evaluation

- ๑ ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร
- ๒ ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม
- ๓ ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ

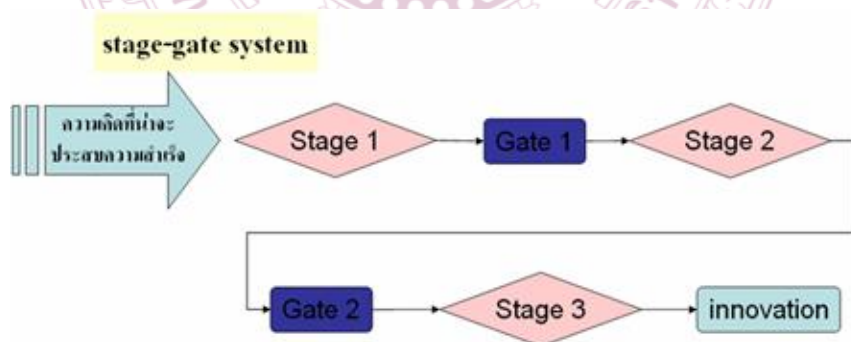
๔. การพัฒนานวัตกรรม: Development

- ๑ ตัวกรองความคิด ดังภาพที่ ๑.๑

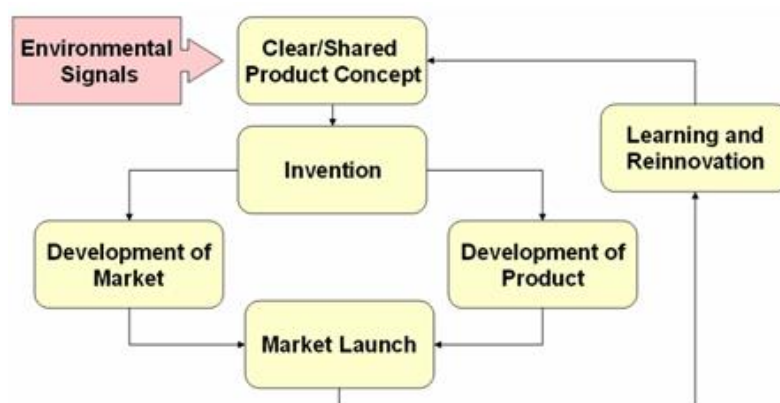
แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงตัวกรองความคิด

- ๒ ระบบแบบ “ขั้นตอนและประตู (stage-gate system) ดังแผนภาพที่ ๑.๒

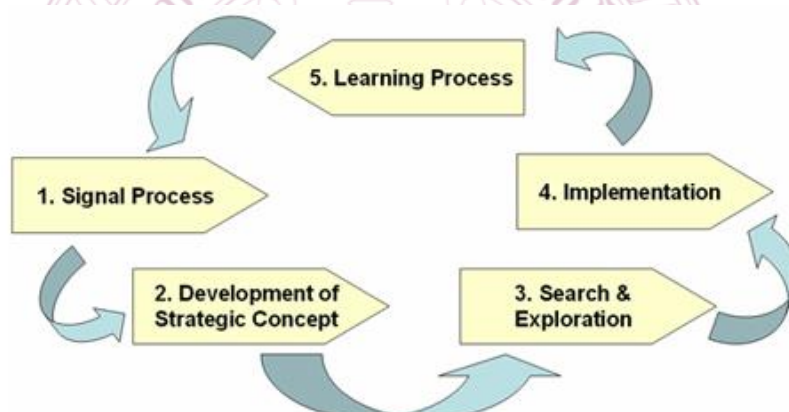
แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงขั้นตอนและประตู

๓ การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) ดังภาพที่ ๑.๓

แผนภาพที่ ๒.๓ แสดงการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์

๔ การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) ดังแผนภาพที่ ๑.๔

แผนภาพที่ ๒.๔ แสดงการพัฒนานวัตกรรมกระบวนการ

๕. การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด: Commercialization

๑ การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)

๒ การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่า กระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วย การค้นหาความคิดใหม่ การรับรู้ถึงโอกาส การประเมินความคิด การพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรม เข้าสู่ตลาดหรือการจัดการศึกษาโดยกระบวนการของนวัตกรรมจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

ฉ. ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นความคิดหรือการกระทำใหม่ๆ ซึ่งนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละวงการจะมีการคิดและทำสิ่งใหม่อยู่เสมอ ดังนั้น นวัตกรรมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ได้เรื่อยๆ สิ่งใดที่คิด

และทำมานานแล้วก็ถือว่าหมดความเป็นนวัตกรรมไป โดยจะมีสิ่งใหม่มาแทน ในวงการศึกษปัจจุบัน มีสิ่งที่เรียกว่า นวัตกรรมทางการศึกษา หรือ นวัตกรรมการเรียนการสอน อยู่เป็นจำนวนมาก บางอย่างเกิดขึ้นใหม่ บางอย่างมีการใช้มาหลายสิบปีแล้ว แต่ก็ยังคงถือว่าเป็นนวัตกรรม เนื่องจาก นวัตกรรมเหล่านั้นยังไม่แพร่หลายเป็นที่รู้จักทั่วไปในวงการการศึกษา และเพื่อสอดคล้องกับหลักทฤษฎี เกี่ยวกับนวัตกรรมต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์

แนวคิดทฤษฎีนี้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของผู้เรียนผู้สอนและ ความรู้ ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมไม่ได้มีลักษณะตรงไปตรงมา แต่มีกลไกซับซ้อนตั้งแต่การออกแบบ การสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน การพัฒนาเทคโนโลยี ดังนั้นนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยข้อมูลนวัตกรรม^{๓๙}

๒. ทฤษฎีนวัตกรรมเครือข่ายเทคโนโลยี

การพัฒนาแนวความคิดเรื่องนวัตกรรมภายใต้ชื่อ “ระบบสังคม” ทฤษฎีนี้ อธิบายว่า องค์กร กลุ่ม หรือสถาบันฯ มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ควรจะมีการเชื่อมโยงและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความเข้มแข็งเกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบัน ภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและ เครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม นวัตกรรมเกิดจากการผสมผสานระหว่างทุนที่จับต้องได้กับทุนที่จับต้อง ไม่ได้ ซึ่งช่วยให้องค์กรมีขีดความสามารถในการดูดซับข้อมูลทางนวัตกรรมให้เพิ่มสูงขึ้น ทฤษฎีนี้มีชื่อว่า “ทฤษฎีนวัตกรรมเครือข่ายเทคโนโลยี” (The Technology Network Theory of Innovation)”แนวคิดดังกล่าวนี้ถูกรวบรวมโดย Bruce Lundvall ในปลายทศวรรษ ช่วงระหว่าง คศ. ๑๙๘๐ – ๑๙๙๐ ซึ่งในทศวรรษที่ ๑๙๙๐ นักวิชาการกลุ่มนี้ได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่ขึ้นมา ทฤษฎีนี้ อาจเรียกว่า ระบบของนวัตกรรม (Systems of Innovation) เพื่อใช้อธิบายการเชื่อมโยงทาง เทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม นักวิชาการกลุ่มนี้ตั้งสมมติฐานว่า องค์กรนวัตกรรมจะเชื่อมโยง เข้ากับหน่วยงานต่างๆ หลากหลายผ่านเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะต่างๆ และการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มาของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมา จากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ศึกษาจะแยก คำออกเป็น ๒ ส่วน คือ คำว่าเครือข่าย (Network) และคำว่าเทคโนโลยี (Technology)^{๔๐}

^{๓๙} นภดล เหลืองภิรมย์, **ทฤษฎีนวัตกรรม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://wordpress.com> [๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^{๔๐} ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, **เครือข่ายการเรียนรู้. สารานุกรมวิชาชีพรุ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/supoldee/kherux-khay-kar-reiyn-ru>. [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

เครือข่าย (Network) ถ้าเราพิจารณาจะสามารถแบ่งออกเป็น ตาข่าย (Net) ที่โยงใยถึงกัน และพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน ซึ่ง รศ.ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังสฤษดิ์ (๒๕๕๓) ได้สรุปไว้คือ

๑. การเชื่อมโยง (Connection)
๒. ความร่วมมือ (Cooperation)
๓. การติดต่อสื่อสาร (Communication)
๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (Lend a hand)
๕. การสานสร้างสัมพันธ์ (Relationship)
๖. การเสริมความเข้มแข็ง (Empowerment or Enrichment)

กิจกรรมสำคัญที่สุดที่เครือข่ายทุกเครือข่ายทำร่วมกัน คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ทำให้ด้านหนึ่งหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน อีกด้านหนึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นการประสานพลัง (Synergy) เป็นการใช้ทรัพยากร ใช้พลังงาน อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการรณรงค์เรื่องต่างๆ ถ้าทำเป็นเครือข่ายจะได้ผลมากกว่า

เทคโนโลยี หมายถึง การนำความรู้ทางธรรมชาติวิทยาและต่อเนื่องมาถึงวิทยาศาสตร์ มาเป็นวิธีการปฏิบัติและประยุกต์ใช้เพื่อช่วยในการทำงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ อันก่อให้เกิดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร แม้กระทั่งองค์ความรู้นามธรรมเช่น ระบบหรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น^{๔๑}

๑. เป็นพื้นฐานปัจจัยจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
๒. เป็นปัจจัยหลักที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา
๓. เป็นเรื่องราวของมนุษย์ และธรรมชาติ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นจนสามารถสร้างนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิตและ การใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ให้กลายเป็นสิ่งใหม่ ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จนเกิดการยอมรับกันเป็นวงกว้างกลายเป็นเทคโนโลยีทำให้สังคมโลกจากเรียบง่าย กลายเป็นสังคมที่

^{๔๑}ปราการ เกิดมีสุข, เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.phojae.skn.go.th/Knowledge/pakarn.pdf>. [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดน หรือกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน ๔ ศาสตร์ เข้าด้วยกันได้แก่ อิเล็คทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics , Computer ,Telecommunication and Information หรือเรียกย่อๆ ว่า ECTI) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสาร กันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้พร้อมกัน สามารถ บริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขาย และธุรกรรมการเงินที่ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะ เป็นทฤษฎีเทคโนโลยีซึ่งอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีชื่อ เสียงมาก คือ ทฤษฎีของ William F. Ogburn ทฤษฎีนี้มี ฐานคติ (Assumption) อยู่ ๓ ประการ คือ ประการแรก การประดิษฐ์สิ่งใหม่ ขึ้นมาจะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็สืบสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น ประการที่ ๒ การประดิษฐ์สิ่งใหม่จะเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เทคนิค ใหม่ ๆ จะทำให้การผลิตเพิ่มขึ้น การวิภาคสินค้าและบริการก็กระจายออกไปในสังคมมากขึ้น ประการ ที่ ๓ โครงสร้างทางสังคมจะมีการปรับตัวให้เป็นระบบการผลิต การวิภาค และการบริโภค การ เปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากกระบวนการปรับตัวนี้เอง ออกเบอร์น ยังอธิบายว่า วัฒนธรรมนั้น มีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ การเปลี่ยนแปลงมักจะเกิดขึ้นทางวัตถุ ก่อน ซึ่งต่อมาทางไม่ใช่วัตถุจะต้องปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ จึงเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านไม่ใช่วัตถุ และวัฒนธรรมด้านไม่ใช่วัตถุจะพยายาม ปรับตัว ให้ทันกัน ด้วยเหตุนี้ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่อันเกิดการใช้เทคโนโลยีจึง เป็นเหตุให้สังคม เปลี่ยนแปลงไป^{๔๒}

ดังนั้น ทฤษฎีนวัตกรรมเครือข่ายเทคโนโลยี (The Technology Network Theory of Innovation) คือ ความสามารถในการกระจายสื่อสารโดยใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรงหรือใกล้เคียง กันจากคนหนึ่งไปยังอีกคนจำนวนมากหรือสื่อสารได้พร้อมกันในหลายสถานที่ ซึ่งมีความแตกต่างกัน สามารถใช้ได้หลากหลายวิธีในการศึกษาทั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างกันอย่างรวดเร็วและทุกรูปแบบอย่างที่ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของที่มา ของข้อมูลดังกล่าวว่ามาจากภายนอกองค์กร คือมาจากลูกค้า ซัพพลายเออร์ ที่ปรึกษา ห้องปฏิบัติการ หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยี เครือข่าย บน "ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือระบบเน็ตเวิร์ก" คือกลุ่มของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ถูกนำมาเชื่อมต่อกันเพื่อให้ผู้ใช้ในเครือข่ายสามารถ

^{๔๒}ปรีดา ยังสุขสถาพร, (๒๕๕๖), Innovation System สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ สถาบัน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue= \[๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗\]](http://www.nia.or.th/innolinks/page.php?issue= [๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗]).

ติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล และใช้อุปกรณ์ต่างๆ ในเครือข่ายร่วมกันได้" เครือข่ายนั้นมีหลายขนาด ตั้งแต่ขนาดเล็กที่เชื่อมต่อกันด้วยคอมพิวเตอร์เพียงสองสามเครื่อง เพื่อใช้งานในบ้านหรือในบริษัทเล็กๆ ไปจนถึงเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมต่อกันทั่วโลก ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารที่นับวันยิ่งมีหลายรูปแบบ มีการแลกเปลี่ยนการทำงาน เช่น ระบบกลุ่มเมฆ Cloud Computing เป็นต้น และอีกช่องทางของเครือข่ายเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีของเครือข่ายโทรศัพท์มือถือ ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงการเกิดขึ้นและเติบโตของอุปกรณ์ดีไวซ์ชนิดใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ต ซึ่งวิวัฒนาการเช่นนี้ได้กระตุ้นให้เกิดการใช้งานเพื่อประโยชน์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ปริมาณการใช้งานบนเครือข่ายเติบโตมากขึ้นตามไปด้วย นั่นก็เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเครือข่ายที่ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเชื่อมต่อถึงกันได้ ดังนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารบนเครือข่ายโทรศัพท์มือถือที่มีใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบัน จะยังคงได้รับการพัฒนาต่อไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความสามารถของระบบให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีเสริมเพื่อใช้ในกรณีเฉพาะ ซึ่งการใช้งานร่วมกันอย่างราบรื่นระหว่างเทคโนโลยีเสริมและเทคโนโลยีหลักอย่าง 3G และ 4G จะทำให้ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้งานและบริการรูปแบบใหม่ๆ มากยิ่งขึ้น วิวัฒนาการของเทคโนโลยีลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นต้นแบบของยุค 5G ซึ่งประกอบไปด้วยการใช้เทคโนโลยีสัญญาณวิทยุหลายประเภทรวมกันอย่างเป็นระบบ ก็จะทำให้สังคมเครือข่ายเกิดขึ้นได้จริงภายในปี ๒๕๖๓

โดยเทคโนโลยีหลักในอนาคตยังคงเป็น LTE, HSPA และ Wi-Fi ซึ่งล้วนจะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกันทั้งหมด แม้กระทั่ง GSM ซึ่งยังคงมีความสำคัญในหลายพื้นที่ทั่วโลก ดังนั้น ยุค 5G ในอนาคต ไม่ใช่การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เพื่อทดแทนของเก่า แต่จะเป็นวิวัฒนาการของเทคโนโลยีเดิมรวมกับการใช้ RATs (Radio Access Technology) ใหม่ๆ เพื่อเสริมสมรรถนะของระบบโดยรวมเพื่อใช้ในงานเฉพาะด้านเท่านั้น ทำให้เกิด ความท้าทายใหม่ของโลกเครือข่าย กล่าวคือ ผู้ใช้โมบายล์บรอดแบนด์ในอนาคต จะสามารถเชื่อมต่อสู่โลกอินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายไร้สายได้อย่างไร้ขีดจำกัด หมายถึง การเชื่อมต่อและได้รับบริการตามต้องการในทันที โดยไม่ต้องใช้เวลานานหรือติดปัญหาในการเชื่อมต่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้งานทั่วไปหรือภาคธุรกิจ นอกจากนั้นแล้ว อุปกรณ์ลูกข่ายและบริการใหม่ที่หลากหลายเพื่อเชื่อมต่อสิ่งต่างๆ จะปรากฏขึ้นให้เห็นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็น สัญญาณจราจร ยานพาหนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ ถึงขยะ ระบบการส่งไฟฟ้า และอื่นๆ อีกมากมายที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคล ธุรกิจ และสังคมโดยรวม ระบบ 5G จะต้องสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง เพื่อการใช้งานที่หลากหลายดังกล่าว

จากการประมาณการด้วยวิธีที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากปี ๒๕๖๓ เครือข่ายโทรศัพท์มือถือจะต้องรองรับปริมาณการใช้งานที่มากกว่า ๑,๐๐๐ เท่า เมื่อเทียบกับปัจจุบัน

ซึ่งทุกวันนี้อุปกรณ์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายโทรศัพท์มือถือมีจำนวนมากถึง ๕ พันล้านเครื่อง โดยส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพกพาหรืออุปกรณ์เพื่อการใช้โมบายล์บรอดแบนด์ผ่านคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ตในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อสื่อสารระหว่างมนุษย์เป็นหลักจะมีจำนวนน้อยกว่าอุปกรณ์เพื่อการสื่อสารระหว่างเครื่องจักรสิ่งของ ๑๐-๑๐๐ เท่า ไม่ว่าจะเป็นกล้องวงจรปิด อุปกรณ์สำหรับ Smart City, Smart Home และ Smart Grid รวมทั้งเซ็นเซอร์ประเภทต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเน้นย้ำถึงความเข้มข้นที่เกิดจากการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถาบันภายนอก มีการถ่ายทอดข้อมูลทางนวัตกรรม มีการเชื่อมโยงทางเทคนิค เชื่อมโยงทางการตลาดและเครือข่ายข้อมูลนวัตกรรม อันเกิดจากทฤษฎีแนวคิดของนวัตกรรมทางด้านเครือข่ายเทคโนโลยีนี้เอง

๓. ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม

การศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมนั้นมักจะอยู่ในรูปของการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis) โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่าย (Network Theory) ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะทฤษฎีเครือข่ายภายใต้มุมมองของสาขาวิชาด้านสังคมศาสตร์เท่านั้น

เครือข่าย หมายถึง ชุดหรือกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง (Actor) หรือตัวเชื่อมต่อ (Node) เครือข่ายที่เล็กที่สุดจึงประกอบด้วยตัวแสดง ๒ ตัวที่มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปตัวแสดงจะเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายต้องมีความเป็นไปได้ในเชิงพื้นที่โดยตัวแสดงที่อยู่ “ติดกัน” มีแนวโน้มจะเชื่อมต่อกันมากกว่าตัวแสดงที่อยู่ห่างไกลออกไป นอกจากนี้ตัวแสดงที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็มักจะเชื่อมต่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เครือข่ายจึงมีลักษณะเป็นโครงสร้างโดยมีลักษณะเด่น^{๔๓}ดังนี้

๑. มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence)
๒. การต่อเชื่อมระหว่างหน่วยเป็นช่องทางในแลกเปลี่ยนทรัพยากร
๓. โครงสร้างของเครือข่ายเป็นทั้งโอกาสและอุปสรรคต่อการกระทำของปัจเจกที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย

การมีเครือข่ายทางสังคมมากทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและความรู้ใหม่ๆ ได้มากขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อการสร้างนวัตกรรมในแง่ของการมีปัจจัยนำเข้าที่ดี นอกจากนี้เครือข่ายสังคมที่หนาแน่นยังช่วยในการผลักดันให้การสร้างนวัตกรรมเกิดเป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้นเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนด้านอื่นๆ ที่จำเป็นได้มากขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี ของนวัตกรรมมี ๔ ทฤษฎี คือ

ทฤษฎี Schumpeter's theory of innovation Schumpeter

^{๔๓}อลงกรณ์ คูตระกูล, “นวัตกรรมสังคม: กรณีศึกษาโครงการของท้องถิ่นในเขตภาคเหนือของประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙.

เป็นคําคิดคํานวณนวัตกรรมต่างๆ ก็คือ การทำลายสิ่งสร้างสรรค์ ซึ่งมีการคิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา เพื่อที่จะทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรเพิ่มขึ้นให้กับองค์กร การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันด้วยกลยุทธ์นวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรม -ของ Schumpeter ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. การเปลี่ยนแปลงในผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร
 ๒. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตหรือกระบวนการนำนวัตกรรมสู่ตลาด
 ๓. การเปลี่ยนตำแหน่งนวัตกรรมสินค้าที่เคยออกสู่ตลาดมาแล้ว ให้มีการรับรู้สิ่งใหม่
 ๔. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่ค้นนวัตกรรมองค์กรให้มีการเปลี่ยนความคิดใหม่
๒. ทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอ

เป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์ เคลย์ตัน คริสเตนเซน ที่บอกว่าทฤษฎี แบบผ่าเหล่าผ่ากอเป็นนวัตกรรมเทคโนโลยีสินค้าหรือบริการ ที่สามารถที่จะล้มล้างเทคโนโลยี สินค้าหรือบริการที่มีอยู่เดิมมาเปลี่ยนแปลงให้ใหม่ขึ้น แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงตลาด
๒. การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่
๓. ทฤษฎีหุบเหวแห่งการดับของนวัตกรรม

การยอมรับนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมโดยนวัตกรรมใดที่สังคมมีความต้องการ และเกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ สังคมนั้นๆก็จะมี การยอมรับนวัตกรรมตัวนี้ แต่ถ้านวัตกรรมใดที่สังคมต้องการน้อยและมีปัญหาเกิดขึ้นนวัตกรรมตัวนี้ก็จะถูกดับไป

๔. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

เกิดจากการผ่านกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ประดิษฐ์และผู้ใช้ในสังคม กลับไปกลับมาหลายครั้งจนเกิดการยอมรับในสังคม กลุ่มคนในสังคมที่ยอมรับการแพร่กระจายทางเทคโนโลยีมีด้วยกัน ๕ ประเภทคือ

๑. คนกลุ่มแรกในสังคม เป็นทั้งผู้ประดิษฐ์คิดค้นแล้วยังเป็นผู้ใช้งานที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี และชอบติดตามเทคโนโลยีอยู่เสมอตนเอง
๒. กลุ่มชอบลองอะไรใหม่ๆ และค่อนข้างมีฐานะ เป็นนักวิชาการหรือคนดังในสังคม
๓. กลุ่มนี้จะตัดสินใจได้ต้องคิดหลายรอบแต่ต้องใช้งานได้ง่าย และมีประโยชน์ของนวัตกรรม
๔. กลุ่มที่มีการใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมอาจจะเริ่มตกรุ่นไปแล้ว และมีความจำเป็นที่จะใช้งานจริงๆ
๕. กลุ่มใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเมื่อตกรุ่นไปแล้ว และเป็นกลุ่มสุดท้ายในสังคม

สถานะในการแพร่กระจายของเทคโนโลยีในสังคมมี ๓ สถานะคือ
 สถานะที่ ๑ เป็นช่วงเวลาของการประดิษฐ์คิดค้นจนพบความสำเร็จ
 สถานะที่ ๒ เป็นช่วงเวลาที่ยังคงได้รับรู้ถึงเทคโนโลยีในสังคม
 สถานะที่ ๓ เป็นช่วงเวลาที่เทคโนโลยีอ้อมตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดและไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้อีก

หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการศึกษา ประกอบด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ ที่นำมาใช้ในการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น อาจสรุปได้ดังนี้

๑. กลุ่มพฤติกรรมนิยม คือ พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงพฤติกรรมเหล่านั้นออกมา

๒. กลุ่มปัญญานิยม คือ เรียนรู้เป็นกระบวนการของจิตที่ต้องมีการรับรู้จากการกระทำ และตีความ สามารถให้เหตุผลจนเกิดเป็นความรู้

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม คอนสตรัคติวิสต์ เป็นการอาศัยประสบการณ์เดิม ทางปัญหาที่มีอยู่เดิม

๔. ทฤษฎีการสื่อสาร คือกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์ สัญญาณ หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน

๕. ทฤษฎีระบบ จัดเป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ ๒๐ โดยอาศัยทฤษฎีหลายสาขาวิชา โดยนำแนวคิดแต่ละวิชามาประยุกต์รวมกัน สร้างเป็นทฤษฎีระบบขึ้นมา

๖. ทฤษฎีการเผยแพร่ เกิดจากการผสมผสานทฤษฎีหลักการ และความรู้ ความจริงจากหลายสาขาวิชา มาเป็นนวัตกรรมของศาสตร์นั้นๆ มาเผยแพร่ขึ้น^{๔๔}

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนโดยทั่วไปบุคคลจะเข้าใจว่า การรับรู้คือ การรู้ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับสัมผัส จากอวัยวะทั้ง ๕ ซึ่งมีไขเพียงเท่านั้น การรับรู้จะเริ่ม ตั้งแต่มีการสัมผัส และจะเข้าระบบประสาทส่วนกลาง เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ไว้ผสมผสานกับ สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วประมวลข้อมูลเชื่อมโยง ไปยังศูนย์กลาง การควบคุมระบบประสาทต่างๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง มีนักจิตวิทยาหลายท่านศึกษาเรื่อง การรับรู้และได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายดังนี้

โดยสรุป การรับรู้ หมายถึง กระบวนการแปลความหมายของสมองของคนเราที่มีสิ่งเร้ามากระทบจากการสัมผัสของร่างกาย ซึ่งจะแสดงออกเป็นพฤติกรรม หรือทัศนคติ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้ หรือความคิดในการตีความนั้นๆ

^{๔๔}แนวคิด ทฤษฎี นวัตกรรมทางการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/553766> [๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑].

กระบวนการรับรู้ การรับรู้เป็นกระบวนการที่สร้างประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกันและมีอิทธิพลนำไปสู่การกระทำ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล กระบวนการรับรู้มีขั้นตอนต่างๆ

๑. อาการสัมผัส หมายถึง อาการที่อวัยวะรับสัมผัสรับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามา กระพบกับอวัยวะรับสัมผัสต่างๆ เพื่อให้คนเรารับรู้ภาวะแวดล้อมรอบตัว

๒. การแปลความหมายจากอาการสัมผัสส่วนสำคัญที่จะช่วยทำให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้องเพียงใดนั้น ต้องอาศัย

๒.๑ สถิติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด

๒.๒ การสังเกตพิจารณา

๒.๓ ความสนใจและความตั้งใจ

๒.๔ คุณภาพของจิตใจขณะนั้น

๓. ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคิดความรู้และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้รู้แล้วในอดีตมีความสำคัญมากสำหรับช่วยในการตีความหรือแปลความหมายของการสัมผัสได้แจ่มชัด ความรู้เดิมและประสบการณ์เดิมที่ได้สะสมไว้สำหรับช่วยในการแปลความหมายได้ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ^{๔๕}ดังนี้

๓.๑ เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง ชัดเจน

๓.๒ ต้องมีปริมาณมากกล่าว คือ รู้หลายอย่างจึงจะช่วยแปลความหมายต่างๆ ได้สะดวกและถูกต้องดี

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเช่น ทฤษฎีนวัตกรรมห่วงโซ่ความสัมพันธ์ ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายเทคโนโลยี ทฤษฎีนวัตกรรมแนวเครือข่ายทางสังคม และทฤษฎีการรับรู้

^{๔๕}ทฤษฎีการรับรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://thesis.rru.ac.th/files/pdf> [๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๒.๑ แนวคิด เกี่ยวกับการสื่อสาร

ก. ความหมายของการสื่อสาร

นักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน ได้อธิบายถึงความหมายของการสื่อสารไว้ ดังนี้

Newcomb กล่าวว่า การสื่อสาร คือ รูปแบบหนึ่งของการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างบุคคล ซึ่งหากจะกล่าวในเชิงโวหารแล้ว การแลกเปลี่ยนนั้นจะทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงจิตใจของผู้อื่นได้^{๔๖}

Schramm กล่าวว่า การสื่อสาร คือ การมีความเข้าใจร่วมกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร^{๔๗}

บุญเลิศ ศฤติกล ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารเป็นความพยายามของมนุษย์ที่ต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือความคิดระหว่างกันเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการนั้นหมายความว่า การสื่อสารนั้นมีลักษณะเปลี่ยนแปลงและต่อเนื่องตลอดเวลา กล่าวคือไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดในตัวมันเอง^{๔๘}

ประมะ สตะเวทิน ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ^{๔๙}

สมควร กวียะ ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารคือการแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อความเข้าใจร่วมกัน การสื่อสารระหว่างมนุษย์มิใช่การส่งสารเพื่อให้เกิดผลตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสารตามความหมายที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพียงเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการรับสารป้อนกลับ (Feedback) อันตรกิริยา (Interaction) ระหว่างผู้สื่อสารทั้งสองฝ่าย นำไปสู่

^{๔๖}Newcomb, Theodore M., **Social Psychology**, (New York: Holt Rinehart and Winston, 1965), p. 129.

^{๔๗}Schramm, Wilbur, **Channels and Audience in Handbook of Communication**, (Chicago: Ranc Mcnelly College Publishing Company, 1973), p. 13.

^{๔๘}บุญเลิศ ศฤติกล, “การสื่อสาร : โครงสร้างและหน้าที่ในสังคม”, **วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน**, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๒.

^{๔๙}ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๐.

ความรู้ความเข้าใจร่วมกันในความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างๆ การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการสองวิถี (Two Ways) อยู่ในตัวของมันเอง^{๕๐}

กรีซ สิบสนธิ์ ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ไม่หยุดนิ่ง มีการรับรู้และโต้ตอบ การถ่ายทอดสาระ ข่าวสาร ข้อมูล ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก เป็นต้น จะเป็นไปตามประสบการณ์ ความรู้สึก ความสนใจทั้งของผู้ส่งสารและผู้รับสาร^{๕๑}

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท อธิบายไว้ว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้ ปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ คือใช้เครื่องหมายทั้งที่เป็นภาษาคำพูดและไม่ใช้ภาษาคำพูด และการมีปฏิกิริยาสัมพันธ์ นั่นคือ การมีปฏิกิริยาตอบโต้ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร^{๕๒}

เกศินี จุฑาวิจิตร กล่าวว่า การสื่อสาร เป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องในการส่งและรับสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยผ่านสื่อต่างๆอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน^{๕๓}

วิรัช สงวนวงศ์วาน อธิบายว่า การสื่อสาร คือการถ่ายโอน ดังนั้น การติดต่อสื่อสารจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อสามารถส่งผลต่อความหมายและผู้รับเกิดความเข้าใจถูกต้อง ^{๕๔}

กิตติมา สุรสนธิ กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจและการศึกษา เป็นฟันเฟืองของเครื่องจักรกลแห่งสังคมที่ทำให้สังคมดำเนินไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง เนื่องจากการสื่อสารเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อปัจเจกบุคคล ต่อองค์กร และต่อสังคม^{๕๕}

^{๕๐}สมควร กวียะ, การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบต่อสังคม, (กรุงเทพมหานคร : พชรกานต์การพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๕๑}กรีซ สิบสนธิ์, วัฒนธรรมและพฤติกรรมทางการติดต่อสื่อสารในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔.

^{๕๒}อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท, การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

^{๕๓}เกศินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๕๔}วิรัช สงวนวงศ์วาน, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๕.

^{๕๕}กิตติมา สุรสนธิ, ความรู้ทางการสื่อสาร, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ธิดิภ พยัธวัช กล่าวไว้ว่า การสื่อสารเป็นการส่งมอบสารสนเทศและสิ่งที่มีความหมายต่างๆ จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่ง โดยการใช้สัญลักษณ์ที่เป็นที่ยอมรับร่วมกัน หรือเป็นการแลกเปลี่ยนสารสนเทศและการส่งมอบสิ่งที่มีความสำคัญต่างๆ^{๕๖}

วันชัย มีชาติ กล่าวว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการติดต่อส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความเข้าใจ หรือความรู้สึกระหว่างบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร^{๕๗}

จากการศึกษาความหมายของการสื่อสาร จากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์ความหมายของการสื่อสาร หมายถึง ความเข้าใจในสารร่วมกัน การแลกเปลี่ยนสารซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนสารซึ่งกันและกัน กระบวนการถ่ายทอดสาร กระบวนการติดต่อส่งผ่านข้อมูล ความคิด ความเข้าใจ หรือความรู้สึกระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อปัจเจกบุคคล ต่อองค์กร และต่อสังคม ซึ่งคณะผู้วิจัย สรุปความหมายการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนสาร ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง

ข. วัตถุประสงค์ของการสื่อสาร

เกศินี จุฑาวิจิตร กล่าวว่า เมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้น ผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่ตรงกันหรือสอดคล้องกัน จึงจะทำให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร มีดังนี้^{๕๘}

๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ คือ ผู้ส่งสารต้องการเผยแพร่หรือบอกกล่าวเหตุการณ์ กิจกรรม ความเคลื่อนไหว ฯลฯ เพื่อให้ผู้รับสารได้รับทราบข่าวและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
๒. เพื่อให้ความรู้ เป็นการส่งสารเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากกว่าการได้รับทราบ
๓. เพื่อโน้มน้าวใจ เป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกชอบใจ สนใจ หรือคล้อยตาม สนับสนุนและต้องการที่จะปฏิบัติตาม และใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ
๔. เพื่อความบันเทิง เป็นการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจ สนุกสนาน เพลิดเพลินใจ และผ่อนคลายจากความเครียด

^{๕๖}ธิดิภ พยัธวัช, **แม่ไม้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ซี. พี. บุ๊ค แสตนด์การ์ด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๕๗}วันชัย มีชาติ, **พฤติกรรมกรรมการบริหารองค์การสาธารณะ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๕๘}เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

แม้ว่าการสื่อสารแต่ละครั้งทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ปรมะ สตะเวทิน กล่าวไว้ว่า การสื่อสารมีวัตถุประสงค์ดังนี้^{๕๙}

๑. เพื่อแจ้งให้ทราบ เป็นวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารที่ต้องการเผยแพร่หรือบอกเล่าเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ กิจกรรม นโยบาย ความเคลื่อนไหว เป็นต้นของตนเองหรือหน่วยงานให้ผู้รับสารได้ทราบ ผู้รับสารก็มีความประสงค์ที่จะได้รับทราบข่าวสารเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ

๒. เพื่อให้การศึกษา เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากกว่าการได้รับทราบ เช่น การเรียนรู้วิธีการจัดหน้าหนังสือ การเรียนรู้วิธีประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง เป็นต้นซึ่งผู้รับสารก็มีความประสงค์ที่จะเรียนรู้และศึกษา

๓. เพื่อโน้มน้าว เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกชอบใจ สนใจ คล้อยตามสนับสนุน และต้องการที่จะปฏิบัติตาม ส่วนผู้รับสารก็ทำหน้าที่สื่อสารเพื่อต้องการที่จะได้ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ การสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการโน้มน้าวหรือชักจูงใจได้แก่ การโฆษณา การโฆษณาชวนเชื่อ เป็นต้น

๔. เพื่อความบันเทิง เป็นวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจ สนุกสนานในส่วนผู้รับสารก็ต้องการความพอใจ เพลิดเพลินใจ หรือสนุกสนานด้วย

สมควร กวียะ ได้จำแนกวัตถุประสงค์ของการสื่อสารไว้ ๘ ประการ ดังนี้^{๖๐} คือ

๑. การให้ข่าวสาร (Information) ซึ่งหมายถึง การเก็บ การรวบรวม การประมวล และเผยแพร่ข่าว ข้อมูล รูปภาพ ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เพื่อจะยังผลให้เกิดความเข้าใจและมีปฏิกิริยาอย่างถูกต้องตามภาวะของบุคคล สภาพแวดล้อม ประเทศ และสังคมนานาชาติประเทศ นอกจากนี้ยังจะช่วยนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสมด้วย

๒. การสังคมประกิตหรือสังคมกรรม (Socialization) ได้แก่ การได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจที่จะทำให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ในฐานะสมาชิกของสังคม ช่วยให้เกิดความสำนึกในการอยู่ร่วมสังคมกับบุคคลอื่น ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

๓. การใช้จูงใจ (Motivation) หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนให้ไปสู่เป้าหมายระยะสั้น และระยะยาวของสังคม กระตุ้นให้บุคคลเกิดความพยายาม และตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ยินยอมพร้อมใจกันซึ่งกำหนดไว้แล้ว

^{๕๙}ปรมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔ - ๓๕.

^{๖๐}สมควร กวียะ, **การสื่อสารมวลชน บทบาท หน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒ - ๒๓.

๔. การถกเถียงอภิปราย (Debate and Discussion) คือ การแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นระหว่างฝ่ายต่างๆในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความตกลงยินยอมที่มีผลดีต่อส่วนรวม รวมทั้ง การแสวงหาพยานหลักฐานมากระตุ้นให้สาธารณชนสนใจ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของ ส่วนรวม

๕. การให้การศึกษา (Education) คือ การสื่อสารที่เข้ามาช่วยถ่ายทอดวิชาความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนสติปัญญา อุปนิสัย ทักษะ และสมรรถภาพของบุคคลตลอดทุกช่วงเวลาของชีวิต

๖. การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึง การเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และการพัฒนาวัฒนธรรม โดย การส่งเสริมสติปัญญาและจินตนาการของปัจเจกชน รวมทั้งกระตุ้นความต้องการและความคิด สร้างสรรค์ในทางสุนทรีย์ภาพ

๗. การให้ความบันเทิง (Entertainment) คือ การถ่ายทอดผลงานทางการละคร ฟ้อน รำ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น และศิลปะต่างๆ โดยอาศัยเครื่องหมายสัญลักษณ์ เสียง และภาพ ทั้งนี้เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และการพักผ่อนหย่อนใจ

๘. การประสานสามัคคี (Integration) คือ การให้บุคคล กลุ่ม และประชาชาติได้รับรู้ ข่าวสารที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้ และความเข้าใจซึ่งกันและกันในแง่ของการดำรงชีวิต ทัศนคติ และความใฝ่ฝันทะเยอทะยาน

Mc Quail ได้สรุปความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสารไว้ ดังนี้^{๒๑}

๑. การให้ข่าวสาร (Information) คือ การให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และ สภาพการณ์ในสังคมและในโลก ซึ่งบอกให้ทราบถึงสัมพันธ์ภาพแห่งอำนาจ และช่วยส่งเสริมให้เกิด นวัตกรรม การปรับตัวและความก้าวหน้า

๒. การประสานสัมพันธ์ (Correlation) คือ การอธิบาย แปลความ และวิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์และข่าวสาร ให้ความสนับสนุนแก่อำนาจหน้าที่และปทัสฐานที่ ยอมรับกันแล้ว และทำให้เกิดกระบวนการสังคมกรรม รวมทั้งประสานกิจกรรมต่างๆของสังคมเข้า ด้วยกัน ทำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจกัน และจัดระเบียบอะไรก่อนหลังและบอกให้รู้ว่าสถานภาพ ทางสังคมอะไรสำคัญกว่าอะไร

๓. ความต่อเนื่อง (Continuity) คือ การแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมหลักและยอมรับ วัฒนธรรม รวมทั้งพัฒนาของวัฒนธรรมใหม่ ก่อให้เกิดดำรงค้ำไว้ซึ่งค่านิยมพื้นฐานของคนทั่วไป

๔. ความบันเทิงเรีงรมณ์ (Entertainment) คือการให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และการพักผ่อนหย่อนใจ และลดความตึงเครียดทางสังคม

^{๒๑}Mc Quail Dennis, **Communication: Social Processes**, (London: Longman group, 1983), pp. 35 - 36.

๕. การระดมสรรพกำลัง (Mobilization) คือ การรณรงค์ด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การทำงาน และบางครั้งการศาสนา เพื่อวัตถุประสงค์ของส่วนรวม

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร จากนักวิชาการข้างต้น คณะผู้วิจัย นำมาวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการสื่อสารได้ ดังนี้

การติดต่อการสื่อสารของมนุษย์สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ว่าได้แก่ เพื่อให้ข่าวสารเพื่อให้เกิดการศึกษา เพื่อใช้จริงใจ เพื่อให้ความบันเทิง เพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม และเพื่อการประสานสามัคคี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑. เพื่อให้ข่าวสาร หมายถึง การเผยแพร่หรือบอกกล่าวเรื่องราว ข่าว ข้อมูล รูปภาพ ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เหตุการณ์ และสภาพการณ์ในสังคมและในโลกให้ผู้รับสารได้ทราบ เพื่อนำไปใช้ในการชีวิตประจำวันและช่วยในการตัดสินใจที่เหมาะสมด้วย

๒. เพื่อให้เกิดการศึกษา หมายถึง การส่งสารเพื่อให้ผู้รับสารได้เรียนรู้และเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากกว่าการได้รับทราบ เป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ ทำให้เกิดการพัฒนาศติปัญญา อุปนิสัย ทักษะ และสมรรถภาพของผู้รับสาร

๓. เพื่อใช้จริงใจ หมายถึง การสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกรู้สึกพอใจ สนใจ คล้อยตาม สนับสนุน หรือต้องการที่จะปฏิบัติตาม รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ และเป็นการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความพยายาม และตัดสินใจเลือกแนวทางและพฤติกรรมที่จะนำไปสู่เป้าหมายตามที่ผู้ส่งสารต้องการ

๔. เพื่อให้ความบันเทิง หมายถึง การสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความพึงพอใจ สนุกสนาน เพลิดเพลินใจ และผ่อนคลายจากความเครียด

๕. เพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรม หมายถึง การเผยแพร่และการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรม เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ โดยการส่งเสริมสติปัญญาและจินตนาการของผู้รับสาร รวมทั้งกระตุ้นความต้องการและความคิดสร้างสรรค์ในทางสุนทรียภาพ

๖. เพื่อการประสานสามัคคี หมายถึง การอธิบาย แปลความ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์และข่าวสาร และประสานกิจกรรมต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้คนที่ได้รับรู้ข่าวสารที่จำเป็นต่อการเพิ่มพูนความรู้ เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเกิดความยินยอมพร้อมใจกัน

ค. องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

Berlo ระบุว่าองค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร สามารถสรุปได้ ๔ องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ และผู้รับสาร ทั้งนี้แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของ Berlo เป็นที่รู้จักกันดีในนามของ SMCR Model ซึ่งย่อมาจาก Source, Message, Channel และ Reciever ตามลำดับ^{๖๒}

Schramm ระบุว่าองค์ประกอบของการสื่อสารประกอบด้วย ผู้เข้ารหัส (Encoder) และผู้ถอดรหัส (Decoder) แต่ละคนสามารถทำได้ทั้งส่งสารและรับสาร นอกจากนั้นแต่ละคนยังทำหน้าที่เป็นผู้ตีความหมายด้วย นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้าน การสื่อสารกลับ (Feedback) และสื่อ (Channel)^{๖๓}

พัชนี เขยจรรยาและคณะ กล่าวว่า การสื่อสารประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้^{๖๔}

๑. ผู้ส่งสาร หรือผู้เข้ารหัส (Sender / Encoder) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่มหรือเริ่มต้นส่งสารไปให้อีกบุคคลหนึ่งจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ฉะนั้น ผู้ส่งสารจึงมีบทบาทในการชี้แนะว่าพฤติกรรมการสื่อสารภายในสถานการณ์หนึ่งๆ นั้น จะเป็นไปในรูปแบบใดและมีผลอย่างไรหรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ส่งสารคือ ผู้กระตุ้น (Stimulus) ที่ทำให้เกิดการตอบสนอง (Response) จากผู้รับสาร หรือผู้ส่งสารอาจเรียก ผู้เข้ารหัส (Encoder) คือ ผู้ที่รับผิดชอบในการนำความคิดของผู้ริเริ่ม ความคิดหรือแหล่งสาร (Source) ส่งไปยังผู้ที่ต้องการจะสื่อสารด้วย โดยการใช้สัญญาณ (Signal) และสัญลักษณ์ (Symbol) หรือเรียกว่า การเข้ารหัส (Encoding) ซึ่งแสดงถึงเป้าหมายหรือสิ่งที่แหล่งสารต้องการสื่อ

๒. ผู้รับสาร หรือ ผู้ถอดรหัส (Receiver/Decoder) คือ ผู้ที่รับสารจากบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง เมื่อได้รับสารผู้รับสารจะเกิดการตีความและการตอบสนองจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และส่งปฏิกิริยาตอบสนอง (Feedback) กลับไปให้ผู้ส่งสาร หรือผู้รับสารเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ถอดรหัส (Decoder) คือ ผู้ที่ถอดความหมายของสัญญาณหรือสัญลักษณ์ที่ผู้เข้ารหัสส่งมา หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ผู้รับผิดชอบการถอดรหัสของสาร (Decoding) เพื่อให้ผู้รับสารปลายทาง (Receiver/Destination) หรือผู้รับสารที่ผู้ส่งสารต้องการให้ได้รับสารของตน

๓. สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารไปให้ผู้รับสารในรูปของรหัสคำว่า “รหัส” หมายถึง สัญญาณ (Signal) หรือสัญลักษณ์ (Symbol) หรือกลุ่มของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน และผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายของมันได้ต่อเมื่อมีการถอดความหมายของสัญญาณหรือสัญลักษณ์ออกมา สัญญาณหรือสัญลักษณ์ในที่นี้อาจเป็น คำพูด

^{๖๒}ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๓.

^{๖๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๖๔}พัชนี เขยจรรยา และคณะ, **แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, ๒๕๓๔), หน้า ๗ - ๘.

ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือกิริยาท่าทางต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงหรือถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการและวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว สารก็คือ ภาษา (Language)

๔. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) คือ ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเหมือนทางหรือพาหนะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร

เกศินี จุฑาวิจิตร กล่าวว่า ในการทำการสื่อสารจะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานในการสื่อสารอย่างน้อย ๔ ประการ^{๒๕} ได้แก่

๑. ผู้ส่งสาร คือ บุคคล กลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน องค์กรที่เป็นผู้ผลิตสาร เป็นแหล่งต้นตอของสาร และมีเจตนาที่จะเผยแพร่หรือถ่ายทอดสารนั้นออกไปสู่บุคคลกลุ่มอื่น

๒. สาร คือ เนื้อหา ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ฯลฯ ที่แสดงออกในรูปของคำพูด หรือข้อเขียน เป็นต้น

๓. สื่อหรือช่องทางการติดต่อสื่อสาร คือ ช่องทางที่นำสารผ่านจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ได้แก่ อากาศ น้ำ คลื่นแสง คลื่นไฟฟ้า โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร แผ่นพับ วิดีโอ สไลด์ ฯลฯ

๔. ผู้รับสาร คือ บุคคล กลุ่มคน หรือหน่วยงาน องค์กรที่อยู่ปลายทางของการสื่อสาร เป็นส่วนที่ผู้รับสารมุ่งหวังให้ได้รับสารที่ส่งผ่านสื่อมา โดยผู้รับสารจะกลายมาเป็นผู้ส่งสารทันทีเมื่อมีการป้อนกลับต่อสารที่ได้รับกลับไปยังผู้ที่ส่งสารมาในครั้งแรก ซึ่งเช่นเดียวกัน ผู้ส่งสารนั้นก็จะเป็นผู้รับสารแทนในสภาพการณ์ดังกล่าว

มณฑล ไบบัว กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๔ ส่วน^{๒๖} คือ

๑. ผู้ส่งสาร (Sender) คือ บุคคลที่เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังอื่น โดยการเข้ารหัส เป็นการแปลสารให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ที่มนุษย์คิดขึ้นมาแทนความคิด ผู้ส่งสารนั้นอาจจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือสถาบันก็ได้ ในการอธิบายผู้ส่งสารอาจมีมากกว่าหนึ่งคน ในการสื่อสารสาธารณะผู้ส่งสารอาจไม่ได้เป็นตัวของตัวเองหากแต่ผู้ส่งสารในฐานะตัวแทนของหน่วยงานหรือสถาบันหนึ่ง

๒. สาร (Message) คือ เรื่องราวอันมีความหมาย แสดงออกโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน สารจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดและต้องการจะส่งสารนั้นซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมเรียกว่าการเข้ารหัสเพื่อแทนความคิดที่เกิดขึ้น

๓. ช่องทางหรือสื่อ (Channel) มีความหมาย ๓ ประการ คือ

^{๒๕}เกศินี จุฑาวิจิตร, การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๒๖}มณฑล ไบบัว, หลักและทฤษฎีการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓ - ๓๔.

๑) การเข้ารหัสและการถอดรหัส

๒) สิ่งที่น่าสนใจ เช่น คลื่นเสียง วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์

๓) พาหนะของสิ่งที่น่าสนใจ เช่น อากาศ

๔. ผู้รับสาร (Receiver) มีคำหลายคำที่นำมาใช้ในความหมายของผู้รับสาร ได้แก่

๑) ผู้ฟัง (Audience)

๒) ถึงใคร (To whom) ซึ่งกล่าวถึงกระบวนการสื่อสารว่าประกอบด้วย ใคร พูดอะไร ผ่านสื่อใด ถึงใครและเกิดผลอะไร

๓) หมายปลายทางผู้รับการสื่อสาร (Communication Receiver)

สัมพันธ์ พูนนารถ กล่าวไว้ว่า การสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้^{๖๗}

๑ ผู้ส่งสารหรือแหล่งสาร หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้เริ่มต้นส่งสารผ่านช่องทางหรือสื่อไปยังผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารกับผู้รับสาร ซึ่งผู้ส่งสารอาจจะเป็นผู้เข้ารหัสด้วยตนเองหรือไม่ก็ได้

๒ สาร หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดไปยังผู้รับสารในรูปของรหัสสัญญาณหรือสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน

๓ สื่อหรือช่องทาง หมายถึง ตัวกลางหรือตัวนำที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารหรือตัวเชื่อมผู้ส่งสารและผู้รับสารเข้าด้วยกัน เช่น เสียง แสง อากาศ เป็นต้น

๔ ผู้รับสารหรือจุดหมายปลายทางของการสื่อสาร หมายถึง ผู้อ่าน ผู้ดู ผู้ชม และผู้ฟัง เป็นต้น อาจจะเป็นคนคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ผู้รับสารเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารเพราะเป็นเป้าหมายของผู้ส่งสารที่ต้องการจะให้ผู้รับสารได้รับข่าวสาร การศึกษา ความบันเทิง และการจูงใจหรือโน้มน้าวใจ

เสรี วงษ์มณฑา กล่าวว่า กระบวนการสื่อสารประกอบด้วย^{๖๘}

๑ ผู้ส่งข่าวสาร (Sender) เป็นผู้ริเริ่มในการติดต่อสื่อสาร อาจเป็นการส่งข่าวสารจากแหล่งข่าวสารที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ แหล่งข่าวสารที่เป็นทางการอาจเป็นธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรหรือเป็นองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไรก็ได้ ซึ่งในที่นี้ผู้ส่งข่าวสาร หมายถึง บริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายรถยนต์นั่งส่วนบุคคล

๒ ข่าวสาร (Message) เป็นความนึกคิดความคิดทัศนคติภาพลักษณ์ หรือข้อมูล อื่น ๆ ซึ่งผู้ส่งข่าวสารต้องการที่จะส่งไปยังผู้รับข่าวสารที่กำหนดไว้ ข่าวสารนั้นอาจเป็นข้อความหรือคำพูด (Verbal) หรือการใช้สัญลักษณ์ (Nonverbal) หรือใช้ทั้งสองอย่างร่วมกัน กล่าวคือ ข่าวสารที่ใช้

^{๖๗}สัมพันธ์ พูนนารถ, นิเทศศาสตร์, (อุดรดิตถ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๓๗), ๙๙ - ๑๑๒.

^{๖๘}เสรี วงษ์มณฑา, ครบเครื่องเรื่องการสื่อสารการตลาด, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๗),

คำพูด อาจเป็นลายลักษณ์อักษร หรือการพูด โดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งให้ข้อมูลแก่ผู้รับข่าวสารได้ดีกว่าการใช้คำพูดอย่างเดียว ส่วนข่าวสารที่ไม่ใช้คำพูด คือ การติดต่อสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Communication) เช่นการใช้โลโก้ตราของสินค้า เป็นต้น

๓ ช่องทางข่าวสาร (Message Channel) หมายถึง สื่อหรือช่องทางซึ่งข่าวสารถูกส่งผ่านช่องทางการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อระหว่างบุคคล ซึ่งอยู่ในรูปแบบสนทนาทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสนทนาระหว่างพนักงานขายกับลูกค้า เป็นต้น และการติดต่อสื่อสารโดยไม่ใช้บุคคล เป็นรูปแบบการใช้สื่อมวลชน (Mass Media) ได้แก่ สื่อกระจายเสียง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ป้ายโฆษณา หรือการใช้ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ รวมถึงสื่อเฉพาะกิจ เช่น แคตตาล็อก แผ่นพับ เป็นต้น

๔ ผู้รับข่าวสาร (Receivers) ในการติดต่อสื่อสาร ผู้รับข่าวสารจะเป็นกลุ่มผู้มุ่งหวังหรือกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience)

๕ การป้อนกลับ (Feedback) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการสื่อสาร การป้อนกลับในทันทีทำให้ผู้ส่งข่าวสารสามารถเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงข่าวสาร เพื่อให้แน่ใจว่าเป็น ที่เข้าใจด้วยวิธีที่ถูกต้อง

จากการศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร จากนักวิชาการ

สามารถนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารได้ดังตารางที่ ๒.๑๕ ต่อไปนี้

สามารถสรุปองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารได้ว่ามี ๕ องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และปฏิกิริยาตอบกลับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ผู้ส่งสาร หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน หรือองค์การที่เป็นผู้ผลิตสารและส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร

๒. สาร หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารส่งไปให้แก่ผู้รับสาร ซึ่งอยู่ในลักษณะของสัญญาณหรือสัญลักษณ์โดยอาจเป็น คำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือการทำทางต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงหรือถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการและวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร

๓. สื่อ หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร

๔. ผู้รับสาร หมายถึง คือ บุคคล กลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์การที่ได้รับสารผ่านช่องทางสื่อ และทำการตีความและตอบสนองต่อสารที่ได้รับ

๕. ปฏิกิริยาตอบกลับ หมายถึง การที่ผู้รับสารส่งสารกลับไปยังผู้ส่งสารเพื่อแสดงออกผลของการสื่อสาร

ข. ประเภทของการสื่อสาร

ยุพา สุภากุล กล่าวไว้ว่า การจำแนกประเภทของการสื่อสารสามารถจำแนกได้หลายเกณฑ์ แต่โดยทั่วไปสามารถแยกประเภทการสื่อสารออกเป็นประเภทใหญ่ได้ดังนี้^{๖๙}

๑ การสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal Communication) เป็นการสื่อสารกับตนเอง เช่น การคิด การไตร่ตรองหาเหตุผล การวิเคราะห์ การทบทวนเรื่องที่พูดหรือเขียน เป็นต้น เป็นการสื่อสารที่มีผู้สื่อสารเพียงคนเดียวเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในตัวเอง

๒ การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลสองหรือสามคน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๓ การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) เป็นการสื่อสารภายในกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะพูดคุยโต้ตอบกันโดยตรงและทั่วถึง เช่น การประชุม เป็นต้น

๔ การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างคนจำนวนมาก ซึ่งอยู่ในสถานที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยอาจจะใช้สื่อทัศนศึกษาช่วย เช่น โทรทัศน์วงจรปิด รูปแบบการสื่อสาร เช่น การอบรม การสัมมนา เป็นต้น

๕ การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารซึ่งอาจมีมากกว่า ๑ คน ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาศัยอยู่ในสถานที่ต่างๆ ทั่วทั้งโลกกันได้อย่างรวดเร็วภายในระยะเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ปรมะ สตะเวทิน กล่าวไว้ว่า การสื่อสารสามารถทำการจำแนกประเภทโดยใช้จำนวนผู้ทำการสื่อสารเป็นเกณฑ์ ดังนี้^{๗๐}

๑ การสื่อสารภายในบุคคล เป็นการสื่อสารของบุคคลคนเดียว บุคคลคนเดียวนั้นทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร

๒ การสื่อสารระหว่างบุคคล คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว

๓ การสื่อสารกลุ่มใหญ่ เป็นการสื่อสารระหว่างคนจำนวนมากซึ่งอยู่ในที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกันหน่วยงานเพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมาย

^{๖๙}ยุพา สุภากุล, การสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙ - ๓๐.

^{๗๐}ปรมะ สตะเวทิน, หลักนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔ - ๓๕.

๔ การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารกับมวลชนคนจำนวนมากในขณะเดียวกันพร้อมๆ กัน โดยที่สมาชิกของมวลชนแต่ละคนอยู่ในที่ต่างๆกันเพื่อให้ข่าวสารไปถึงมวลชนได้พร้อมกันจึงต้องอาศัยสื่อที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็วคือสื่อมวลชน

แมนมาส ขวลิต และคณะ กล่าวว่าประเภทของการติดต่อสื่อสารแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท^{๗๑} ได้แก่

๑ การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การสื่อสารเฉพาะตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อสร้างและกระชับความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เช่น ทักทาย เป็นต้น

๒ การสื่อสารกลุ่ม หมายถึง การสื่อสารระหว่างฝ่ายหนึ่งที่เป็นบุคคลหรือกับอีกหลายคนที่เป็นผู้รับสาร ทั้งในรูปแบบที่สามารถมองเห็นหน้ากันหรือเฉพาะหน้าและแบบเฉพาะหน้าแต่ทุกคนต่างมีความสนใจร่วมกันในเรื่องเดียวกัน มีลักษณะบางประการร่วมกัน วัตถุประสงค์ร่วมกัน

๓ การสื่อสารมวลชน หมายถึง การสื่อสารไปยังคนหมู่มาก เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับคนกลุ่มใหญ่ ซึ่งยากที่จะแยกแยะออกเป็นกลุ่มย่อยๆได้ ลักษณะของผู้รับสารยากที่จะแยกว่าใคร มีลักษณะผสมปนเปกันมาก กิจกรรมด้านการสื่อสารมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์

จากการศึกษาประเภทของการสื่อสาร จากนั้นวิชาการ

สามารถนำมาวิเคราะห์ประเภทของการสื่อสารได้ดังตารางที่ ๒.๑๖ ต่อไปนี้

ผู้วิจัยสามารถสรุปประเภทของการสื่อสารได้ดังนี้ การสื่อสารสามารถจำแนกออกเป็น ๕ ประเภท ได้แก่ การสื่อสารภายในตนเอง การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารกลุ่มย่อย การสื่อสารกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารมวลชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. การสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal Communication) หมายถึง การสื่อสารของบุคคลคนเดียวซึ่งหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในตัวเอง เช่น การคิด การไตร่ตรองหาเหตุผล การวิเคราะห์ การทบทวนเรื่องที่พูดหรือเขียน เป็นต้น

๒. การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำการสื่อสารกันในลักษณะตัวต่อตัว

๓. การสื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) หมายถึง เป็นการสื่อสารภายในกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างมีความสนใจร่วมกันในเรื่องเดียวกันและสามารถที่จะพูดคุยโต้ตอบกันโดยตรงและทั่วถึง

^{๗๑}แมนมาส ขวลิต และคณะ, การสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , ๒๕๓๕), หน้า ๘ - ๑๐.

๔. การสื่อสารกลุ่มใหญ่ (Large Group Communication) หมายถึง การสื่อสารระหว่างคนจำนวนมากซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างมีความสนใจร่วมกันในเรื่องเดียวกัน และทำการสื่อสารอยู่ในสถานที่เดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

๕. การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) หมายถึง การสื่อสารกับคนจำนวนมากในขณะเดียวกันพร้อมๆกัน โดยผู้รับสารมีลักษณะผสมปนเปกันมาก แต่ละคนอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อให้ข่าวสารไปถึงมวลชนได้พร้อมกันจึงต้องอาศัยสื่อที่เข้าถึงประชาชนจำนวนมากในเวลาอันรวดเร็ว

ง. ทิศทางของการสื่อสาร

นิรมล กิติกุล ได้จำแนกทิศทางการสื่อสารออกเป็น ๔ ประเภท^{๗๒} ดังนี้

๑ การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง เป็นแบบสายการบังคับบัญชา คือ ติดต่อสื่อสารจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงมาสู่ระดับล่าง เพื่อเป็นการชี้แจง อธิบาย ตอบคำถาม สั่งการ เช่น นโยบาย วัตถุประสงค์ แนวการปฏิบัติ คำอนุมัติ ฯลฯ

๒ การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน เป็นการติดต่อสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชา รายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเบื้องบน เช่น รายงานผลการปฏิบัติงาน ขอคำแนะนำ คำร้องทุกข์ ฯลฯ

๓ การติดต่อสื่อสารตามแนวนอน เป็นการติดต่อสื่อสารในระดับเดียวกันเพื่อการประสานงาน

๔ การติดต่อสื่อสารแบบทแยง เป็นการติดต่อสื่อสารลักษณะทแยงระหว่างพนักงานที่ไม่ได้อยู่ในระดับเดียวกัน เพื่อการประสานงาน

รัตน อัทธภูมิสุวรรณ กล่าวไว้ว่า รูปแบบการสื่อสารสามารถจำแนกตามลักษณะทิศทางเดินของข่าวสาร ดังนี้^{๗๓}

๑ การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งหรือระดับบริหารสูงกว่าไปยังบุคคลที่มีตำแหน่งต่ำกว่าหรือการสื่อสารจากผู้ปฏิบัติ การสื่อสารแบบนี้เป็นผู้บริหารผู้บังคับบัญชาเช่นระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง นโยบาย คู่มือ เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารควรระบุงรายละเอียดของข่าวสารให้ชัดเจนและใช้สื่อหลายอย่างจากากัน การติดต่อสื่อสารในลักษณะนี้มักกระทำกันได้ไม่สมบูรณ์เนื่องจากบางครั้งการส่งข้อมูลไปยังผู้ใต้บังคับบัญชาระดับต่างๆ มากเกินไปทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเบื่อหน่ายและให้ความสำคัญน้อย

^{๗๒}นิรมล กิติกุล, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สนุกอ่าน, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖๓.

^{๗๓}รัตน อัทธภูมิสุวรรณ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : วิ.เจ. พรินติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

๒ การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) เป็นการสื่อสารจากบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไปยังบุคคลที่ตำแหน่งสูงกว่าหรือการส่งข้อมูลจากผู้ปฏิบัติไปยังผู้บริหารการติดต่อสื่อสารแบบนี้มีประโยชน์เนื่องจากการติดต่อสื่อสารแบบสองทางเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการปฏิบัติงาน เช่น การรายงานความก้าวหน้าของผลงาน การเสนอความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น การตรวจเยี่ยม และพบปะผู้ปฏิบัติงานที่อยู่ไกลออกไปหรือการประชุมกลุ่ม

๓ การติดต่อสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในระดับหรือตำแหน่งเดียวกันที่จะต้องมีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มในระดับเดียวกันภายในองค์กรการติดต่อสื่อสารประเภทนี้ไม่มีกลไกที่แน่นอนขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคนส่วนใหญ่กระทำในรูปของการประชุม ปัญหาที่พบจากการสื่อสารแบบนี้คือการแข่งขันการทำงานซึ่งเป็นผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือบางครั้งการไม่ได้รายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อความรวดเร็วในการทำงานทำให้เกิดการขาดความต่อเนื่องในการสื่อสาร

๔ การติดต่อสื่อสารในแนวไขว้ (Cross-Channel Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่คนละหน่วยงานกันหรือระหว่างหน่วยงานเป็นการข้ามสายการบังคับบัญชาโดยจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งเดียวกันหรือต่างระดับของตำแหน่งก็ได้ หลักการสำคัญคือควรได้รับอนุมัติโดยตรงก่อนการข้ามสายการบังคับบัญชา รวมทั้งควรรายงานผลการปฏิบัติงานโดยตรงให้ผู้บังคับบัญชาทราบโดยตรงทุกครั้ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคความสำเร็จในการสื่อสารให้ผู้บังคับบัญชาทราบซึ่งจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึว่าไม่ก้าวก่ายงานของอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตามปัญหาและอุปสรรคของการสื่อสารประเภทนี้คือการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่ไปติดต่อด้วย ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลในหน่วยงานมักเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าผู้มาติดต่อนั้นมาสั่งการจึงไม่ยอมทำตามเพราะคิดว่าหัวหน้าของตนเองเท่านั้นที่จะสั่งการได้จึงทำให้เกิดความล่าช้ามากยิ่งขึ้น

วิเชียร วิทยอุดม กล่าวไว้ว่า รูปแบบการติดต่อสื่อสารสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ทิศทางดังนี้^{๗๔}

๑ การสื่อสารจากบนลงมาล่าง (Downward Communication) หมายถึงการส่งข่าวสารจากตำแหน่งที่สูงกว่ามายังตำแหน่งที่ต่ำกว่าการสื่อสารที่ในลักษณะเพื่อนที่ตามสายการบังคับบัญชาจากผู้บังคับบัญชา การสื่อสารแบบนี้มักจะเป็นไปในรูปการแจ้งนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำเตือน การชักจูงความเข้าใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แนวทางปฏิบัติงานที่จำเพาะเจาะจงในการสั่งงานเพื่อให้ข่าวสารเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติและขั้นตอนการดำเนินงานขององค์กร ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลที่สำคัญเพื่อบอกให้ผู้บังคับบัญชาทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเขา และเพื่อให้ข่าวสารแบบอุดมการณ์ที่จะช่วยให้เกิดความซาบซึ้งในเป้าหมายขององค์กร

^{๗๔}วิเชียร วิทยอุดม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ธนธการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๑.

๒ การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) หมายถึงการสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาในระดับล่างขึ้นสู่บังคับบัญชาในระดับบนหรือการสื่อสารเริ่มต้นจากผู้สื่อสารซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการสื่อสารไปยังผู้รับข่าวแบบนี้อุปสรรคในการปฏิบัติงานและการร้องทุกข์ซึ่งการสื่อสารประเภทนี้จะมีส่วนในการสร้างขวัญกำลังใจและทัศนคติของบุคลากรโดยมีความสำคัญต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม

๓ การสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกันขององค์กรหรือเป็นการแลกเปลี่ยนบุคลากรที่อยู่หน่วยงานเดียวกันหรือตามสายงานมีผู้บังคับบัญชาเดียวกันและมีหน้าที่การทำงานเดียวกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นการสื่อสารเพื่อขอคำแนะนำและข้อมูลเป็นการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการติดต่อที่ไม่อยู่กับสายการบังคับบัญชา เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารความคิดเห็นกันเพื่อแก้ปัญหาเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงงานเพื่อลดความขัดแย้งจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันและเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สามารถ คำหอม กล่าวว่า การสื่อสารสามารถจำแนกตามทิศทางการสื่อสารออกเป็น ๒ แบบคือ^{๗๕}

๑ การสื่อสารแบบทางเดียว (One-Way Communication) คือ การสื่อสารที่ผู้สื่อสารหรือผู้บังคับบัญชา ถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่งซึ่งผู้รับสารหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับการสื่อสารได้เป็นฝ่ายให้การสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน ไม่มีการย้อนกลับหรือดูปฏิกิริยาของผู้รับสารทำให้ปริมาณของข้อมูลสะท้อนกลับที่จะมีไปถึงบุคคลผู้เริ่มการสื่อสารมีน้อยหรือไม่มีเลย หรือมีฉะนั้นผู้ให้การสื่อสารก็ไม่ได้ใส่ใจกับปฏิกิริยาสะท้อนกลับนั้นซึ่งการสื่อสารแบบนี้จะมีลักษณะเป็นไปในรูปของนโยบาย คำสั่งผู้บริหารระดับสูงสู่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่อาจจะผ่านสื่อในประกาศต่างๆหรือสื่อมวลชนเสนอข่าวสารสู่ประชาชนหรือรายงานข่าวสารขององค์กรต่างๆเป็นต้น

๒ การสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) คือ การสื่อสารที่ผู้ส่งสารหรือผู้รับสารสามารถส่งข่าวสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน การสื่อสารสองทางผู้ส่งสารจะให้ความสนใจกับปฏิกิริยาตอบกลับของผู้รับสารซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับการบริหาร เปรียบเสมือนหัวหน้าที่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจากลูกน้อง ในขณะเดียวกันนั่นเองการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดเห็นและความเข้าใจในเรื่องต่างๆนับเป็นการลดช่องว่างของการสื่อสาร และป้องกันการตีความหมายไปคนละทิศและประการสำคัญการสื่อสารสองทางสามารถสร้างขวัญและการมีส่วนร่วมในงาน ความรู้สึกเป็นเจ้าของงานของผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่ง

^{๗๕}สามารถ คำหอม, **หลักการปกครองของหัวหน้างาน**, (กรุงเทพมหานคร : มิตรเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๖๓.

รูปแบบของการสื่อสารสองทางระหว่างผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานจะออกมาในลักษณะของการประชุมหรือปรึกษาหารือ

สมยศ นาวิการ ได้จำแนกการสื่อสารตามช่องทางออกเป็น ๓ ทิศทางคือ^{๗๖}

๑ การสื่อสารจากบนลงมาล่าง หมายถึง การส่งข่าวสารจากตำแหน่งที่สูงกว่ามายังตำแหน่งที่ต่ำกว่าเป็นลักษณะของการเคลื่อนที่ของข่าวสารไปตามสายการบังคับบัญชาจากผู้บังคับบัญชาลงไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารแบบนี้มักจะเป็นไปในรูปการแจ้งนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำเตือน คำสั่ง คำยืนยัน การชักจูง ความเข้าใจในการให้ข่าวสารเพื่อการปฏิบัติงาน

๒ การสื่อสารจากล่างขึ้นบน หมายถึง การส่งข่าวสารจากระดับต่ำกว่าหรือผู้ใต้บังคับบัญชาไปยังระดับสูงกว่าหรือผู้บังคับบัญชาเป็นลักษณะกลับกันกับแบบแรกคือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นผู้ส่งข่าวย้อนกลับไปหาผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นผู้รับการสื่อสาร แบบนี้ข่าวสารมักเป็นไปในรูปของการรายงานผลการปฏิบัติงาน อุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติงาน ข้อเสนอแนะ การปรึกษาหารือและการร้องทุกข์ เป็นต้น

๓ การสื่อสารในแนวนอนหรือแนวทแยง หมายถึง ลักษณะการเดินทางของข่าวสารระหว่างผู้มีตำแหน่งเดียวกันหรือใกล้เคียงกันทั้งในสายงานเดียวกันและข้ามสายงานโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวมักจะเป็นการขอคำแนะนำและข้อมูล เป็นการประสานงานอย่างไม่เป็นทางการเป็นการติดต่อสื่อสารที่ไม่ขึ้นอยู่กับสายการบังคับบัญชา เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความคิดเห็นกันระหว่างผู้ร่วมงานหรือระหว่างหน่วยงานที่อยู่องค์การเดียวกัน

พะยอม วงศ์สารศรี กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารสามารถจำแนกตามทิศทางการสื่อสารได้เป็น ๔ แบบ^{๗๗} คือ

การสื่อสารจากบนลงมาล่าง (Downward Communication) เป็นลักษณะการติดต่อสื่อสารที่เป็นไปตามสายการบังคับบัญชาจากบนลงล่าง เช่น นโยบาย คำสั่ง คำเตือน เป็นต้น

การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) เป็นลักษณะการติดต่อสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาระดับสูง เช่น การรายงานผลการปฏิบัติงาน คำขออนุมัติ คำร้องทุกข์ เป็นต้น

การสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication) เป็นลักษณะการติดต่อสื่อสารในระดับเดียวกันในองค์กร

^{๗๖}สมยศ นาวิการ, *การติดต่อสื่อสารขององค์การ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๗), หน้า ๒๑.

^{๗๗}พะยอม วงศ์สารศรี, *องค์การและการจัดการ*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภา, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒๓ - ๒๒๔.

การติดต่อสื่อสารแบบทแยงมุม (Oblique Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารข้ามแผนก

สิริวรรณ นันทจันทุล จำแนกทิศทางการสื่อสารตามลักษณะการโต้ตอบกัน ดังนี้^{๗๘}

การสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) เป็นลักษณะการส่งสารที่ผู้ส่งสารกับผู้รับไม่สามารถโต้ตอบกันได้ทันที เช่น การฟังบรรยายทางวิชาการ แม้ผู้ฟังมีข้อสงสัยก็ยังไม่สามารถซักถามได้ทันทีในขณะนั้นๆ จนกว่าจะเปิดโอกาสให้ซักถาม หรือ การฟังรายการทางวิทยุที่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังพูดคุยกับผู้จัดรายการ หรือ การอ่านนิตยสาร เป็นต้น

การสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เป็นลักษณะการส่งสารที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสามารถโต้ตอบกันได้ทันทีตามต้องการในขณะที่กำลังสื่อสารร่วมกัน เช่น การพูดคุยกันทางโทรศัพท์ การโต้ตอบกันทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ICQ เป็นต้น

จากการศึกษาทิศทางการสื่อสาร จากนักวิชาการ สามารถนำมาวิเคราะห์ประเภทของการสื่อสาร คณะจายสามารถสรุปทิศทางการสื่อสารได้ ๖ ทิศทาง ได้แก่ การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน การติดต่อสื่อสารตามแนวนอน การติดต่อสื่อสารแบบทแยง การสื่อสารทางเดียว และการสื่อสารสองทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง หมายถึง การส่งข่าวสารจากตำแหน่งที่สูงกว่ามายังตำแหน่งที่ต่ำกว่าเป็นลักษณะของการเคลื่อนที่ของข่าวสารไปตามสายการบังคับบัญชาจากผู้บังคับบัญชาลงไปยังผู้ใต้บังคับบัญชา

๒. การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน หมายถึง การส่งข่าวสารจากระดับต่ำกว่าหรือผู้ใต้บังคับบัญชาไปยังระดับสูงกว่าหรือผู้บังคับบัญชา

๓. การติดต่อสื่อสารตามแนวนอน หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกันขององค์กรหรือเป็นการแลกเปลี่ยนบุคลากรที่อยู่หน่วยงานเดียวกันหรือตามสายงานมีผู้บังคับบัญชาเดียวกันและมีหน้าที่การงานเดียวกัน

๔. การติดต่อสื่อสารแบบทแยง หมายถึง เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่คนละหน่วยงานกันหรือระหว่างหน่วยงานเป็นการข้ามสายการบังคับบัญชาโดยจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งเดียวกันหรือต่างระดับของตำแหน่งก็ได้

๕. การสื่อสารทางเดียว หมายถึง การส่งสารที่ผู้ส่งสารกับผู้รับไม่สามารถโต้ตอบกันได้ทันที เป็นถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่งถึงผู้รับสารหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับการสื่อสารได้เป็นฝ่ายให้การสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน ไม่มีการย้อนกลับหรือดูปฏิกิริยาของผู้รับสาร

^{๗๘}สิริวรรณ นันทจันทุล, การเขียนเพื่อการสื่อสาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , ๒๕๔๓), หน้า ๗.

๖. การสื่อสารสองทาง หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน หรือสามารถโต้ตอบกันได้ทันทีตามต้องการในขณะที่กำลังสื่อสารร่วมกัน

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ

เนื่องจาก คำว่า "การสื่อสาร" ในภาษาบาลี ที่เป็นศัพท์บัญญัติเฉพาะในพระไตรปิฎกมิได้ถูกบัญญัติขึ้นโดยตรง อย่างไรก็ตาม คำในภาษาบาลีที่หมายถึง "การสื่อสาร" คือ "นิเวทอณฺณมณฺณสมฺพนธ"^{๗๙} ที่แปลว่า การบอกกล่าว การสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นั้น เป็นศัพท์ที่ เอ.พี. พุทธหัตตะมหาเถระ (A.P. Buddhaddatta Mahathera) ได้ผูกศัพท์ขึ้นใหม่ในสมัยปัจจุบันจากคำว่า "Communication" ในภาษาอังกฤษ ดังนั้น จึงไม่ปรากฏคำว่า "การสื่อสาร" อยู่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นเรื่องราวหรือเป็นหมวดหมู่ที่เกี่ยวกับการสื่อสารตามคำอธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างในปัจจุบัน แต่กระนั้น พฤติกรรมสื่อสารก็มีอยู่ เนื่องจากการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันของทุกคน ไม่เว้นแม้บรรพชิต หรือคฤหัสถ์ อีกทั้งแต่ละบุคคลก็ทำการสื่อสารอยู่แทบตลอดเวลา โดยปรากฏในรูปของหลักธรรมและเนื้อหาเรื่องราวที่หลากหลาย การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารจากมุมมองทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นการศึกษาโดยรวม จัดกลุ่มจากหลักธรรมคำสอนทั้งหลายในพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เพื่อให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

ในเบื้องต้น เป็นการศึกษาว่าหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการสื่อสารนั้น อยู่ในกลุ่มประเภทใดของหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่เป็นสังฆธรรม และ (๒) ประเภทที่เป็นระบบจริยธรรม โดยประเภทที่เป็นสังฆธรรม คือ ส่วนที่ว่าด้วยธรรมชาติบริสุทธิ์ เป็นคำสอนที่อธิบายกฎเกณฑ์เกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหลาย ว่าเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และเสื่อมสลายไปอย่างไร ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความดีความชั่ว ส่วนประเภทที่เป็นระบบจริยธรรมนั้น ได้แก่ส่วนที่ว่าด้วยหลักปฏิบัติ ซึ่งมี ๒ ประเภท ได้แก่ หลักปฏิบัติสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม และหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากพันธนาการหรือกองทุกข์ทั้งปวง^{๘๐}

การสื่อสารเป็นกิจกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นรวมทั้งตนเองด้วย หลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารจึงอยู่ในส่วนที่เป็นระบบจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับคุณค่าของการกระทำซึ่งกันและกัน โดยสามารถจำแนกเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารได้

^{๗๙}A.P. Buddhaddatta Mahathera, *English-Pali Dictionary*, (Wiltshire: Antony Rowe, 1992).

^{๘๐}ดูรายละเอียดใน พระมหาพนม อานนโธ (จิตรมัย), "การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องพลวัตทางสังคมในทัศนะของพุทธ", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เป็น ๒ แนวทาง ได้แก่ (๑) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม และ (๒) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง

นอกจากนี้ ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาได้แบ่งกิจกรรม หรือกรรมที่บุคคลกระทำได้เป็น ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่เรียกว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม การศึกษาที่เกี่ยวกับการสื่อสารส่วนใหญ่จึงอยู่ในส่วนที่เป็นการกระทำทางวาจา หรือวจีกรรม ได้แก่ คำพูดหรือการพูดต่าง ๆ เป็นหลัก จากการศึกษาเชิงสำรวจ กิจกรรมที่จัดเป็นการสื่อสารหรือที่เกี่ยวกับวจีกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จึงได้แก่ หลักปฏิบัติ หรือหลักธรรมเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปประมวลเป็นหลักการได้ ๒ แนวทาง คือ (๑) แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ (๒) แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้นดังพุทธดำรัสที่ว่า “เรากล่าววีสมาจาร (ความประพฤติทางวาจา) ไว้ ๒ อย่าง คือ วีสมาจารที่ควรเสพ^{๘๑} และวีสมาจารที่ไม่ควรเสพ^{๘๒} แนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติ เช่น วีสุจริต^{๘๓} วาจาสุภาสิต^{๘๔} สำรวมวาจา^{๘๕} สัมมาวาจา^{๘๖} เป็นต้น ส่วนแนวทางเกี่ยวกับคำพูดหรือการพูดที่ให้ปฏิบัติด้วยการละเว้น เป็นต้นว่า ศีลข้อ ๔ ในศีล ๕^{๘๗} และศีล ๘ วจีกรรม ๔ ในกุศลกรรมบถ ๑๐^{๘๘} รวมทั้งวีสุจริต^{๘๙}

^{๘๑} เสพ ในที่นี้หมายถึง การประพฤติ การเจริญให้เกิดขึ้น ดูเชิงอรรถ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๗๔/๕๑๕.

^{๘๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๔/๒๙๐.

^{๘๓} วีสุจริต ๔ ได้แก่ (๑) สัจจวาจา (พูดจริง) (๒) อปิสุมวาจา (พูดไม่ส่อเสียด) (๓) สันหวาจา (พูดอ่อนหวาน) (๔) มันทภาสา (พูดด้วยปัญญา) ปรากฏในสุจิริตสูตร อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๙/๒๑๒.

^{๘๔} ดูรายละเอียดใน สุภาสิตสูตร ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๘-๓๑๐, และวาจาสูตร อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๓๓๘.

^{๘๕} ดูรายละเอียดใน ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๕/๒๕๗-๒๕๘.

^{๘๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๗๒.

^{๘๗} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๘๘} ดูรายละเอียดในเชิงอรรถ ขุ.ชา.สญฺญิ. (ไทย) ๒๘/๘๑/๔๖.

^{๘๙} วีสุจริต ๔ ได้แก่ (๑) มุสาวาท (พูดเท็จ) (๒) ปิสุมวาจา (พูดส่อเสียด) (๓) ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) (๔) สัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ) ปรากฏในสุจิริตสูตร องจตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘/๒๑๒.

นอกจากนี้ ยังปรากฏอยู่ในพระสูตรอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น มุสาวาทิ-อมุสาวาทิสูตร^{๙๐} ปณ-อปีสุณาสสูตร^{๙๑} พรุส-อพรุสสูตร^{๙๒} สัมผัสปปลาป-อสัมผัสปปลาปสูตร^{๙๓} อัตถันตปสูตร^{๙๔} สาละยยกสูตร^{๙๕} พุทธานิสูตร^{๙๖} อรณวิกังคสูตร^{๙๗} กถาวัตถุสูตร^{๙๘} เป็นต้น รวมทั้งที่ปรากฏ

ในธรรมบท เถรคาถา อปทาน และชาดก อีกจำนวนมาก

กล่าวโดยภาพรวม แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในแนวคิดมุมมองทางพระพุทธศาสนาอยู่ในส่วนที่เป็นระบบจริยธรรม เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นรวมทั้งตนเองด้วย หรือกล่าวได้ว่ามีความเกี่ยวข้องทั้งในระดับสังคมและในระดับปัจเจก โดยสามารถจำแนกแนวคิดออกเป็น ๒ แนวทาง ดังกล่าวแล้วข้างต้น ได้แก่ (๑) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม และ (๒) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง โดยทั้ง ๒ แนวทางนั้นมีหลักการที่นำไปสู่หลักปฏิบัติที่สำคัญเกี่ยวกับการสื่อสารใน ๒ แนวทาง คือ (๑) แนวทางปฏิบัติที่ให้ปฏิบัติ และ (๒) แนวทางปฏิบัติที่ให้ละเว้น

ก. กระบวนการสื่อสารตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษารูปแบบวิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบวิธีการสื่อสารที่สัมพันธ์กับผู้รับสาร วัตถุประสงค์ หรือบริบทในการสื่อสาร พบว่า กระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ต้องมีการสื่อสารกับตนเองร่วมด้วยการสื่อสารกับบุคคลอื่นและการสื่อสารกับตนเอง เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด เมื่อบุคคลทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นแล้ว หรือเรียกว่าอยู่ในส่วนของการรับฟังเสียงจากผู้อื่นหรือปรโตโมสะ โดยจะต้องเป็นปรโตโมสะที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งในระหว่างนี้บุคคลต้องรับฟังด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ เป็นการฟังด้วยดี และอาจทำการสื่อสารกลับ เช่น การสนทนาหรือซักจฉา จากนั้นบุคคลต้องทำการสื่อสารกับตนเองด้วย เป็นต้นว่า คิด พิจารณา มนสิการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมนสิการ หรือเมื่อบุคคลทำการสื่อสารกับตนเอง ก็จำเป็นที่ต้องทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วย

^{๙๐}ดูรายละเอียดใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๖.

^{๙๑}ดูรายละเอียดใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๗.

^{๙๒}ดูรายละเอียดใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๗.

^{๙๓}ดูรายละเอียดใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๖๔-๑๘๓/๔๐๗.

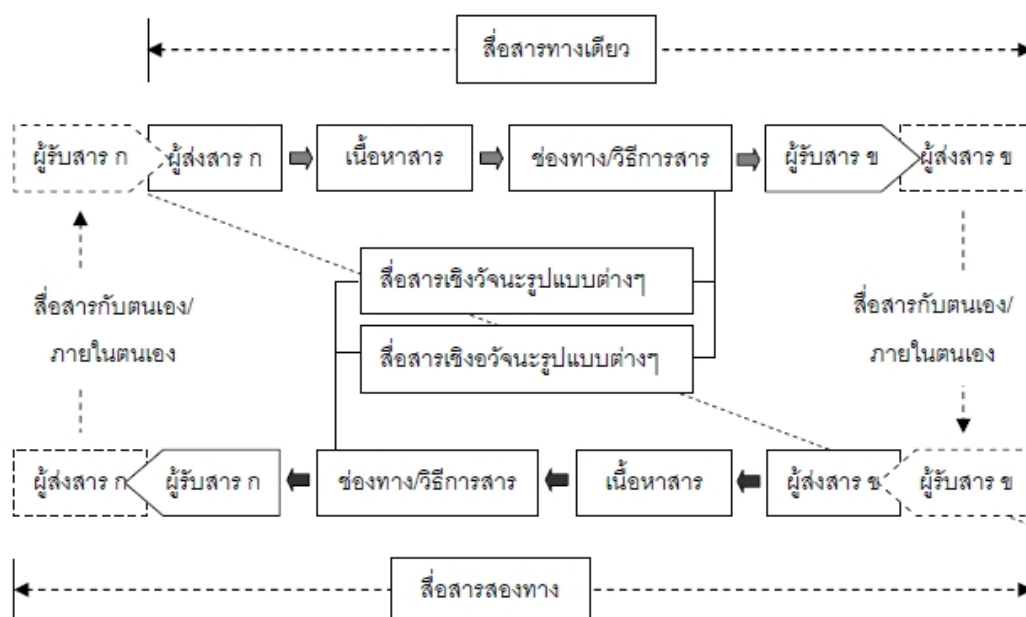
^{๙๔}ดูรายละเอียดใน อง.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๙๘/๓๐๖-๓๐๘.

^{๙๕}ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๐/๔๗๔-๔๗๗.

^{๙๖}ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๔/๓๕๗.

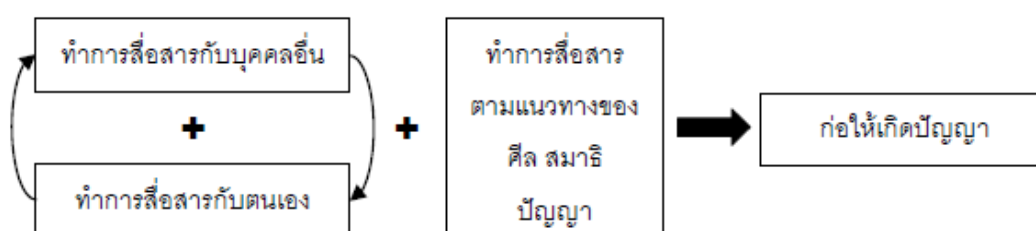
^{๙๗}ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๒๓-๓๔๑/๓๙๐-๔๐๑.

^{๙๘}ดูรายละเอียดใน อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๖๘/๒๗๐-๒๗๒.

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงกระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่น

นอกจากนี้ บุคคลยังต้องทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในระดับศีล สมาธิ ปัญญาด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ของการสื่อสาร การประพจน์ปฏิบัติในระดับศีล สมาธิ ปัญญานั้น มีทั้งการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น กล่าวคือ การสื่อสารในระดับศีล เป็นแนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ส่วนการสื่อสารในระดับสมาธิและปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับตนเอง ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้มุ่งให้เกิดปัญญา ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม กระบวนการดังกล่าว เขียนเป็นแผนภาพอย่างง่ายได้คือ

แผนภาพที่ ๒.๖ แสดงกระบวนการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญา

ข. วิธีการสื่อสารเชิงพุทธ

สามารถพิจารณาได้ทั้งในการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับบุคคลอื่น ดังนี้

๑. วิธีการสื่อสารกับตนเองที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับตนเอง หรือการสื่อสารภายในตนเองที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายลักษณะ ได้แก่ การคิดในรูปแบบต่าง ๆ การนึก การระลึกได้ การรู้สึก การมีสติ การรู้อยู่ พิจารณาเห็น การระลึกถึงหรือระลึกได้ การเจริญสติ การกำหนดสติ การเข้าใจตนเอง การรู้จักตนเอง และการตระหนักรู้

วิธีการสื่อสารกับตนเองที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ ที่มีลักษณะเป็นการใช้ความคิดนั้น จะไม่เป็นการคิดในลักษณะของการปรุงแต่งไปเรื่อย ๆ หรือการผินกลางวัน แต่เป็นการคิดในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การคิดแบบอุปมาเปรียบเทียบ การตั้งคำถามกับตนเอง การหาหรือหรือปรึกษากับตนเอง การสอน กรให้อโวาทหรือเตือนตนเอง การมนสิการ การพิจารณา การใคร่ครวญ เป็นต้น การที่บุคคลจะไม่ทำการสื่อสารกับตนเองด้วยการคิดในลักษณะของการปรุงแต่งไปเรื่อย ๆ นั้นต้องมีสติกับกบอยู่เสมอ

ส่วนที่มีลักษณะเป็นการนึก การระลึกได้ จะเป็นการนึก หรือระลึกถึงแต่สิ่งหรือเรื่องราวที่ดีงาม ที่เป็นบุญ กุศล ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีงาม เป็นสุข หรือเป็นมูลเหตุให้กระทำการสิ่งที่ดีงาม สำหรับการสื่อสารกับตนเองในลักษณะของความรู้สึกต่างๆ ก็เช่นกันที่จะไม่เป็นความรู้สึกที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เช่น รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉาริษยา เศร้าโศกเสียใจ เป็นต้น แต่เป็นความรู้สึกที่เป็นไปในทางที่ดี เช่น รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สงบ ปลอดภัยเบิกบาน แจ่มใส กระตือรือร้น เป็นต้น และสื่อสารกับตนเองอย่างมีสติอยู่เสมอ

๒. วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ

วิธีการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารเชิงวัจนะหรือเชิงอวัจนะ การสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทางด้วยวิธีการสื่อสารรูปแบบใด เช่น บรรยาย อภิปราย อุปมาอุปไมย สนทนา สাকัจฉา โต้ตอบ ถามคำถาม ตอบคำถาม หรือสื่อสารด้วยภาษาท่าทาง เช่น ภาษากายต่างๆ เป็นต้น ก็นับว่า การสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เป็นการสื่อสารที่คำนึงถึงหลักการและแนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการละเว้นการสื่อสารที่เป็นการกระทำทางกายและวาจาที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น แต่เป็นการสื่อสารที่เป็นการกระทำทางกายและวาจาที่เป็นไปในทางที่ดี มุ่งให้เกิดประโยชน์และไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง ผู้อื่น และส่วนรวม โดยสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยวิธีการสื่อสารต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วยสติ เป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริง เข้าใจและเคารพในกันและกัน และรับผิดชอบในการสื่อสารของตน

ทั้งวิธีการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ มีวิธีการที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ โดยอาศัยการสำรวมเป็นเครื่องมือ เมื่อเป็นผู้ส่งสารต้องสำรวมและมีสติระลึกไว้ว่า จะสื่อสารสารใดออกไป เพื่อประโยชน์อะไร ในเวลาหรือสถานการณ์ใดที่เหมาะสม กล่าวคือ ในการสื่อสารกับบุคคลอื่นก็ย่อมต้องมีการสื่อสารกับตนเองเกิดขึ้นด้วย โดยเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนการสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น ก่อนที่บุคคลจะพูดย่อมมีการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่จะพูดมาก่อน การสื่อสารเชิงพุทธ คือ ให้คิดในทางที่ดีหรือพิจารณาไตร่ตรองให้ดีก่อนที่จะพูดเกี่ยวกับเรื่องนั้น หรือตั้งสติให้ดีก่อนที่จะพูดอะไรออกไป เมื่อเป็นผู้รับสารต้องสำรวมและมีสติระลึกไว้ ในการรับสาร หรือสิ่งที่เข้ามากระทบ กล่าวคือ ใส่ใจในการรับรู้ เช่น ตั้งใจฟัง เมื่อได้ยิน หรือรับรู้สารใด ให้รับรู้อย่างมีสติ คิดพิจารณา ไตร่ตรองให้ดีก่อน โดยอย่าเพิ่งด่วนสรุป หรือปลงใจเชื่อในสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ๆ^{๙๙}

ค. ทิศทาง และเป้าหมายการสื่อสารเชิงพุทธ

ทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับตนเองหรือการสื่อสารกับบุคคลอื่น การสื่อสารเชิงวัจนะหรือเชิงอวัจนะ ที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทาง ก็ตามเมื่อพิจารณาในประเด็นทิศทางการสื่อสาร เป็นการพิจารณาทิศทางในเชิงคุณค่าของการกระทำที่ว่า เป็นไปในทิศทางที่ดี เป็นกุศล หรือทิศทางที่ไม่ดี เป็นอกุศล สำหรับทิศทางการสื่อสารเชิงพุทธเป็นไปในทิศทางที่ดี เป็นกุศล เท่านั้น เป็นทิศทางการสื่อสารที่ก่อให้เกิดปัญญา เมื่อสื่อสารกับตนเอง เช่น มนสิการ ก็เป็นแต่โยนิโสมนสิการเท่านั้น ไม่เป็นอโยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สนทนา ก็สนทนาแต่เนื้อหาที่ก่อประโยชน์ ที่ดี ดังพุทธดำรัสในกามสูตร (สูตรที่ ๘) ว่าด้วยผู้ต้องการประโยชน์ว่า “วาจาที่ดีควรปล่อย แต่วาจาที่ไม่ดีไม่ควรปล่อย”^{๑๐๐}

การสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปัญญา ที่สามารถ ทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา ดังนั้นเป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ จึงได้แก่ การมีชีวิตที่มีความสุข ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ดำเนินชีวิตที่ดงามอย่างมีเป้าหมายสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง และอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าจะต่อตนเองหรือผู้อื่น อันเป็นประโยชน์ในระดับโลกิยะที่เป็นประโยชน์ในโลกนี้

ง. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ

จากความหมายและคุณลักษณะต่าง ๆ ของการสื่อสารเชิงพุทธ บ่งบอกถึงปัจจัยที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีทั้งปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

^{๙๙} ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔๗ - ๒๔๙.

^{๑๐๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๘/๘๔.

๑. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ आयตนะภายนอกที่เข้ามากระทบ ปรัโตโฆสะและกัลยาณมิตร

๑) आयตนะภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการเห็น การได้ยินได้ฟัง การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัสทางกาย การสัมผัสหรือรับรู้ทางใจ ที่ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า आयตนะภายนอก ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และ ธรรมารมณ์^{๑๐๑} (หรือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และสิ่งหรือเรื่องราวที่กระทบหรือสัมผัสทางใจ) आयตนะภายนอกเหล่านี้มีมากมายที่เข้ามากระทบบุคคลหรือผู้รับสารตลอดเวลา ดังเช่น ในวันหนึ่ง ๆ บุคคลย่อมได้เห็นสิ่งต่างๆ ได้ยินเสียง ลิ้มรสในขณะกินหรือดื่ม สัมผัสกับสิ่งที่มาก กระทบทางกายไม่ว่าจะเป็นสัมผัสจากบุคคล วัตถุสิ่งของตลอดจน อุณหภูมิ หรือแม้แต่สายลมที่มากกระทบรวมทั้งสิ่งหรือเรื่องราวที่มากกระทบหรือสัมผัสทางใจ เช่น เรื่องราวของบุคคล เรื่องเกี่ยวกับกิจการงาน ความรู้สึกสุข ทุกข์ทางใจ ทั้งที่เคยเกิดขึ้นแล้ว เป็นอดีต หรือที่ยังไม่เกิดขึ้น เป็นอนาคต เป็นต้น

๒) ปรัโตโฆสะ

ปรัโตโฆสะ หรือเสียงจากผู้อื่น^{๑๐๒} หรือการได้สดับจากบุคคลอื่น^{๑๐๓} หมายถึง การได้รับเนื้อหาสารจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร ปรัโตโฆสะอาจเป็นไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์ หรือเป็นไปในทางที่ไม่ดี ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือก่อให้เกิดโทษก็ได้ แต่ในทางพระพุทธศาสนามุ่งถึงปรัโตโฆสะ ที่หมายถึง การงธรรมที่เป็นสัปปายะหรือเป็นที่สบายเหมาะแก่ตนเท่านั้น มิได้หมายถึง การฟังอัสถรรคมจากผู้อื่น ทั้งนี้เพราะปรัโตโฆสะในความหมายดังกล่าวเป็นหนึ่งในปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๑๐๔} ดังนั้น ในการสื่อสารเชิงพุทธ จึงมุ่งหมายแต่เฉพาะที่เป็นปรัโตโฆสะหรือการได้รับเนื้อหาสารที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์จากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร

ปรัโตโฆสะ เป็นปัจจัยฝ่ายภายนอก ที่ครอบคลุมถึง การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง คำอธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยทางสังคม ในที่นี้หมายถึงเฉพาะส่วนที่ตังามถูกต้อง^{๑๐๕}

^{๑๐๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๖.

^{๑๐๒}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๑๑๕.

^{๑๐๓}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑.

^{๑๐๔}คุรยละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑, อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^{๑๐๕}คุรยละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒๔.

ปัจจัยภายนอก คือ พรโตโฆสะนี้ กล่าวได้ว่าเป็น การได้รับเนื้อหาสาระที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสาร

๓) กัลยาณมิตร

พระพุทธองค์ได้ตรัสยกย่องความมีกัลยาณมิตร หรือมิตรดี ไว้ในที่หลายแห่งเช่น “เพราะพูดถึงองค์ประกอบภายนอก เราไม่เห็นองค์ประกอบอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์มากเหมือนความมีกัลยาณมิตรนี้ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์มาก ฯลฯ ความมีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่หายไปแห่งสังขาร”^{๑๐๖} และ

“เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป”^{๑๐๗} พระพุทธองค์ทรงเปรียบกัลยาณมิตรเป็นตวณำ เป็นบุญนิมิตเพื่อความเกิดขึ้นแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ดุจดังแสงอรุณที่เกิดขึ้นมาก่อนอาทิตย์อุทัย และเมื่อภิกษุเมื่อมีกัลยาณมิตร พึงหวังได้ว่าจะเจริญอริยมรรคมีองค์ ๘ ทำอริยมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก^{๑๐๘}

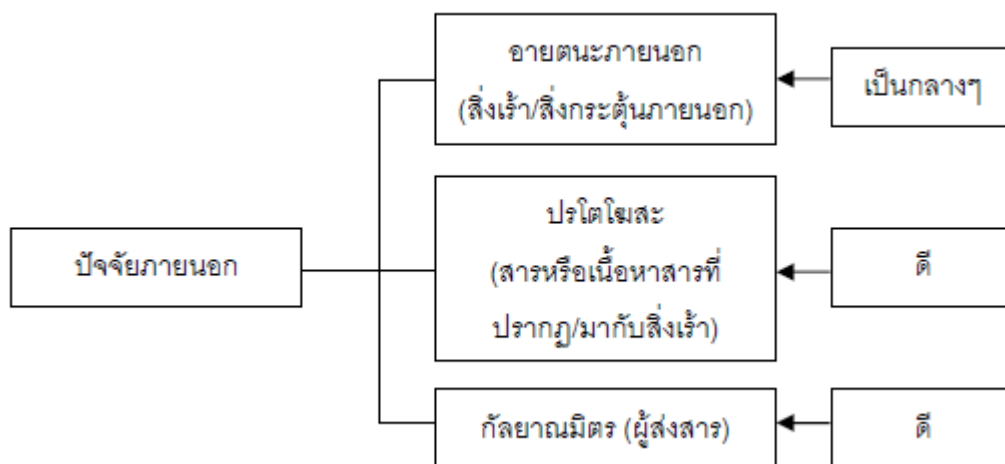
กล่าวได้ว่า แหล่งสารที่ส่งสารไปยังผู้รับสารนั้น ต้องเป็นแหล่งสารหรือเป็นผู้ส่งสารที่ดี เมื่อบุคคลทำการสื่อสารกับแหล่งสารหรือผู้ส่งสารที่ดี ย่อมได้รับสารที่ดี ที่ก่อประโยชน์แก่ตนเอง อีกนัยหนึ่งในกระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่น เมื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสารก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารที่ดี เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสารด้วย

กล่าวโดยรวมเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก กล่าวถึงปัจจัย ๓ ประการ ได้แก่ (๑) สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลาย (๒) สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้านั้น หรือเนื้อหาสาระ (๓) ผู้ส่งสาร ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและในการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาว่า สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลายเหล่านั้นเป็นของกลาง ๆ ที่มีอยู่เป็นปกติ แต่สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้า หรือเนื้อหาสารนั้น ต้องเป็นสารที่ดี ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์ โดยถูกส่งหรือถูกสื่อสารออกมาจากผู้ส่งสารที่ดี

^{๑๐๖}อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๑๑,๑๑๓/๑๗,๑๘.

^{๑๐๗}อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๑๑,๑๑๓/๑๗,๑๘.

^{๑๐๘}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๖/๔๕.

แผนภาพที่ ๒.๗ แสดงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ

๒. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ อายตนะภายใน การทำหน้าที่ของจิต และโยนิโสมนสิการ

๑. อายตนะภายใน

สิ่งที่เป็นช่องทางแห่งการติดต่อให้ถึงกัน หรือการสัมผัสรับรู้กัน หรือเป็นเครื่องมือที่บุคคลใช้เป็นช่องทางติดต่อระหว่างตนเองกับโลกภายนอกหรืออายตนะภายนอกเรียกว่า อายตนะ หรือ สื่อ^{๑๐๙} อายตนะที่ใช้ติดต่อกับอายตนะภายนอก เรียกว่า อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ^{๑๑๐} (อายตนะภายในเหล่านี้กล่าวในสถานะโดยทั่วไปว่า อยู่ในสภาวะที่ใช้การได้ตามปกติ)

๒. การทำหน้าที่ของจิต

การทำหน้าที่ของจิตในการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสกันระหว่างอายตนะภายนอก หรือ อารมณ์ กับอายตนะภายใน หรือทวาร เนื่องจากจิตเป็นธรรมชาติที่รู้หรือทำหน้าที่เห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สึกรู้สีกต่อการสัมผัสถูกต้องทางกาย และรู้สึกนึกคิดทางใจ การเกิดขึ้นของวิญญาณหรือจิต คือการรับรู้ที่นั่นเกิดขึ้นเมื่ออารมณ์มากระทบหรือเรียกว่าผัสสะกับทวาร ซึ่งหลังจากทำหน้าที่ในการรับรู้แล้ว จิตยังทำหน้าที่ต่อไปในการพิจารณาอารมณ์ เสพอารมณ์ และยึดหน่วงอารมณ์ เก็บสะสมวิบาก ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นขั้นตอนในกระบวนการสื่อสารกับตนเอง การสื่อสารเชิงพุทธ

^{๑๐๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ รุ่นที่ ๑.๐, [ซีดีรอม], กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป., พระมหาบูรณะ ขาตเมโธ (โพธิ์นอก), “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๑๑๐}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๖/๑๐๖, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๕-๓๑๖.

พิจารณาว่า การสื่อสารกับตนเองที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารในลักษณะของการคิด หรือรู้สึก มีสติ นึกได้ เป็นต้นนั้น ต้องดำเนินไปในทิศทางที่ดี ที่ถูกต้อง เป็นกุศล เช่น เมื่อคิด ก็ต้องเป็นการคิด ในรูปแบบที่ดี เช่น โยนิโสมนสิการ เป็นต้น

๓. โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล^{๑๑๑} โดยถือเป็นคุณเครื่องภายในทั้งนี้ เพราะโยนิโสมนสิการ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๑๑๒} และเนื่องจากโยนิโสมนสิการเป็นธรรม ๑ ใน ๔ ประการ^{๑๑๓} ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญาได้ปัญญา เป็นผู้มีปัญญามาก มีปัญญากว้างขวาง มีปัญญาลึกซึ้ง มีปัญญาไพศาล มีปัญญารำลึก มีปัญญาแล่นไป มีปัญญาเฉียบแหลม และมีปัญญาขำแรกกิเลส^{๑๑๔} โยนิโสมนสิการจึงเป็นวิธีการแห่งปัญญา พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญโยนิโสมนสิการว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนโยนิโสมนสิการนี้ เมื่อมนสิการ โดยแยบคาย กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป^{๑๑๕}

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับปัจจัยภายในของการสื่อสารเชิงพุทธได้ว่า กล่าวถึงส่วนของผู้รับสารเป็นสำคัญ โดยมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ (๑) เครื่องรับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นจากภายนอก (และสิ่งเร้าภายใน ในกรณีที่เป็น การสื่อสารกับตนเอง คือ สิ่งหรือเรื่องราวที่ปรากฏขึ้นทางใจของบุคคล แม้ในยามที่มีได้รับสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นจากภายนอก) (๒) กระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้น (๓) ลักษณะหรือทิศทางในกระบวนการรับรู้สิ่งเข้า ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนาและการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาว่า เครื่องรับสิ่งเร้าทั้งหลายนั้นเป็นของกลางๆ สิ่งสำคัญอยู่ที่กระบวนการรับรู้และลักษณะ หรือทิศทางในกระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้นว่ามีลักษณะอย่างไร เป็นไปในทิศทางเช่นใด การสื่อสารเชิงพุทธมีหลักการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการรับรู้อย่างถูกต้องประกอบด้วยสติ เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ดีงาม ก่อให้เกิดปัญญา

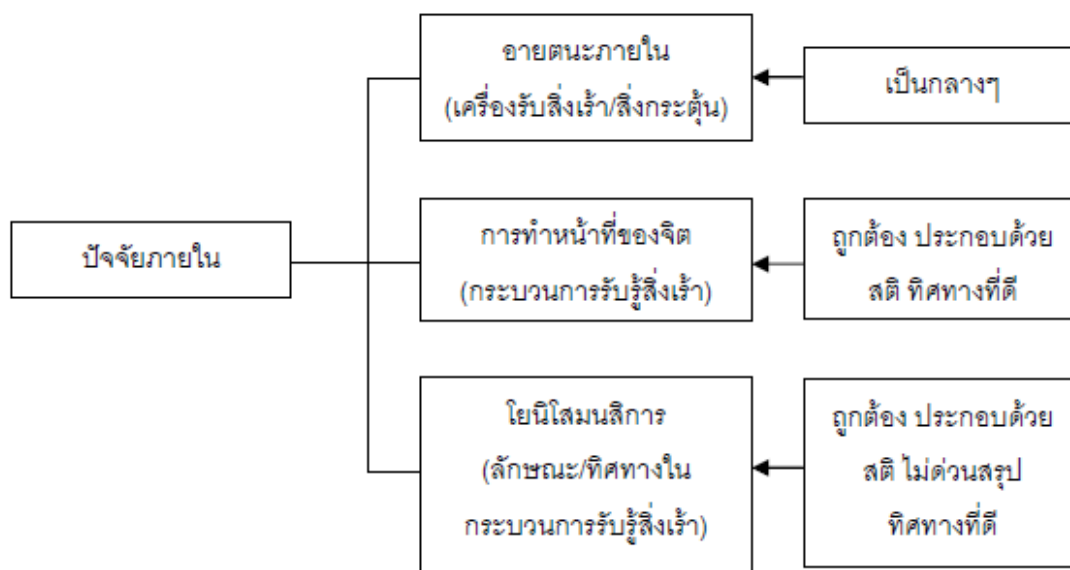
^{๑๑๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, หน้า ๖๒๑.

^{๑๑๒}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๔๙๑, อ.ท. (ไทย) ๒๐/๑๒๗/๑๑๕.

^{๑๑๓}ธรรม ๔ ประการ คือ (๑) สัมปยุตตสังสวะ (คบสัดบุรุษ) (๒) สัทธัมมัสสวนะ (ฟังพระสัทธรรม) (๓) โยนิโสมนสิการ (การพิจารณาโดยแยบคาย) (๔) อัมมานุสम्मปฏิบัติ (ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๓.

^{๑๑๔}ดูรายละเอียดใน ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๕๔๔.

^{๑๑๕}อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๗/๑๒.

แผนภาพที่ ๒.๘ แสดงปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ

ข. องค์ประกอบของการสื่อสารเชิงพุทธ

องค์ประกอบของการสื่อสาร ๔ องค์ประกอบ คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางหรือวิธีการสื่อสาร และผู้รับสาร ในการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นดังนี้

๑. ผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสาร ในการสื่อสารเชิงพุทธ ต้องเป็นผู้ส่งสารที่มีคุณสมบัติและทำหน้าที่ของผู้ส่งสารด้วยดี ที่เรียกว่า กัลยาณมิตร นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติของผู้ส่งสารประการอื่นอีก ได้แก่ เป็นผู้รู้จริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้จักกาลเทศะและวิธีการที่จะสื่อสารกับผู้รับสาร มีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับสาร ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ในหลักธรรมและจากแนวทางการสื่อสารที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการสื่อสารของผู้รับสารในการสื่อสารเชิงพุทธได้ เป็นต้นว่า สัปปริยธรรม ๗ เกณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า การมีกายและวาจาที่ตรงกัน และอัมมกิสุตระ

๒. เนื้อหาสาร

ในการสื่อสารเชิงพุทธ ไม่ว่าเนื้อหาสารจะมีมากมายเพียงใด เนื้อหาสารที่จะถูกสื่อสารออกไปนั้นต้องเป็นเนื้อหาสารที่ดี ที่จริง ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ผู้รับสาร หรือเป็นประโยชน์ในทางที่ดีแก่ผู้รับสาร ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสื่อสารเชิงพุทธ ทิฐุหรือแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ตลอดจนวิถีการมองโลก หรือวิถีการดำเนินชีวิตแบบใดที่ปรากฏไปกับเนื้อหาสารจึงต้องเป็นไปบนพื้นฐานของสัมมาทิฐิ หรือทำให้ผู้รับสารเกิดสัมมาทิฐิ กล่าวคือ ทำให้ผู้รับสารมีทิฐิ หรือความคิด ความเห็น ฯลฯ ไปในทางที่ถูกต้องตั้งมติดำรงสิ่งที่ถูกต้อง

ดีงาม ทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา เป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษ ทุกข์ ภัย หรือ การเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นต้นว่า เนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงสัจธรรมของชีวิตที่เป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ และกฎแห่งกรรม เช่นที่แสดงในฐานสูตร ว่าด้วยฐานะที่ควรพิจารณาเนื่องๆ^{๑๑๖} เนื้อหาที่แสดงถึงธรรมที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลในภพนี้ เพื่อสุขในภพนี้ ดังแสดงในทิวชาณสูตร^{๑๑๗} เป็นต้น

๓. ช่องทางหรือวิธีการสื่อสาร

ช่องทางหรือวิธีการสื่อสารนั้น ในภาพรวมคือ การทำการสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารใดๆ ด้วยการสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ทั้งที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือการสื่อสารสองทาง ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งวิธีการสื่อสารในการสื่อสารเชิงพุทธมีวิธีการที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ วิธีการสื่อสารเชิงพุทธ นอกจากนี้ยังมีแนวทางของวิธีการสื่อสาร จากรูปแบบวิธีการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้ในการสื่อสารโดยสัมพันธ์กับผู้รับสารกลุ่มต่าง ๆ วัตถุประสงค์ และบริบทในการสื่อสาร

๔. ผู้รับสาร

ผู้รับสารในการสื่อสารเชิงพุทธ ต้องมีวิธีการในการรับสาร กล่าวคือ ในขณะของการรับสาร ผู้รับสารต้องฟังหรือรับสารด้วยดี ด้วยความตั้งใจ ใส่ใจในการฟังหรือการรับสาร ซึ่งมีพระสูตรที่เกี่ยวกับการฟังหลายพระสูตรที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในการรับสารของผู้รับสารในการสื่อสารเชิงพุทธได้ เช่น สุตสุตติสูตร ฌัมมัสสวนสูตร และพระสูตรหรือคาถาที่แสดงเกี่ยวกับอานิสงส์หรือโทษของการฟัง หรือเกี่ยวเนื่องกับการฟัง ตัวอย่างของการฟังด้วยดีและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระสารีบุตร ทั้งเมื่อครั้งเป็นอุบาสกสมาณพ ฟังธรรมโดยย่อจากพระอัสสี^{๑๑๘} และเมื่อเป็นพระสารีบุตร ฟังเวทนาปริคคหสูตรจากพระพุทธเจ้า^{๑๑๙} นอกจากนี้ เมื่อรับสารแล้ว ผู้รับสารไม่ควรรับด่วนสรุปหรือปลงใจเชื่อโดยไม่พิจารณาเนื้อหาสารที่ได้รับนั้น โดยมีแนวทางจากเกสปุตติสูตร" (กาลามสูตร) กล่าวคือ ผู้รับสารต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้สารที่ถูกต้องประกอบด้วยสติ เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องดีงาม ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์แก่ตนเอง ซึ่งกระบวนการรับรู้สารนี้เป็นกระบวนการที่ผู้รับสารกระทำภายในตนเอง นั่นคือ การสื่อสารกับตนเองของผู้รับสารด้วยโยนิโสมนสิการนั่นเอง ซึ่งแม้เป็นกระบวนการสื่อสารกับบุคคลอื่น บุคคลก็มีการสื่อสารกับตนเองร่วมด้วยอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้

^{๑๑๖} คุรายละเอียดยใน อง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๙๙-๑๐๔.

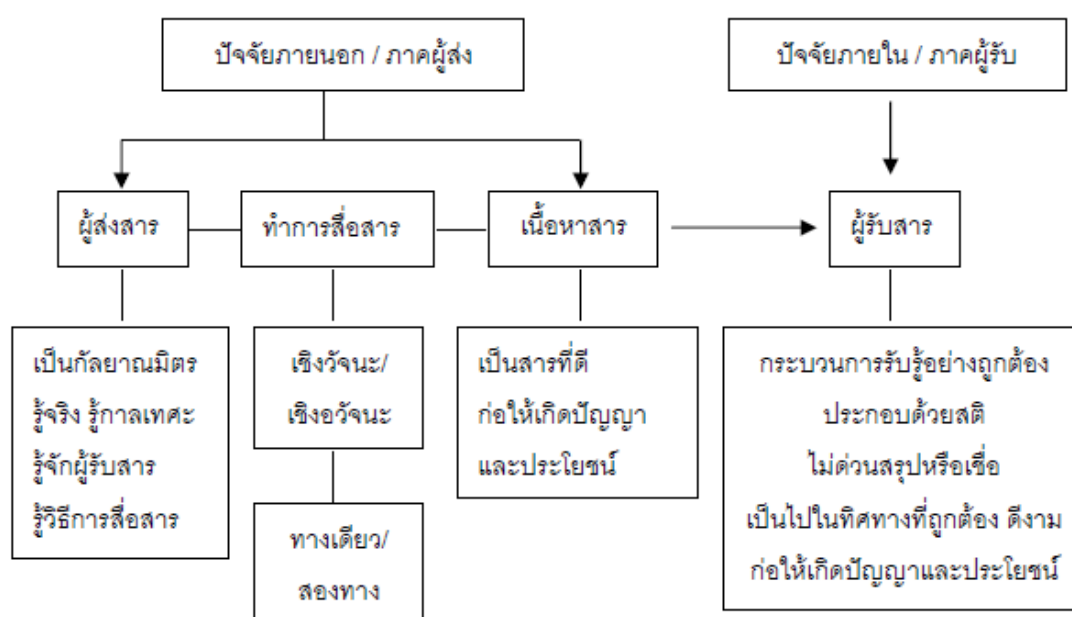
^{๑๑๗} คุรายละเอียดยใน องอฏฐก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๐-๓๔๓.

^{๑๑๘} คุรายละเอียดยใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒-๗๔.

^{๑๑๙} คุรายละเอียดยใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๑-๒๐๕/๒๓๙-๒๔๓, ดูเชิงอรรถ วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๗๗.

ง. กระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ

จากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในที่เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ พิจารณาเป็นขั้นตอนการสื่อสารเชิงพุทธ ในภาคผู้ส่ง ซึ่งอยู่ในส่วนของปัจจัยภายนอก คือ (๑) มีสิ่งเร้ามากระทบ (๒) สารหรือเนื้อหาสารปรากฏแก่กับสิ่งเร้านั้น (๓) สารหรือเนื้อหาสารที่ดีถูกส่งออกมาจากแหล่งสารหรือผู้ส่งสารที่ดี ส่วนในภาคผู้รับ ซึ่งอยู่ในส่วนของปัจจัยภายใน ได้แก่ (๔) มีเครื่องรับรู้สิ่งเร้านั้น (๕) เกิดการรับรู้สิ่งเร้านั้นด้วยกระบวนการรับรู้ภายในอย่างถูกต้อง (๖) กระบวนการรับรู้สิ่งเร้านั้นดำเนินไปในลักษณะหรือทิศทางที่ดี ขั้นตอนที่ ๕ และ ๖ ก็คือ กระบวนการสื่อสารกับตนเองด้วยกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้องนั่นเอง นี่เป็นการพิจารณาขั้นตอนการสื่อสารที่เกิดขึ้นแบบทิศทางเดียว คือ จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร กล่าวคือ (๑) ผู้ส่งสาร (ที่ดี) (๒) ทำการส่งเนื้อหาสาร (ที่ดี) (๓) ด้วยช่องทางหรือวิธีการสื่อสารใดก็ตามไปยัง (๔) ผู้รับสาร ผู้รับสารรับสารด้วยกระบวนการรับรู้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามในการสื่อสารเชิงพุทธแม้ผู้รับสาร จะรับสารโดยทั่วไปซึ่งอาจเป็นเนื้อหาสารที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ที่ถูกส่งออกมาจากผู้ส่งสารทั่ว ๆ ไป ผู้รับสารก็ต้องรับสารด้วยกระบวนการรับรู้สารนั้นอย่างถูกต้อง และหากเป็นการสื่อสารกลับ หรือการสื่อสารสองทิศทางหรือสื่อสารกับบุคคลอื่นต่อไป ผู้รับสารนั้นจะสลับหน้าที่กลายเป็นผู้ส่งสาร ก็ต้องเป็นผู้ส่งสารที่ดีเป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร

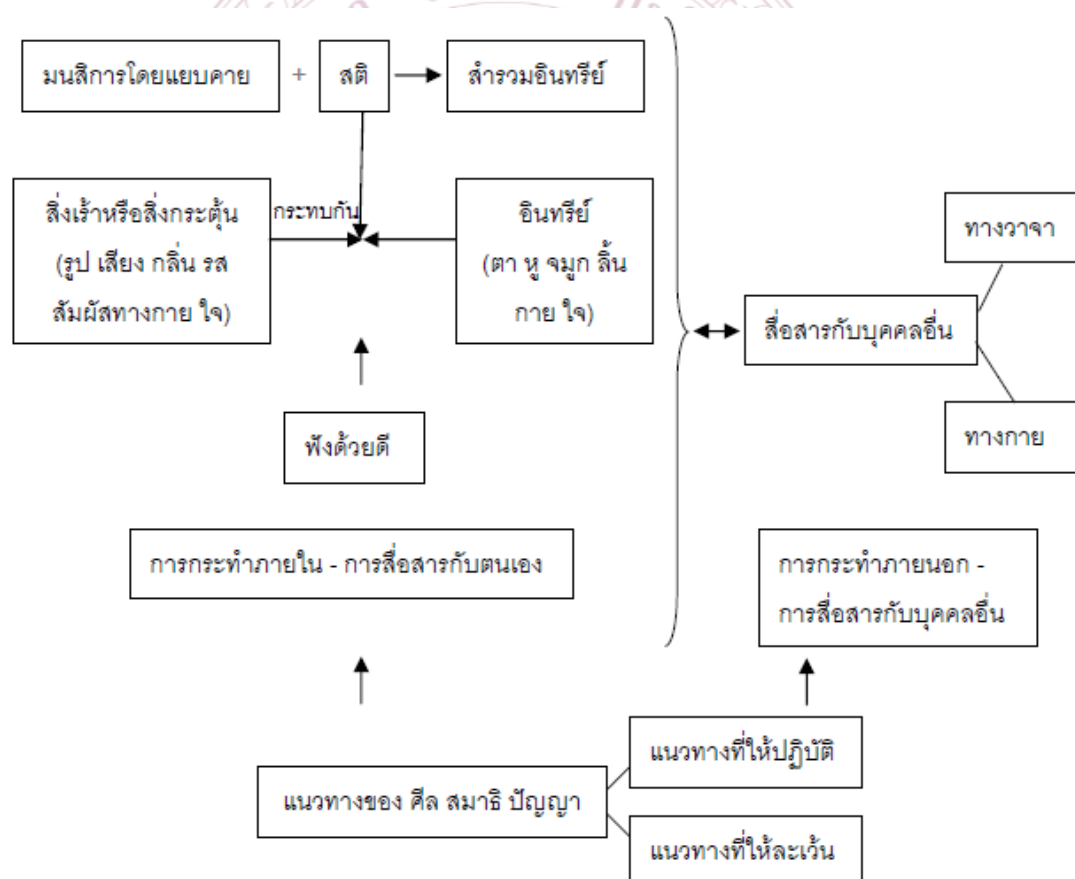

แผนภาพที่ ๒.๙ แสดงองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารเชิงพุทธ

จ. แนวทางปฏิบัติของการสื่อสารเชิงพุทธ

แนวทางปฏิบัติในการสื่อสารเชิงพุทธ ที่เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ในขณะที่การสื่อสารกับบุคคลอื่น ซึ่งผู้ทำการสื่อสารอยู่ในสถานะเป็นผู้รับสาร แต่กระนั้นก็อยู่ในสถานะเป็นผู้ส่งสารด้วยเช่นกันเมื่อทำการสื่อสารกลับ แนวทางปฏิบัติที่สำคัญเป็นเช่นเดียวกับการ

สื่อสารเชิงพุทธที่เกิดขึ้นภายในตนเองในขณะที่ ผู้ทำการสื่อสารสื่อสารกับตนเอง นั่นคือ ต้องมีกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตามในฐานะที่เป็นผู้รับสาร การรับรู้สารอย่างถูกต้องนั้น ผู้รับสารจะต้องมีการฟังด้วยดี และเมื่ออยู่ในฐานะผู้ส่งสารเมื่อทำการสื่อสารกลับ ก่อนทำการสื่อสารก็ต้องทำการสื่อสารภายในตนเองที่ประกอบไปด้วยการมนสิการโดยแยกกายและสติซึ่งไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับสารหรือผู้ส่งสา แนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับตนเองในขณะที่ของการสื่อสารกับบุคคลอื่น ล้วนต้องประกอบไปด้วยการมนสิการโดยแยกกาย การมีสติที่ถูกต้อง และการสำรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในการรับสารของผู้รับสาร นอกจากนี้ยังต้องประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีแนวปฏิบัติที่สำคัญ คือ แนวทางปฏิบัติที่ให้ปฏิบัติ และแนวทางปฏิบัติที่ให้ละเว้น ซึ่งสอดคล้องกับการอบรมในไตรสิกขา แนวทางปฏิบัติในการสื่อสารเชิงพุทธ ที่เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในตนเองในขณะที่ของการสื่อสารกับบุคคลอื่น^{๑๒๐} แสดงเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑๐ แสดงแนวทางปฏิบัติของการสื่อสารเชิงพุทธ

^{๑๒๐} ศนีย์ เจณวิธิสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๖๕ - ๒๖๖.

การสื่อสารกับบุคคลอื่นในระดับปัจเจกที่แพร่กระจายไปเป็นวงกว้างเป็นระดับสังคมในลักษณะของการร่วมกัน (Collective) นั้น ลักษณะของการสื่อสารโดยมาก มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง กล่าวคือ เมื่อผู้ส่งสารทำการสื่อสารด้วยการส่งสารต่าง ๆ ไปยังผู้รับสาร ผู้รับสารอาจทำการสื่อสารกลับไปยังผู้ที่ส่งสารมา หรือพร้อมกันนั้นก็อาจทำการสื่อสารในฐานะของผู้ส่งสาร ส่งสารต่าง ๆ ที่ได้รับมานั้น ไปยังผู้รับสารคนอื่น ๆ ต่อไปอีก โดยสารที่รับมานั้น อาจเป็นสารชุดเดิมที่มีเนื้อหาสาระเหมือนเดิมทุกประการ หรือมีเนื้อหาสาระที่แตกต่างไปจากเดิม โดยอาจมีความคิดเห็น แนวคิด ความเชื่อ หรือทฤษฎีทั้งส่วนตนและจากส่วนอื่น ๆ ผสมไปกับเนื้อหาสาระที่ได้รับมาก่อนที่จะทำการสื่อสารไปยังบุคคลอื่น ๆ การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์หรือโซเชียลมีเดีย (Social Media) ก็เป็นการสื่อสารในลักษณะนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ อาจเป็นการสื่อสารทางเดียวหรือสองทางก็ได้ขึ้นอยู่กับผู้ทำการสื่อสารนั่นเองและอาจเป็นการสื่อสารแบบกลุ่มก็ได้ สามารถแพร่กระจายไปในสังคมได้อย่างกว้างขวางรวดเร็วจึงเป็นมีลักษณะเป็นการสื่อสารทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล แบบกลุ่ม และแบบสื่อสารมวลชนไปในคราวเดียวกันได้ โดยทั่วไป การสื่อสารกับบุคคลอื่นในลักษณะที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบสองทาง ผู้ส่งสารสามารถเลือกหรือปรับวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสารหรือวัตถุประสงค์หรือบริบทในการสื่อสารได้ หรือทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารมีโอกาสสูงในการปรับเข้าหากันในการสื่อสาร

แนวทางปฏิบัติของการสื่อสารเชิงพุทธ ที่เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการสื่อสารกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการสื่อสารในระดับสังคมในลักษณะของการร่วมกันเช่นนี้ มีแนวทางปฏิบัติไม่แตกต่างกับแนวทางปฏิบัติในการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นแนวทางปฏิบัติในระดับปัจเจก อย่างไรก็ตาม มีข้อที่พึงใส่ใจให้มากขึ้น ได้แก่ เมื่อบุคคลอยู่ในสถานะเป็นผู้รับสาร รับสารด้วยกระบวนการรับรู้สารอย่างถูกต้องแล้ว และจะทำการสื่อสารต่อไปยังบุคคลอื่น นอกจากหลักธรรมที่เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ส่งสารในการสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สปัปรีสธรรมหรืออัมมกถิกสูตร เป็นต้น แล้ว การปฏิบัติตามหลักธรรมในสุสสุตติสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อที่ว่า ให้ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ และทิ้งสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์นั้น กล่าวคือ สารที่ได้รับอาจมีปริมาณมากมาย หรือในสารชุดหนึ่ง ๆ อาจมีทั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ดังนั้น จึงต้องรู้จักพิจารณาและเลือกรับสารที่เป็นประโยชน์ และทำการสื่อสารต่อไปยังบุคคลอื่นด้วยสารที่เป็นประโยชน์เท่านั้น นี่เป็นแนวทางปฏิบัติที่สมควรปฏิบัติอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นตัวอย่าง ดังที่ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า สิ่งที่พระองค์ทรงรู้แต่มิได้สอนนั้นมีมากมายดุจใบไม้ในป่า ที่พระองค์ไม่สอนเพราะเป็นเรื่องไม่มีประโยชน์ พระองค์ทรงสอนแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับเพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน^{๑๒} เมื่อเป็นผู้ส่งสาร ต้องเป็นผู้ส่งสารที่เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสารเป็นแหล่งสารหรือปรโตโมหะที่ดีสำหรับผู้รับสาร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่

^{๑๒}ดูรายละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

ผู้รับสารหรือบุคคลอื่น และแก่สังคมโดยรวม ดังที่พระองค์ตรัสว่า "ตถาคตย่อมแสดงธรรมแก่บุคคลเหล่าอื่น โดยชอบเพื่อประโยชน์ให้รู้แจ้งอย่างเดียว"^{๑๒๒}

นอกจากนี้ ในการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้ทำการสื่อสาร คือ ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ และเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้ที่ทำการสื่อสารด้วย ในฐานะที่บุคคลนั้นๆ ก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับเรา มีความทุกข์ ความสุข ความเปลี่ยนแปลง ความเป็นไปตามธรรมดาภายใต้กฎธรรมชาติเช่นเดียวกันกับเรา ต้องประสบกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่นเดียวกันกับเรา กล่าวคือ ไม่ทำการสื่อสารด้วยความคิด ความรู้สึกต่อผู้ที่ทำการสื่อสารด้วยในทางที่ไม่ดี ไม่เปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นที่ทำการสื่อสารด้วยว่า เป็นผู้ที่ดีกว่า ด้อยกว่า สูงกว่าหรือดีกว่า เป็นต้น แต่ทำการสื่อสารโดยปราศจากอคติ ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ^{๑๒๓} ได้แก่ (๑) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข (๒) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ (๓) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีสุข (๔) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียง เพราะรักเพราะชัง

ในการนี้ ตามแนวคิดในพระพุทธศาสนามีแนวทางปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ชาวกาลามะในเกสปุตติสูตร หรือเป็นที่รู้จักอีกชื่อหนึ่งว่า กาลามสูตรที่มีเนื้อหาแสดงแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการรับสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสารจำนวนมากเหล่านั้นมีความแตกต่างไม่ตรงกัน ทั้งที่เป็นสารที่มาจากภายนอก และที่มาจากภายในตนเองนั่นคือ อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อสารที่มาจากภายนอกหรือบุคคลอื่น ด้วยการฟังตามกันมา ด้วยการถือสืบ ๆ กันมา ด้วยการเล่าลือ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ หรือเพราะบุคคลมีลักษณะที่น่าจะเป็นไปได้หรือน่าเชื่อถือ และแม้แต่สารที่มาจากภายในตนเองก็อย่าเพิ่งปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ การคิดเอาเอง เพราะการอนุมาน คาดคะเนตามหลักเหตุผล เพราะการคิดตรงตามแนวเหตุผล หรือเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว หรือแม้แต่เพราะนับถือว่าเป็นครูของเราเอง แต่ผู้รับสารสามารถเชื่อได้ ก็ต่อเมื่อได้ฝึกฝนอบรมหรือปฏิบัติจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า สารใดที่ดี เป็นกุศลก่อให้เกิดประโยชน์และความสุข ก็รับสารนั้นเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป ส่วนสารใดที่ไม่ดี เป็นอกุศลไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เป็นโทษ เป็นความทุกข์ ก็ละทิ้งสารและแนวทางปฏิบัตินั้นเสีย^{๑๒๔}

การฝึกฝนอบรมหรือปฏิบัตินั้น เป็นการฝึกฝนอบรมจากภายในตนเอง โดยอาศัยการสื่อสารกับตนเองในลักษณะที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธเป็นเครื่องมือ ตั้งแต่กระบวนการรับสารอย่างถูกต้อง การอบรมภาวนาตามหลักไตรสิกขาด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ และร่วมกับการสื่อสารกับบุคคลอื่นในฐานะของปรโตโฆสะที่เป็นกัลยาณมิตร กล่าวได้ว่า แนวทางปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมนี้

^{๑๒๒}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๘๗/๔๑๘.

^{๑๒๓}ดูเชิงอรรถ ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๓๘๖/๔๐๖.

^{๑๒๔}ดูรายละเอียดใน อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

อาศัยทั้งการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่นที่เป็นการสื่อสารเชิงพุทธซึ่งนำไปสู่ปัญญาอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ

ก. ความหมายการรู้เท่าทันสื่อ

ความหมายของ “การรู้เท่าทันสื่อ” ได้มีองค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานด้านการรู้เท่าทันสื่อและนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความ นิยามที่หลากหลายและแตกต่างกัน ดังนี้

Silverblatt & Eliceiri^{๑๒๕} ได้นิยามการรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นทักษะการคิดแบบวิพากษ์ที่ทำให้ผู้รับสื่อ สามารถแปลความหมายของข้อมูลที่ได้รับผ่านสื่อมวลชน และช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะการวินิจฉัย เนื้อหาของสื่อได้อย่างเป็นอิสระ

Potter (2014, p. 20) ผู้เขียนหนังสือ Media Literacy นิยามการรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นมุมมองของบุคคลที่ก่อร่างขึ้นจาก ๓ ส่วน ได้แก่ โครงสร้างความรู้ การใช้เครื่องมือ และความตั้งใจในการเปิดรับสื่อและแปลความหมายสารในสื่อที่บุคคลเปิดรับ โดยบุคคลผู้รู้เท่าทันสื่อจะใช้โครงสร้างความรู้ของตนเองในการตีความสาร ซึ่งเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการสร้างความรู้ของผู้รู้เท่าทันสื่อคือทักษะ ๗ ประการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ (Analysis) การประเมิน (Evaluation) การจำแนกกลุ่ม (Grouping) การใช้เหตุผลแบบอุปนัย (Induction) การใช้เหตุผลแบบนิรนัย (Deduction) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการสรุปสาระสำคัญ (Abstracting) ทั้งนี้ โครงสร้างความรู้ที่จำเป็นต่อการรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วยความรู้ใน ๕ ด้าน คือ ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อ (Media Effects) เนื้อหาสื่อ (Media Content) อุตสาหกรรมสื่อ (Media Industries) โลกแห่งความเป็นจริง (Real World) และรู้จักตนเอง (The Self) ^{๑๒๖}

๑. มิติการรู้เท่าทันสื่อ

Potter^{๑๒๗} ระบุว่า การรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วย ๔ มิติ ได้แก่

๑.๑ มิติทางด้านการรับรู้ (Cognitive Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลในการเข้าใจตั้งแต่ สัญลักษณ์ที่ง่าย ๆ ไปจนถึงประเด็นที่มีความสลับซับซ้อน

๑.๒ มิติทางด้านอารมณ์ (Emotional) เป็นความสามารถของบุคคลในการจำแนกสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่สื่อใช้ในการกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกแต่ละอย่างได้ โดยรู้ว่าผู้ผลิตสื่อเหล่านั้นต้องการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกอะไร รวมถึงการที่ผู้รับสารสามารถใช้สื่อเพื่อปรับอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้ตามความปรารถนา

^{๑๒๕}Silverblatt, A. & Eliceiri, E. M. E., **Dictionary of Media Literacy**, Greenwood, (1997)

^{๑๒๖}Potter, W. J, **Media Literacy**. 7th ed. London : Sage. (2014).

^{๑๒๗}Potter, W. J, **Media Literacy**. 7th ed. London : Sage. (2014). pp. 11 - 13)

๑.๓ มิติทางด้านสุนทรีย์ (Aesthetic Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเสพความสุข เข้าถึงหรือเห็นคุณค่าที่อยู่ในสารด้วยมุมมองทางศิลปะ ซึ่งเป็นความสามารถที่เกิดจากการ เข้าใจทักษะที่ใช้ในการผลิตเนื้อหาของสื่อต่าง ๆ

๑.๔ มิติทางด้านจริยธรรม (Moral Dimension) เป็นความสามารถของบุคคลที่ล่วงรู้หรือตีความ ค่านิยมที่แฝงอยู่ในสารได้ แม้ว่าความรู้เท่าทันสื่อจะเป็นสิ่งที่ผู้รับสารแต่ละคนมีอยู่แล้ว กระนั้นความรู้เท่าทันสื่อของแต่ละคนย่อมมีไม่เท่ากัน

๒. ระดับของการรู้เท่าทันสื่อ

Thoman, Elizabeth, Quoted in Silverblatt^{๑๒๘} ได้ให้ความหมายการรู้เท่าทันสื่อโดยจำแนกความรู้เท่าทันสื่อที่ทำให้ประชาชนทุกกลุ่มอายุมีพลังอำนาจทางสื่อ (Media Empower) ออกเป็น ๓ ระดับ ดังต่อไปนี้

๒.๑ การเป็นผู้ตระหนักในความสำคัญของการเลือกและจัดสรรเวลาที่ใช้กับสื่อ

๒.๒ การเรียนรู้ทักษะการดูอย่างพินิจพิจารณา เรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และตั้งคำถามถึงสิ่งที่อยู่ภายในกรอบว่า สื่อถูกสร้างขึ้นอย่างไรและสิ่งไหนที่ไม่ควรเชื่อ ทักษะการดูอย่างพินิจพิจารณานี้สามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุดจากชั้นเรียนที่ใช้หลักการตั้งคำถาม การทำกิจกรรมกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ รวมถึงการสร้างเนื้อหาสื่อของตนเอง

๒.๓ ขั้นการวิเคราะห์สื่อมวลชนในเชิงสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นการสำรวจประเด็น เกี่ยวกับ ใครผลิตสื่อ และวัตถุประสงค์ในการผลิต ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างเวทีทางสังคม เพื่อคัดค้านหรือเรียกร้องให้แก้ไขนโยบายสาธารณะหรือการดำเนินงานขององค์กร

หน่วยงานที่สนับสนุนการเรียนรู้เท่าทันสื่อในประเทศอังกฤษได้ให้นิยามการรู้เท่าทันสื่อว่าหมายถึง ความสามารถในการเข้าถึง (Access) เข้าใจ (Understand) และสร้างสรรค์การสื่อสารในบริบทอันหลากหลาย

Buckingham^{๑๒๙} (2003, p. 6) มองว่าการมีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อหมายถึง การมีทักษะ ๓ ด้านได้แก่ การเข้าถึง (Access) คือ ความสามารถในการแสวงหาเนื้อหาของสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้รับสารเอง การเข้าใจ (Understand) และการสร้างสรรค์

^{๑๒๘}Thoman, E., & Jolls, T. **Media literacy education: Lessons from the center for media literacy**, (Media literacy: Transforming curriculum and teaching 104, 2005). pp. 180 - 205.

^{๑๒๙}Buckingham, D., Banaji, S., Burn, Andrew, Carr, Diane, Cranmer, Sue, and Willett, Rebekah. (2005). The Media Literacy of Children and Young People: A review of the research literature on behalf of Ofcom. Cited 2015 May 2. Available from http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/ml_children.pdf

(Create) และยังเห็นว่าความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อนั้นควรเป็นสิ่งที่พัฒนามาอย่างสัมพันธ์กับเทคโนโลยีของสื่อใหม่และเทคโนโลยีของสื่อเก่า (Buckingham, 2003, p. 32)

สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (๒๕๕๖, หน้า ๕๕) อธิบายว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ ทักษะ หรือ ความสามารถในการใช้สื่ออย่างรู้ตัว และใช้สื่ออย่างตื่นตัว โดยขยายความการใช้สื่ออย่างรู้ตัว ว่าเป็นความสามารถตีความ วิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาสาระของสื่อ สามารถโต้ตอบได้อย่างมีสติและรู้ตัว รวมทั้งสามารถตั้งคำถามว่าสื่อผู้สร้างขึ้นได้อย่างไร ส่วนการใช้สื่ออย่างตื่นตัว เป็นการเปลี่ยนจากฝ่ายตั้งรับเป็นฝ่ายรุก โดยการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร เข้าถึงสื่อที่หลากหลายและมีคุณภาพ รวมถึงสามารถใช้สื่อให้เกิดประโยชน์^{๑๓๐}

จากนิยามดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการรู้เท่าทันสื่อนั้น คือ การที่บุคคลมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access) ที่ตนต้องการ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ (Analysis) วิพากษ์ (Critical) มีความสามารถในการทำความเข้าใจ ตีความเนื้อหาสาระ (Understand) ประเมินสาร (Evaluate) และสามารถสร้างสรรค์/ผลิต (Create/Produce) สารในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้บริบทที่หลากหลาย ทั้งนี้การรู้เท่าทันสื่อจะสามารถเกิดขึ้นได้นั้นมาจากการก่อร่างขององค์ประกอบ ๓ ส่วนได้แก่ โครงสร้างความรู้ การใช้เครื่องมือ และความตั้งใจในการเปิดรับสื่อและแปลความหมายสารในสื่อที่บุคคลเปิดรับ โดยโครงสร้างความรู้ที่จำเป็นสำหรับการรู้เท่าทันสื่อนี้ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อ (Media Effects) เนื้อหาสื่อ (Media Content) อุตสาหกรรมสื่อ (Media Industries) โลกแห่งความเป็นจริง (Real World) และรู้จักตนเอง (The Self) ส่วนเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการสร้างความรู้ของผู้รู้เท่าทันสื่อก็มีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การวิเคราะห์ (Analysis) การประเมิน (Evaluation) การจำแนกกลุ่ม (Grouping) การใช้เหตุผลแบบอุปนัย (Induction) การใช้เหตุผลแบบนิรนัย (Deduction) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการสรุปสาระสำคัญ (Abstracting)

ข. ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ

แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อนั้นถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางด้านการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับสื่อต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคของสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ในระบบอนาล็อก (Analog) จนก้าวมาสู่ยุคทางด่วนสารสนเทศ (Information Superhighway) ที่สื่อต่าง ๆ สื่อสารผ่านระบบดิจิทัล (Digital) ใน อันเป็นยุคที่สื่อต่าง ๆ ถูกหลอมรวมเข้าหากัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการสื่อสารที่ทำให้ผู้คนไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลกสามารถที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้นั้น ในอีกแง่หนึ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ก็คือความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ได้เพิ่มอำนาจให้กับผู้ส่ง

^{๑๓๐} สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ๑๐๐ เรื่องน่ารู้ ผู้บริโภคสื่อวิทยุ-โทรทัศน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, ๒๕๕๖).

สาร ซึ่งมักจะเป็นองค์กรสื่อสารมวลชนขนาดใหญ่มีเงินทุนจำนวนมากที่มีผู้คนเพียงไม่กี่รายที่จะสามารถเข้าถึงกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสื่อ และขับเคลื่อนไปด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ ภายใต้สังคมทุนนิยม แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นแนวคิดที่คานจัดสร้างสมดุลแห่งอำนาจของระบบการสื่อสารจากที่อำนาจไปกระจุกตัวอยู่ที่ผู้ส่งสารให้ถ่ายเทมาอยู่ในฝั่งผู้รับสารด้วยการปลูกฝังแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ ทั้งนี้สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจนนำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของการติดตั้งกลไกการรู้เท่าทันสื่อ นั้น ดังนี้^{๓๑}

สภาพของยุคข้อมูลข่าวสาร ทำให้เนื้อหา ข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ได้ไหลบ่าเข้าหาผู้รับสารทุกวัย ผู้คนในสมัยปัจจุบันทุกคน ทุกวัย ล้วนแต่มีเครื่องมือเทคโนโลยีการสื่อสารอันนำสมัย อุปกรณ์ไอซีที (ICT – Information and Communication Technology) ติดไว้ข้างกายเพื่อไว้ติดต่อสื่อสารทำงานและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เช่น สมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีที่นำสมัยเหล่านี้สามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายหน้าที่ สมาร์ทโฟนทำได้มากกว่าการพูดคุยกันธรรมดาด้วยเสียงแต่มีกล่องที่สามารถถ่ายทอดภาพของคู่สนทนาได้ แชท (Chat) ได้ เล่นเกมได้ รวมไปถึงสามารถท่องเว็บไซต์ได้อย่างไร้ขีดจำกัด ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ช่วยย่อโลกทั้งใบให้เล็กลงเพียงปลายนิ้วสัมผัสจากสภาพดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกใจที่จากรายงานของเว็บไซต์ www.internetworldstats.com ในปี ๒๕๕๗ พบว่า มีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกมากกว่า ๒,๕๕๗ ล้านคน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในปัจจุบันยังไม่ได้เพียงแค่อ่านอยู่ในฐานะของผู้บริโภคข้อมูลข่าวสาร แต่ยังก้าวขึ้นมาเป็นผู้สร้างและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สร้างกระแสข้อมูลปริมาณมหาศาลที่ไหลเวียนบนทางด่วนสารสนเทศ (Information superhighway) องค์กรสื่อไม่ว่าจะเป็นวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อทางอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ยังคงเป็นองค์กรที่มีมิติทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ยังคงต้องคำนึงถึงต้นทุนกำไร ขาดทุน ไม่ต่างจากการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจทั่วไป ภายใต้กลไกตลาด เนื้อหาสารที่ถูกผลิตขึ้นมาจึงเป็นไปเพื่อนำพาองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างผลกำไรสูงสุดให้กับองค์กร การมีเม็ดเงินโฆษณาจำนวนมาก การมีเรตติ้งรายการระดับสูง เมื่อวัตถุประสงค์ของการดำเนินขององค์กรสื่อเหล่านี้ให้น้ำหนักเพื่อประโยชน์ธุรกิจเป็นสำคัญ จึงเกิดคำถามตามมาว่า จะเกิดอะไรขึ้นหากประชาชนผู้บริโภคเนื้อหาข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เกิดอาการจับไม่ได้อะไรไม่ทันกับเนื้อหาข้อมูล ปริมาณมหาศาลที่ล้นทะลักนำเสนอ

จากสภาพดังกล่าวข้างต้น ในเมื่อทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงฐานะของผู้รับสารที่ต้องเผชิญกับการไหลบ่าของข้อมูล ข่าวสารจำนวนมากที่ล้นทะลักมาด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ การรู้เท่าทันสื่อ

^{๓๑}กาญจนา แก้วเทพ, แนวทางหนึ่งของการศึกษาสื่อบุคคล กรณีศึกษาโครงการร่วมกันปั้นแตงนก-สื่อสารสุขภาพ การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่องการสื่อสารชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑) หน้า ๓๐๕ – ๓๐๖.

จึงเป็นกลไกที่สำคัญและจำเป็น ดังที่ Potter นักวิชาการด้านการรู้เท่าทันสื่อได้แสดงพรรณนาไว้ว่า เมื่อทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงข้อมูลข่าวสารที่มากเกินไป ดังนั้นเราต้องปกป้องตัวของเรา โดยต้องรู้ให้เท่าทันสื่อ เพราะถ้าเราเลือกที่จะไม่เปิดรับสารและสื่อเลย เราก็อาจจะพลาดข้อมูลที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของเราได้หรือถ้าเราเปิดรับสารและสื่อที่ไม่มีประโยชน์ต่อตัวของเรา ก็จะเกิดผลกระทบในทางลบมากกว่าทางบวก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่แต่ละสื่อก็มีแรงจูงใจที่แตกต่างกันในการนำเสนอข่าวสาร ถ้าเราไม่รู้เท่าทันสื่อ เราจะรับรู้และตีความสารตามวัตถุประสงค์ของสื่อแต่เพียงด้านเดียว โดยเสียประโยชน์ในการรับรู้สื่อจากวัตถุประสงค์ของตัวเราเองผลที่ตามมาจากการไม่รู้เท่าทันสื่อ คือ การที่ผู้รับสารสูญเสียการรับรู้โลกที่เป็นจริง แต่จะรับรู้โลกผ่านสายตาสื่อแต่เพียงอย่างเดียว นั้นย่อมหมายถึงผู้รับสารกำลังยอมรับทุกอย่างที่สื่อบอก โดยปราศจากการตั้งคำถาม ต่อบรรทัดฐาน นิยาม การเล่าเรื่องราว การสร้างภาพตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ผ่านสายตาสื่อ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสื่อในยุคปัจจุบันสามารถนำพาผู้รับสารไปสู่สถานะของการไม่รู้เท่าทันสื่อได้อย่างง่ายดาย อาทิ ในเรื่องความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่นำไปสู่การไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่ไหลบ่าเข้าสู่ตัวผู้รับสาร ข่าวสารที่ถูกส่งเข้ามายังผู้รับสารมีทั้งข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพ ปัญหาจึงเกิดขึ้นกับตัวผู้รับสารว่าจะเลือกรับรู้สารอย่างไร และจะติดตามข้อมูลข่าวสารอย่างไรให้ทันต่อเหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาสื่อในลักษณะที่สั้นลง ผิวเผิน จำแนกประเภทได้ยากเส้นแบ่งระหว่างเรื่องจริงกับเรื่องที่แต่งขึ้นพวกลือนจนผู้รับสารยากที่จะแยกแยะได้ว่าเรื่องไหนเป็นเรื่องจริง เรื่องไหนเป็นเรื่องแต่งนำผู้รับสารไปสู่สถานะของการไม่รู้เท่าทันสื่อ เช่น ในอดีตเราจำแนกรายการข่าวว่าแตกต่างจากรายการบันเทิงได้ง่าย ชัดเจน แต่ปัจจุบันในรายการข่าวก็นำเสนอให้เกิดความบันเทิงใกล้เคียงกับรายการบันเทิง หรือขณะที่เรากำลังดูหนัง ดูละคร เราก็ต้องดูโฆษณาที่แฝงมาในสื่อเหล่านั้นโดยอาจจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตามขึ้นอยู่กับว่าเรารู้เท่าทันสื่อหรือไม่นอกจากนี้ การรู้ไม่เท่าทันสื่อยังเป็นเหตุให้ผู้รับสารสร้างความหมายที่บกพร่องหรือไม่สมบูรณ์ ธุรกิจสื่อไม่ได้ต้องการผู้รับสารที่มีความตั้งใจ (Attention) ในการรับสื่อ แต่ต้องการผู้รับสารที่เปิดรับสื่อ (Exposure) อย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกวัน ทุกเช้า เป็นต้น และผู้รับสารที่ไม่มีความตั้งใจในการรับสื่อ ก็จะนำไปสู่การเปิดรับสื่อที่ไม่วิเคราะห์และประเมินสื่ออย่างถี่ถ้วน

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น การรู้เท่าทันสื่อเป็นกลไกที่ช่วยสร้างสมดุลของอำนาจให้มาอยู่ที่ผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารสามารถรู้เท่าทัน ต่อบรรทัดฐานความหมายจากสารต่าง ๆ ที่สื่อเป็นผู้กำหนด ทั้งนี้เพราะไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าสื่อมีอำนาจต่อการรับรู้ (Perceptions) ความเชื่อ (Beliefs) และทัศนคติ (Attitudes) ของผู้รับสารต่อสิ่งต่าง ๆ การรู้เท่าทันสื่อยังเป็นทักษะที่สำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ที่พลเมืองต้องมีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ควบคู่ไปกับการมีความสามารถในการแสดงถึงความคิดเห็น ความเป็นตัวตน (Self - Expression) ซึ่งทักษะทั้งสองนั้นก็เป็นหัวใจสำคัญในการเรียนรู้เท่าทันสื่อ

(Thoman & Jolls 2003, p. 9) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนไทยที่ใช้เวลาจำนวนมากอยู่กับสื่อท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการสื่อสารที่สื่อสามารถจะเข้าถึงตัวพวกเขาในรูปแบบที่หลากหลาย และภายใต้บริบทของสังคมทุนนิยมที่องค์กรสื่อจำนวนมากมีเป้าหมายที่การแสวงหากำไรสูงสุด การติดตั้งกลไกการรู้ การสร้างภูมิคุ้มกันการรู้เท่าทันสื่อสำหรับพวกเขาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น และยังต้องเป็นกลไกที่สร้างการเรียนรู้ให้บังเกิดขึ้นกับเขาตลอดชีวิต

ค. ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ

ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ นั้น ได้มีองค์กร นักวิชาการ นักวิชาชีพทางด้านการรู้เท่าทันสื่อได้ให้คำจำกัดความที่น่าสนใจ ดังนี้

ในการประชุม The National Leadership Conference on Media Literacy ซึ่งได้รับการสนับสนุนของสถาบันเอสปีน (Aspen Institute) เมื่อ ปี ค.ศ. ๑๙๙๒ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นการประชุมเพื่อที่จะหาแนวทางให้เข้าใจในหลักการที่ตรงกันเกี่ยวกับคำว่า “การรู้เท่าทันสื่อ” (Media Literacy) ซึ่งผลของการประชุมครั้งนี้ ได้เห็นพ้องกันในการอธิบายการรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นความสามารถของพลเมืองในการเข้าถึง (Access) วิเคราะห์ (Analysis) และผลิต (Produce) ข้อมูลข่าวสารในหลากหลายรูปแบบเพื่อผลลัพธ์ที่เฉพาะเจาะจง ในการประชุมครั้งนั้นได้มีการรายงานสรุปและให้รายละเอียดความหมายของการรู้เท่าทันสื่อไว้ว่าเป็นความสามารถในการวิเคราะห์ (Analyze) การเพิ่มพูน (Augment) และการมีพลังอำนาจเปลี่ยนแปลง (Influence) ในการรับสื่อเพื่อเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามคำที่กล่าวมานั้นมีความสัมพันธ์กับทักษะของผู้บริโภค (Consumer Skills) ผู้ใช้สื่อ (User Skills) และผู้ผลิต (Producer Skills)^{๑๓๒} ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ (Analyze) ทักษะในฐานะผู้บริโภคสื่อ (Consumer Skills) คือผู้รู้เท่าทันสื่อที่จะสามารถรู้ถึงจุดประสงค์ของเนื้อหาสื่อและตระหนักรู้ถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่กระทบกับจุดประสงค์นั้น รวมถึงปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ ชนชาติ และอื่น ๆ อีกทั้งรู้ว่าต้องการใช้เนื้อหาอย่างไรและตระหนักรู้ถึงปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน เช่น การนำเสนอผ่านสื่อ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวสังคม เศรษฐกิจและการเมืองและแรงจูงใจที่ซ่อนอยู่ของผู้ผลิตเนื้อหาสื่อ และสุดท้ายคือ ผู้รู้เท่าทันสื่อจะสามารถตระหนักรู้ถึงปัจจัยด้านวัฒนธรรมซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการอ่านเนื้อหาของสื่อ

๒. การเพิ่มพูน (Augment) ทักษะในฐานะผู้ใช้สื่อ (User Skills) ผู้รู้เท่าทันสื่อสามารถหาที่มาของแหล่งข้อมูลข่าวสาร ที่เหมาะสมเพื่อการศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อที่สนใจ รวมถึงความสามารถที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การมีพลังอำนาจเปลี่ยนแปลง (Influence) ทักษะในฐานะผู้สามารถผลิตสื่อ (Producer Skills) ผู้รู้เท่าทันสื่อสามารถเปลี่ยนผลกระทบหรือความหมายของสารจากสื่อได้อย่าง

^{๑๓๒} Aufderheide, Media Literacy, A Report of the National Leadership, Conference on Media Literacy. Queentown, MD, December 7 - 9 1992, pp. 26 – 28.

รอบคอบ ตัวอย่างการรายงานข่าวทางโทรทัศน์ที่มีผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้ที่รู้เท่าทันสื่อจะสามารถค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมมาสนับสนุนได้ว่าข่าวใดเป็นข่าวที่รายงานให้เกิดผลกระทบเชิงลบเกินจริงหรือไม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความรู้เรื่องข่าวนั้น ๆ

นอกจากนี้ มีนักวิชาการได้อธิบายถึงความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อไว้หลายคนเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น

Hobbs^{๑๓๓} ได้อธิบายถึงความสามารถการรู้เท่าทันสื่อไว้ดังต่อไปนี้

๑. ความสามารถในการเข้าถึงสาร (Ability to Access Message) หมายถึง ความสามารถในการถอดรหัสที่เป็นสัญลักษณ์ และสร้างคำศัพท์ รวมทั้งความสามารถในการแสวงหา จัดการ และการเก็บรักษาข้อมูลข่าวสาร เช่น การใช้หนังสือในการหาข้อมูล การเลือกและการใช้อ้างอิงจากแหล่งต่าง ๆ เป็นต้น อีกทั้งเป็นความสามารถในการใช้เครื่องมือในเทคโนโลยี เช่น วิดีโอ และคอมพิวเตอร์

๒. ความสามารถในการวิเคราะห์สาร (Ability to Analysis Message) หมายถึง ทักษะการเข้าใจในการตีความ รวมถึงการกระทำในการจัดประเภท แนวคิดของงาน การกำหนดรูปแบบของงานโดยอนุมานเกี่ยวกับเหตุและผล การบอกถึงจุดประสงค์และมุมมองของผู้เขียน ความสามารถในการวิเคราะห์สารยังรวมถึงบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ และสุนทรียะที่สารถูกสร้างหรือบริโภค

๓. ความสามารถในการประเมินสาร (Ability to Evaluate Message) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องและคุณค่าของความหมายของสารสำหรับผู้อ่าน รวมถึงการใช้ความรู้ที่มีมาก่อนเพื่อแปลความของงาน เช่น การทำนายผลลัพธ์ที่นอกเหนือจากที่มีอยู่หรือบทสรุปเชิงตรรกะ การบอกถึงค่านิยมในสาร และชื่นชมในคุณภาพอย่างสุนทรียะของงาน ทักษะในการประเมินจะต้องใช้การมองโลก ความรู้ ทักษะคิด และค่านิยมของผู้เรียน

๔. ความสามารถในการใช้สารสื่อความหมาย (Ability to Communicate Message) หมายถึง เป็นความสามารถเข้าใจผู้ชมผู้ฟังที่กำลังสื่อสารด้วย ความสามารถในการใช้อย่างมีประสิทธิภาพของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ความสามารถในการจัดการลำดับขั้นของความคิดและความสามารถในการจับความสนใจผู้รับสาร รวมถึงทักษะในการผลิตสื่อสำหรับการพิมพ์ เช่น การเรียนรู้การเขียนจดหมายและสะกดคำ การใช้ภาษาอย่างถูกหลักไวยากรณ์ รวมถึงการพูด การเรียนรู้การจะติดต่อหรือแก้ไขงานของผู้อื่น และการผลิตวิดีโอและเสียง

^{๑๓๓}Hobbs, R., & Froast, R., “Instructional Practices in Media Literacy Education and Their Impact on Students’ Learning”, *New Jersey Journal of Communication*, 6 (2) (1999): pp. 123 - 148.

Wan and Cheng ได้ระบุถึงความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ มี ๔ ประการ ได้แก่

๑. การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access Information) คือ ทักษะในการอ่าน การหาแหล่งที่มา การเลือกและการจัดการข้อมูลข่าวสาร จากแหล่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร (Analyze Information) คือ การวิเคราะห์และการสำรวจว่าเนื้อหาสารถูกสร้างอย่างไร การวิเคราะห์นี้ต้องอาศัยทักษะต่าง ๆ เช่น การใช้ความรู้ที่มีประสิทธิภาพ การตัดสินใจชนิดของผลงาน การอนุมานเหตุและผล การระบุจุดประสงค์ของผู้เขียน การรู้ถึงบริบทด้านสังคม การเมือง ประวัติศาสตร์ ความงามของศิลปะของข้อมูลข่าวสาร

๓. การประเมินข้อมูลข่าวสาร (Evaluate Information) คือ การประเมินเนื้อหาสารของสื่อโดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรม และประชาธิปไตยของตน รวมถึงทักษะอื่นๆ เช่น การตัดสินใจ ความมีประโยชน์ของสาร การใช้ความรู้ที่มีมาก่อนมาแปลความหมายผลงาน การระบุคุณค่าของสาร และการชื่นชมคุณภาพทางศิลปะของผลงาน

๔. การสื่อสารข้อมูลข่าวสาร (Communicate Information) คือ การแสดงความคิดเห็นหรือการสร้างสารของตนเองโดยใช้เครื่องมือและสื่อต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย รวมถึงการอ่าน การเขียนการพูด การเข้าใจผู้ชมผู้ฟัง การใช้สัญลักษณ์ในการแสดงความหมายในการติดต่อสื่อสาร การจัดการความคิดต่าง ๆ และการจับความสนใจของผู้ชมผู้ฟัง ซึ่งจะใช้ทักษะ เช่น การติดต่อ การทบทวนแก้ไข และการสร้างสารกับเครื่องมือและสื่อที่มีหลากหลาย^{๑๓๔}

Livingstone (2004, pp. 2 - 3) ได้อธิบายนิยามของการรู้เท่าทันสื่อไว้ใน What is Media Literacy? ว่าหมายถึง ความสามารถในการเข้าถึง (Access) การวิเคราะห์ (Analyze) การประเมิน (Evaluate) และการสร้างสรรค์เนื้อหาสาร (Create Message) ทั้งนี้ นิยามการรู้เท่าทันสื่อของ Livingstone จะรวมถึงการรู้เท่าทันสื่อในสื่ออินเทอร์เน็ตด้วย รายละเอียดของความสามารถในแต่ละด้านตามทฤษฎีของ Livingstone มีดังนี้

๑. การเข้าถึง (Access) การเข้าถึงเป็นนิยามที่ขึ้นอยู่กับกระบวนการทางสังคมที่เป็นพลวัต กล่าวคือนิยามนั้นมีความเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย การเข้าถึงซึ่งเป็นขั้นแรกของความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อนี้ คือการที่ผู้ใช้อยู่ในสถานะ เงื่อนไขที่จะเข้าถึงสื่อต่าง ๆ เช่น มีการอัพเดท อัพเกรด เพิ่มประสิทธิภาพฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในขั้นนี้ ได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันของประชากรในปัจจัยต่างๆ เช่น การครอบครองสินทรัพย์ ทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องความรู้ในการเข้าถึงสื่ออินเทอร์เน็ต รวมถึงการสื่อสารและการมีส่วนร่วม

^{๑๓๔}Wan , G. & Cheng, H. **The Media-Savvy: Teaching Media Literacy Skills Grade 2 - 6**, (Illinois: Zephyr Prees, ๒๐๐๔).

๒. การวิเคราะห์ (Analysis) ความสามารถในการวิเคราะห์นี้ถือเป็นทักษะที่สำคัญในยุคปัจจุบันที่ผู้คนต้องไปเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อภาพและเสียง (Audiovisual media) ในสื่อภาพและเสียง ความสามารถในการวิเคราะห์นี้ คือการมีความเข้าใจในองค์กร (Agency) ประเภท (Categories) เทคโนโลยี (Technologies) ภาษา (Languages) ภาพตัวแทน (Representations) และผู้ชม

๓. การประเมิน (Evaluate) ใน ๒ ชั้นแรกยังไม่ต้องใช้ความรู้ในการตัดสิน แต่ในชั้นนี้จะต้องมีการตัดสินเพิ่มมากขึ้น และอาจต้องเผชิญกับคำถามเชิงนโยบายที่ยากและจะต้องใช้หลักการต่าง ๆ ที่เฉพาะเจาะจง หรือทางกฎหมายมาใช้ในการประเมินซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการรู้เท่าทันสื่อเชิงวิเคราะห์ (Critical Literacy) ทั้งนี้หลักการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการตัดสินนั้นอาจเป็นหลักการเรื่องความงาม การเมือง อุดมการณ์ และเศรษฐกิจ ทั้งนี้ขอบเขตและจุดประสงค์ในการประเมินนั้นอาจจะมีลักษณะที่ขัดแย้งกันได้ อย่างไรก็ตามการรู้เท่าทันสื่อในทฤษฎีของลิฟิงสโตนนั้นมุ่งที่จะสนับสนุนความเป็นประชาธิปไตย ความหลากหลายต่อต้านกระบวนการคิดวิธีการแบบชนชั้นนำ (Anti-Elitist approach) ที่มีลักษณะแบบจารีต มีการแบ่งแยกกว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนเลวออกเป็นลำดับขั้น และมีลักษณะอำนาจนิยม และสนับสนุนการให้ข้อมูลและการสื่อสาร

๔. การสร้างสรรค์เนื้อหา (Content Creation) Livingstone มองว่าแก่นิยามของการรู้เท่าทันสื่อในปัจจุบันอาจจะยังไม่รวมความสามารถในการสร้างสรรค์สื่อมารวมด้วยทั้งหมด แต่ในทฤษฎีของ Livingstone นั้นการที่มนุษย์จะมีความเข้าใจในกฎต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างสรรค์สื่ออย่างมีอาชีพได้นั้น พวกเขาควรมีประสบการณ์ในการผลิตสื่อ นอกจากนี้ด้วยคุณสมบัติของสื่ออินเทอร์เน็ตในปัจจุบันยังเปิดโอกาสให้คนธรรมดาทั่วไปได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหาสื่อออนไลน์อีกด้วย^{๑๓๔}

Buckingham et all. (2005, p. 6) ได้สรุป ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อไว้ในรายงานเรื่อง “The Media Literacy of Children and Young People” ซึ่งนำเสนอต่อออฟคอม (Ofcom) ไว้ว่าประกอบด้วยทักษะ ๓ ด้าน ซึ่งสามารถสรุปใจความสำคัญ ได้ดังนี้

๑. การเข้าถึง (Access) หมายถึง ความสามารถในการแสวงหาเนื้อหาของสื่อที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้รับสารเอง ความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยี ความสามารถใช้เครื่องมืออุปกรณ์เทคโนโลยีในการสื่อสารเพื่อค้นหาสารที่ต้องการ

๒. การเข้าใจ (Understand) หมายถึง ความสามารถในการตีความ (interpret) ประเมินค่า (Evaluate) ตระหนักรู้และเข้าใจในภาษาของสื่อ เช่น รู้ว่าอะไรคือภาพตัวแทน

^{๑๓๔}Livingstone , S. (2004). What is Media Literacy?. Cited 2015 May 2. Available from https://www.lmzbw.de/fileadmin/user_upload/Medienbildung_MCO/fileadmin/bibliothek/livingstone_medialiteracy/livingstone_medialiteracy.pdf

(Representative) ที่สื่อสร้างขึ้น อะไรคือความจริง (Reality) การรู้กลวิธีในการชักจูงใจในโฆษณา การมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกเพิ่มมากขึ้น การรู้จักควบคุมอารมณ์อันเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสื่อ สามารถตัดสินคุณค่าของสื่ออย่างวิพากษ์เมื่อพบเนื้อหาสื่อที่ไม่เหมาะสม อย่างเนื้อหาสื่อที่เต็มไปด้วยความรุนแรง และความสามารถในการเข้าถึงสุนทรียศาสตร์ของสื่อแต่ละชนิด

๓. การสร้างสรรค์ (Create) หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร ความสามารถในการผลิตสื่อวิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง ตลอดจนสื่อสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงออกถึงความเป็นตัวตน ความคิดเห็นของตนเอง ประสบการณ์ในการผลิตความสามารถในการเข้าถึงและจัดการกับเทคโนโลยี^{๑๓๖}

สามารถขยายความในประเด็นต่างๆ จากสมรรถนะของการรู้เท่าทันสื่อและดิจิทัลดังนี้

๑. การเข้าถึง (Access) หมายถึง การค้นหาและใช้สื่อและเทคโนโลยีอย่างมีทักษะและใช้ข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมและสำคัญกับผู้อื่น

๒. การวิเคราะห์และประเมิน (Analyze and Evaluate) คือ การเข้าใจเนื้อหาสาร และการใช้ความคิดวิพากษ์เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณภาพของสาร ความสัตย์จริง ความน่าเชื่อถือ และความคิดเห็น ขณะที่พิจารณาถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นหรือผลที่ตามมาของเนื้อหาสาร

๓. การสร้างสรรค์ (Create) คือ การประกอบหรือการสร้างขึ้น ในที่นี้หมายถึงการสร้างสรรคเนื้อหา และความมั่นใจในการแสดงออกทางความคิดของตนโดยที่ตระหนักรู้ถึงจุดประสงค์ ผู้ชม ผู้ฟัง และเทคนิคในการประกอบสร้าง

๔. การสะท้อนกลับ (Reflect) คือ การนำมาประยุกต์ใช้อย่างมีความรับผิดชอบทางสังคมและมีจริยธรรมเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์และประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งหมายรวมถึงการประพฤติ และการปฏิบัติ

๕. การกระทำ (Act) คือ การทำงานส่วนตนและส่วนรวมเพื่อแบ่งปันความรู้และแก้ปัญหาในระดับครอบครัว การทำงาน ชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกของชุมชน ท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศชาติ^{๑๓๗}

^{๑๓๖} Buckingham, D., Banaji, S., Burn, Andrew, Carr, Diane, Cranmer, Sue, and Willett, Rebekah. (2005). The Media Literacy of Children and Young People: A review of the research literature on behalf of Ofcom. Cited 2015 May 2. Available from [http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/ml_children .pdf](http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/ml_children.pdf)

^{๑๓๗} พรทิพย์ เย็นจะบก, ถอดรหัสลับความคิดเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ คู่มือการเรียนรู้เท่าทันสื่อ, (กรุงเทพมหานคร : ออฟเซ็ท ครีเอชั่น จำกัด, ๒๕๕๖).

สามารถสรุปได้ว่าการเรียนรู้เท่าทันสื่อ มีองค์ประกอบที่สำคัญเรียงตามลำดับได้ ดังนี้

๑. ความสามารถในการเข้าถึงสื่อและสาร คือ ความสามารถในการแสวงหาแหล่งที่มา การเลือกและการจัดการ การคัดกรอง การถอดรหัสของข้อมูลข่าวสารในสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต

๒. ความสามารถในการวิเคราะห์สื่อและสาร คือ ความสามารถในการเข้าใจสื่อและเนื้อหาสาร สามารถตีความ จัดประเภท กำหนดรูปแบบของงาน โดยใช้การวิเคราะห์และอนุมานเหตุและผล ซึ่งอาศัยพื้นฐานความรู้เดิม ประสบการณ์ และการตัดสินใจเกี่ยวกับสื่อและเนื้อหาสาร รวมถึงความสามารถในการบอกจุดประสงค์ของผู้ผลิตสื่อได้

๓. ความสามารถในการประเมินสื่อและสาร คือ ความสามารถในการตัดสินใจคุณค่าและความมีประโยชน์ของสารต่อผู้รับสาร โดยใช้การประเมินสื่อและสารยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมในตนเอง และยังอาศัยพื้นฐานความรู้เดิมที่มีมาแปลความหมายของสาร รวมถึงการระบุค่านิยมและคุณค่าของสาร และชื่นชมคุณภาพของงานในเชิงสุนทรีย์ทางศิลปะ

๔. ความสามารถในการสร้างสรรค์สื่อและสาร คือ ความสามารถในการเข้าใจและตระหนักถึงความสนใจของผู้รับสาร โดยสามารถสร้างสรรค์ที่เป็นรูปแบบของตนเองจากเครื่องมือและสื่อที่หลากหลาย โดยใช้การจัดลำดับขั้นของความคิด การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร และใช้ทักษะการผลิตสื่อ เช่น การทบทวนแก้ไข การพิมพ์ การผลิตและตัดต่อวิดีโอ การพูด เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อจึงสรุป ได้ว่า ความเข้าใจในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ เป็นความสามารถวิเคราะห์และอธิบายถึงปัจจัยทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการทำงานของอุตสาหกรรมสื่อ จุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร กระบวนการในการสร้างความหมายของสื่อ การถอดรหัสสาร ผลกระทบที่สื่อสร้างขึ้น วิธีการที่สื่อใช้ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และสามารถเข้าถึงสุนทรีย์ศาสตร์ในเนื้อหาสื่อที่ถูกผลิตขึ้น ส่วน “การนำไปใช้ในเรื่องการเรียนรู้เท่าทันสื่อ” เป็นความสามารถประเมินคุณค่าเนื้อหาของสารในสื่อ ในแง่สุนทรีย์ศาสตร์ คุณค่าต่อตนเองและสังคม แสวงหา จัดการ และเรียกใช้ข่าวสารที่ต้องการ มีทักษะในการผลิตสื่อ สามารถเลือกใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการสื่อความหมาย และทำความเข้าใจผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนากิจกรรม และองค์ความรู้วัฒนธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๒.๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้

ก. ความหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ราชบัณฑิตสถาน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาคือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น^{๑๓๘}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี เป็นการกระทำให้ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๑๓๙}

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้ให้ความหมายของการพัฒนาได้แก่ การที่คนในชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้และความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น^{๑๔๐}

พระราชวรมูณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนามาจากคำบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ^{๑๔๑} ซึ่งท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ในหนังสือเรื่อง “ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน” ว่า การพัฒนาเพิ่งถูก นำมาใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แต่มนุษยรู้จักพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองมาตั้งแต่มนุษยเริ่มมี ขึ้นในโลก จะเห็นได้จากวิวัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ ดังเช่นเครื่องมือเครื่องใช้สิ่งก่อสร้าง ภาวาทและเอกสารที่ปรากฏอยู่และตกทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนของ ศาสนาและแนวความคิดของนักปราชญ์โบราณชาวกรีก โรมัน อาหรับ จีน อินเดีย คำว่า “การพัฒนา” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งนำมาใช้เรียกวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในยุโรปตะวันตก ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ และได้รับความนิยมทั่วไป

จนกระทั่งองค์การสหประชาชาตินำไปใช้ในการพัฒนาประเทศที่เป็นสมาชิกอีกด้วย ปัจจุบันการพัฒนาจึงถูกนำไปใช้แพร่หลายทั่วทุกประเทศในโลก และมีความหมายแตกต่างกันออกไป แต่อาจสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ

^{๑๓๘}ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

^{๑๓๙}ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

^{๑๔๐}สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๙๗.

^{๑๔๑}พระราชวรมูณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๖ – ๑๘.

ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ ไม่ใช่เป็น การเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติการพัฒนาที่มีความหมายและเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำอื่นๆ อยู่หลายคำ คือ การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ การปฏิรูป การปฏิวัติความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การค้นพบ การประดิษฐ์นวัตกรรม และความทันสมัย เป็นต้น๑๓ โดยมีความหมายของการพัฒนาองค์การไว้ในหนังสือเรื่อง “การพัฒนาองค์การ” ว่า การพัฒนาองค์การ (Organization Development)หรือที่เรียกว่า O.D. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาในองค์การที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาองค์การเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า หรือดีขึ้นกว่าเดิมเพื่อให้ องค์การมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลโดยการสร้างปัจจัยต่างๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาให้ สอดคล้องตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การและได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนา องค์การไว้อีกว่า ควรมุ่งเพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของ กลุ่มย่อยและกระบวนการ หรือวิธีการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มย่อยนั้น หากมี ความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม หรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ขององค์การเอง จะเป็นหนทางสู่ความ ล้มเหลวขององค์การโดยรวมได้ ดังนั้นการพัฒนาองค์การจึงควรมุ่งความสนใจไปที่การ วางเป้าหมาย และการวางแผนในการสร้างวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีระบบ

สรุปความหมายการพัฒนา คือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การกระทำให้ดีขึ้น เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า การที่คนในชุมชนและสังคมมี ส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วย การวางแผนโครงการและการดำเนินงานโดยมนุษย์ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ และการมีส่วนร่วมของผู้นำ การเปลี่ยนแปลงต้องเข้ามามีบทบาทและหน้าที่ เป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้เจริญก้าวหน้า

ข. กระบวนการพัฒนา

การพัฒนา มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการในการ พัฒนาจะต้องมีการเตรียมการอย่างดี การพัฒนาจะต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดผลเสียต่อสภาพข้างเคียง หรือระวังมิให้เกิดปัญหาตามมา ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจะต้องคำนึงถึง ๒ ประการ ดังนี้

ก. การมีแผนงานที่ดี หมายถึง การมีการเตรียมการอย่างรัดกุมเป็นขั้นตอน แผนงาน แต่ละขั้นตอนสามารถตรวจสอบประเมินได้ มีจุดมุ่งหมายวิธีการดำเนินงานชัดเจนและสามารถที่จะรู้ ถึงผลลัพธ์ที่วางแผนสำหรับการพัฒนาให้รัดกุมครอบคลุม เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและ ปัญหาระยะยาวได้ในขณะเกิดขึ้นจากการดำเนินการตามแผนงานได้อย่างค่อนข้างแน่นอน เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ข. วิธีการดำเนินงานที่ดี หมายถึง การกำหนดขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติและวิธีการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะจะต้องกำหนดให้บุคลากรหรือประชาชนในสังคมนั้นๆ ได้เข้ามามีบทบาทร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนและมีวิธีการที่ดี ซึ่งการพัฒนาหรือแก้ปัญหาหนึ่งจะเริ่มจากการรับรู้ว่ามีปัญหาอะไร หาทางเลือกในการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการ “คิดเป็น” แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา เมื่อตัดสินใจได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการปรับปรุงการดำเนินงานเป็นระยะๆ และเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางไว้ มีการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้กระทำลงไปนั้น เป็นที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็จะเข้าสู่สภาพที่น่าพอใจหรือเกิดการพัฒนาแต่ถ้าไม่พอใจก็ต้องเริ่มขั้นตอนที่ ๑ ใหม่โดยที่ผู้บริหารควรให้บุคลากรหรือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน

ในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาเป็นเรื่องของหน่วยงานราชการ เป็นเรื่องของรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการ แต่ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนไป และได้ใช้แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนอันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป^{๑๔๒}

ไมเคิล โททาโร (Michael Todaro) ได้กล่าวว่า กระบวนการพัฒนามีหลายมุมมองและหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ทัศนคติ ของประชาชนและสถาบันต่างๆ ในระดับชาติ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลดสถานะความไม่เสมอภาค และการขจัดความยากจนให้หมดสิ้นไปโดยมีการสร้างระบบคุณค่าหลัก ๓ ประการ คือ

- ๑) การพัฒนาชีวิตให้ยั่งยืน สามารถตอบสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
- ๒) การพัฒนาระบบคุณค่าในตนเอง
- ๓) การมีเสถียรภาพในการเลือก หมายถึง การมีสิทธิที่จะเลือก^{๑๔๓}

ผู้วิจัยขอสรุป กระบวนการพัฒนาว่า มีการวางแผนเตรียมการอย่างเป็นระบบรัดกุมเป็นขั้นตอนสามารถตรวจสอบผลได้ และควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด

^{๑๔๒} กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc2/so31-2_1.htm, [๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๔๓} ไมเคิล โททาโร, กระบวนการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <Http://www.L3NR.ORG /POS TS/373216> [๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ค. กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm)^{๑๔๔}

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกันใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปรปักษ์ต่อกัน”

วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่จะทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence

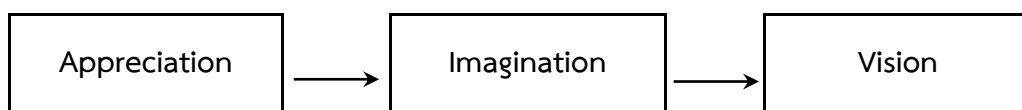
ขั้นที่ ๓ คือ C : Control

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation

“การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกรังหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์”

ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผลและความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่นและเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จิตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้น กลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั้นเอง

^{๑๔๔} กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา , [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/ss-27120265> [๑๒ ต.ค. ๒๕๖๔].

แผนภาพที่ ๒.๑๑ แสดงขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุนิยามทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุนิยามทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง

เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้วจะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะ และพิจารณาร่วมกันจนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่มียากนัก

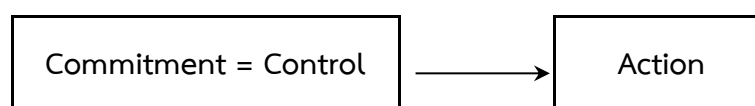

แผนภาพที่ ๒.๑๒ แสดงขั้นที่ ๒ คือ I : Influence

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้

ในขั้นนี้ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมควรใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใดจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใดเป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

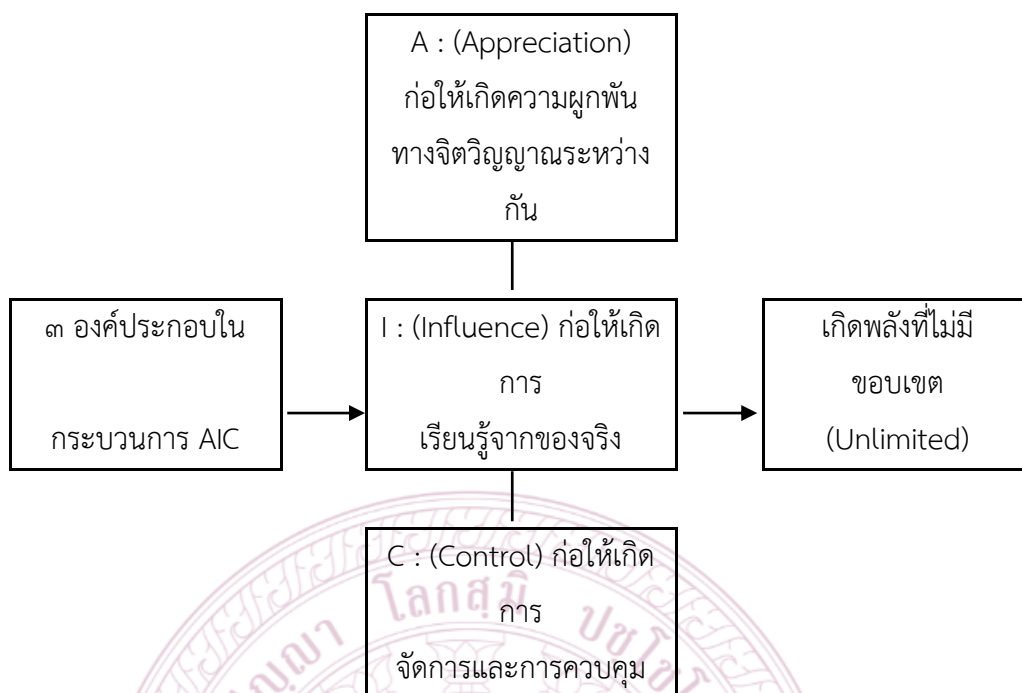
นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้วสมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

แผนภาพที่ ๒.๑๓ แสดงขั้นที่ ๓ คือ C : Control

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตาคนอื่น ต้องรับฟัง อุดหนุน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยาก

เพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใครจะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น ดังแสดงในภาพที่ ๒.๑๔

แผนภาพที่ ๒.๑๔ แสดงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา ๓ ขั้นตอน^{๑๔๕}

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้ หมายถึง เบญจภาคี คือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

สรุปได้ว่า กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนกำหนดทิศทางที่ดีไว้ล่วงหน้าและการพัฒนานั้นมิได้หมายถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนเท่านั้นแต่ยังหมาย

^{๑๔๕}ภาพ กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.slideshare.net/valrom/55-27120265> [๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๘].

ร่วมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วยซึ่งหากได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้แล้วจะส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ข. การพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา

ในการพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนา กรมการศาสนา ได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งส่วนของสังคมและตัวมนุษย์แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนา คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนา^{๑๔๖}

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่าในทางพุทธศาสนา การพัฒนามาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่าเจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่าภาวนากับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่นวัตถุสิ่งแวดลอมต่างๆ เรียกว่า “พัฒนา” หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยายทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่าคำว่าพัฒนาหรือ คำว่าเจริญนั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้นเพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่าตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่ารัก เช่น นุสยาโลกวทมน แปลว่าอย่าเป็นคนรักโลกอีกด้วย ดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิมถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^{๑๔๗}

กรมการศาสนา ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาไว้ว่า สำหรับแนวพัฒนาในฉบับปัจจุบัน เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) รัฐบาลได้มุ่งเน้นให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมพร้อมทั้งเสริมรากฐานของต่างๆ ให้เข้มแข็งควบคู่กันไปกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม^{๑๔๘}

ปรีชา กันธิยะ ได้กล่าวว่า การอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซมศาสนสถาน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ศาสนิกต้องใช้ในการประกอบศาสนกิจ เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรมขาดความสวยงาม ต้อง

^{๑๔๖}กรมการศาสนา, พุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

^{๑๔๗}พระราชวรมนี, (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐). หน้า ๑๖ - ๑๘.

^{๑๔๘}กรมการศาสนา, แผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

บุรณะซ่อมแซม นอกจากนี้ศาสนสถานเก่าแก่บางแห่งยังมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนและของประเทศ เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นมา การตั้งถิ่นฐานและการดำเนินชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ศาสนิกชนจึงได้พยายามรังสรรค์ศาสนสถานให้วิจิตรเท่าที่จะสามารถทำได้ ดังนั้นศาสนสถานหลายแห่งจึงมีคุณค่าทางศิลปกรรม^{๑๔๙}

ผู้วิจัย ขอสรุปการพัฒนาตามแนวของพระพุทธศาสนาว่าในทางพุทธศาสนาการพัฒนาแบ่งออกเป็น ๒ คือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนา การพัฒนาสิ่งอื่นๆ เรียกว่า พัฒนา (เจริญ) การพัฒนาคนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจถือว่าเป็นการพัฒนาอย่างแท้จริง ส่วนการพัฒนาศาสนสถานก็สำคัญเหมือนกันแต่รองลงมา เมื่อเกิดการชำรุดทรุดโทรม ควรได้รับการอุปถัมภ์บำรุงด้านการบูรณะซ่อมแซม

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้

องค์ความรู้ (Body of Knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ใดแก่ความคิดรวบยอด หลักการวิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่สั่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้โครงสร้างความรู้ (Representations of Knowledge) หมายถึงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ ซึ่งไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้แต่ผู้เรียนต้องสร้าง (Construct) ขึ้นมาด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้ (ธเนศ ขำเกิด T08@hotmail.com)

องค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ในการทำบางสิ่งบางอย่าง (Know How หรือ How to) ที่ไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ที่กิจกรรมอื่นๆ ไม่สามารถกระทำได้ (ศรัณย์ ชูเกียรติ. ๒๕๔๑ : ๑๔)

องค์ความรู้ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดจากการถ่ายทอดจากประสบการณ์หรือจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยความรู้เกิดขึ้นผู้รับสามารถนำไปใช้ได้โดยตรง หรือสามารถ นำมาปรับใช้ได้เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรืองานที่กระทำอยู่ (<http://www.ago.go.th>)

ลักษณะสำคัญขององค์ความรู้กับองค์กร

- ๑) มีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม
- ๒) มักเกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลมักจะติดบุคคลไปมากกว่าจะตกอยู่ที่องค์กร
- ๓) ถือได้ว่าเป็นสินทรัพย์อย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าขององค์กรช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับองค์กรทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

^{๑๔๙}ปรีชา กันธิยะ, การพัฒนาส่งเสริมคุณจริยธรรมประชาชน ประจำปี ๒๕๕๐ นามิตศาสนาสู่วิถีชีวิตที่มั่นคงยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

แหล่งกำเนิดขององค์ความรู้

- ๑) ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลอื่น
- ๒) ความรู้เกิดจากประสบการณ์การทำงาน
- ๓) ความรู้ที่ได้จากการวิจัยทดลอง
- ๔) ความรู้จากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ
- ๕) ความรู้ที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งความรู้ภายนอกองค์กรและองค์กรได้นำมาใช้

ประเภทขององค์ความรู้แบ่งได้ เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

- ๑) องค์ความรู้ที่สามารถอธิบายได้เป็นองค์ความรู้ซึ่งทำความเข้าใจได้จากการฟัง การอธิบาย การอ่าน และนำไปใช้ปฏิบัติ โดยจัดไว้อย่างมีแบบแผนมีโครงสร้างและอธิบายกระบวนการวิธีขั้นตอนที่สามารถนำไปใช้ได้
- ๒) องค์ความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายได้หรืออธิบายได้ยาก เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยากหรือในบางครั้งไม่สามารถอธิบายว่าเกิดความรู้ เหล่านั้นได้อย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างแน่ชัด มักเกิดขึ้นกับตัวบุคคล ผลของการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอดและผู้รับเป็นสำคัญ^{๑๕๐}

๒.๔ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การสร้างเครือข่ายเป็นการเริ่มต้นของการสร้างเป้าหมายร่วมกันของภาคีสมาชิก ซึ่ง แม้ว่าสมาชิกที่เกี่ยวข้องจะมีบทบาทหน้าที่ความถนัดต่างๆ กัน แต่เมื่อทุกคนได้เข้ามารับรู้ ในเป้าหมายหรือปัญหาร่วมกัน สมาชิกแต่ละส่วนจะได้ปรับและแสดงบทบาทตามศักยภาพหรือความถนัดของตน เพื่อตอบสนองเป้าหมายของเครือข่ายได้ ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะสร้างความร่วมมือประสานงานกันในแนวราบระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางที่ตรงกันกับแนวคิดของการพัฒนาในปัจจุบัน

๒.๔.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความ

^{๑๕๐}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/> [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๓]

ร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย^{๑๕๑}

กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ว่าหมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคลกลุ่มหรือองค์กรหลายๆองค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๑๕๒}

งามเนตร จริงสูงเนิน ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า เครือข่าย (Network) ในภาษาอังกฤษที่ให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนคือ “Net” หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะ “Work” เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้นความหมายของ “เครือข่าย” จึงหมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายๆองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายมีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเองบุคคลกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควรแม้ อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้^{๑๕๓}

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ ที่กล่าวว่าเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเองการเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆเฉพาะกิจตามความจำเป็นหรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

^{๑๕๑}พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน),ดร., **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๑๕๒}กาญจนา แก้วเทพ, **เครื่องมือการทำงานแนวพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕.

^{๑๕๓}งามเนตร จริงสูงเนิน, “องค์กรชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำกรณีศึกษาองค์กรชุมชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ราก-แม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร**, (บัณฑิตวิทยาลัย : พัฒนาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

เครือข่ายความร่วมมือเป็นไปได้ในระดับปัจเจกบุคคลองค์กรและสถาบันอาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัดภูมิภาคประเทศและระหว่างประเทศ^{๑๔๔}

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ ได้กล่าวถึงเครือข่ายคือกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในความหมายนี้สาระสำคัญคือความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจกิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ เครือข่ายจำนวนมากตั้งขึ้นเพื่อปรับปรุงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกและการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเป็นวัตถุประสงค์หลักของเครือข่ายบางเครือข่ายตั้งขึ้นเพื่อความร่วมมือในการวิจัยศึกษาฝึกอบรมหรือตลาดบางเครือข่ายมุ่งเพื่อการแลกเปลี่ยนเครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เช่นเครือข่ายเครื่องจักรกลทางการเกษตร) บางเครือข่ายมุ่งเป็นกลุ่มพลังกระตุ้นความตระหนักของสังคมและเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิกเครือข่ายหลายแห่งมีวัตถุประสงค์หลายด้านทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทั้งร่วมมือกันในการจัดการฝึกอบรมและวิจัยรวมทั้งผลักดันนโยบาย^{๑๔๕}

จากความหมายของการสร้างเครือข่ายดังที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจการสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าทำให้เกิดการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิงนอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียวเช่นการถ่ายทอดข่าวสารทางสื่อสารมวลชนการส่งนิตยสารจดหมายข่าวให้กับสมาชิกเหล่านี้ไม่ใช่เครือข่ายเครื่องมือของการสื่อสารมวลชนอาจนำมาใช้ในเครือข่ายได้แต่การใช้เครื่องมือเหล่านี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อเท่านั้นแต่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน

๒.๔.๒ ความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย

หากเราพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายนั้นได้ถูกนำมาเพื่อใช้ในการอธิบายถึงการรวมตัวของหน่วยงานในสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกันเป็นเครือข่ายทางสังคมของการศึกษาและเครือข่ายของการเรียนรู้ ซึ่งจะเห็นว่าการพัฒนาในแต่ละ

^{๑๔๔}ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๖), หน้า ๔๔๘.

^{๑๔๕}ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.thai.net.net/rdcd/cdcomer/network.htm [๐๕ มิถุนายน ๒๕๔๗]

ประเภทต่างก็มีเหตุและผลต่อการเชื่อมโยงเครือข่ายในแต่ละแง่มุมที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

๑. เครือข่ายองค์กรธุรกิจเกิดขึ้นเพื่อสร้างความสามารถในการเข้าถึงตลาดของสินค้าลดค่าใช้จ่ายทางการวิจัยและพัฒนาลดสภาวะการแข่งขันเพิ่มศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และลดแรงกดดันจากการกำหนดเขตการค้า

๒. เครือข่ายทางสังคมการอธิบายถึงสายสัมพันธ์ของบุคคลที่มีการโยงใยกันจากบุคคลหรือจุดเล็กๆเป็นเครือข่ายหรือจุดรวมดังกล่าวมีลักษณะเป็นเครือข่ายทางสังคมในวงกว้างซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการขยายตัวออกไปอยู่เรื่อยๆตามการขยายตัวของสังคมการแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในการเข้าถึงความสัมพันธ์กับบุคคลในส่วนต่างๆด้วยการสร้างโครงสร้างความสัมพันธ์เพื่อให้ตนรู้สึกว่ามีตัวตน

๓. เครือข่ายการเรียนรู้ในด้านความรู้พบว่าในชุมชนชนบทเองมีการสะสมและสืบทอดและความรู้ที่สามารถตอบปัญหาการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระยะหนึ่งการคิดค้นประยุกต์ความรู้ทางด้านการเกษตรทางอาชีพพร้อมกับความรู้ที่ได้มาจากข้างนอกเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้านสามารถทำผ่านผู้นำชาวบ้านที่มีบารมีที่เป็นฐานของความเชื่อความศรัทธาของชุมชนและในด้านทักษะซึ่งพบว่าในปัจจุบันชาวบ้านต้องการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๔. เครือข่ายงานพัฒนาองค์กรการพัฒนาทั้งของรัฐและเอกชนต่างให้ความสนใจต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาในรูปแบบ “เครือข่าย” ซึ่งแต่ละองค์กรมีนโยบายและวิธีการทำงานที่ต่างกันไปตามลักษณะขององค์กรและกลุ่มชาวบ้านว่าเป้าหมายการทำงานยืนอยู่บนจุดเดียวกันคือการเน้นให้ชาวบ้านสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นและสร้างพลังอำนาจการต่อรองระหว่างเครือข่ายกับกลุ่มภายนอกทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับนโยบาย^{๑๕๖}

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะวิจัยจึงสามารถสรุปความได้ว่า ความจำเป็นในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายจะไม่จำเป็นถ้าคนหรือองค์กรไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กันกับคนหรือองค์กรในสาขาเดียวกันทั้งแนวดิ่งและแนวราบซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีการส่งข่าวสารข้อมูลไหลเวียนกันอยู่ภายในหน่วยงานของตนและข้อมูลข่าวสารมีค่อนข้างจำกัดการทำงานใช้กรอบความคิดหรือหลักการเฉพาะที่เคยใช้อย่างใดอย่างหนึ่งพัฒนาในสาขาแคบๆและเป็นไปตามนโยบายขององค์กรเมื่อเป็นเช่นนี้ในยามที่ต้องการเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งอาจเป็นปัจจัยนำเข้าเทคโนโลยีการฝึกอบรมแนวความคิดในการวิจัยข้อเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา เพื่อให้องค์กรการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการได้รับการพัฒนาที่ดีและยั่งยืนต่อไป

^{๑๕๖} วิศาล ศรีมหาโร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, (สุราษฎร์ธานี : สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๔๕),

๒.๔.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

ในส่วนขององค์ประกอบของเครือข่ายนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดองค์ประกอบของเครือข่าย ไว้หลายแนวทาง ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำมาเสนอโดยพอเป็นสังเขป ดังต่อไปนี้

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย ไว้ ๕ ประการซึ่งประกอบไปด้วย ดังนี้

- ๑) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก
- ๒) จุดมุ่งหมาย
- ๓) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก
- ๔) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน
- ๕) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร^{๑๕๗}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ว่ามีอยู่ ๗ ประการประกอบไปด้วย ดังนี้

- ๑) การรับรู้มุมมองร่วมกัน
- ๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
- ๓) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน
- ๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
- ๕) มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน
- ๖) มีการพึ่งพิงร่วมกัน
- ๗) การมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน^{๑๕๘}

จากองค์ประกอบของเครือข่ายดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของเครือข่าย หมายถึง การที่สมาชิกหลาย ๆ กลุ่มมารวมกลุ่มโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่ายการสื่อสารภายในเครือข่ายการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและพร้อมกันมีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกันเพื่อเป้าหมายอยู่ที่ในการสร้างองค์กรที่มั่นคงตลอดไป

๒.๔.๔ ประเภทของเครือข่าย

จากการศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายพบว่า ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามในการแบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามวาทกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งการจัดประเภทของเครือข่ายไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเหมือนหรือแตกต่างกัน แต่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในการจัดแบ่ง

^{๑๕๗}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ,ดร., เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘-๔๙.

^{๑๕๘}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖ - ๔๓.

โดยการจัดแบ่งประเภทของเครือข่ายพบว่า มีหลายลักษณะตามทัศนะของนักวิชาการทั้งภายในและต่างประเทศ ดังนี้

ปาน กิมปี ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการเรียนรู้และได้จัดแบ่งประเภทของเครือข่ายการเรียนรู้ออกเป็น ๔ หมวด ได้แก่

๑. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเอื้อพัฒนาศักยภาพบุคคล เป็นการพัฒนาศักยภาพบุคคลในด้านต่าง ๆ ก่อนที่บุคคลจะนำไปพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคม ลักษณะที่สอง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลัก โดยให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน

๒. แบ่งตามโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท ประเภทแรก คือ เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างกระจายศูนย์ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงาน แต่ภารกิจในการจัดการเรียนการสอนจะกระจายความรับผิดชอบให้กับสมาชิกเครือข่ายซึ่งต่างก็มีความสำคัญเท่ากัน รูปแบบนี้อาจเรียกว่ารูปแบบการกระจายความรับผิดชอบ (Distributed Network) ประเภทที่สอง เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างรวมศูนย์ มีองค์กรกลางเป็นทั้งศูนย์ประสานงาน และเป็นแม่ข่ายรวบรวมอำนาจการจัดการ รวมความรู้ไว้ในศูนย์กลาง การลงทุนทั้งด้านอุปกรณ์ เทคโนโลยี และกำลังคนจะอยู่ที่แม่ข่าย ส่วนลูกข่ายหรือสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลาง ประเภทที่สาม เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างลำดับชั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับแผนภูมิองค์กร การติดต่อสื่อสารข้อมูลจะต้องผ่านตามลำดับชั้นตอนมาก นิยมใช้ในการบริหาร การจัดการองค์กรต่างๆ ซึ่งเหมาะแก่การควบคุมดูแลระบบงาน และประเภทสุดท้าย เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างแบบผสม คือ มีทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์ เนื่องจากการเรียนรู้มีได้อาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก หากแต่มีการผสมผสานกันระหว่างสื่อบุคคลและเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องจัดระบบเครือข่ายแบบผสมเพื่อสนองความต้องการได้อย่างกว้างขวางและตรง

๓. แบ่งตามหน่วยสังคม อันได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล เป็นเครือข่ายระบบของครอบครัวหรือระบบของเครือญาติซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลค่อนข้างสูง เครือข่าย การเรียนรู้ระดับกลุ่ม มองได้มีติดย่อย ๆ คือ เครือข่ายการเรียนรู้แบ่งตามกลุ่มบ้านและตามอาชีพ เครือข่าย การเรียนรู้ระดับชุมชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนกับชุมชน มีความเชื่อมโยงกัน มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างไปเยี่ยมเยียนติดต่อกัน การประชุมตำบลของผู้นำหมู่บ้าน และเครือข่าย การเรียนรู้ระดับสถาบัน สถาบันภายในหมู่บ้านที่มีความสำคัญมาก คือ สถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา

๔. แบ่งตามระดับการปกครองและลักษณะของงาน ได้แก่ เครือข่ายชุมชน เครือข่าย นักพัฒนา เครือข่ายระดับจังหวัด เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายธุรกิจ เครือข่าย

สื่อสารมวลชน เครือข่ายนักฝึกอบรม เครือข่ายการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ระดับเครือข่าย
ภาคสาธารณะ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายองค์กรนโยบายของรัฐ เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ^{๑๕๙}

นฤมล นิราทร กล่าวว่า การจำแนกประเภทของเครือข่าย กระทำได้หลายมิติ ดังนี้

๑. ตามพื้นที่ดำเนินงานเช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาคและระดับประเทศ

๒. ตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหาเช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม ฯลฯ

๓. ตามอาชีพ หรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่ม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก พระสงฆ์ เครือข่ายสารวัตรนักเรียน ฯลฯ

๔. ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์การจำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ จะทำให้เกิด เครือข่าย ๒ ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง และเครือข่ายตามแนวนอน

๔.๑ เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่าและอยู่ในฐานะ ผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรที่เป็นลูกข่าย เครือข่ายตามแนวตั้งพบมากในองค์กรธุรกิจ เช่น เครือข่ายแฟรนไชส์ต่าง ๆ ซึ่งลูกข่ายต้องพึ่งพาบริษัทแม่ในเรื่องเครื่องหมายการค้า ขณะที่ลูกข่ายต้อง เสียค่าใช้จ่ายสำหรับประโยชน์ที่จะได้จากแม่ข่าย

๔.๒ เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ภายในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่าย เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์กรหรืออาจจะมีการทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น จัดประชุม กระจายข่าวสารข้อมูล หรือเป็นแกนกลางเมื่อต้องการ มีการปฏิบัติการร่วมกัน องค์กรประสานงานนี้ก็มีสถานภาพเท่าเทียมกับองค์กรอื่น ๆ ภายใน เครือข่าย เครือข่ายในงานพัฒนาส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายตามแนวนอน^{๑๖๐}

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ ได้จำแนกประเภทของเครือข่าย จากการศึกษาเครือข่ายผู้นำ ชาวบ้าน ออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิค ต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น เครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่

^{๑๕๙}ปาน กิมปี, “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน”, **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตพัฒนศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕ - ๓๘.

^{๑๖๐}นฤมล นิราทร, **คู่มือการสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อพิจารณาบางประการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑ - ๒๒.

บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นกันได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

๒. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกันหรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกัน ยังผลให้งานพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้นำบางท่านที่มีบารมีสามารถระดมความร่วมมือ การทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

๓. เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นกิจกรรมพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นมากคือ จะต้องมีความรู้ที่มาจากทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนา อาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน โดยการระดมทุนจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่าหรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก^{๑๖๑}

จากการจำแนกประเภทของเครือข่ายดังกล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า ประเภทของเครือข่าย มี ๘ ประเภท คือ ๑)จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ๒) โครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ๓)ตามหน่วยสังคม อันได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล ๔)ระดับการปกครองและลักษณะของงาน ๕)พื้นที่ดำเนินงาน ๖)ตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา ๗)ตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม ๘)ตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์การจำแนกซึ่งได้แนวคิดการศึกษากระบวนการสร้างเครือข่าย ได้แก่ แนวคิดการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน และแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบและประเภทของการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒.๔.๕ รูปแบบของเครือข่าย

อรทัย อาจอ่ำ และ สมศักดิ์ นิลลาจารย์ ได้จัดแบ่งไว้เป็น ๒ รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ ๑ รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างเครือข่ายผ่านตัว “บัณฑิตอาสา” โดยการเชิญหรือชักชวนประชาชนที่ตนรู้จัก หรืออยู่ในเครือข่ายที่ตนรู้จักมาเข้ารับการอบรมและพยายามดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้ผ่านการอบรมเพื่อสร้างหรือขยายเครือข่ายต่อไปในละแวกที่อยู่อาศัย หรือชุมชนในหมู่บ้าน

รูปแบบที่ ๒ การขยายเครือข่ายอย่างเป็นทางการ (Formal Channel) เป็นการพิจารณาเลือกองค์กรหรือหน่วยงานหรือสถาบันที่มีศักยภาพสูง หรือบุคคลหรือสมาชิกอยู่ในเครือข่าย

^{๑๖๑}สัมพันธ์ เดชะอธิก, การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์ การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘๙ - ๙๑.

ของตนเป็นจำนวนมาก รวมทั้งเป็นสถาบัน/องค์กร/หน่วยงานที่สามารถเผยแพร่แนวคิดของโครงการสู่บุคคลที่ต่างวัย ต่างอาชีพ และต่างสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม^{๑๖๒}

โดยสรุปจากการศึกษาเอกสาร พบว่า มีความพยายามในการจัดแบ่งรูปแบบของเครือข่ายในหลายมิติ ขึ้นอยู่กับบริบทที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขในการนำไปใช้ในการอธิบาย ทั้งนี้ เครือข่ายแต่ละรูปแบบสัมพันธ์เชื่อมโยงที่แตกต่างกันจึงจำเป็นที่นักพัฒนาควรให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่าย เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงเครือข่ายได้อย่างสัมพันธ์กับองค์ประกอบที่มีอยู่ในเครือข่ายนั้นและได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

๒.๔.๖ เทคนิควิธีการสร้างเครือข่าย

วิจิต นันทสุวรรณ และ พิทยา ว่องกุล ยังได้เสนอแผนแม่บทชุมชนในส่วนของแผนความเข้มแข็งและการจัดการองค์กรเครือข่าย โดยใช้รูปแบบและกระบวนการ ดังนี้

๑. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ บนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม การช่วยเหลือ และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

๒. พัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นขั้นต้น เพื่อก้าวสู่ความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาเฉพาะด้านต่าง ๆ

๓. พัฒนาระบบการจัดการความสัมพันธ์ในรูปองค์กรเครือข่ายในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับชาติ เพื่อให้เกิดระบบการพัฒนาที่ดำเนินงานร่วมกันในทุก ๆ ด้าน^{๑๖๓}

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า เทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่าย (Realization) เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงาน หรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยการจัดการความสัมพันธ์ การช่วยเหลือการพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาระบบการจัดการความสัมพันธ์ในรูปองค์กรเครือข่ายในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และระดับชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อก่อให้เกิดระบบการพัฒนาที่ดำเนินงานร่วมกันในทุก ๆ อย่างเต็มรูปแบบและสมบูรณ์ และแนวคิดเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

^{๑๖๒}อรทัย อาจอ่ำ และสมศักดิ์ นัคลาจารย์, รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่องเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเอตส์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓.

^{๑๖๓}วิจิต นันทสุวรรณ และพิทยา ว่องกุล, ไทยยุควัฒนธรรมทาส, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑.

๒.๔.๗ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่าย

ในกระบวนการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายมิใช่เพียงการส่งเสริมจัดตั้งหรือเกิดการรวมตัวเป็นเครือข่าย สิ่งที่ควรคิดควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายก็คือ จะพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงได้นั้นได้ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่าเมื่อมี ชุมชนมากขึ้น ๆ และชุมชนเหล่านี้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจะเกิดโครงสร้างใหม่ของสังคมขึ้นในอนาคตชุมชนกับชุมชนต่าง ๆ จะติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายข้ามประเทศ (Social Network) เกิดเป็นระบบโลกใหม่ (New World Order) คือ ระบบเครือข่ายทางสังคม โดยเครือข่ายทางสังคมจะนำไปสู่การเรียนรู้ และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ส่วนกลยุทธ์เกี่ยวกับการจัดการและพัฒนาเครือข่าย^{๑๖๔}

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน พบว่า เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้มี ๘ ประการ คือ

๑. ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูง
๒. บทเรียนการเผชิญกับวิกฤตการณ์ปัญหาร่วมกันของชุมชนที่ได้เรียนรู้ปัญหาและบทเรียน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน
๓. วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ที่ต้องมีพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นสื่อในการพบปะ และการผลิตทางอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกันของชุมชน
๔. องค์กรชุมชนหรือการรวมกลุ่มทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การจัดการกลุ่มนอกจากเป็นการดำเนินการแก้ไขปัญหาแล้ว กลุ่มยังอยู่ในฐานะที่สร้างเงื่อนไขให้ชุมชนเกิด การเรียนรู้ร่วมกัน
๕. ความสามารถของผู้นำ หรือแม่ข่ายการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอุดมการณ์เพื่อชุมชน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เท่าทันสถานการณ์ กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
๖. การคมนาคมและการสื่อสารมวลชนที่ได้รับการพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น
๗. สถานการณ์ทางการเมือง ทั้งการเมืองในระดับชุมชนในการปกป้องดูแลการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น และสถานการณ์การเมืองในระดับชาติที่เป็นกระแสและบรรยากาศการเมืองแบบประชาธิปไตย

^{๑๖๔}ประเวศ วะสี, บทบรรยายและการฝึกกระบวนการ AIC เรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ การประชุม UN. System Collaboration Action Plan, (โรงแรมเฟลิ็กซ์ กาญจนบุรี ๑๓-๑๔ กรกฎาคม ๒๕๓๙, ๒๕๔๑) : ๒๕.

๘. การสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่สนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ทั้งด้านข้อมูล ข่าวสาร เงิน-ทุน กำลังใจ ในกระบวนการการเรียนรู้ของชุมชน^{๑๖๕}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งเครือข่ายจัดว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายบางแห่งก็มีปัญหาในแง่ของโครงสร้างและการเงินบางแห่งมีปัญหาด้านบุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครือข่ายที่ขาดความต่อเนื่องและขาดพลังเพราะไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนส่วนเครือข่ายอำนาจต่อรองมักจะถูกสร้างภาพให้สาธารณะเห็นว่า เป็นกลุ่มคนที่เห็นแก่ตัวเป็นกลุ่มที่มีนักการเมืองสนับสนุนเป็นเครื่องมือของนักการเมืองทำให้ขาดความชอบธรรมในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหาของตนเองเนื่องจากสาธารณะไม่มีข้อมูลเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายปัจจัยที่จัดว่าเป็นปัญหาทั่วไปของเครือข่ายโดยปัญหาที่นำมาเสนอในที่นี้ไม่ได้จัดว่าปัญหาใดมีความสำคัญกว่าปัญหาใด

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวคิดของการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือของ ๓ เครือข่ายชุมชน ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียนเป็นอย่างมากจึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีความรู้เพิ่มขึ้นโดยหลักพุทธศาสนามานุกรณาการ ดังนี้

ทัศนีย์ เจริญสุข (๒๕๕๔) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตน และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และ

^{๑๖๕} ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, “เครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๒.

นำไปสู่การกระทำที่ตึงตังทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

วิมลพรรณ อาภาเวท และคณะ (๒๕๕๔) ได้ศึกษา “พฤติกรรมการสื่อสารในเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร” ผลการศึกษาพบว่า ๑. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะ คณะแผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมการสื่อสารในเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน ๒. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะ คณะแผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน ๓. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีรายได้ของครอบครัวแตกต่างกันมีการใช้ประโยชน์เฟซบุ๊กแตกต่างกันมีการใช้ประโยชน์เฟซบุ๊กแตกต่างกัน ๔. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะ คณะแผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครส่วนใหญ่มีการใช้เฟซบุ๊กทุกวันและมีความคาดหวังการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากและปานกลาง ส่วนความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อัญชลี เอกศาสตร์ (๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สื่อที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเปิดรับมากที่สุด คือ สื่อโทรทัศน์ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับสื่อวิทยุน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ต้องการความสามารถและทักษะพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษและต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ และยังเป็นสื่อที่ยังคงมีราคาแพง ซึ่งตามทฤษฎี Technology Determinism ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรับสื่อใหม่ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องใช้ความรู้ทั้งในด้านภาษาและเทคโนโลยีมากพอควร

กิตติมา สุรสนธิ (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๒๕-๒๗ ปี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยมีระดับการศึกษาปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี ในจำนวนเท่ากัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับสื่อหรือข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์จำนวน ๕-๖ ครั้งต่อเดือน ด้านเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับเนื้อหาทางการเมืองในเรื่องการเลือกตั้งมากที่สุด และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุคลิกแบบไม่ชอบการเมืองมากที่สุด มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง สำหรับสถานะ

ทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งมีสถานะทางการเมืองแบบเป็นผู้ตามทางการเมือง และมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีความถนัดในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างน้อย ๑ ครั้ง โดยพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองมากที่สุด และพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีความถนัดในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีความรู้เท่าทันสื่อน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนผู้ที่มีบุคลิกทางการเมืองแบบสนใจและชอบการเมืองกลับมีความถนัดในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยที่สุด ส่วนผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีความถนัดในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด นอกจากนี้ผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีความรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด

วสุพล ตรีโสภาคกุล (๒๕๕๘) ได้ศึกษา “การศึกษากระบวนการและปัจจัยเชิงสาเหตุความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในกลุ่มผู้บริโภคไทย” ผลการวิจัยพบว่า เว็บไซต์เฟซบุ๊กแฟนเพจมีบทบาทสำคัญในฐานะช่องทางสื่อสารทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคคนไทย พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้เป็นเครื่องชี้วัดที่นักการตลาด และเจ้าของเฟซบุ๊กแฟนเพจใช้เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ การวิจัยแบบลำดับเวลาเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Method) ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการของความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในบริบทสังคมไทย และหาปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตวิทยาและสังคมที่มีอิทธิพลต่อความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตราสินค้ามาเพื่ออธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็นทั้งหมด ๒ ขั้นตอน ในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก และนักการตลาดออนไลน์ เพื่อค้นหาความหมายและกระบวนการของความยึดมั่นผูกพัน ผลวิจัยพบว่าความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถแสดงออกได้เป็น ๕ เรื่องอันได้แก่ ๑) ความถนัดในการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๒) ความหลากหลายในการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๓) การสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๔) การนำข้อมูลเฟซบุ๊กแฟนเพจไปประกอบการตัดสินใจซื้อ และ ๕) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งในช่วงแรกของการเกิดความยึดมั่นผูกพันผู้ใช้งานจะเกิดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานบนเฟซบุ๊กพื้นฐาน เช่น มีการใช้งานบ่อยขึ้น มีวิธีในการแสดงออกที่หลากหลาย และมีการพูดคุยกับคนอื่น จากนั้นเมื่อผู้ใช้งานมีความยึดมั่นผูกพันมากขึ้นจึงเริ่มมีการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ หรือเข้าร่วมกิจกรรมของตราสินค้านั้น ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ จำนวนทั้งสิ้น ๘๐๗ ท่าน ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตรา

สินค้าสามารถอธิบายความเชื่อมั่นผูกพันได้เป็นอย่างดี โดยพบว่า ความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการ และการรับรู้คุณค่าตราสินค้าได้รับอิทธิพลทางตรงจากพฤติกรรมความเชื่อมั่นผูกพัน พฤติกรรมความเชื่อมั่นผูกพันได้รับอิทธิพลทางตรงจากความตั้งใจที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรม และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการรับรู้ประโยชน์จากการใช้งาน การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม จากข้อค้นพบดังกล่าวสรุปได้ว่าการสร้างความเชื่อมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด โดยสามารถสร้างให้เกิดผลทั้งในเรื่องการตัดสินใจซื้อ และการรับรู้ตราสินค้า ซึ่งการสร้างความเชื่อมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถสร้างขึ้นได้โดยการสร้างให้ผู้ใช้งานตระหนักเห็นคุณประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง รวมไปถึงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเพื่อเพิ่มระดับของความเชื่อมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ จากผลวิจัยที่เกิดขึ้นทำให้เห็นว่าการตลาด หรือเจ้าของตราสินค้าสามารถประยุกต์ใช้ปัจจัยเชิงสาเหตุต่างๆ ที่ในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด รวมไปถึงการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดบนโลกออนไลน์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางการตลาด และสร้างความเชื่อมั่นผูกพันระหว่างผู้บริโภคและเฟซบุ๊กแฟนเพจต่อไป

พัชรภรณ์ ไกรชุมพล (๒๕๕๘) ได้ศึกษา “ทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างชื่อเสียง กรณีศึกษาอุทูป” ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติเชิงบวกต่อยูทูป และมีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยเฉพาะยูทูปอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากทัศนคติที่มีต่อยูทูปว่าสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้และเนื่องจากอัตราการเติบโตของจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสารทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศสูงขึ้นทำให้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีพฤติกรรมการปรับตัวให้ทัดเทียมตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของการจัดทำคลิปวิดีโอที่กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จัดทำขึ้นมาเป็นประเภทเพื่อความบันเทิง โดยแนวโน้มในอนาคตพบว่า ผู้คนในสังคมจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่านยูทูปเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ยูทูปเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จทั้งในด้านชื่อเสียง รายได้หรือทำการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดของกลุ่มธุรกิจ

บุษรา ประกอบธรรม (๒๕๕๙) ได้ศึกษา “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ และอิทธิพลของสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๑ จากผลการวิจัย สถาบันการศึกษาสามารถนำเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับนักศึกษาได้ง่ายขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัย สรุปได้ว่าการสื่อสารโซเชียลเน็ตเวิร์คเป็นการสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ซึ่งก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลง ๓ ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในสมองที่เกี่ยวกับความรู้และความจำ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในจิตใจที่เกี่ยวกับคุณธรรม ค่านิยม และนิสัย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในการแสดงออกของอากัปกริยาที่เกี่ยวกับความชอบ ความผูกพันต่อกิจกรรมที่ปฏิบัติหรือการกระทำ นอกจากนี้ในส่วนของสถาบันและองค์กร การสื่อสารก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลง โดยทำหน้าที่เสริมสร้างความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้เท่าๆ กับเป็นอุปสรรคต่อองค์กร ท้ายสุดกระบวนการทางสังคมก่อให้เกิดการสื่อสารขึ้นโดยสังคมและการสื่อสารต่างมีความสัมพันธ์ควบคู่กันในฐานะสายใยของสังคม ในปัจจุบันมีเว็บไซต์เฟซบุ๊กแฟนเพจ ยูทูบ มีบทบาทสำคัญในฐานะช่องทางการสื่อสารทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคคนไทย พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้เป็นเครื่องชี้วัดที่นักการตลาด และเจ้าของเฟซบุ๊กแฟนเพจใช้เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งการสร้างควมยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด โดยสามารถสร้างให้เกิดผลทั้งในเรื่องการตัดสินใจซื้อ และการรับรู้ตราสินค้า ซึ่งการสร้างควมยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถสร้างขึ้นได้โดยการสร้างให้ผู้ใช้งานตระหนักเห็นคุณประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง รวมไปถึงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเพื่อเพิ่มระดับของความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ นอกจากนี้เฟซบุ๊กยังเป็นแหล่งข้อมูลในการแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่าน เฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพราะเฟซบุ๊กมีสามารถนำเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่าเกมเป็นโซเชียลเน็ตเวิร์คที่กลุ่มเยาวชนติดเกม ร้อยละ ๕๕.๕ เนื่องจากลักษณะส่วนบุคคลของเยาวชน ครอบครัว เพื่อนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการติดเกมของเยาวชน เพราะหากเยาวชนอยู่ในครอบครัวที่ไม่อบอุ่น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่นเกม และติดเพื่อน เยาวชนก็มีโอกาสติดเกมง่ายขึ้น ถึงแม้ว่าเยาวชนเหล่านั้นจะมีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และโทษของการเล่นเกมเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลเยาวชน จึงควรให้ความสำคัญและตระหนักที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหานี้อย่างจริงจังด้วยการสร้างภาคีทำงานร่วมกันในวิเคราะห์หาเหตุจูงใจในการติดเกมของเยาวชน และหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ให้ตรงกับเหตุจูงใจที่แท้จริง

๒.๕ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

คณะวิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนเอกสารงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยสรุป ดังนี้

สุพรรณิ ไชยอำพร กล่าวว่าในการขับเคลื่อนชุมชนนั้นจะต้องมีกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการและต้องผ่านมิติวัฒนธรรมใน ๓ มิติ คือ ๑) ระบบความเชื่อ/ความคิด ๒) ระบบคุณค่านิยม รวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม และ ๓) แบบแผนของคนส่วนใหญ่ที่กระทำและมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกัน หรือเป็นกึ่งอัตโนมัติ โดยสันนิษฐานว่าต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร (Pattern of Action Behavior) ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาหรือการขับเคลื่อนชุมชนใดๆ จะมีขั้นตอนที่เน้นมิติของชาวบ้านเป็นหลัก แต่ยังคงเตรียมคน หรือผู้นำชุมชนให้มีความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วม ฉะนั้นการขับเคลื่อนจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของผู้คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำและประชาชนไว้^{๑๖๖} ดังนี้

๑. ขั้นการตระหนักในช่องว่าง (Consciousness Gap) ซึ่งการตระหนักในช่องว่างนี้มักบ่งชี้ด้วยการรับรู้ปัญหาการมีความต้องการโดยมองเห็นรับรู้ถึงช่องว่างหรือช่วงห่างของสภาพที่เป็นอยู่ กับสิ่งที่พึงปรารถนา (Problem/Need)

๒. ขั้นมีความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีขอบเขต (Aspiration Frontier) เมื่อบุคคลตระหนักในช่องว่างแต่ยอมรับได้ปลงได้ กระขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้นหากต้องการให้มีการขับเคลื่อน จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดการจูงใจในการเปลี่ยนแปลง หรือต้องการการเปลี่ยนแปลง การนำสิ่งที่ตั้งมโนภาควิไมใจทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชนมาเป็นสื่อชักนำให้มีความต้องการให้มีสิ่งที่ตั้งมโนภาควิไมใจเป็นต้น

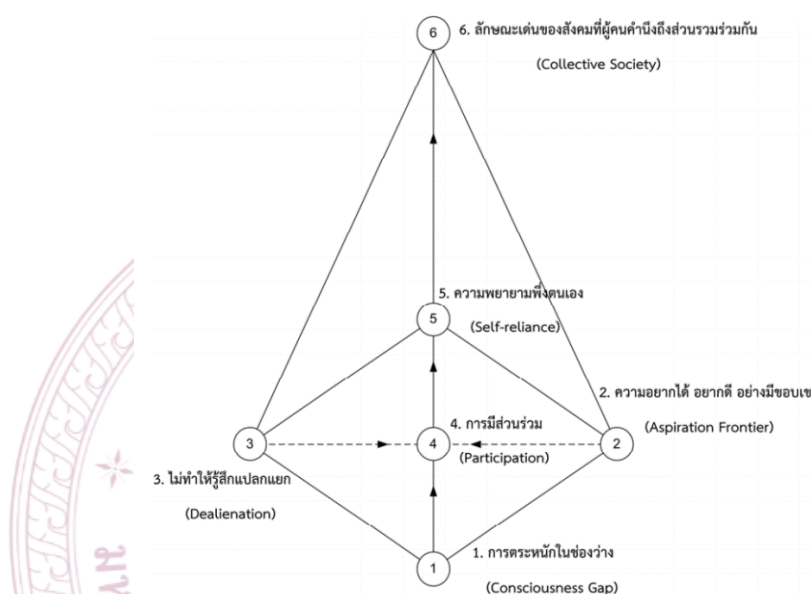
๓. ขั้นให้เกียรติไม่สร้างความรู้สึกแปลกแยก (De-Alienation) กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนงาน เพื่อให้บุคคลตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วม จำเป็นต้องให้เกียรติ หรือสร้างความรู้สึกรักว่าทุกคนมีความสำคัญต่องานขับเคลื่อน

๔. ขั้น การมีส่วนร่วม (Participation) เนื่องจากการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ผู้คนในชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) อันหมายถึง การมีส่วนร่วมตัดสินใจ หรือการมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่อง (Continuous Participation) คือ การมีส่วนร่วมในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการขับเคลื่อน

^{๑๖๖}สุพรรณิ ไชยอำพร, วัฒนธรรมกับการพัฒนา : ศาสตร์ของการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐ - ๒๓.

๕. ขั้นสามารถพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ทั้งการพึ่งตนเองทางวัตถุ การพึ่งตนเองทางจิตใจ และการพึ่งตนเองทางสติปัญญา

๖. ขั้นผู้คนในสังคมคำนึงถึงส่วนรวมร่วมกัน (Collective Personality Society) คิดถึงผู้อื่น คิดถึงผลประโยชน์สาธารณะ ตลอดจนการมีจิตอาสา กระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการแสดงในภาพที่ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑๕ แสดงกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการ

แหล่งที่มา : สุพรรณิ ไชยอำพร, ๒๕๔๙ : ๒๐-๒๓

ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมนั้น จะต้องอาศัยกลุ่มคนหรือชุมชนเป็นฐานในการที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ซึ่งต้องได้รับความร่วมมือจากหลายส่วนงานในพื้นที่ จึงจะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอทฤษฎะที่สำคัญดังนี้

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒ ให้ใช้บังคับเป็นเวลาเจ็ดปีการขยายเวลาใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำได้ โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาโดยให้กระทำได้เพียงหนึ่งครั้งแต่ไม่เกินเจ็ดปี ความหมายของคำสำคัญตามพระราชบัญญัตินี้

นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถ

ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายความรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หมายความว่า พื้นที่ที่คณะกรรมการประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา

ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา หมายความว่า พัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ สมรรถนะ ทักษะ และเจตคติ

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเภทสามัญศึกษา

สถานศึกษานำร่อง หมายความว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือของเอกชน ที่อยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอนุมัติให้เป็นสถานศึกษานำร่อง

ก. วัตถุประสงค์การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

๑. คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น
๒. ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา
๓. กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
๔. สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ข. การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คณะหนึ่งจำนวนไม่เกินยี่สิบเอ็ดคน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตและพัฒนาครู ผู้แทนองค์กรเอกชน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการขับเคลื่อนมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๒. ประสานให้หน่วยงานทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอื่นของรัฐและเอกชน ดำเนินการร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานตามข้อ ๑

๓. ประสานให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะให้การสนับสนุนทางเทคนิคในการจัดทำสื่อการสอนจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ พัฒนาบุคลากร จัดระบบการประเมินและวัดผล และการอื่นที่จำเป็นสำหรับพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๔. นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๕. ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษานำร่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๖. จัดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๗. ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ และติดตามสถานศึกษานำร่องเพื่อให้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและเกิดการพัฒนาวัตกรรมการศึกษา

๘. เสริมสร้างและเตรียมความพร้อมให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในการเป็นสถานศึกษานำร่องหรือในการนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษา

๙. เพิ่มขีดความสามารถให้แก่หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อทำการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาหรือนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้

๑๐. จัดให้มีการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง

๑๑. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อทำการแทนหรือปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการขับเคลื่อนมอบหมาย

๑๒. รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษารวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต่อคณะกรรมการนโยบาย

๑๓. หน้าที่และอำนาจที่พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการขับเคลื่อน

๑๔. ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการนโยบายมอบหมาย

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการในคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการขับเคลื่อนและให้มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

๑. จัดให้มีระบบข้อมูลตามมาตรฐานที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด รวมทั้งศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๒. จัดให้มีการวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

๓. จัดทำรายงานการดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด โดยให้แจ้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมศึกษาทราบด้วย

๔. ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการนโยบายหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนมอบหมายให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือแก่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง

สถานศึกษานำร่อง สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมศึกษาแห่งใดประสงค์จะเป็นสถานศึกษานำร่อง ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

๒. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นต้นสังกัด

๓. สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของเอกชน ให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาและกลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชนในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหรือสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดแล้วแต่กรณี

เมื่อได้ดำเนินการตามที่กำหนดแล้ว ให้ขออนุมัติต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการขับเคลื่อนกำหนดในการจัดการเรียนการสอนสถานศึกษานำร่องอาจดำเนินการร่วมกับหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ตามที่เห็นสมควรให้สถานศึกษานำร่องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และมีการประเมินเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบายกำหนดให้สถานศึกษานำร่องรายงานผลการประเมินและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน และให้คณะกรรมการขับเคลื่อนให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำสถานศึกษาเพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่องก่อนพระราชบัญญัตินี้จะสิ้นผลใช้บังคับอย่างน้อยหนึ่งปี ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และสถานศึกษานำร่อง เตรียมความพร้อมในการ

สิ้นสุดการเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และกำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิเพื่อไม่ให้นักเรียน และครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับผลกระทบจากการที่พระราชบัญญัตินี้สิ้นสุดใช้บังคับเมื่อ พระราชบัญญัตินี้สิ้นสุดใช้บังคับแล้ว ให้สถานศึกษานำร่องพ้นจากการเป็นสถานศึกษานำร่องและ กลับคืนสู่สถานะสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นอยู่แต่เดิม

ประโยชน์ของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ได้ให้ความเห็นว่า ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจาก พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มีดังนี้

๑. การมีกลไกในการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อให้สามารถทดลองจัดการศึกษา ที่มีอิสระในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการบริหารจัดการสถานศึกษา ที่มีความคล่องตัว อันส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนและพัฒนา ผู้เรียนให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาได้อย่างเต็มที่และเพื่อให้มีการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรม ด้านการศึกษา และการเรียนรู้รวมทั้ง ขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแห่งอื่น

๒. เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทาง การศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนเพื่อให้การสร้างและพัฒนากิจการศึกษาร่วมกันระหว่าง ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นไปโดยเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาในแต่ละพื้นที่นำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาของ ประเทศอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพต่อไป

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็น จุดเริ่มต้นของการสร้างการเปลี่ยนแปลง การศึกษาของประเทศไทย โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน เน้น นวัตกรรมการบริหารจัดการ นวัตกรรมจัดการเรียนการสอน และนวัตกรรมเชิงนโยบาย พื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาได้เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่ หรือในจังหวัดร่วมกันออกแบบจัดการศึกษา เพื่อตอบโจทย์พื้นที่ที่สะท้อนความต้องการจำเป็นของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะภาคเอกชนและภาค ประชาสังคม เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานด้านการศึกษา ภาคีเครือข่าย ร่วมกันคิดค้น พัฒนานวัตกรรมลดความเหลื่อมล้ำและการเพิ่มสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์ รวม ทั้งผลการเรียนรู้ด้านสมรรถนะ ความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนในแต่ละพื้นที่ (สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๖๒)

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยให้อำนาจแก่สถานศึกษา ในการบริหารงานได้อย่างอิสระ ให้มีความสอดคล้องกับ ความ ต้องการของชุมชน โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในพื้นที่ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่ นวัตกรรมศึกษานำร่อง จำนวน ๖ พื้นที่ ใน ๖ภูมิภาค ดังนี้๑) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดศรี

สะเกษ (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ๒) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดระยอง (ภาคตะวันออก) ๓) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล (ภาคใต้) ๔) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (ภาคเหนือ) ๕) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี (ภาคกลาง) ๖) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ปัจจุบัน พื้นที่ชายแดนใต้ ๓ จังหวัด ได้แยกตัวออกเป็น ๓ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามแต่ละจังหวัด

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ^{๑๖๗} มีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ^{๑๖๗} ในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่ตอบโจทย์ผู้เรียน สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้อง ในพื้นที่จำนวน ๙ ประเด็น ดังนี้

๑. สามารถเลือกใช้นวัตกรรมได้อย่างอิสระเพื่อเพิ่มคุณภาพผู้เรียน
๒. มีโครงสร้างการทำงานเอื้อต่อการสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่
๓. ปรับใช้หลักสูตรแกนกลางฯ ได้ ไม่ติดตัวชีวิต
๔. มีอิสระในการเลือกซื้อ สื่อนักเรียน ตำรา ตามกรอบหลักสูตรของพื้นที่
๕. ออกแบบการทดสอบเฉพาะพื้นที่ได้ อาจไม่ใช้ O-NET/NT
๖. ลด ละ เลิกโครงการที่เพิ่มภาระงานครู และส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
๗. สถานศึกษาได้งบประมาณเป็นวงเงินรวม (Block Grant)
๘. สร้างหลักเกณฑ์ในการประกันคุณภาพแนวใหม่ อาจไม่อิงการประเมินของสมศ.
๙. มีช่องทางผลักดันการบริหารงานบุคคลให้เหมาะสมกับพื้นที่

พระราชบัญญัติ^{๑๖๗} ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการวางแนวทางการจัดการศึกษาใหม่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ถือเป็นปัจจัยเบื้องต้นของการพัฒนาและเป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้บริหารการศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ต้องมาร่วมคิด ร่วมออกแบบและจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างแท้จริง^{๑๖๗}

^{๑๖๗}ราชกิจจานุเบกษา, พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒, เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

กิตติมา สุรสนธิ^{๑๖๘} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๒๕-๒๗ ปี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยมีระดับการศึกษาปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี ในจำนวนเท่ากัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับสื่อหรือข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์จำนวน ๕-๖ ครั้งต่อเดือน ด้านเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับเนื้อหาทางการเมืองในเรื่องการเลือกตั้งมากที่สุด และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุคลิกแบบไม่ชอบการเมืองมากที่สุด มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง สำหรับสถานะทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งมีสถานะทางการเมืองแบบเป็นผู้ตามทางการเมือง และมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างน้อย ๑ ครั้ง โดยพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองมากที่สุด และพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีการรู้เท่าทันสื่อน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนผู้ที่มีบุคลิกทางการเมืองแบบสนใจและชอบการเมืองกลับมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยที่สุด ส่วนผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด นอกจากนี้ผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีการรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด

วิมลพรรณ อาภาเวชและคณะ^{๑๖๙} ได้ศึกษา “พฤติกรรมกรรมการสื่อสารในเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร” ผลการศึกษาพบว่า

๑. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะแผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการสื่อสารในเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน

^{๑๖๘}กิตติมา สุรสนธิ, “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง”, วิจัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔)

^{๑๖๙}วิมลพรรณ อาภาเวช และคณะ, “พฤติกรรมกรรมการสื่อสารในเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”, วิจัยสาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔)

๒. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะ แผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีความคาดหวังต่อเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน

๓. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีรายได้ของครอบครัวแตกต่างกันมีการใช้ประโยชน์เฟซบุ๊กแตกต่างกันมีการใช้ประโยชน์เฟซบุ๊กแตกต่างกัน

๔. นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครที่มีเพศ อายุ ชั้นปี คณะ แผนกเฉลี่ยสะสมและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อเฟซบุ๊กไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครส่วนใหญ่มีการใช้เฟซบุ๊กทุกวันและมีความคาดหวังการใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากและปานกลาง ส่วนความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

อัญชลี เอกศาสตร์^{๑๗๐} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่าน เฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สื่อที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเปิดรับมากที่สุด คือสื่อโทรทัศน์ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับสื่อวิทยุน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ต้องการความสามารถและทักษะพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษและต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ และยังเป็นสื่อที่ยังคงมีราคาแพง ซึ่งตามทฤษฎี Technology Determinism ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรับสื่อใหม่ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องใช้ความรู้ทั้งในด้านภาษาและเทคโนโลยีมากพอควร

ทัศนีย์ เจนวิธิสุข^{๑๗๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้องสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) + ทำการ

^{๑๗๐}อัญชลี เอกศาสตร์, “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔)

^{๑๗๑}ทัศนีย์ เจนวิธิสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

สื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือสื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

วสุพล ตรีโสภาคกุล^{๑๗๒} ได้ศึกษา “การศึกษากระบวนการและปัจจัยเชิงสาเหตุความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในกลุ่มผู้บริโภคไทย” ผลการวิจัยพบว่า เว็บไซต์เฟซบุ๊กแฟนเพจมีบทบาทสำคัญในฐานะช่องทางการสื่อสารทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคคนไทย พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้เป็นเครื่องชี้วัดที่นักการตลาด และเจ้าของเฟซบุ๊กแฟนเพจใช้เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ การวิจัยแบบลำดับเวลาเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Method) ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการของความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในบริบทสังคมไทย และหาปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตวิทยาและสังคมที่มีอิทธิพลต่อความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตราสินค้ามาเพื่ออธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็นทั้งหมด ๒ ขั้นตอน ในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก และนักการตลาดออนไลน์ เพื่อค้นหาความหมายและกระบวนการของความยึดมั่นผูกพัน ผลการวิจัยพบว่าความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถแสดงออกได้เป็น ๕ เรื่องอันได้แก่ ๑) ความถี่ในการเข้าใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๒) ความหลากหลายในการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๓) การสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๔) การนำข้อมูลเฟซบุ๊กแฟนเพจไปประกอบการตัดสินใจซื้อ และ ๕) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งในช่วงแรกของการเกิดความยึดมั่นผูกพันผู้ใช้งานจะเกิดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานบนเฟซบุ๊กพื้นฐาน เช่น มีการเข้าใช้งานบ่อยขึ้น มีวิธีในการแสดงออกที่หลากหลาย และมีการพูดคุยกับคนอื่น จากนั้นเมื่อผู้ใช้งานมีความยึดมั่นผูกพันมากขึ้นจึงเริ่มมีการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ หรือเข้าร่วมกิจกรรมของตราสินค้านั้น ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน โดยการสุ่ม

^{๑๗๒}วสุพล ตรีโสภาคกุล, “การศึกษากระบวนการและปัจจัยเชิงสาเหตุความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในกลุ่มผู้บริโภคไทย”, **ปริญญานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๘).

แบบแบ่งชั้นกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ จำนวนทั้งสิ้น ๘๐๗ ท่าน ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตราสินค้าสามารถอธิบายความยึดมั่นผูกพันได้เป็นอย่างดี โดยพบว่า ความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการ และการรับรู้คุณค่าตราสินค้าได้รับอิทธิพลทางตรงจากพฤติกรรมความยึดมั่นผูกพัน พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้รับอิทธิพลทางตรงจากความตั้งใจที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรม และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการรับรู้ประโยชน์จากการใช้งาน การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม จากข้อค้นพบดังกล่าวสรุปได้ว่าการสร้างความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด โดยสามารถสร้างให้เกิดผลทั้งในเรื่องการตัดสินใจซื้อ และการรับรู้ตราสินค้า ซึ่งการสร้างความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถสร้างขึ้นได้โดยการสร้างให้ผู้ใช้งานตระหนักเห็นคุณประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง รวมไปถึงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเพื่อเพิ่มระดับของความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ จากผลวิจัยที่เกิดขึ้นทำให้นักการตลาด หรือเจ้าของตราสินค้าสามารถประยุกต์ใช้ปัจจัยเชิงสาเหตุต่างๆ ที่ในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด รวมไปถึงการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดบนโลกออนไลน์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางการตลาด และสร้างความยึดมั่นผูกพันระหว่างผู้บริโภคและเฟซบุ๊กแฟนเพจต่อไป

พัชรภรณ์ ไกรชุมพล^{๑๗๓} ได้ศึกษา “ทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างชื่อเสียง กรณีศึกษายูทูบ” ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีทัศนคติเชิงบวกต่อยูทูบ และมีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยเฉพาะยูทูบอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากทัศนคติที่มีต่อยูทูบว่าสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้และเนื่องจากอัตราการเติบโตของจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสารทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศสูงขึ้นทำให้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์มีพฤติกรรมการปรับตัวให้ทัดเทียมตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของการจัดทำคลิปวิดีโอที่กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์จัดทำขึ้นมาเป็นประเภทเพื่อความบันเทิง โดยแนวโน้มในอนาคตพบว่า ผู้คนในสังคมจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่านยูทูบเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ยูทูบเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จทั้งในด้านชื่อเสียง รายได้ หรือทำการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดของกลุ่มธุรกิจ

^{๑๗๓}พัชรภรณ์ ไกรชุมพล, “ทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างชื่อเสียง กรณีศึกษายูทูบ”, วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๘)

บุษรา ประกอบธรรม^{๑๗๔} ได้ศึกษา “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ และอิทธิพลของสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๑ จากผลการวิจัย สถาบันการศึกษาสามารถนำเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับนักศึกษาได้ง่ายขึ้น

งานวิจัยเกี่ยวกับเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข (๒๕๕๔) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม การสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโมสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประเพณีปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุ นำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

วิมลพรรณ อาภาเวท และคณะ (๒๕๕๔) ได้ศึกษา “พฤติกรรมสื่อสารในเฟซบุ๊กของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร” ผลการศึกษาพบว่า ๑. นักศึกษามหาวิทยาลัย

^{๑๗๔}บุษรา ประกอบธรรม, “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ”, วิจัยคณะกรรมการธุรกิจ ภาควิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต, ๒๕๕๙)

อัญชลี เอกศาสตร์ (๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สื่อที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเปิดรับมากที่สุด คือสื่อโทรทัศน์ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับสื่อวิทยุน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ต้องการความสามารถและทักษะพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษและต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ และยังเป็นสื่อที่ยังคงมีราคาแพง ซึ่งตามทฤษฎี Technology Determinism ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรับสื่อใหม่ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องใช้ความรู้ทั้งในด้านภาษาและเทคโนโลยีมากพอควร

กิตติมา สุรสนธิ (๒๕๕๕) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๒๕-๒๗ ปี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยมีระดับการศึกษาปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี ในจำนวนเท่ากัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับสื่อหรือข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์จำนวน ๕-๖ ครั้งต่อเดือน ด้านเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับเนื้อหาทางการเมืองในเรื่องการเลือกตั้งมากที่สุด และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุคลิกแบบไม่ชอบการเมืองมากที่สุด มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง สำหรับสถานะทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งมีสถานะทางการเมืองแบบเป็นผู้ตามทางการเมือง และมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างน้อย ๑ ครั้ง โดยพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองมากที่สุด และพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีการรู้เท่าทันสื่อน้อยกว่าผู้ที่มีระดับ

การศึกษาปริญญาตรี ส่วนผู้ที่มีบุคลิกทางการเมืองแบบสนใจและชอบการเมืองกลับมีความถนัดในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยที่สุด ส่วนผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีความถนัดในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด นอกจากนี้ผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีการรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด

วสุพล ตรีโสภาค (๒๕๕๘) ได้ศึกษา “การศึกษากระบวนการและปัจจัยเชิงสาเหตุความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในกลุ่มผู้บริโภคไทย” ผลการวิจัยพบว่า เว็บไซต์เฟซบุ๊กแฟนเพจมีบทบาทสำคัญในฐานะช่องทางการสื่อสารทางการตลาดที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคคนไทย พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้เป็นเครื่องชี้วัดที่นักการตลาด และเจ้าของเฟซบุ๊กแฟนเพจใช้เป็นดัชนีบ่งชี้ถึงความสำเร็จของการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ การวิจัยแบบลำดับเวลาเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Method) ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการของความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจในบริบทสังคมไทย และหาปัจจัยเชิงสาเหตุทางจิตวิทยาและสังคมที่มีอิทธิพลต่อความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจโดยใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตราสินค้ามาเพื่ออธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งออกเป็นทั้งหมด ๒ ขั้นตอน ในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก และนักการตลาดออนไลน์ เพื่อค้นหาความหมายและกระบวนการของความยึดมั่นผูกพัน ผลวิจัยพบว่าความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถแสดงออกได้เป็น ๕ เรื่องอันได้แก่ ๑) ความถนัดในการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๒) ความหลากหลายในการใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๓) การสื่อสารกับสมาชิกคนอื่นๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ๔) การนำข้อมูลเฟซบุ๊กแฟนเพจไปประกอบการตัดสินใจซื้อ และ ๕) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ บนเฟซบุ๊กแฟนเพจ ซึ่งในช่วงแรกของการเกิดความยึดมั่นผูกพันผู้ใช้งานจะเกิดพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานบนเฟซบุ๊กพื้นฐาน เช่น มีการเข้าใช้งานบ่อยขึ้น มีวิธีการในการแสดงออกที่หลากหลาย และมีการพูดคุยกับคนอื่น จากนั้นเมื่อผู้ใช้งานมีความยึดมั่นผูกพันมากขึ้นจึงเริ่มมีการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจซื้อสินค้าหรือบริการ หรือเข้าร่วมกิจกรรมของตราสินค้านั้น ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดตามทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นกับผู้ใช้งานเฟซบุ๊กแฟนเพจ จำนวนทั้งสิ้น ๘๐๗ ท่าน ผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน แนวคิดแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี และแนวคิดเรื่องตราสินค้าสามารถอธิบายความยึดมั่นผูกพันได้เป็นอย่างดี โดยพบว่า ความตั้งใจซื้อสินค้าหรือบริการ และการรับรู้คุณค่าตราสินค้าได้รับอิทธิพลทางตรงจากพฤติกรรมความยึดมั่นผูกพัน พฤติกรรมความยึดมั่นผูกพันได้รับอิทธิพลทางตรงจากความตั้งใจที่จะแสดงออกถึงพฤติกรรม และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการรับรู้ประโยชน์จากการใช้งาน การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม จากข้อค้นพบดังกล่าวสรุปได้ว่าการสร้างความยึดมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจเป็นสิ่งที่

สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด โดยสามารถสร้างให้เกิดผลทั้งในเรื่องการตัดสินใจซื้อ และการรับรู้ตราสินค้า ซึ่งการสร้างคามเชื่อมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจสามารถสร้างขึ้นได้โดยการสร้างให้ผู้ใช้งานตระหนักเห็นคุณประโยชน์ของการใช้เฟซบุ๊กแฟนเพจ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง รวมไปถึงการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมเพื่อเพิ่มระดับของความเชื่อมั่นผูกพันบนเฟซบุ๊กแฟนเพจ จากผลวิจัยที่เกิดขึ้นทำให้นักการตลาด หรือเจ้าของตราสินค้าสามารถประยุกต์ใช้ปัจจัยเชิงสาเหตุต่างๆ ที่ในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด รวมไปถึงการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดบนโลกออนไลน์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทางการตลาด และสร้างความเชื่อมั่นผูกพันระหว่างผู้บริโภคและเฟซบุ๊กแฟนเพจต่อไป

พัชรภรณ์ ไกรชุมพล (๒๕๕๘) ได้ศึกษา “ทัศนคติและพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสร้างชื่อเสียง กรณีศึกษายูทูบ” ผลการศึกษาพบว่าผู้ใช้สื่อโซเชียลมีเดียมีทัศนคติเชิงบวกต่อยูทูบ และมีพฤติกรรมการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์โดยเฉพาะยูทูบอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากทัศนคติที่มีต่อยูทูบว่าสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้และเนื่องจากอัตราการเติบโตของจำนวนผู้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการสื่อสารทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศสูงขึ้นทำให้กลุ่มผู้ใช้สื่อโซเชียลมีเดียมีพฤติกรรมการปรับตัวให้ทัดเทียมตามสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย พฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบของการจัดทำคลิปวิดีโอที่กลุ่มผู้ใช้สื่อโซเชียลมีเดียจัดทำขึ้นมาเป็นประเภทเพื่อความบันเทิง โดยแนวโน้มในอนาคตพบว่า ผู้คนในสังคมจะให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่านยูทูบเพิ่มสูงขึ้น และมีแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ยูทูบเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จทั้งในด้านชื่อเสียง รายได้หรือทำการประชาสัมพันธ์ทางการตลาดของกลุ่มธุรกิจ

บุษรา ประกอบธรรม (๒๕๕๙) ได้ศึกษา “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” ผลการศึกษาพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ และอิทธิพลของสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๑ จากผลการวิจัย สถาบันการศึกษาสามารถนำเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับนักศึกษาได้ง่ายขึ้น

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย” เพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษา คณะผู้วิจัย จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย ที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๑.๑ ขั้นเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

๑. การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย
๒. การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

๓. การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและทีมวิจัย หรือทีมดำเนินงานในพื้นที่

๔. การดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๑.๒ ขั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน ๔ องค์ประกอบ คือ

๑. การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่าง ๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

๒. การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติการซึ่งอาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

๓. การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

๔. การสรุปทบทวน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
๒. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ใน ๔ ประเด็น คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ การเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์
๓. พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยใน ๔ ประเด็น
๔. สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ๔ แห่ง
๕. ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยให้เกิดกิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๔ ประเด็น คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ การเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ให้เกิดในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง ๔ แห่ง
๖. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ ชุดความรู้ เครือข่าย และการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัยการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เป็นการสังเคราะห์ผลการวิจัยชุดการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยจากโครงการชุด ดังนี้

๑. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ณ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่

๑. โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๒. โรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ ๑" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๔. โรงเรียนนครหลวง "อุดมรัชต์วิทยา" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๓ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ประชากรศึกษาเป็นกลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) ประชากร ได้แก่

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากร

ที่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	ผู้บริหาร	๑๑ รูป/คน
๒	ครู	๖๔ รูป/คน
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๙ รูป/คน
๔	นักเรียน	๓๑๖ คน
	รวม	๔๐๐ รูป/คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๔๐๐ รูป/คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๑๓ รูป/คน

๒. พื้นที่เครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศ และ สร้างกลไกการพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาอาชีววิถีพุทธที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

๑) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๓.๒ แสดงสัดส่วนจำนวนประชากร

ที่	โรงเรียน	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๙๔๐	๑๒๔
๒	โรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ ๑" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๗๖๑	๑๐๑
๓	โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๒๗๐	๓๖
๔	โรงเรียนนครหลวง "อุดมรัชต์วิทยา" จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๕๖๓	๗๔
	รวม	๒,๕๓๔	๓๓๕

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๓๓๕ คน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) จำนวน ๓๐ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ ดังนี้

๑. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้นโดยผู้วิจัยจะเตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ มาล่วงหน้า

๒. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นได้โดยทั่ว ๆ ไป

๓. ใช้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย

๓.๑ การสนทนากลุ่มกลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน ๑๐ คน ๒) กลุ่มครู จำนวน ๑๐ คน ๓) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการจำนวน ๑๐ คน ๔) กลุ่มนักเรียน จำนวน ๒๐ คน รวม ๕๐ รูป/คน

๓.๒ การจัดเวทีแสดงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

๓.๓ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย จากนั้นทำการสรุปผลผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น

๓.๔ สร้างข้อตกลงร่วมกันผ่านเวทีแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

๕. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

๑. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

๒. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

๓. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ

๔. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

๕. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในลักษณะของการวิจัยใน ภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๖ ลักษณะ คือ

๑) ศึกษารวบรวมเอกสาร ชุมความรู้ และความเป็นมาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยจากการเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ การเสกสืออย่างสร้างสรรค์ การสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ เยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์

๒) การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเพื่อนำไปสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) การบูรณาการการพัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยศึกษาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ พัฒนาองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยและนำเสนอชุดกิจกรรมองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔) การพัฒนาชุดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยใช้เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับสถานศึกษา

๕) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สันทนา กลุ่มในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยจัดเวทีแสดงความคิดเห็นที่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) จัดทำผลสรุปจากการวิจัยและประมวลองค์ความรู้และข้อคิดเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

- ดำเนินการศึกษาริบทพื้นที่ที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

- สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการ สัมภาษณ์ กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับพื้นที่

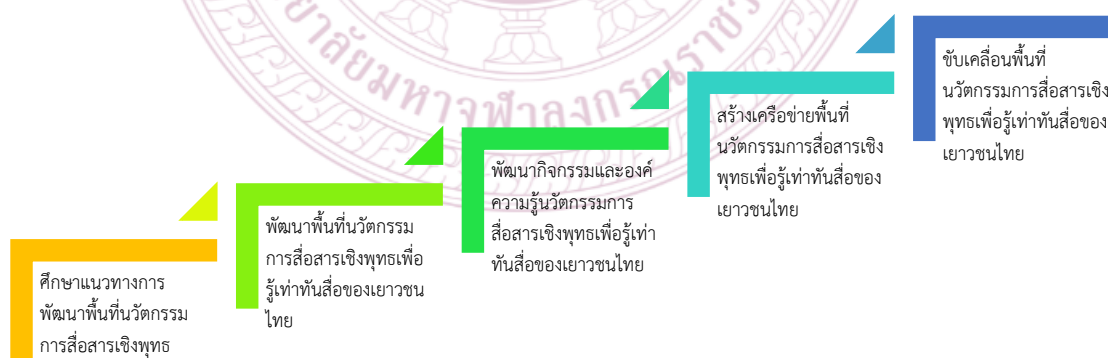
นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่ม บวร) สนทนากลุ่มในแต่ละพื้นที่ จัดเวทีแสดงความคิดเห็น ที่คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วนำมาวิเคราะห์ ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ กิจกรรมการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ เยาวชนไทยสร้างเครือข่าย ขับเคลื่อน และบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทัน สื่อของเยาวชนไทยที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ

- วิเคราะห์องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชน ไทย ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพื้นที่ นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ

- สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา องค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย รวมไปถึงการสร้าง เกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ การสร้างเครือข่าย และการ ขับเคลื่อน พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยอย่างยั่งยืนต่อไป โดยมี กระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๓) เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๕) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน กลุ่มคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิตคณะครุศาสตร์ และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย (กลุ่มบวร ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานราชการ) โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญในพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

๔.๑ ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ การสื่อสารถือว่าเป็นนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้ที่ต้องปรับปรุงตนอย่างไรในช่วงของการเปลี่ยนยุคโลกาภิวัตน์ การขยายตัวรวดเร็วของเทคโนโลยี ทำให้สถานศึกษาต่างๆมีโอกาสมากขึ้นในการได้รับผลประโยชน์จากความรู้และแนวคิดใหม่ๆซึ่งได้มีการถ่ายทอดข้ามพรมแดนจากสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งจะก่อให้เกิดความตื่นตัวในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆขึ้นมาเพื่อสอดแทรกองค์ความรู้และประสบการณ์จากผู้ส่งสารให้อีกฝ่ายได้รับและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ในปัจจุบันการเรียนรู้ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความผาสุกในอนาคต อนึ่งการเรียนรู้มีคุณค่าที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะช่วยสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ภารกิจและเงื่อนไขทางสังคมซึ่งจะนำไปสู่แนวทางแห่งการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารการสื่อสารเชิงพุทธ โดยเฉพาะการพูด เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังปรากฏในข้อธรรมมากมาย ซึ่งต้องใช้หลักการพูด การสนทนา การบรรยาย

พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญต่อการพูดอย่างยิ่ง ซึ่งปรากฏในศีลของพุทธบริษัททุกระดับ ปรากฏในพุทธวจนะ ปรากฏในหลักธรรมหมวดต่างๆ พุทธภาษิต ซึ่งในที่นี้จะนำมาประมวลไว้และเพื่อศึกษาถึงหลักการพูดที่มีอยู่พระพุทธศาสนา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมคำสอนซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับการพูดไว้มากมาย ทั้งที่ได้บัญญัติไว้โดยตรง และหนทางปฏิบัติสู่ความพ้นทุกข์ คือ อริยมรรค “สัมมาวาจา” ทรงตรัสว่ากุศลธรรมเป็นอเนกย้อมถึงความเจริญเต็มที่เพราะสัมมาวาจาเป็นปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่แนวการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธด้วย หลักคำสอนต่างๆ ของพระพุทธศาสนามีการสอดแทรกธรรมไว้ในกระบวนการศึกษาดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ เพิ่มพลังความคิด

พลังความคิดเป็นปัจจัยการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่ผู้สอนให้ความสำคัญและกระตุ้นให้ผู้เรียนให้กระบวนการคิด (คิดพื้นฐาน) (คิดขั้นสูง) ในระหว่างที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอนและระบบ

“พลังความคิดคือ ความคิดที่ดี ความคิดที่เป็นรากฐานของการเรียนรู้เป็นความคิดที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จ”^๑

“การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์เริ่มต้นจากการพัฒนาผู้เรียนให้มีพลังความคิดด้วยการกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ การเห็นคุณค่าของตนเอง ความเชื่อมั่นของตัวนักเรียนเองที่จะสร้างศักยภาพในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ อย่างมีความสุข”^๒

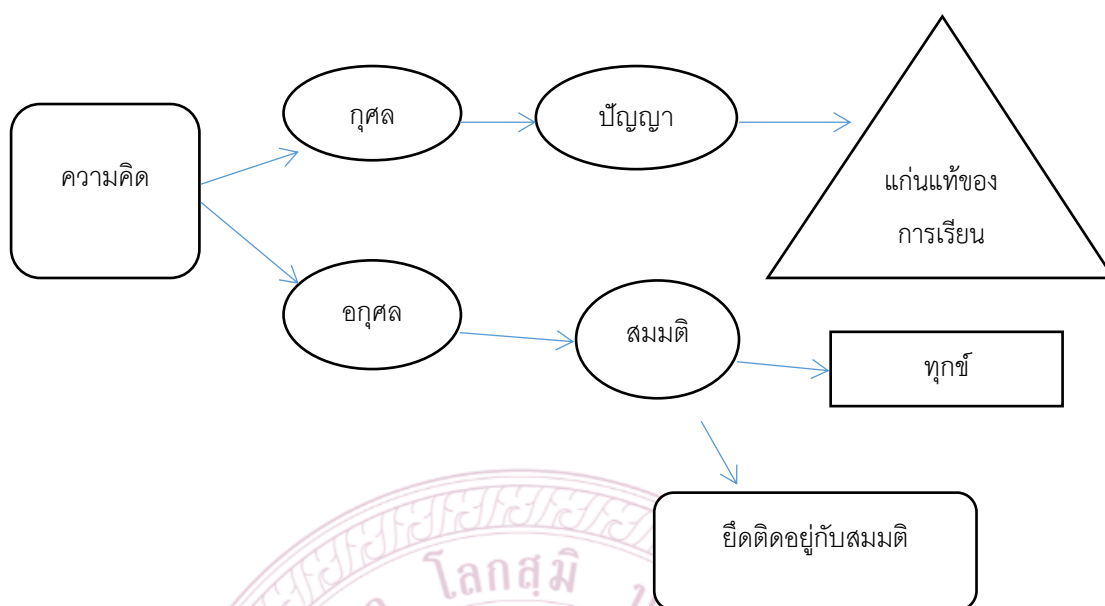
“ผู้สอนยุค New normal ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพลังความคิดของผู้เรียนเพราะการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่จะสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ ผู้เรียนต้องมีพลังทางความคิดเป็นศักยภาพของตนเอง มีจินตนาการสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์การคิดแก้ปัญหาตลอดจนการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่จำเป็นต้องใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมทั้งสิ้น”^๓

การเพิ่มพลังความคิดเพื่อให้นักเรียนเกิดกุศลจะเป็นการนำไปสู่การมีปัญญาที่จะทำให้เกิดความสุขในการเรียนรู้ เป็นความคิดที่พึงปรารถนาเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ส่วนความคิดที่เป็นกิเลส เป็นอกุศล ความคิดนั้นจะยึดติดอยู่กับสิ่งสมมติไม่ใช่แก่นแท้ของการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีความสุข เป็นทุกข์ ไม่ยั่งยืน ไม่นำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคม ดังนั้นการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จึงมุ่งพัฒนาความคิด และจิตใจของผู้เรียนให้เข้าถึงแก่นแท้ของการเรียนรู้เป็นสำคัญ

^๑สัมภาษณ์ นางศรีวัฒนา นวลศิริ, ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

^๒ประชุมกลุ่มย่อยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิโรงเรียน

^๓สัมภาษณ์ นายชนาวุธ คงดี, ๖ เมษายน ๒๕๖๕.

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงพลังความคิดของวัตรกรรมการสื่อสารที่นำไปสู่การเรียนรู้

สติ เป็นปัจจัยส่งเสริมความคิดที่จะทำให้กระหนักรู้ถึงคุณค่าของการเรียนรู้ การเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์จะนำไปสู่การมีปัญญารู้คิด ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในรัชกาลที่๙ผู้สอนจัดการเรียนรู้ให้ปฏิบัติกิจกรรมอย่าง มีจิตใจจดใจจ่อเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนให้ความสนใจซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพและส่งเสริมให้เกิด พลังความคิดตอนหนึ่งว่า

“ความคตินั้นเปรียบเสมือนวัวที่ขบออกจากหลักไปหาอาหารไม่สามารถควบคุมตนเองให้อยู่กับที่หรือจุดที่เจ้าของวัวต้องการได้จึงทำให้เจ้าของวัวต้องหาเชือกมาผูกวัวไว้กับหลักเพื่อกั้นวัวไม่ให้ไปในที่ต่างๆอย่างไร้เป้าหมาย”๔

“ววนั้นเปรียบเสมือนความคิดของผู้เรียนที่ส่อส่ายไปอย่างไร้ทิศทางไม่สามารถควบคุมตนเองให้อยู่กับการเรียนรู้ได้ ส่วนสตินั้นเปรียบเสมือนเชือกที่ผูกคอวัวที่คอยดึงรั้งความคิดของผู้เรียนให้อยู่กับกิจกรรมการเรียนรู้”๕

ดังนั้นหากการเรียนรู้ใดๆ ไม่ให้ความสำคัญกับการมีสติรู้ตัวอยู่กับ กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนแล้ว การเรียนรู้นั้นจะเป็นความสูญเปล่าคือผู้เรียนไม่เกิดการเรียนรู้เพราะขาดความรู้ความเข้าใจเชิงลึก (Deep Learning) นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ ตรงกันข้ามกับการเรียนรู้ที่ให้

๔ประชุมคณะกรรมการผู้ทรงร่วมกับคณะวิจัย, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

๕ประชุมคณะกรรมการผู้ทรงร่วมกับคณะวิจัย, ๒๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

ความสำคัญกับการมีสติรู้ตัวของผู้เรียน ในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ที่การเรียนรู้นั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์และต่อยอดเป็นนวัตกรรมได้

๔.๑.๒ สนับสนุนบทบาทผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน

สมาธิ (Concentration) หมายถึงการมีจิตใจจดจ่อตั้งมั่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นระยะเวลานานมีความแน่วแน่มุ่งอยู่กับสิ่งนั้น ไม่วอกแวก ไม่ส่อส่าย เช่น สมาธิในการอ่านหนังสือสมาธิในการเล่นกีฬาหรือสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น สมาธิเป็นพลังทางจิตที่ส่งเสริมให้การใช้พลังทางความคิดมีประสิทธิภาพสูง ยิ่งมีสมาธิมากเท่าใดการคิดยิ่งมีประสิทธิภาพมากเท่านั้นสมาธิส่งผลช่วยเพิ่มพลังการเรียนรู้ ประการ ดังนี้

- ช่วยเพิ่มพลังจิต จิตจะมีพลังมากเมื่อมีสมาธิยังมีสมาธิ มากเท่าใดจิตจะมีพลังมากเท่านั้น
- ช่วยให้จิตมีความสงบสุขและผ่อนคลายเมื่อจิตผ่อนคลายจะเอื้อให้เกิดการคิดมีประสิทธิภาพเอื้อต่อการแก้ปัญหา
- ตั้งมั่นแน่วแน่ ทำให้การคิดมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะใช้เวลาในการคิดลักษณะใดโดยเฉพาะการคิดขั้นสูง

“สมาธิเป็นปัจจัยของความคิดสร้างสรรค์การคิดสร้างสรรค์จะมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้สมาธิในการคิด เพราะจะทำให้สมองมีพลัง ผู้เรียนที่มีสมาธิจะคิดสร้างสรรค์ได้ดีกว่าผู้เรียนที่ขาดสมาธิ”^๖

“ผู้เรียนที่มีสมาธิตั้งมั่นจะตั้งศักยภาพในการคิดของตนเองออกมาได้มากกว่า ส่งผลทำให้คิดสร้างสรรค์ได้มากกว่า ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับสมาธิในการคิดด้วย”^๗

บทบาทนวัตกรรมของผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน

ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเพราะกิจกรรมนั้นจะดึงดูดผู้เรียนให้มีสมาธิกับการปฏิบัติกิจกรรมได้มากกว่ากิจกรรมที่ไม่ตอบโจทย์ผู้เรียน

เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ตามศักยภาพไม่เร่งผู้เรียนมากเกินไปจนทำให้ขาดสมาธิในการปฏิบัติกิจกรรมซึ่งไม่เอื้อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์การให้เวลาผู้เรียนได้ใช้ศักยภาพของตนเองแบบไม่เร่งรีบจะช่วยให้เกิดสมาธิ ในการเรียนรู้

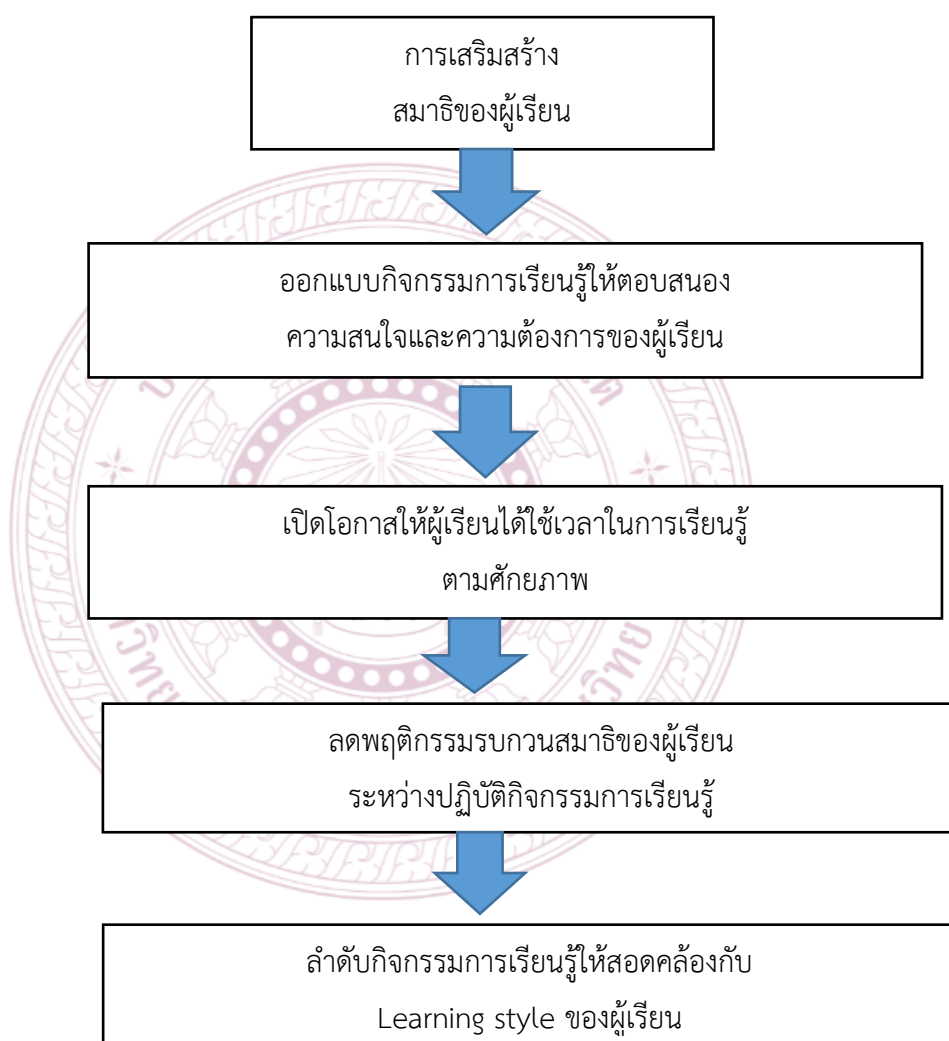
ลดพฤติกรรมรบกวนสมาธิของผู้เรียนระหว่างที่ผู้เรียนกำลังปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้หรือการใช้กระบวนการคิด เช่น ตั้งคำถามผู้เรียนตลอดเวลา เป็นต้น การที่ผู้เรียนเฝ้ามองไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนไม่คิด

^๖ประชุมคณะกรรมการและทีมวิจัย, ๒ เมษายน ๒๕๖๕.

^๗สัมภาษณ์ นางสาวคนธ์ รุ่งรักษา, ๔ เมษายน ๒๕๖๕.

ลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ Learning style ของผู้เรียน เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัด ส่งเสริมให้เกิดสมาธิในการเรียนรู้ได้อย่างยาวนาน

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนนั้น ผู้สอนควรให้ความสำคัญกับการมีสมาธิของผู้เรียนในระหว่างปฏิบัติกิจกรรม การเรียนรู้เมื่อผู้เรียนมีสมาธิจะเอื้อต่อการคิดสร้างสรรค์ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพดังแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงบทบาทผู้สอนในการเสริมสร้างสมาธิของผู้เรียน

๔.๑.๓ สนับสนุนพุทธนวตกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ใน New normal

New Normal คือสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ ไม่ปกติ ผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน ต่อมาเมื่อเกิดเหตุหรือเกิดวิกฤติบางอย่างจึงมีการเปลี่ยนแปลงทำให้สถานการณ์หรือ

ปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติ และเป็นมาตรฐาน การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ใน New normal เป็นการเรียนรู้สถานการณ์ ที่ไม่คุ้นเคย (ขณะที่เขียนหนังสือนี้อยู่ในช่วงการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ COVID-๑๙) ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการปรับตัวในการเรียนรู้โดยปรับเปลี่ยนจากวิธีการเรียนรู้แบบเดิม ๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่คุ้นเคยไปสู่วิธีการใหม่ที่ไม่คุ้นเคยแต่ยังคง มีเป้าหมายเหมือนเดิมคือการเรียนรู้เชิงลึก รู้จริง รู้ชัด

“การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญและยิ่งใหญ่เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครจะเกิดวิกฤติที่รุนแรงเพียงใด จะไม่มีใครมาพรากการเรียนรู้ไปจากผู้เรียนได้ผู้เรียนมีผู้สอนเป็นโค้ชทางการเรียนรู้ (Learning coach) ที่ให้คำชี้แนะ ให้คำปรึกษา ใช้คำถามกระตุ้น ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียน”^๘

“การเรียนรู้ในสภาวะ New Normal มีลักษณะสำคัญได้แก่ ๑) การให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพอนามัย ๒) สุขอนามัยจะเป็นพฤติกรรมนิสัยของคน ในส่วนรวม ๓) การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๔) การดำรงชีวิตในเศรษฐกิจพอเพียง การอยู่กับธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิธีการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความพอเพียงด้านจิตใจ ธรรมะที่สำคัญที่สุดคือ “พอ” ไม่โลภ สร้างความพอดีความสมดุลสมผลให้กับตัวเองแล้วทั้งผู้สอนและผู้เรียน จะพบความสุขที่แท้จริง”^๙

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ (Learning culture) ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ (Learning process skills) ที่มีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้ที่อาจจะล้าสมัยได้เมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งเป็นการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน บนพื้นฐานของการมีความรู้เชิงลึกและคุณธรรมจริยธรรม แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ประยุกต์สู่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
ความพอประมาณ	ออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับระดับความรู้ความสามารถ และธรรมชาติของผู้เรียนเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
ความมีเหตุผล	ออกแบบการเรียนรู้ให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้

^๘ประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการพร้อมทีมวิจัย, ๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^๙สัมภาษณ์ นางรติมา จิตรแมน, ๒๐ เมษายน. ๒๕๖๕.

ตารางที่ ๔.๑ แสดงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ประยุกต์สู่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
คุณธรรมจริยธรรม	บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติในคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา
การมีภูมิคุ้มกัน	ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้หลากหลายมีแผนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้เป็นรายบุคคล ในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ตามปกติ
ความรู้เชิงลึก	ออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในแก่นสาระ (main concept) รู้จริง รู้ซัดนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง

๔.๑.๔ เพิ่มความรู้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าจินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ผู้สอนควรโค้ชผู้เรียนให้ตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ ฝึกผู้เรียนให้คิดและทำ บนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นปัจจุบันและถูกต้อง มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะการถอดบทเรียน (Lesson-Learned) เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และทักษะในการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติ ทักษะการต่อยอดองค์ความรู้และนวัตกรรมทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองซึ่งต้องอาศัย การมีความรู้เชิงลึกซึ่งความรู้เชิงลึก หรือ Deep Learning ในการเรียนรู้แบบ Active Learning สู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ ๓ ระยะ ได้แก่ ความรู้ที่มีอยู่ก่อนการปฏิบัติ(สำคัญมาก) ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติและ ความรู้ที่ได้รับหลังการปฏิบัติ ความรู้ทั้ง ๓ ระยะนี้หากนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า**ความรู้ใหม่**

ความรู้ก่อนการปฏิบัติ

“ความรู้ที่มีอยู่ก่อนการลงมือปฏิบัติหมายถึงความรู้ที่ผู้เรียนมีอยู่เดิม และหมายรวมถึงความรู้ที่ผู้เรียนสืบค้นเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบนวัตกรรม (Innovation Design) ให้สมบูรณ์มากที่สุด ความรู้ในส่วนนี้มีความสำคัญมากที่สุดในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพราะเป็นความรู้ที่ใช้เป็นต้นทุนของการคิด เชิงออกแบบ (Design Thinking) หากความรู้ในส่วนนี้ไม่เพียงพอ พร่ามัว ไม่ชัดเจนจะส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมได้ตลอดรอดฝั่งเพราะทำไปแล้ว เกิดข้อผิดพลาดเนื่องจากมีความรู้ไม่เพียงพอ”^{๑๐}

^{๑๐}ประชุมกลุ่มย่อย ณ โรงเรียนสุรินทรราชมงคล, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active Learning ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมใด ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเตรียมความรู้ก่อนการลงมือปฏิบัตินี้ให้พร้อมมากที่สุดเสียก่อนก่อนที่จะเริ่มลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้กระทำสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานของความรู้ซึ่งหลายครั้งที่ผู้สอนให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยที่ยังมีความรู้ ไม่เพียงพอแล้วทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการนำความรู้มาออกแบบนวัตกรรม แล้วจะใช้วิธีการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกในระหว่างที่ลงมือปฏิบัติโดยไม่จำเป็น สิ่งนี้จะทำให้ติดเป็นนิสัยการเรียนรู้ (Learning habits) แบบไม่เตรียมความพร้อม ไม่มีการวางแผน ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการก้าวไปสู่ระดับต่อไป

ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ

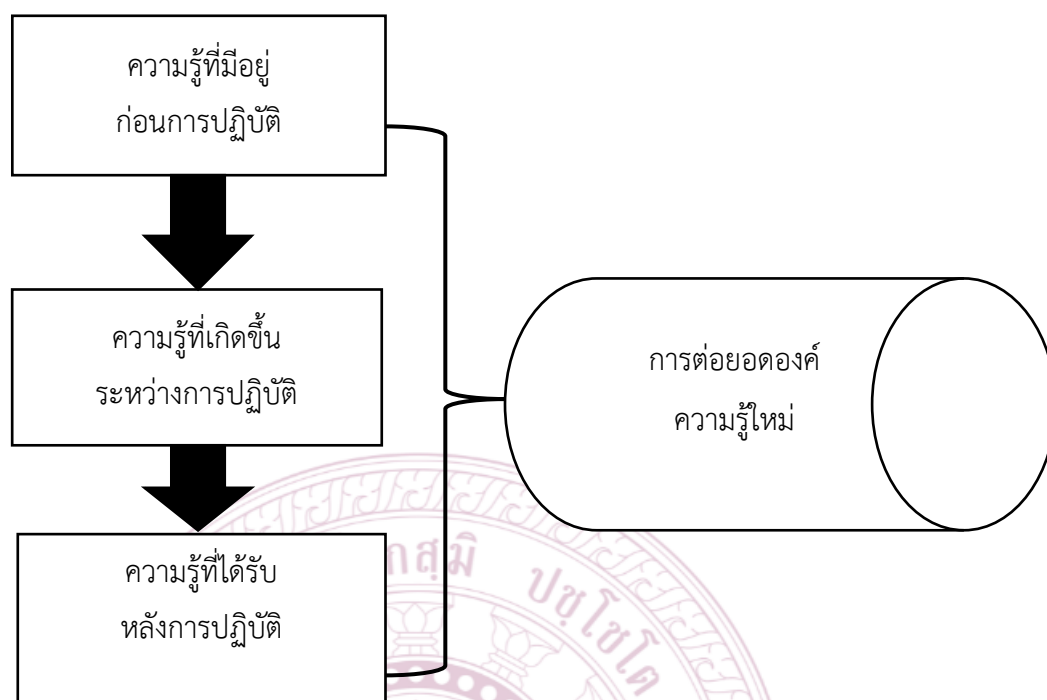
ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการลงมือปฏิบัติหมายถึงความรู้ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ความรู้ในขณะนี้ เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงระหว่างการสร้างสรรค์นวัตกรรมและมีลักษณะเป็นความรู้ที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้คาดคิดไว้ล่วงหน้า

“ความรู้ในขณะนี้เกิดจากการที่ผู้เรียนสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่าง การลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าและผู้เรียนไม่ยอมแพ้ต่อปัญหานั้น แต่ใช้พยายามคิดวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุที่แท้จริง และนำไปสู่การวางแผนแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหาจนทำให้ได้รับความรู้จากการแก้ไขปัญหา นั้น ไม่ว่าจะแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จหรือไม่ก็ตามทุกอย่างล้วนเป็นความรู้ซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัตินี้จะ เป็นความรู้ที่สมบูรณ์ได้ต้องอาศัยกระบวนการที่เรียกว่า การทบทวนระหว่างการปฏิบัติ (During Action Review: DAR) ที่สกัดเอาองค์ความรู้ระหว่างการปฏิบัติออกมา โดยผู้สอนควรสอดแทรกทักษะการทบทวนระหว่างการปฏิบัติ(DAR) ไว้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นการฝึกผู้เรียน”^{๑๑}

ความรู้ที่ได้รับหลังการปฏิบัติ

ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังการลงมือปฏิบัติเป็นความรู้ที่เกิดจากการถอดบทเรียนหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้หรือการสร้างสรรค์นวัตกรรม การถอดบทเรียนจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่ยังไม่เคยรู้มาก่อนซึ่งความรู้หลังการลงมือปฏิบัตินี้เป็นความรู้ที่มีความเชื่อถือได้เนื่องจากการทดสอบทดลองจากการลงมือปฏิบัติจริงมาแล้ว มีลักษณะเป็นความรู้เชิงลึก Deep knowledge ที่ผ่านการจัดระบบความรู้ที่กระจัดกระจายไม่เป็นระบบ ยังไม่ชัดเจน โดยการสังเคราะห์ให้เป็นความรู้ที่เป็นระบบระเบียบ เป็นความรู้ใหม่ที่ต่อยอดองค์ความรู้เดิมซึ่งการสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ให้เป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์เป็นอีกทักษะหนึ่งของผู้เรียนที่ผู้สอนไม่ควรมองข้าม

^{๑๑}สัมภาษณ์ นางวนิดา ศรีเลิศ ข้าราชการบำนาญ, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๕.

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงการสังเคราะห์ ๓ ความรู้สู่การต่อยอดความรู้และนวัตกรรม

๔.๑.๕ การกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้าง ๓ ความรู้

การกระตุ้นผู้เรียนให้มีทักษะการสังเคราะห์ความรู้ก่อนการปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติและหลังการปฏิบัติ นั้น ผู้สอนสามารถดำเนินการโดยออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ผู้เรียนสืบค้นและจดบันทึกแก่นของความรู้ (Main Concept) และระบุดึงการนำความรู้ที่ค้นมาใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม นอกจากนี้ในระหว่างที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์นวัตกรรมผู้สอนควรให้ผู้เรียนจดบันทึกความรู้ที่เกิดขึ้น จากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาที่เกิดขึ้นโดยที่ผู้เรียนไม่ได้คาดคิดมาก่อน และผู้เรียนได้แก้ไขปัญหานั้นซึ่งไม่ว่าจะสำเร็จหรือไม่ก็ตามถือว่าเป็นองค์ความรู้ระหว่างปฏิบัติที่ผู้เรียนควรจดบันทึกไว้ และในกรณีที่ผู้เรียนยังขาดทักษะการจดบันทึกในส่วนนี้ผู้สอนควรจัดเตรียมเครื่องมือแบบบันทึกให้ผู้เรียนล่วงหน้าและสอนให้ผู้เรียนฝึกการจดบันทึก อย่าปล่อยให้ผู้เรียนจดบันทึกเองแบบไร้ทิศทาง

“นอกจากนี้หลังจากเสร็จสิ้นการลงมือปฏิบัติแล้วผู้สอนควรให้ผู้เรียน ถอดบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และถ้าหากผู้เรียนยังขาดความรู้และทักษะในการถอดบทเรียนผู้สอนควรเป็นผู้นำการถอดบทเรียนให้กับผู้เรียนก่อน จนกระทั่งผู้เรียนสามารถถอดบทเรียนได้ด้วยตนเองแล้วจึงให้ผู้เรียนได้ถอดบทเรียนด้วยตนเองตลอดจนการถอดบทเรียนร่วมกับเพื่อนที่ลงมือปฏิบัติการเรียนรู้

ร่วมกัน”^{๑๒} ซึ่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองนั้นจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนสังเคราะห์ความรู้ก่อนการปฏิบัติ ความรู้ระหว่างปฏิบัติและความรู้หลังปฏิบัติเพื่อให้รู้ชัด รู้จริง และรู้เพิ่ม นำไปต่อยอดองค์ความรู้ในการเรียนรู้ตลอดจน การต่อยอดนวัตกรรม

ปัจจัยความสำเร็จของนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธในการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์คือ การมี Global Growth Mindset หรือ กระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโตที่เป็นสากล ดังนี้

Early Mover หมายถึง การคิดก่อน ทำก่อน การเรียนรู้และติดตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม วิเคราะห์คาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเริ่มปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Trade-offs หมายถึง การตัดสินใจให้ไวและถูกต้องบนทางเลือกต่างๆ ที่อาจจะมีมากกว่าสองทางเลือกจากการวิเคราะห์ Big Data ปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การตัดสินใจปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้โดยไม่ชักช้า ดังเล เรียนรู้จากความผิดพลาดและนำมาปรับปรุงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตอบโจทย์ผู้เรียน

Best Practice หมายถึง การเรียนรู้จากคนที่มีความเชี่ยวชาญสูง ทั้งบุคคลที่อยู่ในวิชาชีพเดียวกันและต่างวิชาชีพ การเรียนรู้ว่าเขามีวิธีคิดอย่างไร มีวิธีการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างไรแล้วนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

New Product หมายถึง การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ (นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียน) อย่างต่อเนื่อง ไม่ติดยึดอยู่กับความสำเร็จแบบเดิม ๆ หรือความสำเร็จในอดีต

Network หมายถึง การสร้างพลังเครือข่ายนักสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ ต่อไป ซึ่งรูปแบบการสร้างพลังเครือข่ายในปัจจุบันคือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

๔.๑.๖ การสร้างเครือข่ายสังคมการเรียนรู้พุทธนวัตกรรมการสื่อสาร

ทุกภาคส่วนมีการกระหน่ำถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันอย่างเช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนวัตกรรม ภายใต้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด สถานศึกษา และสถานประกอบการต่างๆ

^{๑๒}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี, ประธานบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสถานศึกษาโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่ง เป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่มีความพร้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายโรงเรียนฯ และทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดอิทธิพลด้านใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ต่อวิถีชีวิตของชุมชนสันติสุขโดยมี

๑. ด้านการพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารภายในองค์กร การต่อยอดความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปฏิบัติงานที่เรียกว่าการสอนงานและการเรียนรู้ข้ามสายงาน

๒. ด้านการพัฒนาคน โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของคน และเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคับคั่งสมาคมแบบฟุ้งเฟ้อ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย เช่น เว็บไซต์ KM เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีการนำเว็บบอร์ดมาอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มคนที่เป็สมาชิก KM ทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้้องค์การควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่อุทิศตนให้กับ การแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทางคณะครุศาสตร์ ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธ และเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ เปรียบเสมือนชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีครู โรงเรียน และชุมชน ดังนั้นบริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงมีหลักสำคัญในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับการจัดการชุมชนเป็นหลักสำคัญในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักในการสร้างโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้ ต้องให้โรงเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ และความต้องการโดยเรียงลำดับความสำคัญ ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน ส่งเสริมด้วยจริยธรรม เป็นการเน้นให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินการ โดยใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยให้

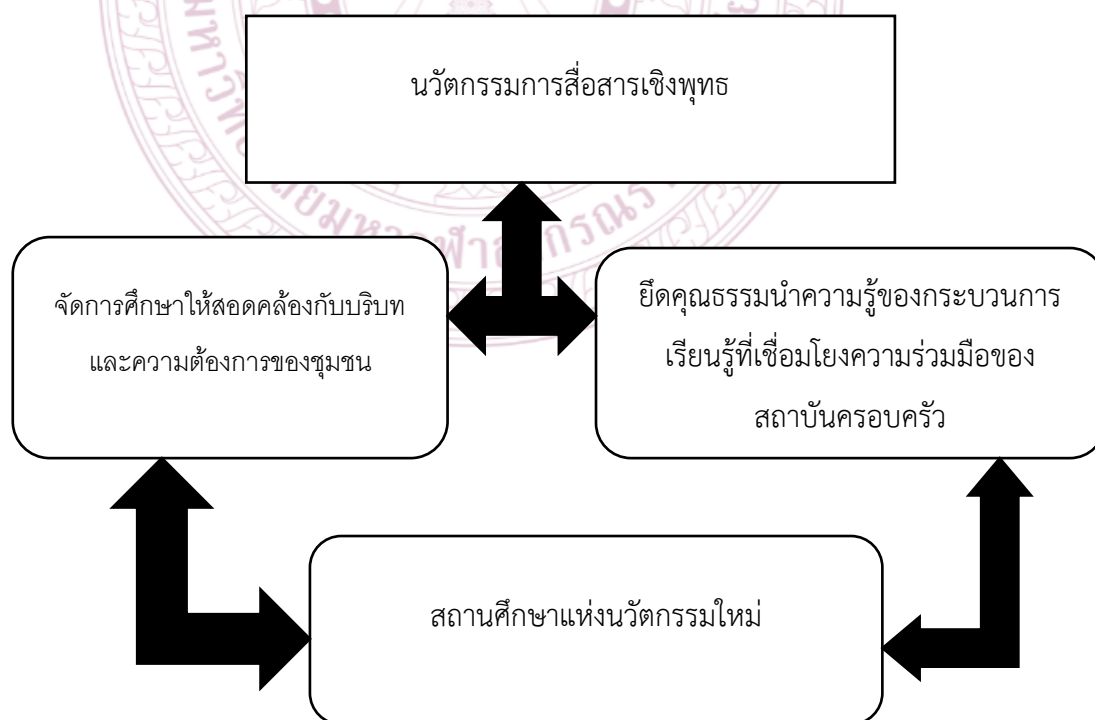
อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยมีเป้าหมาย

๑. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต

๒ ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อน และยากจน

๓. พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัด การเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติ และพื้นที่อื่น อาทิ ด้านหลักสูตร ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้อง ของการบริหารงานด้านต่างๆ

๔. ร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัดการศึกษา การพัฒนา และการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา

แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๔.๒ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ

การวิจัยนี้ได้ศึกษาบริบทพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่องทั้ง ๒ แห่ง เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ในการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ โดยถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้ ด้านที่ ๑. นวัตกรรมการสื่อสารการเรียนรู้วิถีพุทธ ด้านที่ ๒. นวัตกรรมการสื่อสารมารยาทชาวพุทธ ด้านที่ ๓. นวัตกรรมการสื่อสารการฝึกจิตภาวนา โดยแบ่งตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ

โรงเรียนมัธยมจุลฉวีศรีสะเกษ	แนวทางการปฏิบัติ
๑. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการสื่อสาร	ใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยีพัฒนาระบบสื่อสาร ทำให้กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยีเข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจายครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของสถานศึกษา หรือของโลกรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบสูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของโรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์
๒. นวัตกรรมการสื่อสารวิถีพุทธ	- การสื่อสารที่มีพระกับครูสอนในโรงเรียนเดียวกัน - การสื่อสารมารยาทโดยให้ทำประจำวัน - บูรณาการหลักธรรมเข้ากับมาตรฐานการศึกษา - บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงวิถีพุทธ มีการสอนเรื่องเกษตรกรรมเรื่องการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือนและเลี้ยงวัว - ติดตามผลสำเร็จของนักเรียนเป็นเยาวชนต้นแบบจิตอาสา - ทำวัตรสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียนเป็นประจำทุกวัน - การสื่อสารเรื่องกตัญญูกตเวที

ตารางที่ ๔.๑ แสดงบทเรียนการจัดกิจกรรมนวัตกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ (ต่อ)

โรงเรียนมัธยมจุลฉวีศรีสะเกษ	แนวทางการปฏิบัติ
๓. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาท ชาวพุทธ	- เรื่องมารยาทในการที่จะพูดหรือสนทนากับพระจะมีการประนมมือไหว้ การกราบการไหว้ - มีการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย เช่น ชุดนักเรียน - เมื่อเดินผ่านพระนิตินั่งลงและกราบหรือหยุดเดินและยืนข้างทางไหว้พระเมื่อพระเดินผ่านไปแล้วยืนนิ่งจนเดินต่อไป - เมื่อมีการพูดกับพระจะใช้คำลงท้ายตลอด นิสิตผู้ชายจะใช้คำว่า ครับหรือขอรับ นิสิตผู้หญิงจะใช้คำว่า ค่ะหรือเจ้าค่ะ
๔. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิธิพุทธ	- การคัดเลือกพระกับครูผู้สอนในวิทยาลัยจะต้องผ่านการอบรมวิปัสสนากรรมฐานหรือผ่านการฝึกเจริญจิตภาวนาของทางวิทยาลัยก่อนจึงจะสามารถมาเป็นพระกับครูผู้สอนได้ - การจัดอบรมนิสิตใหม่ด้วยการปฏิบัติธรรมตามที่วิทยาลัยกำหนดเพื่อเป็นการปฐมนิเทศก่อนทุกปี - การจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อฝึกสมาธิให้กับนิสิตที่เป็นผู้ชายและออกบิณฑบาตตามหมู่บ้าน
๕. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	- มีการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือนเพื่อนำมาประกอบอาหารในวิทยาลัยและนำไปขายที่ตลาดเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้แก่ นิสิต - มีการเลี้ยงวัวแล้วให้ลูกวัวแก่ผู้ปกครองของนิสิต โดยทางวิทยาลัยจะบอกกับผู้ปกครองว่าเมื่อวัวออกลูกให้นำลูกวัวกลับมาให้วิทยาลัย เพื่อนำมาเป็นธนาคารวัวไว้ให้ผู้ปกครองรุ่นต่อไป

โรงเรียนมัธยมจุลฉวีศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านจาน ตำบลจาน อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นเครือข่ายของสถาบันอาชีวจุลฉวีอุทุมพร จากสิ่งที่ผู้วิจัยและทีมงานได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งประเด็นการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารได้ดังนี้

๑. อยู่ให้รู้ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

เพื่อค้นหาคำตอบในการพัฒนานวัตกรรมที่จะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกช่วยให้ครูสามารถออกแบบกระบวนการพุทธนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ผู้วิจัยจึงศึกษา ศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์

รายละเอียด และสาเหตุของปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือพัฒนาแล้ว ก็ตั้งเป้าหมายในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของรับสาร นั่นคือ กำหนดจุดประสงค์ของการสื่อสารที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนอาจจะทั้งห้องซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์แม่ชีดังนี้

“การสื่อสารต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสารโดยใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสอนของพระพุทธเจ้าว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการพุทธรูป การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ซึ่งท่านมองว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกันเป็นสี่ระดับ”^{๑๓}

บุคคลสี่จำพวกที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ สามารถแบ่งและอธิบายได้ดังต่อไปนี้

บุคคลจำพวกที่ ๑ อุกมตัตถุญญ เป็นผู้มีความสามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟังสิ่งต่างๆเปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ที่ใหลเหนือระดับน้ำเพื่อที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

บุคคลจำพวกที่สอง วิปจิตถุญญ ซึ่งเป็นผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติมแล้วสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะใหลพ้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสงอาทิตย์

บุคคลจำพวกที่สาม เนยยะ เป็นผู้อาจเรียนรู้ธรรมความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การทอ้ง การเขียน ซึ่งเปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการวันและเวลาในการใหลขึ้นมาเหนือน้ำเพื่อเบ่งบานต่อไป

บุคคลจำพวกที่สี่ ปทปรมะเป็นผู้ไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในสิ่งต่างๆหรือไม่รับอะไรทั้งสิ้นแม้จะฟัง คิดและทอ้งอย่างไรก็ตามเปรียบเสมือนบัวที่อยู่ใต้น้ำ

ภาพที่ ๔.๑ การสัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์กร เจ้าอาวาสวัดถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดอุบลราชธานี

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์กร, เจ้าอาวาสวัดถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

กระบวนการและช่วงทางการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาพระธรรมปิฎกอธิบายเรื่อง
ของบุคคลว่าประกอบได้ห้าประเภทดังนี้

รูป ได้แก่ รูปธรรมทั้งหมดร่างกายและพฤติกรรม

เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกทุกข์หรือเฉยๆซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้งห้าและทางใจ

สัญญา ได้แก่ ความหมายรู้คือกำหนดรู้ว่าการเคลื่อนไหวและเครื่องหมายของ
ลักษณะต่างๆอันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้

สังขาร ได้แก่องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งจะปรุง
แต่งและแสดงออกทางกาย วาจาหรือเป็นเครื่องปรุงของจิตความคิดซึ่งนำไปสู่ปัญญา

วิญญาน ได้แก่ ความรู้แจ้งทางอารมณ์ทางประสาททั้งห้าและทางใจ คือ การเห็น
การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรูรส การสัมผัสทางการและการรู้อารมณ์ทางใจโดยสรุปเป็นแผนผังได้คือ

อายตนะภายนอก	อายตนะภายใน	สิ่งที่เกิดการรับรู้	พฤติกรรมตอบสนอง
รูป	ตา	วิญญาน	วาจาหรือการพูด
รส	ลิ้น		
กลิ่น	จมูก	สัญญา (ความจำ)	
เสียง	หู		
โผฏฐัพพะ	กายรับรู้	เวทนา(อารมณ์)	การกระทำ
ธรรมารมณ์	จิตรับรู้		

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงกระบวนการและช่วงทางการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา

จากข้อความข้างต้นผู้วิจัยมองว่าการพัฒนานวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธ ต้องมีการตั้ง
วัตถุประสงค์การสื่อสารให้ชัดเจน ครูจะต้องเป็นคนศึกษา ค้นคว้าตามหลักการและวิชาการ แนวคิด
ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเป็นแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของ
ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำมาผสมผสานกับความรู้ ทักษะ ความคิดและประสบการณ์ของครู กำหนด
เป็นกรอบแนวคิดของกระบวนการสื่อสารประกอบด้วยสื่อหรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เทคนิค วิธีการ
กระบวนการที่คิดว่าเหมาะสมที่สุด ใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียนให้ได้ตามความต้องการและยัง
สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ด้วยซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของแม่ชีว่า

“การตั้งจุดประสงค์ ในการจัดการเรียนการสอน แต่ละครั้งครูควรระลึกว่าผู้เรียน จะได้คิด
แก้ปัญหาอะไรบ้าง ทักษะ และคุณลักษณะอะไร การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการ

แก้ปัญหาได้อย่างไร และการจะแก้ปัญหาหรือคิดสร้างสรรค์สิ่งใดได้จำเป็นจะต้องอาศัยความรู้พื้นฐานเดิมทั้งในด้านข้อมูลความคิดรวบยอด และหลักการ อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เนื่องจากการแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความรู้ซึ่งได้รับมาจากการเรียนรู้ มาเป็นพื้นฐาน หากผู้เรียนมีพื้นฐานเดิมพอ การแก้ปัญหาก็จะเป็นไปด้วยความสะดวก”^{๑๔} ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของแม่ศรี ทอสมเมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๖๕ ตอนหนึ่งว่า

ภาพที่ ๔.๒ สัมภาษณ์ แม่ศรี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี

“กระบวนการบริหารโรงเรียนท่านอาจารย์บอกว่า ท่าน ไม่เอาอะไรมากมาย ขอผู้บริหารเป็นคนดี ครูเป็นคนดี เป็นตัวอย่างให้กับทุกๆ คน Role Model เป็นตัวอย่างเพื่อนร่วมงาน พี่น้อง หรือว่า นักเรียน ข้อสอง ย้อนกลับไปข้อที่หนึ่ง ต้องเป็นผู้นำที่ดี เป็นคนดีแล้วท่านจะ ไม่นั่นคนเก่ง ท่านบอกว่า ถ้าเป็นคนดีแล้วเดี๋ยวความเก่งก็จะตามมาเองแล้ว ก็เข้าใจในวิธีที่ท่าน”

“ทำอย่างไรเราถึงจะเอาสิ่งเหล่านี้ออกมาแล้วถ่ายทอดให้กับเด็กได้ จึงต้องมาทำให้ดู อยู่ให้เห็น เริ่มต้นจากตัวเอง”^{๑๕}

๒. สร้างกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่อง

การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของเยาวชนนับตั้งแต่วัยเด็ก ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างและบุคคลหลายฝ่ายในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมกันสร้างองค์แห่ง ความรู้ความ ร่วมมือเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันให้เยาวชนไปสู่ความประพฤติที่ดีงามและเป็นแบบอย่างของสังคม เพื่อจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาตนเองและอนาคตซึ่งการสร้างกิจกรรมทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมจากการสัมภาษณ์

^{๑๔}สัมภาษณ์ แม่ศรี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๕}สัมภาษณ์ แม่ศรี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

“ทุกคนต้องมีวิจารณ์ญาณ แยกแยะได้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี เชื่อไหมตอนน้ำท่วมเด็กช่วยล้างโรงเรียนรุ่นที่เค้าจบไปนะคะเข้ามาทำความสะอาดโรงเรียน ช่วยทำโน้นทำนี่ และเขาจะช่วยคิดว่าถ้าจะช่วยเหลืออะไรกับโรงเรียน โรงเรียนก็เสียหายเยอะเลย และเค้าจะกลับมาคือเด็กเค้าจะมีวัคซีนคุ้มครองเค้าอยู่ สร้างวัคซีนใจ”^{๑๖}

ภาพที่ ๔.๓ แสดงการจัดกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมสื่อสารโรงเรียนมัธยมจุลฉวี

“ตลอดเวลาเพราะว่าเค้าสวดมนต์นั่งสมาธิตอน เช้า ทุกวันนี้เขาก็ได้แล้วแล้วก็ในห้องเรียนเนี่ยเขาสวดมนต์นั่งสมาธิในวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์แล้วเค้าก็ได้ฟังนิทาน ฟังเพลงที่ดี เล่นเกมส์สนุกสนานอะไรต่ออะไร ที่เด็กจะแทรกคุณค่าและฝังลึกแต่ละวิชาคุณต้องใส่คุณค่าความเป็นมนุษย์ไปด้วย บูรณาการสติ คุณค่าความเป็นมนุษย์ในทุกๆ กิจกรรม ว่ามันเป็นยังไง สมควรหรือไม่ถ้าเป็นเด็กโตเนี่ย อาจจะให้อ่าน สิ่งที่ไม่ดีก็อาจจะให้อ่านได้นะคะ แต่ต้องวิเคราะห์ให้เป็นสอนการวิเคราะห์ และคุณครูจะต้องอยู่ด้วยนะคะ เค้าก็จะแยกแยะน้ำดี น้ำเสียได้นะคะ เราจะตั้งคำถามให้เค้าตอบว่าเรื่องนี้หนูดูไปแล้วเนี่ยมันเป็นสิ่งที่ไม่ดีเลยเนี่ย สังคมเนี่ยเราจะทำอย่างไร เราจะช่วยสังคมอย่างไรในเมื่อเราเกิดเรื่องนั้นเรื่องนี้อะไรทำนองนี้สำหรับเด็กโตๆ นะคะ ใช้คำถามชวนคิด ใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ สอนให้คิดเอง”^{๑๗}

^{๑๖}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๑๗}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๔ แสดงการลงพื้นที่โรงเรียนมัธยมจุลฉิมศรีสะเกษ

“พัฒนาต้นแบบนวัตกรรมของเด็กพิเศษ บางครั้งก็ทำไปกับคู่ขนานกับห้องเรียน ถ้าเรียนคณิตศาสตร์ เขาก็ถามชิ้นงานคณิตศาสตร์ เพื่อการเรียนรู้ของเล่น ที่เป็นศูนย์พัฒนาต่างๆ เช่น เป็นเรื่องของพื้นที่การทำอาหาร อยู่กันเป็นแบบ section ที่แยกออกมา งานพัฒนานวัตกรรมหรือกิจกรรมที่เราเชื่อมกับเด็กพิเศษคือ กิจกรรมอะไรก็ได้ที่ได้ลงมือทำ มีสื่อ มีอุปกรณ์ มีกลุ่มคน ตัวต่อตัว ให้เขาทำเอง มันก็ไม่ได้ถึงให้ทำเองทั้งหมด ครูที่เข้าใจแล้วนวัตกรรมก็คือ การดึงพ่อแม่เข้ามาทำกิจกรรมกับลูก”^{๑๘}

๓. ใช้หลักธรรมในการสร้างเกราะดำเนินชีวิต

หลักธรรมนำการศึกษาพัฒนาพัฒนาวัดกรรมการสื่อสารให้เข้าไปด้วยกับ การเรียนการสอน คือต้องให้ผู้เรียนได้ความรู้ ไม่ใช่ให้ความรู้เฉพาะทางโลกอย่างเดียว เพราะให้ความรู้ทางโลกนี้มันก็ไปสุดไปตันอยู่ แต่ความรู้ที่เราจะต้องให้เขาเสริมเข้าไปอีก ก็คือให้ความรู้ทางธรรม เป็นความรู้ ๒ อย่าง โดยความรู้ทางธรรมเอาหลักไตรสิกขาเข้ามาบูรณาการ ไตรสิกขา คือ ศีล เจริญสมาธิโดยไม่รู้ตัว”

“คือเราบูรณาการหลักไตรสิกขามาใช้กับเด็ก เด็กได้รับความรู้ด้านทางโลกคือหลักสูตร การศึกษา ทางธรรมก็คือการเอาหลักไตรสิกขามาบูรณาการ ให้เด็กทำให้ดูอยู่ให้เห็นเด็กเขาก็ได้เรียนรู้ โดยที่รักษาศีลไม่รู้ตัว เจริญภาวนาทุกวันจนชำนาญและเชี่ยวชาญ ระดับจิตของเขาได้เท่าไรก็เท่านั้น เกิดปัญญาตามวัย ตามอายุอันนี้คือสิ่งที่เขาเกิดขึ้นเราบูรณาการแบบนี้คะ”^{๑๙}

^{๑๘}สัมภาษณ์ วิสัยสิทธิ์ บุตตะเคียน, ๒๓ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๑๙}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี, ๗ มกราคม ๒๕๖๕.

“เราบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงวิถีพุทธ ก็คือวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเนื้อเดียวกันเป็นตัวเดียวกัน วิถีชีวิตที่เขาดำรงชีวิตอยู่เราไม่มีแม่บ้าน เราไม่มี ภารโรง เราไม่มียาม เด็กเป็นแม่บ้านพอถึงเวรก็ทำกับข้าว ชัดห้องน้ำ ถึงเวรก็เก็บกวาดเช็ดถู เก็บเพชรเก็บพลอย เสาร์-อาทิตย์ ก็เอาเพชรพลอยไปขาย นั่นก็คือเรื่องการดำรงชีวิตปกติ เสร็จแล้วขนาดเดียวกันขณะที่เขาขายของได้แล้วเขาเอามาซื้อเครื่องปรุง น้ำยาล้างถ้วยล้างจาน หรือเราทำเองซื้อหัวน้ำยาทำได้มากขึ้น ประมาณนี้”^{๒๐}

การพัฒนาต้นแบบให้ไปสู่รูปแบบที่ชัดเจน“ตรงนี้ที่เราได้ขยายผลและการเป็นต้นแบบนี้ สิ่ง ที่คนอื่นทำได้ยากแต่เราทำได้ง่ายเมื่อคนอื่นทำได้ยาก แต่เราทำได้ง่ายหมายความว่า เราเชื่อครู หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า คือเป็นสิ่งที่เชื่อว่าเป็นสัจธรรมสูงสุดแล้ว เมื่อเราเชื่อฟังบุคคลที่เชื่อว่าสัจธรรมสูงสุดแล้ว เรามาใช้และปฏิบัติ ผลปรากฏแห่งธรรมที่เราพิสูจน์ไม่ ต้องไปถามใครเลย ก็จะเกิดผลเร็วเมื่อเราเอาหลักธรรมหรือคำสอนของครู ที่เป็นบรมมาครูมาใช้ เราก็ จะไม่ต้องไปแก้ไขไม่ต้องไปปรับปรุงไม่ต้องไปทดลองใหม่ ตรงนี้จึงเป็นทำให้เราพัฒนาได้เร็ว เมื่อเรา พัฒนาได้เร็วแล้วเรารู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมต้องการ”^{๒๑}

ภาพที่ ๔.๕ แสดงกิจกรรมโรงเรียนมัธยมจุลมนิศรีสะเกษ

^{๒๐}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี, ๗ มกราคม ๒๕๖๕.

^{๒๑}อ้างแล้ว.

๔. การจัดสร้างเครือข่ายสถานศึกษา

จากบทสัมภาษณ์ถึงแนวทางการพัฒนาดังกล่าว สามารถอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการสร้างเครือข่ายของสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมจุลฉวีศรีสะเกษ เป็นการร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนในการส่งเสริมอาชีพให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงผ่านกระบวนการ M O U ระหว่างสถาบันกับบริษัททั้งในและต่างประเทศการการจ้ดรับนักศึกษาที่จบการศึกษาเพื่อทำงานประกอบวิชาชีพต่อไปโดยมีบทสัมภาษณ์ดังนี้

“เมื่อขยายผลได้แล้วสิ่งที่เป็นวิถิพุทธ เราก็ไปสร้างเครือข่ายด้วยกันขยายให้กับวิทยาลัยต่างๆ ได้ทำเป็นแบบอย่างแล้วก็ไปอบรม บ่มเพาะนำไปใช้เป็นเกณฑ์มีพระพุทธรูป มีการสวดมนต์ไหว้พระ มีการปฏิบัติธรรม มีความสะอาดที่อยู่สะอาด สะอาดกาย สะอาดใจ ต่อเนื่องออกไป สิ่งเหล่านี้ก็เลยกลายเป็นสัญลักษณ์เอกลักษณ์ของความเป็นวิถิพุทธ ที่จะนำไปสู่การสร้างเครือข่าย ก็กลายเป็นเรื่องที่ทำแล้วเกิดความยั่งยืน เพราะเป็นภาพที่ใครๆ ก็ต้องการสังคมต้องการบอกว่าทำยาก จริงๆ แล้วความเป็นวิถิพุทธ เป็นเรื่องเบาๆ เป็นเรื่องของความสุขและสนุกด้วยค่ะ”^{๒๒}

“เรื่องของสัมมาอาชีพ ในฐานะที่เราเป็นวิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ สถานศึกษาที่เราบ่มเพาะด้านอาชีพ ตรงนี้มีอะไรโดดเด่นเรื่องสัมมาอาชีพ และผลิตให้นักเรียนเยาวชนที่กำลังเติบโตเป็นกำลังของชาติเป็นอาชีพที่สุจริต

ทำได้อย่างไรหรือมีกระบวนการอย่างไร ... ตรงนี้ก็ดูได้ง่ายๆ ค่ะ ก็คือเด็กมีสติมีปัญญา เด็กมีสติ มีสมาธิเขา จะไปอยู่ที่ไหนเขาก็อยู่ได้ทน หลักสูตรเราก็มีการฝึกประสบการณ์ไปสู่วิชาชีพ ขนาดที่ลูกเราไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพกับสถานประกอบการ เราทำ MOU ไว้ ๕๐-๖๐ สถานประกอบการ และก็จะอยู่กับสมาคมอยู่ซ่อมรถแห่งประเทศไทยเยอะมาก ๓๐๐-๔๐๐ สถานประกอบการที่ลูกลูกของเราไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพ สถานประกอบการให้ใบขึ้นชมเด็กของเรามีสติ มีสมาธิ และมีศีล เด็กเรานั้นได้รับการอบรมบ่มเพาะจากสถานประกอบการ และได้ค่าตอบแทนเป็นเงินเป็นทองกลับมา และลูกของเราจะมี Feedback กลับมาว่าถ้าลูกเราไม่มีสติ ไม่มีสมาธิและเขาไม่มีศีล ไม่มีปัญญา เขาไม่สามารถจะอยู่ในสมาคม บริษัท ห้าง ร้าน หรือโรงงานนั้นได้ เพราะเขาบอกว่าในสังคมเหล่านั้นหัวหน้างานบางทีใช้คำพูดใช้ภาษาที่ฟังไม่ได้เลย ภาษาที่มาจากสวนสัตว์ก็มีเหล่านี้เป็นต้น ตัวเงินตัวทองก็มี แต่ด้วยความที่เขาได้ผ่านกระบวนการฝึกสมาธิ ฝึกสติเขาก็มีสติในการฟัง เขามีสมาธิในการทำงาน ผลกลับมาคืออยู่ได้ทำได้ดีและได้ความรู้ออกมาประกอบอาชีพได้อย่างชัดเจนถาวร ให้เปรียบเทียบกับที่อื่นถ้าบริษัทต่างๆ พอเงินออกก็รวมตัวกันดื่มสุราเมรัยเหล่านี้เป็นต้น”^{๒๓}

^{๒๒}อ้างแล้ว.

^{๒๓}อ้างแล้ว.

“หลักสูตรเราก็มีการฝึกประสบการณ์ไปสุวิชาชีพ ขนาดที่ลูกเราไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพระกับสถานประกอบการ เราทำ MOU ไว้ ๕๐-๖๐ สถานประกอบการ และก็จะอยู่กับสมาคมอยู่ซ่อมรถแห่งประเทศไทยเยอะมาก สามร้อยถึงสี่ร้อย สถานที่ประกอบการ”^{๒๔}

“เราวางจุดยุทธศาสตร์ไว้หมดแล้ว ๑ กลุ่มปัญญาชนมาที่นี่เพื่อฝึกวิปัสสนากรรมฐานชาวไทยและชาวต่างชาติ ๒ กลุ่มชาวบ้านทั่วไปมาชมงานศิลปะกลุ่มชาวบ้านทั่วไปส่วนมากมาฟังเทศน์ฟังธรรม กลุ่มแฟนคลับผมเองนี่ก็มาฟังเทศน์ทางธรรมปีหนึ่งเราแจกกันเป็นแสนเล่มชาวบ้านทั่วไปก็จะมุงมาที่เทศน์ฟังธรรมแล้วก็ขอถ่ายรูปกลุ่มนักท่องเที่ยวก็จะมาดูความสวยความงามมาดูแรงบันดาลใจมาจับชากาแฟมาชมงานศิลปะกลุ่มชาวบ้านทั่วไปก็จะมาขอศีลขอพรแล้วก็มาขอพระเจ้าทันใจมาขอศีลขอพร สิ่งเหล่านี้เราได้เตรียมไว้ให้ทั้งหมด ว่ามาที่นี่แล้วจะได้รับประโยชน์จากไร่เชิงตะวันเต็มเม็ดเต็มหน่วยแน่นอน ตามปรัชญาของเราคือ รมรื่น ด้วยธรรมะ”^{๒๕}

หลักการบริหารจัดการคือ “สำนักเรียนเป็นบ้าน ผู้บริหารเป็นหลัก ครูให้ความรักเอาใจใส่ ใช้ไตรจักรการศึกษา ผู้เรียนเกิดปัญญา สรรพอาชีพเป็นเครื่องคุ้มครองตน” บริหารจัดการตามโครงสร้างได้แก่ ฝ่ายบุคคล ฝ่ายวิชาการ ซึ่งแม่ชีเป็นผู้บริหารระดับสูง โดยดำเนินการจัดการบริหารการศึกษา วิชาการงานอาชีพ และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ตามเน้นให้ผู้เรียนมีสติ มีสมาธิ มีปัญญา นำไปพัฒนาทักษะวิชาการงานอาชีพด้วยคุณธรรม ดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติ และใช้แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์และน้อมนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อฝึกการพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ เช่น การเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือน การสร้างธนาคารวัว และสาขาที่เปิดสอนตอบสนองความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชนในพื้นที่ ซึ่งทางโรงเรียนได้สร้างหลักสูตรและพัฒนาให้เข้าบริบทสังคมที่ต้องการสร้างอาชีพหรือรายได้เสริมในขณะที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยจุลมนิศรีสะเกษ แห่งนี้เรียกว่าเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตและการดำเนินชีวิต เพราะแต่ละสาขาที่เปิดสามารถสร้างอาชีพให้กับผู้ที่จบการศึกษาจากแนวทางการพัฒนาของโรงเรียนมัธยมจุลมนิศรีสะเกษ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การสร้างนวัตกรรมการสื่อสารนั้นต้องเริ่มจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ตัวอย่างที่เห็นชัด คือ อริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อนปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป

๒. โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล ตั้งอยู่นอกเมือง ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ศติพจน์ของโรงเรียน สุสสุต ลมเต ปณญ์ ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด ๕๔๐ คน มีบุคลากรทางการศึกษาจำนวน ๓๐ คน มีพระสอนประจำ

^{๒๔}อ้างแล้ว.

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์กร, เจ้าอาวาสวัดถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดอุบลราชธานี, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๕.

โรงเรียน จำนวน ๑ รูป ซึ่งเป็นโรงเรียนในการอุปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียนปฏิบัติดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียนปฏิบัติ

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	แนวทางการปฏิบัติ
๑. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการ จัดการเรียนการสอน	- ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิด การทำงานร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะของประชารัฐ เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค - เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางสร้างความผูกพัน รัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์
๒. นวัตกรรมการเรียนการสอน/ การเรียนรู้วิถีพุทธ	- สอนคุณธรรมด้วยการบูรณาการของการสอนจากห้องเรียนธรรมชาติ ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ - สวดมนต์นั่งสมาธิทุกเช้า ในแต่ละวิชาให้เด็กๆ นั่งสงบนิ่งด้วยก่อนเรียนสัก ๒-๓ นาที เพื่อทำจิตใจให้สงบก่อนเรียน - นำหัวใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบความสงบสุข และความไม่เบียดเบียน ไปสอดแทรกในทุก ๆ วิชา - สอนให้พึ่งพาตัวเอง - สอนเรื่องระเบียบวินัยให้ตรงต่อเวลา - สอนเรื่องความอดทนในการอยู่ร่วมกัน - สอนโดยการเรียนรู้จากนิทานที่มีข้อคิดที่ดี - สอนคุณธรรมโดยการสอนแทรกในวิชาเรียนต่าง ๆ

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียนปฏิบัติ (ต่อ)

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	แนวทางการปฏิบัติ
๓. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาท ชาวพุทธ	- การแต่งกายที่สุภาพ - มีมารยาท เช่น การยกมือไหว้ครูและเข้าไปกอดแสดงความรัก - ใช้คำสุภาพ
๔. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถีพุทธ	- ทำวัตรสวดมนต์ในชีวิตประจำวันในเวลาเช้าเวลาเย็นทุกวันและก่อนนอน - ฝึกนั่งสมาธิเพื่อยกระดับจิตใจให้มีความคิดที่ดีขึ้นเพื่อให้มีสติ
๕. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	- การปลูกพืชผักสวนครัว - ทำน้ำปยุหมักชีวภาพจากธรรมชาติ - การสร้างโซล่าฟาร์มเพื่อผลิตไฟฟ้าใช้ในโรงเรียน - การทำน้ำมันไบโอดีเซลบริสุทธิ์จากน้ำมันที่เหลือจากการทำอาหาร

สภาพการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล ทางโรงเรียนได้ยึดแนวทางการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการ มีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธตามแบบของโรงเรียนผู้บริหารสูงสุดและคณะกรรมการ จะเป็นผู้คัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนเอง เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนประจำ เพื่อที่จะได้สังเกตนักเรียนหรือเยาวชน จะทำให้นักเรียนรู้จักการปรับตัว และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รักหมั่นรักคณะ เป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี

“ทางโรงเรียนได้คุยกับนักเรียนของเราถ้าไม่จำเป็นเราจะคุยกับผู้ปกครองไม่ให้รับกลับบ้านอยู่กับเราเป็นเทอม เป็นการอยู่ประจำ เมื่อเป็นเทอมจะปลูกฝังสิ่งที่ดีที่งามให้กับเด็กๆ ได้โดยที่เราให้หล่อหลอมเขาตั้งแต่เข้ามา แล้วเด็กเขาจะปฏิบัติได้และจะเป็นคนดี มีการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เค้าอยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันเป็นการเรียนรู้จักชีวิตอีกทางหนึ่งซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนของเรา”^{๒๖}ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ของกระทรวงศึกษาธิการเป็นกรอบในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน

^{๒๖}สัมภาษณ์ นางสาวจิรายุส สมานมิตร, ๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

“การสอนมีการแบบวิชาปกติเวลาประเมินตัดเกรดเหมือนโรงเรียนทั่ว ๆ ไป แต่เวลา กิจกรรม กิจกรรมแต่ละกิจกรรมทางโรงเรียนก็ให้อิสระกับครูผู้สอน บางที่ครูผู้สอนเค้าสอนตามสภาพจริงก็คือเด็กเรียนรู้ตามสภาพจริง”^{๒๗}

“โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล ท่านผู้อำนวยการบอกว่าการเรียนรู้นอกสถานที่เป็นการเรียนรู้ที่ได้ประสบการณ์จริง ทำให้นักเรียนมีทักษะและวิสัยทัศน์ที่ดีกับการเรียนซึ่งเราเน้นการประเมินตามสภาพจริง ปกติเราก็มีตัวชี้วัดของเรามีแบบนี้เราก็ตัดเกรดของเราได้ตัวชี้วัดเป็นพื้นฐานและเราต้องคิदनกรอบด้วย”^{๒๘}

จากกรอบในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนสู่การปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมชาติของโรงเรียน จัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้สมาธิ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน และใช้หลักคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบความสงบสุข และความไม่เบียดเบียน

ภาพที่ ๔.๖ แสดงการบูรณาการนวัตกรรมการสื่อสารโดยผู้อำนวยการโรงเรียน

“นักเรียนทุกคน มีคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการที่เราสอนกันทุกวันนี้เป็นจุดใหญ่ของโรงเรียน นักเรียนต้องมีคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการเป็นหลักถ้าไม่มีก็ไม่ใช่โรงเรียนโดยหลักคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการนี้เราจะสอดแทรกใน ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ และในทุกกิจกรรม

^{๒๗}สัมภาษณ์ นางรติมา จิตรแมน ๔ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๒๘}สัมภาษณ์

ใช้ระบบการเรียนรู้แบบร่วมมือตามทฤษฎีการเรียนรู้พหุปัญญา มีวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดกิจกรรม และเทคนิคการเรียนรู้ที่หลากหลายซึ่งนำไปสู่การสร้างคนดีเหนือสิ่งใด”^{๒๙}

“หัวใจคือคุณธรรมจริงๆ แล้วเด็กๆ จะต้องมียกย่องชีวิตไม่ใช่สอนทักษะชีวิตอยู่แต่ในห้องเรียน เค้าจะทำอะไรไม่เป็นสงสัยไหม ทำไมโรงเรียนเราถึงปลูกข้าว เพราะเราเป็นโรงเรียนกินนอน เราอยากให้เด็กมียกย่องชีวิตเพื่อที่จะนำไปประกอบสัมมาอาชีพได้บางที่เด็กเค้าเรียนแบบไม่ลงปฏิบัติจะทำได้แต่เด็กที่นี้ทำได้ถึงเวลาทำนา เกี่ยวข้าว ปลูกผัก แต่ว่าเราไม่ได้ให้เขาทำทั้งหมด เราจะมีพนักงานอยู่ด้วย เราจะไปช่วยเขาระยะ ๑ เท่านั้น ยกย่องชีวิตสำคัญมากสำคัญโรงเรียนของเราเป็นโรงเรียนประจำ เมื่อออกไปสู่สังคมเขาก็จะรู้ว่าเขาควรจะทำปฏิบัติตัวอย่างไรถึงจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม”^{๓๐}

“จะมีกระบวนการคัดเลือกโดยสัมภาษณ์ทางโรงเรียนจะไม่สัมภาษณ์เด็กแต่จะเน้นไปที่ผู้ปกครอง เด็กจะเป็นอย่างไรก็ช่าง เพราะเด็กทุกคนดีงามทุกคนบริสุทธิ์ทุกคน สัมภาษณ์ผู้ปกครองเป็นหลัก ถ้าผู้ปกครองเห็นด้วยกับวิสัยทัศน์โรงเรียนสร้างคนดีเหนือสิ่งใด”^{๓๑}

ภาพที่ ๔.๗ แสดงการสร้างนวัตกรรมลดใช้พลังงานโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล จะมีแนวทางการจัดการบริหารจัดการคือ การเน้นที่สามภาคคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้เกิดการมีส่วนร่วมและบูรณาการกิจกรรม

^{๒๙}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธิรญาณี ๘ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นายเฉลิมชัย แสนสุข ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๑}สัมภาษณ์ นายเฉลิมชัย แสนสุข ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

ทางพระพุทธศาสนาตั้งอยู่บนพื้นฐานความเมตตา และพัฒนาจากแนวคิดจุดศูนย์ของความสมดุลสร้างเสริมด้วยปัญญา โดยน่านวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

“เด็กๆ จะต้องมิตักะชีวิตมิใช่สอนทักะชีวิตอยู่แต่ในห้องเรียน”

๒. นวัตกรรมการสื่อสารวิถีพุทธ

๑ มีการสอนคุณธรรมด้วยการบูรณาการของการสอนจากห้องเรียนธรรมชาติ ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ด้วยหลักแนวคิด คือ เราทำ เราได้ เราฟัง เรารู้

“การสร้างโรงเรียนชานา เกิดคำถามว่าทำไมต้องปลูกข้าว ปลูกผักเราอยากให้เด็กมิตักะชีวิตเพื่อที่จะนำไปประกอบสัมมาอาชีพได้บางที่เด็กเค้าเรียนแบบไม่ลงปฏิบัติจะทำได้แต่เด็กที่นี้ทำได้ถึงเวลา

ทำนา เกี่ยวข้าว ปลูกผัก แต่ว่าเราไม่ได้ให้เขาทำทั้งหมด เราจะมีพนักงานอยู่ด้วย เราจะไปช่วยเขาระยะหนึ่ง เท่านั้น ทักะชีวิตสำคัญมากสำคัญโรงเรียนนอกจากจะเป็นโรงเรียนวิถีพุทธแล้วยังควบคู่กับพุทธเกษตร เมื่อออกไปสู่สังคมเขาก็จะรู้ว่าเขาควรจะทำปฏิบัติตัวอย่างไรถึงจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม”^{๓๒}

นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการเข้าไปในรายวิชาด้วย “หัวใจที่สำคัญที่สุดสวดมนต์นั่งสมาธิทุกเช้า ในแต่ละวิชาให้เด็กๆ นั่งสงบนิ่งด้วยก่อนเรียนสัก ๒-๓ นาที เพื่อทำจิตใจให้สงบก่อนเรียน และคุณครูต้องนำหัวใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการไปสอดแทรกในทุกๆ วิชาคณิต วิทยาศาสตร์ สังคม พลศึกษาตามกลุ่มสาระต้องแทรกได้มิใช่สอนเพียวๆ เหมือนโรงเรียนทั่ว ๆ ไปจะไม่ใช้”^{๓๓}

ภาพที่ ๔.๘ แสดงกิจกรรมส่งเสริมมารยาทชาวพุทธ โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล

^{๓๒}สัมภาษณ์ พระครูปทุมสังฆการ,ดร., เจ้าคณะอำเภอเมืองสุรินทร์ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๓}สัมภาษณ์ นางกุลเศรษฐ์ บานเย็น ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

๒) มีการสอนให้พึ่งพาตัวเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น การซักผ้า การล้างภาชนะใส่อาหารของตัวเอง และสอนให้ช่วยเหลือผู้อื่น ถ้าเป็นนักเรียนมาใหม่คนที่เป็นักเรียนเก่าก็จะคอยช่วยเหลือเหมือนพี่ช่วยเหลือน้อง

“สิ่งที่ดีของเราอีกอย่างหนึ่งเราจะให้พี่ๆ คุณเล่าน้องๆ เราจะมีเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อนจะเข้ามาวิทยาลัยใครเก่งวิชาอะไรก็ติวให้เพื่อนๆ ด้วย จะสร้างความรักความสามัคคีให้เด็กๆ ด้วยเพื่อนช่วยเพื่อนที่ช่วยน้องบ้างครั้งที่พี่จะมาช่วยน้องมาสอนอ่านหนังสือ มาช่วยทำการบ้านเพราะเราอยู่กันทั้งวันทั้งคืน ช่วงหัวค่ำที่หอพักเค้าจะสอนน้อง ๆ ได้ กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน”^{๓๔}

๓) มีการสอนเรื่องระเบียบวินัยให้ตรงต่อเวลาโดยการจ้ดตารางว่าเวลาไหนต้องทำอะไรบ้าง และมีระเบียบวินัยในการเข้าแถวไปเรียนหรือไปรับประทานอาหารเสมอ

“เข้าชั้นมาสวด ก่อนเรียนในทุกๆ รายวิชาก็มีการนั่งสมาธิ เพื่อให้เด็กมีจิตใจสงบว่างจากเรื่องวุ่นวายต่างๆ ก่อนที่จะเข้าสู่บทเรียน เนื่องจากเราเป็นโรงเรียนประจำ เด็กส่วนใหญ่อยู่กับเรา ดังนั้นการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก เรื่องของวินัย หรือความเป็นระเบียบเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งเด็กๆ ตอนมาแรกๆ ก็ยังไม่เท่าไร แต่เมื่ออยู่กับเราไปสักระยะจะเห็นว่าเขาจะเรียนรู้จากสิ่งที่เราให้เค้า จนเค้าก็เป็นคนที่มีระเบียบวินัยไปโดยที่เค้าไม่รู้ตัว”^{๓๕}

๔) มีการสอนเรื่องความอดทนในการอยู่ร่วมกันในหอพักของนักเรียน

๕) มีการสอนโดยการเรียนรู้จากนิทานที่มีข้อคิดที่ดี เช่น จิ้งจอกกับบงุ่น ช่วยก่อให้เกิดความคิดที่ดีและสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิิตประจำวันได้

“ในเรื่องของการเรียนการสอนนอกจากจะมีการสอนแบบปกติทั่วไปจากเกณฑ์มาตรฐานแล้ว เรายังมีกิจกรรมที่ทำให้ทราบคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยมีการทำกิจกรรมซาบซึ้ง

ทั้ง ๕ คุณค่า มีกิจกรรมความรักความเมตตา ตรงนี้จะนิทานเกี่ยวกับความรักความเมตตา มีเกมส์

ให้เล่นสนุกสนานแต่สอดแทรกการเรียนรู้ และก็มีเพลงแล้วก็ขมวดท้าย เมื่อฟังนิทานแล้ว ฟังเพลงแล้ว ครูก็จะมีการถามว่านิทานเรื่องนี้ให้ข้อคิดให้ประโยชน์กับเราอย่างไรบ้าง ก็เป็นการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ไปได้ด้วยในตัว”^{๓๖}

^{๓๔}สัมภาษณ์ พระศรีญ โขติวโร ๒ เมษายน ๒๕๖๕.

^{๓๕}สัมภาษณ์ นางสาวอนงค์นาฏ สร้อยจิต ๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

^{๓๖}ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและทีมวิจัย, ๔ เมษายน ๒๕๖๕.

ภาพที่ ๔.๙ แสดงกิจกรรมการสวดมนต์โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล

๖) มีการสอนคุณธรรมโดยการสอนแทรกในวิชาเรียนต่างๆ ของนักเรียน เช่น เรื่องความกตัญญูในวิชาคณิตศาสตร์

“การบูรณาการเข้าไปในรายวิชาด้วย โดยหัวใจที่สำคัญที่สุดสวดมนต์นั่งสมาธิ

ทุกเช้า ในแต่ละวิชาให้เด็กๆ นั่งสงบนิ่งด้วยก่อนเรียนสัก ๒-๓ นาที เพื่อทำจิตใจให้สงบก่อนเรียน และคุณครูต้องนำหัวใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการไปสอดแทรกในทุกๆ วิชาคณิต วิทยาศาสตร์ สังคม พลศึกษา ตามกลุ่มสาระต้องแทรกได้ไม่ใช่สอนเพียว ๆ เหมือนโรงเรียนทั่ว ๆ ไป จะไม่ใช่”^{๓๗}

๓. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ

๑) มีการแต่งกายที่สุภาพมาเรียนทุกครั้ง เช่นชุดนักเรียน และชุดชุดวอร์มของโรงเรียน

๒) มีการยกมือไหว้ครูและเข้าไปกอดแสดงความรักเพื่อเป็นการทักทายเมื่อเจอ

๓) มีการสอนในเรื่องการใช้คำพูดกับครูและผู้ปกครอง เด็กผู้ชายให้ลงท้ายด้วยครับเสมอ เด็กผู้หญิงให้ลงท้ายด้วยค่ะเสมอ

๔) มีไหว้ครูผู้สอนก่อนเข้าเรียนเสมอ สวัสดิ์ค่ะ สวัสดิ์ครับ คุณครู ทุกวิชา

๕) มีการทำวัตรสวดมนต์ในชีวิตประจำวันในเวลาเช้าเวลาเย็นทุกวัน และก่อนนอน

๖) มีการฝึกนั่งสมาธิเพื่อยกระดับจิตใจให้มีความคิดที่ดีขึ้นเพื่อให้มีสติ เมื่อมีสติจึงทำให้การเรียนดีขึ้น

^{๓๗}สัมภาษณ์ นางกุลเศรษฐ์ บานเย็น ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๕.

กล่าวโดยสรุปว่า แนวทางการเรียนรู้ของสุรินทรราชมงคล ใช้แนวคิดพลังของความรักและความเมตตาพัฒนาจิตใจ กระตุ้นเด็กนักเรียน และคุณครูอยู่ในโรงเรียน มีส่วนในการบริหารจัดการให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกันให้เป็นเหมือนครอบครัวเดียวกัน ทุกคนดูแลช่วยเหลือกัน ภายใต้แนวคิดที่ “มุ่งสร้าง คนดี” ก่อนคนเก่งซึ่งเป็นแนวคิดที่ต้องการให้ทุกคน ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนและมีแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นแนวทางการเรียนการสอนตามหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ มีการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธ ที่เชื่อว่าความดีสำคัญกว่าความเก่ง เมื่อเป็นคนดีแล้วจะเก่งได้เอง “แต่การเป็นคนเก่งยากที่จะเป็นคนดี” และเมื่อผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม หรือคุณค่าความเป็นมนุษย์

๔.๓ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

จากการศึกษาพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย เป็นโรงเรียนรัฐบาลมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ แบบสหศึกษา และเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาปนาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยพระราชดำริจัดตั้งโรงเรียนหลวงตามมณฑลต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชื่อว่า โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า ตั้งอยู่บริเวณวัดเสนาสนารามหลังพระราชวังจันทร์เกษม (ปัจจุบันโรงเรียน)

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษารางวัลพระราชทานและนักเรียนรางวัลพระราชทานโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยได้รับการคัดเลือกให้เข้ารับพระราชทานเกียรติบัตรรางวัลพระราชทานถึง ๕ ครั้ง โดยครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ นายเจริญ ลัดดาพงศ์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ นายจักรกฤษณ์ ธีระอรธ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ นายอำนาจ ศรีชัย เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ครั้งที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ นายเฉลิมศักดิ์ ภาระธัญญา เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และครั้งที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ นายวรกร รื่นกมล เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน รวมถึงนักเรียนโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยยังได้รับเกียรติรางวัลพระราชทานถึง ๗ ครั้งอีกด้วย อาทิ นายวิระ ชันชัย, นายณัฐพล อัสวสงคราม, นายอรรถพงษ์ รักธรรม, นายตันตระการ ทรัพย์ภักดี, นายภักพล ชันบรรพ เป็นต้น

นอกจากนี้พื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีองค์ประกอบและสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ บุคลากรและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อและเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่าง ๆ มีครู โรงเรียน และชุมชนสอดคล้องกับที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร โดยใช้กิจกรรมและพื้นที่ห้องสมุด จัดเป็นมุมแห่งการเรียนรู้ใช้พื้นที่จริง และพัฒนาพื้นที่การสื่อสารระบบออนไลน์ มีกิจกรรมส่งเสริม และการเชื่อมโยงองค์ความรู้ โดยใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้

เป็นคนดีมีความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารวิเคราะห์จุดประสงค์การสื่อสารที่เหมาะสมวัย โดยมีเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่ ๕๖ ถนน ปาโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

สังคมปัจจุบัน มีการพัฒนาด้านการสื่อสารได้อย่างรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบนโลกนี้ ทุกคนสามารถรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้จากการสื่อสารต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นช่องทางทีวี อินเทอร์เน็ต (Facebook) (LINE) (YouTube) สามารถถ่ายทอดภาพข่าว หรือรายงานสดจากพื้นที่จริงเหมือนอยู่ในเหตุการณ์ ถูกนำเสนอผ่านสื่อแบบใหม่ที่ทำให้ความสะดวกและรวดเร็ว ทำให้โลกเหมือนถูกย่อลงด้วยพลังของสื่อ ซึ่งสังคมปัจจุบันก็เสพสื่อมากขึ้น “...ลักษณะการสื่อสารและความน่าเชื่อถือ มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม มีความหมายต่อผู้รับโดยใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในเนื้อหา...”^{๓๘} “...และการจะพัฒนาพื้นที่ที่นวัตกรรมการสื่อสาร...”^{๓๙} มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อเยาวชนไทย ต้องรู้เท่าทันสื่อหรือจุดมุ่งหมายของสื่อที่ต้องการอะไร จะมีประโยชน์ต่อสังคมด้านใดบ้าง

จะเห็นได้ว่าสังคมการสื่อสารมีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศและมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต “...จึงเกิดปัญหาเรื่องการสื่อสารหรือรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย...”^{๔๐} ทั้งในเรื่องการสื่อในโรงเรียนจากผู้บริหาร การสื่อกับเพื่อน ๆ หรือการสื่อสารทางสังคมจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง “...ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน...”^{๔๑}

จะพัฒนาพื้นที่การสื่อสาร โดยใช้พื้นที่บริเวณลานธรรมวาส วาสโน เพื่อใช้เป็นพื้นที่การสื่อสารด้านกิจกรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มุ่งเน้นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการต่อพฤติกรรมสื่อสารที่เป็นไปในทิศทางที่มุ่งหวังให้นักเรียนได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับคุณครู กิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นแสดงทางสื่อความหมาย มีหลักการและแนวทางปฏิบัติ โดยใช้กิจกรรมเชื่อมโยงส่งเสริมและแนวคิดต่าง ๆ เข้ากับพื้นที่รองรับรูปแบบการสื่อสาร ดังนี้

๔.๓.๑ พัฒนาพื้นที่บริเวณลานธรรมวาส วาสโน

การพัฒนาพื้นที่บริเวณลานธรรมวาส วาสโน จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประโยชน์รองรับกิจกรรมของโรงเรียนและนักเรียน ได้มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน จะต้องเป็นการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความสมดุล มีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่างมิติสังคม การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม จิตใจและ

^{๓๘}รหัส ๐๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๓๙}รหัส ๐๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๐}รหัส ๐๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๑}รหัส ๐๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๕

สิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบเป็นองค์รวมให้ชีวิตมนุษย์มีความสุข อยู่รวมกันด้วยสันติภาพแห่งสันติ สำหรับคนรุ่นใหม่และคนรุ่นในอนาคตด้วย

สภาพของลานธรรมวาส วาสโน เป็นพื้นที่ทางโรงเรียนได้จัดสรรไว้ประมาณ หนึ่งงาน และมีการปลูกต้นไม้ ทำรั้วรอบ ๆ มีประตูทางเข้า มีสถานที่ตั้งพระประธาน ภายในมีป้ายสุภาสิต และปูด้วยหญ้าเทียม และมีพระพุทธรูปประจำวันเกิด ตั้งเรียงเป็นแถวให้นักเรียนได้เข้ามาศึกษา หรือดูพระประจำวันตนเองได้ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว ได้ถูกพัฒนาปรับปรุงให้สวยงาม รองกิจกรรมทางพุทธศาสนา หรือกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่พัฒนาและปรับปรุงรองรับการสื่อสาร ทางด้านศิลปวัฒนธรรม ศาสนา กิจกรรมทางสังคม และใช้ส่งเสริมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมร่วมกันฟังพระเทศนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในบริเวณลานถูกปรับพื้นที่ มีต้นโพธิ์ และไต้ะหมูปูชา และพระจำวันเกิด จะมีพระสงฆ์ หรือมีคุณครู เป็นผู้อธิบายเกี่ยวกับการสื่อสาร ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวสามารถรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เป็นพื้นที่ส่งเสริมให้นักเข้าใจถึงพื้นที่การสื่อสารที่แท้จริงได้

ภาพที่ ๔.๑๐ แสดงประชุมวางแผนร่วมกันในการจัดพัฒนาพื้นที่การสื่อสาร
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ภาพที่ ๔.๑๑ ใช้พื้นที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
เป็นพื้นที่การสื่อสารทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๔.๓.๒ ปรับพื้นที่และพัฒนาห้องสมุดเป็นพื้นที่การสื่อสาร

ห้องสมุดนับว่าเป็นองค์ประกอบการศึกษา เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่รวบรวมข้อมูลวิชาการต่าง ๆ นักเรียนสามารถเข้าไปศึกษา ค้นคว้ารายวิชาเรียนหรืออ่านหนังสือเพิ่มเติม เป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับคนที่ชอบความเงียบสงบสำหรับอ่านหนังสือหรือเขียนรายงาน

ปัจจุบันห้องสมุดได้พัฒนาจากอดีตมาก เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเปลี่ยนแปลงไปมาก และจัดห้องสมุดต้องมีการพัฒนาด้านมัลติฟังก์ชันมากขึ้นคือ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายรูปแบบโดยไม่จำกัดแค่เป็นที่รวบรวมข้อมูลด้านการศึกษา หรือเป็นสถานที่เขียนราย รวมถึงรูปแบบในการส่งเสริมในห้อง สมุดก็ควรปรับพื้นที่ หรืออาจจะมีการพัฒนาบางส่วนเป็นพื้นที่การสื่อสารให้สอดคล้องกับบริบทการใช้ห้อง สมุดของนักเรียน นอกจากการปรับพื้นที่และพัฒนาพื้นที่บางส่วนไว้ สำหรับติดตั้งอุปกรณ์การสื่อสาร ถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ก็ควรจัดให้เหมาะสมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและที่สำคัญต้องสามารถใช้ประโยชน์ แต่ไม่ทำให้พื้นที่ห้องสมุดเสียหายควรดำเนินการ ดังนี้

๑. ประชุมคณะที่มวิจยและตัวแทนหรือครู ที่จะมาร่วมทำงานด้วยกัน โดยศึกษาบริบทพื้นที่ก่อนว่าจะออกสื่อสารเชิงพุทธ สรุประเด็นที่จะปรับพื้นที่ห้องสมุด

ภาพที่ ๔.๑๒ แสดงการกำหนดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๒. แบ่งพื้นที่ห้องสมุดให้ตอบสนองผู้เรียน ซึ่งตามปกติแล้วห้องจะมีกฎระเบียบการให้ห้องสมุดที่ต้องไว้เนื่องจากเป็นสถานศึกษา คำนวณข้อมูล อาจ会有ความแตกต่างกันบ้าง นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ราชการ ถ้าหากจะมีการใช้พื้นที่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บริหารด้วยหนังสือยิน ดั้งนี้ จึงมีความจำเป็นต้องระดมความคิดเห็นออกแบบอุปกรณ์สื่อสารเชิงพุทธให้เหมาะกับพื้นที่โดยคำนึงประโยชน์ของการใช้งาน ใช้พื้นที่น้อย แต่ให้ใช้ประโยชน์และสามารถสื่อสารและนักเรียนสามารถใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายสูงสุด

ภาพที่ ๔.๑๓ แสดงประชุมร่วมกับผู้บริหาร ครู กำหนดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร
ที่มา : คณะผู้วิจัย

๓. ผู้เรียนมีส่วนร่วม เนื่องจากเด็กนักเรียนและครูเป็นผู้ใช้ประโยชน์ โดยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นว่านักเรียนต้องการสื่ออย่างไร และสื่อเหล่านั้นต้องสนองความต้องการผู้ใช้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมทักษะ

การเรียนรู้และการสื่อสารเชิงพุทธ อุปกรณ์สามารถถอดติดตั้งได้ มีน้ำหนักน้อย ยกเคลื่อนได้ ไม่ทำลายพื้นที่ของห้องสมุดนอกจากยังสามารถปรับเปลี่ยนติดตั้งนอกอาคารได้ จึงเป็นสื่อสอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่

จากการศึกษาบริบทเกี่ยวกับพื้นที่เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ จะพัฒนาเป็นพื้นที่ที่จะพัฒนานวัตกรรมการสื่อสาร เน้นการใช้ประโยชน์และการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ การคิด และการวิเคราะห์ และนอกจากนี้ “...ยังสามารถประยุกต์ใช้กับเนื้อหารายวิชาการเรียนการสอนในชีวิตประจำวัน...”^{๔๒} เป็นพื้นที่ที่มีช่องทางในการเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้การสื่อสารแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ ปัจจุบันอาจุรูปแบบของสื่อมีความหลากหลาย “...”จนทำให้เยาวชนเสพติดสื่อ หรือหลงมกยกับสื่อทำให้หลงผิด จนเกิดอาชญากรรม เป็นปัญหาของสังคม...”^{๔๓} เพราะขาดการพิจารณาการใช้สื่อ

จากแนวคิดผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้คำแนะนำว่า “...การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร โดยใช้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางเพื่อส่งเสริมแนวคิดให้นักเรียนได้เรียนรู้สื่อทางพระพุทธศาสนา...”^{๔๔} “...แต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานต่อผู้รับสารในทางใดทางหนึ่งหรือระดับบุคคล แต่พื้นที่จะส่งเสริมการพัฒนาแนวคิดการรับรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการทัศนการสื่อแนวใหม่คือ...”^{๔๕} “...กระบวนการทัศนการสื่อสารเชิงพุทธที่เชื่อว่า ผู้รับสารหรือการสื่อสารที่มีเสรีภาพ สามารถเลือกใช้สื่อต่าง ๆ...”^{๔๖} “...ตอบสนองความต้องการตนเองได้ จะช่วยลดปัญหาผลกระทบเชิงลบลงได้...”^{๔๗}

การใช้พื้นที่ของห้องสมุดเป็นศูนย์กลาง เน้นพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร ซึ่งเป็นสถานที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องสื่อ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อ จะมีครูเป็นผู้อธิบายให้นักเรียนเข้าใจเรื่องสื่อเบื้องต้นเนื่องจากปัจจุบัน สื่อมีหลายรูปแบบด้วยกัน และการใช้สื่อแต่ละประเภท จะมีความแตกต่างกัน ฉะนั้นการใช้พื้นที่และพัฒนาห้องสมุดเป็นพื้นที่การเรียนรู้เรื่องสื่อ มีเป้าหมายอยากให้นักเรียนได้เรียนรู้การใช้สื่อแบบบูรณาการด้วยด้วยไตรสิกขา หรือคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการเรียนรู้สื่อแนวใหม่ มีความสัมพันธ์ต่อการใช้ชีวิตในสังคม ถ้าหากนักยังขาดพิจารณาญาณการใช้สื่อ อาจจะตกเป็นทาสของสื่อ โดยเฉพาะสื่อทางอินเทอร์เน็ตเข้าถึงง่าย ดังนั้น การปรับเปลี่ยนและพัฒนาห้องสมุดเป็นสถานที่เรียนรู้เรื่องสื่อนั้น ถือว่าเป็นลดผลกระทบต่อการใช้อย่างมากเกินไปสำหรับนักเรียน

^{๔๒}รหัส ๐๕ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๔ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๓}รหัส ๐๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๔}รหัส ๐๗ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๕}รหัส ๐๘ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๖ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๖}รหัส ๐๙ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๗}รหัส ๑๐ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๕

๔.๓.๓ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ถือว่าเป็นแนวคิดใหม่ในสังคมการสื่อสาร เพราะปกติแล้วการสื่อสารเราก็จะเข้าว่ามีหลายรูปแบบ สื่อสารระหว่างบุคคลหรือสังคมออนไลน์ ก็เรียกว่าเป็นการสื่อสารเช่นกัน แต่แปลกตรงการสื่อสารเชิงพุทธนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ว่าจะพัฒนาพื้นที่การสื่อสารเชิงพุทธถือว่าการปฏิรูปการสื่อในวงการศึกษาเลยก็ว่าได้ เพื่อลดผลกระทบจากการเสพสื่อมากเกินไป หรือขาดพิจารณาญาณไตรตรองก่อน ปัจจุบันรูปแบบการสื่อสารแผ่มาด้วยผลประโยชน์ หรือหลอกลวง ทำให้เยาวชนตกเป็นเหยื่อของสื่อ ถ้าหากจะเรียกว่าเป็นภัยเงียบของสังคมก็ว่าได้ การพัฒนาพื้นที่การสื่อสารเชิงพุทธ ต้องการของพื้นที่ เน้นการมีส่วนร่วมกัน พัฒนาพื้นที่ในโรงเรียนโดยศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ของโรงเรียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ คำว่า นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ดังนี้

๑. พัฒนาลานธรรมวาส วาสโน พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารทางศาสนา วัฒนธรรม

นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เชื่อมโยงด้วยกิจกรรม คือกระบวนการคิดในแนวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา เป็นการพัฒนาศักยภาพ คือ ครู และนักเรียนให้มีความคิดเชิงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ครูมีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางแก้ปัญหาหรือการปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มองปัญหาหรือเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงแค่ประสบการณ์จากการแก้ปัญหา พร้อมจะรับมือการเปลี่ยนแปลง เพราะเทคโนโลยี ไม่แน่นอน มีการพัฒนาตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง พร้อมพัฒนาสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารทางโลกเป็นการสื่อเชิงพุทธ โดยกำหนดพื้นที่ ดังนี้

๑) ลานกิจกรรมการสื่อสารเชิงพุทธผ่านกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม

การพัฒนาพื้นที่ของโรงเรียนเป็นลานกิจกรรมให้เป็นพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ภายในลานธรรม จะมีต้นไม้ให้ความร่มรื่น จัดเป็นที่ทำวัตร สวดมนต์ ทำบุญตักบาตร และบริเวณทางเข้า จะมีพระพุทธรูปประจำวันเกิด และพระประธาน มีต้นไม้สัญลักษณ์ในพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมทำบุญ ฟังพระเทศนา นับว่าเป็นการสื่อสารเชิงพุทธผ่านกิจกรรมทางศาสนา หรือทำคลิป์วิดีโอ เผยแพร่งานกิจกรรมทางศาสนาของโรงเรียน และใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เป็นการส่งเสริมทักษะทางความคิดหรือสามารถทำให้นักเรียนมารวมตัวกัน ทำกิจกรรมด้วย โดยการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดเชิงสร้างสรรค์แบบพุทธวิถี

การทำบุญตักบาตรเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นปี และมีพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาใช้บริเวณลานธรรมวาส วาสโน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรม เรียกว่าเป็นการสื่อสารเชิงพุทธระหว่างบุคคลหรือระหว่างองค์กร และสังคม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะถูกเผยแพร่ออกสู่สังคมออนไลน์เป็นการเผยแพร่งานกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒) จุดปรัชญาธรรมธรรมจากพระพุทธรูป

ยังมีเด็กเยาวชน หรือประชาชนทั่วไป อาจจะไม่ทราบว่า ปรัชญาธรรมจากพระพุทธรูปคือ เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดใหม่^{๔๘} เมื่อชาวพุทธเดินผ่านพระพุทธรูป ก็จะประนมมือไหว้ หรือก้มลงกราบด้วยความเคารพ แต่มีน้อยคนที่จะรู้ว่า ลักษณะของพระพุทธรูปที่เราเห็นอยู่นั้น ได้แฝงปรัชญาธรรม อันเป็นข้อคิดแก่ผู้กราบไหว้บูชาให้นำไปประพจน์ในการดำเนินชีวิตถึง ๕ ประการด้วยกันคือ

(๑) พระเศียรแหลม หมายถึง สติปัญญาที่เฉียบแหลม ในการดำเนินชีวิต ท่านสอนให้ใช้ชีวิตและรู้จักแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยสติปัญญา ส่วนพระเกศาที่ขมวดประดุจกระดองหอยนั้น คือ ปัญหาต่าง ๆ

(๒) พระกรณยาน หมายถึง สอนให้มีจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ให้หมั่น คิดพิจารณาไตร่ตรองด้วยสติปัญญาก่อนเสมอ จึงเชื่อสิ่งที่ได้ฟังมานั้น

(๓) พระเนตรมองต่ำ หมายถึง สอนให้มองตนเองและพิจารณาตนเองเสมอ ตักเตือน แก้ไขตนเองก่อนจะไปคอยจับผิดผู้อื่นและสอนให้ใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ตาที่มองลงต่ำ จะช่วยตรวจสอบความบกพร่องของตัวเองแล้วนำมาปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้นเสมอ

(๔) พระพักตร์อันสงบนิ่ง หมายถึง สอนให้รู้จักสงบนิ่งไม่หวั่นไหวต่อปัญหาทั้งเล็กและใหญ่ที่เข้ามากระทบให้ใช้สติปัญญาและพลังอันยิ่งใหญ่ที่มาจากใจที่สงบนิ่งแก้ไขปัญหานั้น

(๕) การแย้มพระโอษฐ์ หมายถึง สัญลักษณ์ของผู้ที่รักสรรพสิ่ง รักโลก และเข้าใจความจริงของโลกที่ว่าทุกสิ่งย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรแน่นอน ไม่มีอะไรคงทนถาวร และไม่มีอะไรที่เป็นของของเราตลอดไป

จะเห็นได้ว่า พุทธลักษณะพระพุทธรูป ซึ่งชาวพุทธทุกคน เมื่อได้เจอหรือเดินผ่าน ก็จะแสดงความศรัทธาด้วยการยกมือไหว้ หรือก้มลงกราบ เมื่อได้เห็นพุทธลักษณะพระพุทธรูป ไม่ว่าจะเป็นพระเศียรแหลม พระกรณยาน พระเนตรมองต่ำ พระพักตร์สงบนิ่ง และการแย้มพระโอษฐ์ ก็ขอให้เข้าใจถึง ปรินิพพาน หากเราน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำ ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จ มีความสุข ความเจริญอย่าแท้จริง

๒. ปรับพื้นที่ห้องสมุดเป็นพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

การปรับพื้นที่ติดตั้งคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการพัฒนาการสื่อสารเชิงพุทธนั้น ได้ออกแบบไว้ ประเทก คือเชิงพื้นที่ โดยการผลิตสื่อที่ทำจากไม้เป็นฐาน สามารถปรับเปลี่ยนทิศทางการตั้งได้ และปรับสำหรับเป็นที่นั่งให้นักเรียนได้นั่งอ่านข้อความบนฟิวเจอร์บอร์ดได้ และนอกจากนี้ ยังมีการพัฒนารูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธทางอินเทอร์เน็ตหรือบนสมาร์ทโฟน ดังนี้

^{๔๘}รหัส ๑๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

๑) การพัฒนาพื้นที่ห้องสมุดจากการสำรวจพื้นที่ห้องสมุด โดยกำหนดพื้นที่เพื่อติดตั้งอุปกรณ์สื่อสารเชิงพุทธ ใช้พื้นที่ยาว ๓ เมตรและกว้าง ๑.๕ เมตร ส่วนสูงจากพื้น ๖๖ เซนติเมตร วัสดุอุปกรณ์ทำด้วยอัด ทำเป็นฐานรองรับ และสามารถเป็นที่ ส่วนอุปกรณ์เป็นรูปภาพสื่อความหมายด้านการสื่อสารเชิงพุทธ จะทำด้วยฟิวเจอร์ ฟิวเจอร์บอร์ด แต่ละแผ่น กว้าง ๑ เมตร สูง ๘๐ เซนติเมตร จำนวนหนึ่งชุด

๒) ปรับพื้นที่และรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธ พัฒนาเป็นรูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธ บนสมาร์ทโฟนและจัดเตรียมสถานที่นั่งให้นักเรียนและครู บรรยายวิธีการติดตั้งและวิธีการใช้งาน เป็นการถ่ายทอดข้อมูล ความรู้สึก ความคิดจากผู้หนึ่งไปสู่อีกคนได้ หน่วยงาน หรือองค์กร ทั้งนี้ การสื่อสารเชิงพุทธทำหน้าที่เสมือนเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขความสำเร็จการสื่อสารเชิงพุทธเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมไทย

๓) สถานที่ดำเนินการ จากขั้นตอนการพัฒนารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ณ ห้องสมุดโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่ ๕๖ ถนน ปาโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยร่วมกับคณะผู้บริหาร ครู ผู้รับผิดชอบร่วมกันในการจัดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ภาพที่ ๔.๑๔ แสดงการกำหนดพื้นที่ติดตั้งอุปกรณ์การสื่อสารนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

ร่วมกันกำหนดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ได้กำหนดประเด็น พื้นที่ และรายละเอียดในการจัดทำมุมแห่งการเรียนรู้ให้เยาวชนพัฒนาและเสริมสร้างเยาวชนให้มีทักษะในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ บนสื่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงไม่ได้เป็นเพียงภูมิคุ้มกันการใช้สื่อปัจจุบันของนักเรียน แต่ยังเป็นเครื่องมือปกป้องเยาวชนจากภัยร้ายที่แฝงมากับสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งคณะผู้บริหาร ครูของ

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มีความต้องการให้คณะผู้วิจัยพัฒนามุมนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธในบริเวณพื้นที่ห้องสมุด นักเรียนเกิดการเรียนรู้ รู้เท่าทันสื่อออนไลน์อย่างมีสติ มีวิจารณญาณในการเสพสื่อ มีกระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และเกิดกระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตรที่ถูกต้อง โดยมีครูคอยช่วยเหลือ แนะนำการใช้สื่อเชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ ๔.๑๕ แสดงพื้นที่ที่จะปรับเป็นมุมการสื่อสารนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

จากการศึกษาและออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คำนึงหลักการเชื่อมโยงของทิศทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เนื่องจากปัจจุบันว่าโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการอัปเดตข่าวสารข้อมูล หรือติดตามกระแสและเทรนด์ต่าง ๆ ซึ่งมีความสะดวกสบายในการใช้งาน เข้าถึงง่าย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนนิยมใช้สื่อเป็นจำนวนมาก จุดมุ่งการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อให้นักเรียนหรือเยาวชนไทย รู้จักวิธีการเปิดรับสื่อและรู้เท่าทันสื่อในขั้นตอนการรับรู้อารมณ์ตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญต้องแยกความคิดและอารมณ์ออกจากกัน ทำให้รับรู้ได้ว่า อะไรผิด อะไรถูก สามารถวิเคราะห์ แยกแยะองค์ประกอบว่าเป็นสื่อประเภทไหน และเข้าใจหลังจากเปิดรับสื่อแล้ว ตลอดจนการเรียนรู้รับข้อมูลของแต่ละคนไม่เท่ากัน มีการประเมินสื่อที่นำเสนอมีคุณภาพหรือมีประโยชน์มากน้อยเพียงใดและสุดท้ายคือ การนำไปใช้ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ภาพที่ ๔.๑๖ แสดงภาพกราฟิกทำจากฟิวเจอร์บอร์ด รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

การพัฒนาารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารเป็นการใช้นวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร จึงก่อให้เกิดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธผ่านระบบเชิงพื้นที่และผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ ผ่านสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) อินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (Line) ได้รับความนิยมและแพร่หลายอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน เป็นต้น รูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย จากการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์จากการจัดสัมมนา ดังนี้

๔.๔.๑ รูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธ

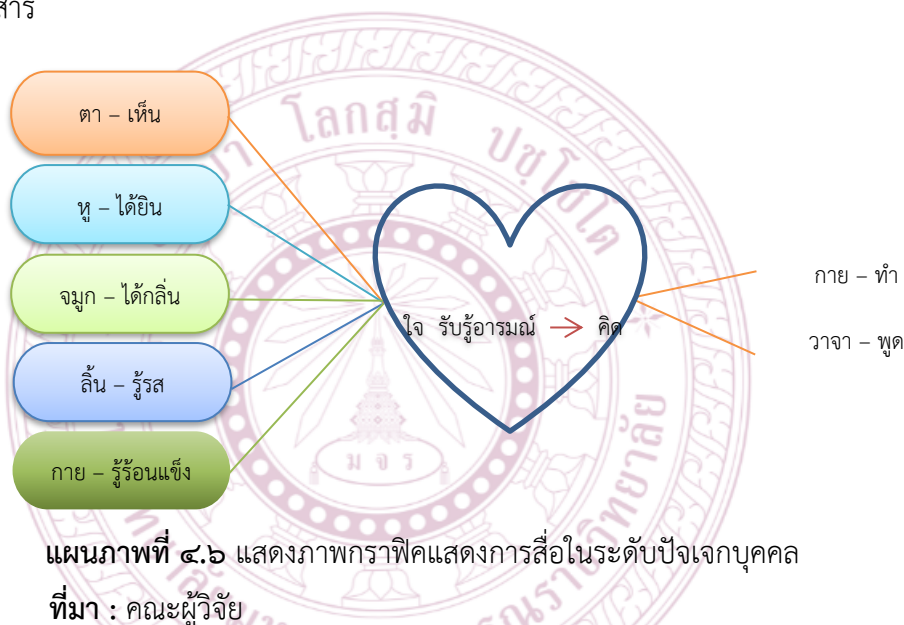
จะเห็นได้ว่า รูปแบบการสื่อสารเชิงพุทธนั้น เมื่อสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรือง เผยแผ่ไปทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศไทย ถือว่าเจริญรุ่งมากกว่าประเทศต้นกำเนิดพระพุทธศาสนาอีก ถ้าหากในมิตินั้น ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเทคโนโลยี ยังไม่มีหรือรูปแบบการสื่อสารสมัยนั้น ก็จะใช้วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคล และใช้สื่อสารผ่านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี สื่อศิลปกรรม สื่อสถาปัตยกรรม สื่อวรรณกรรม มีพระพุทธศาสนาเป็นฐาน และการสื่อสารประเภทอวัจนภาษา หมายถึงที่ใช้ในการสื่อสาร ไม่ต้องอาศัยคำพูดเป็นสื่อ แต่สามารถทำความเข้าใจระหว่างผู้ส่ง สารและผู้รับสารได้คือ

๑. รูปแบบการสื่อสารของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษารูปแบบการสื่อสารของพระพุทธเจ้า และเพื่อความเข้าใจการสื่อสารของพระพุทธองค์ มีวิธีการสื่อสารได้อย่างถูกต้องในประเด็นนี้ ได้ศึกษาตามทฤษฎีองค์ประกอบการสื่อสาร และพระพุทธศาสนามีวิธีการสื่อสารอย่างไร โดยจำแนกไว้ดังนี้

๑) การสื่อสารในระดับปัจเจกบุคคล

วิธีการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบด้วยด้วยกายกับใจ เนื่องจากชีวิตมนุษย์เรามีกายกับใจเป็นใหญ่ และมีความสัมพันธ์องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หนึ่ง สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ สองสิ่งแวดล้อมด้านสังคม สิ่งแวดล้อมดังกล่าวต้องมีความสัมพันธ์กันตลอดด้วยการสื่อสาร

การสื่อสารในระดับปัจเจกบุคคลในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็นสองช่องทางคือ หนึ่งการรับรู้ด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง ๖ คือ ตา รับรู้ด้วยการมองเห็น หู รับรู้ด้วยการได้ยินเสียง หรือการได้ยิน จมูก รับรู้ด้วยได้กลิ่น ลิ้น รับรู้ด้วยการรู้รส กายรับรู้ด้วยการสัมผัส และใจ รับรู้ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กายก็จะรับรู้ด้วยใจ สองด้านการแสดงออกของพฤติกรรม ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ ๑) การเคลื่อนไหวทางร่างกาย กิริยาท่าทางของมนุษย์ที่แสดงออกมา ๒) จากการสื่อสารด้วยคำพูดระหว่างบุคคล และ ๓) สื่อสารด้วยการติดต่อกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพด้วยเจตนา ก่อนแสดงพฤติกรรม

๒) รูปแบบการสื่อสารและการส่งสารตามสัปปุริสธรรม ๗

การสื่อสารและการส่งสาร โดยนำหลักสัปปุริสธรรม ๗ มาบูรณาการเกิดรูปแบบการสื่อแนวใหม่จากการสื่อสารทั่วไป ดังต่อไปนี้^{๔๙}

^{๔๙}รหัส ๑๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

๑) ัมมัญญุตาคือ รู้หลักการของการสื่อ หรือหลักความเป็นจริง เนื้อหาเรื่องที่จะสื่อสารและมีศิลปะในการสื่อสารเพื่อให้ความเข้าใจกับผู้รับสาร ซึ่งต้องการสื่อสารประเด็นไหน ต้องศึกษารายละเอียดและสื่อเพื่อความสัมพันธ์ภาพและความสุขของผู้รับสารด้วย

๒) อัตถัญญุตฯ เจ้าใจเนื้อหา ความหมายหรือประเด็นที่จะสื่อสาร ความหมายและจุดมุ่งหมายของการสื่อสารที่แน่นอน

๓) อุตตัญญุตฯ ต้องรู้จักสถานตนเอง มีความพร้อม มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ และที่สำคัญคือ รู้จักตนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

๔) มัตตัญญุตฯ การสื่อสารต้องเป็นผู้จักความพอดี หากสื่อสารมากเกินไปจนทำให้ผู้รับสารไม่เข้าใจ อาจจะหลงประเด็นในการสื่อสารก็ได้ สิ่งที่สำคัญควรระวังการที่จะสื่ออะไรออกไปนั้นมีขอบเขตจำกัดด้านเนื้อหาด้วย คือ ไม่สื่อสารซ้ำซากมากเกินไป หรือน้อยไป เรียกว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้สื่อสาร

๕) กาลัญญุตฯ ต้องเป็นรู้จัก การเวลาในการสื่อสารว่า เวลาไหนควร และไม่ควร นอกจากรู้เวลาแล้วยังต้องเป็นคนที่ดีลาดจะสื่อสาร เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของการสื่อสารแต่ละเรื่อง หรือจะประสบปัญหาขึ้นกับการสื่อทั้งสิ้น

๖) ปริสสัญญุตฯ ต้องเป็นรู้จักชุมชน หรือบุคคล สังคม กลุ่มเป้าหมาย องค์กรที่จะรับสารจากการสื่อสาร องค์กรภาครัฐ หรือองค์กรภาคเอกชน

๗) ปุคคลัญญุตฯ ให้รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือองค์กรหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน เนื่องจากแต่ละองค์กร หรือบุคคล จะมีอัตลักษณ์และศักยภาพรับการสื่อสารแตกต่างกันขึ้นอยู่กับผู้สื่อสารได้ศึกษาข้อมูลมามากน้อยเพียงใด อาจจะเป็นความท้าทายความสามารถของผู้สื่อสารด้วย

จากศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์นักวิชาการเรื่องการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาเจ้าพบว่า การสื่อสารส่วนมาก จะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น “...การสื่อสารด้วยการพูดเป็นหลัก...”^{๕๐} เนื่องจากในสมัยครั้งพุทธกาล ยังไม่มีการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีหรืออินเทอร์เน็ต แต่หลักการสื่อสารเชิงพุทธ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารที่เพียบ พร้อมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม

การพูดตามแนวพุทธศาสนา โดยพูดแต่เรื่องจริงและต้องเป็นคนรักษาคำพูด และพูดแบบสมานไมตรี ประสานสามัคคีด้วยคำพูดที่ไพเราะ อ่อนหวาน โนมน้าวจิตใจผู้อื่น เป็นเยี่ยงอย่างให้กับคนอื่น ได้ยึดถือเป็นแบบอย่างและเป็นประโยชน์ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่า คำพูดมีประโยชน์คือ คำพูดที่มีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน ผู้อื่นไม่สามารถคัดค้านได้

^{๕๐}รหัส ๑๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๕

หลักการเปิดรับข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ “...ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ...”^{๕๑} ซึ่งพระพุทธองค์สอนให้รู้ว่าไม่ควรลุ่มหลงมากเกินไป เพราะเป็นช่องทางแห่งความทุกข์ แต่ให้ระมัดระวัง และรู้เท่าทันสิ่งเหล่านี้^{๕๒}

๔. หลักการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และความเชื่อ

- ๑) อย่าเชื่อเพราะฟังตาม ๆ กันมา
- ๒) อย่าเชื่อ เพราะเป็นประเพณีแต่โบราณ
- ๓) อย่าเชื่อ เพราะเป็นข่าวลือ
- ๔) อย่าเชื่อ เพราะมีในคัมภีร์
- ๕) อย่าเชื่อ เพราะเพียงมีเหตุผลตามตรรกวิทยา
- ๖) อย่าเชื่อ เพราะเห็นเพียงลักษณะภายนอก
- ๗) อย่าเชื่อ เพราะนึกเอาเอาด้วยตนเอง
- ๘) อย่าด่วนเชื่อ เพราะตรงกับทัศนคติเดิมของตน
- ๙) อย่าเชื่อ เพราะมีลักษณะน่าเชื่อ
- ๑๐) อย่าด่วนเชื่อ เพราะผู้พูดเป็นครูของตน^{๕๓}

การสื่อสารจะต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่ เหมาะสมกับผู้รับสาร ซึ่งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่าด้วย การสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคลลวนเป็นหลักการที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า การสื่อสาร ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย ซึ่งเป็นหลักการสื่อสารทางพุทธ ที่จะช่วยให้บุคคลมีความสุข มีสัมพันธที่ดี และสร้างความประทับใจให้กับบุคคลอื่น และเป็นหลักการสื่อสารช่วยให้สังคมทุกระดับ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก

นอกจากนี้หลักคำสอนเกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องความเชื่อ มีหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อเกิดความเข้าใจด้วยตนเองว่า ทำอะไรลงไปแล้วเป็นกุศล หรืออกุศล หรือกระทำแล้วสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น สิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี มีโทษหรือเกิดประโยชน์กับตนเอง สังคมและประเทศ ก็ควรยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นการสื่อสารทางพระพุทธศาสนา สมัยครั้งพุทธกาล ส่วนมากจะสื่อระหว่างบุคคล ซึ่งการพัฒนาพื้นที่บริเวณลานธรรมวาส วาสโน ใช้กระบอกกิจกรรมสอดคล้องกับการสื่อสารทางพระพุทธศาสนาด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลและสื่อสารทางสังคมด้วย โดยสถานที่ดังนี้

^{๕๑}รหัส ๑๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๕๒}รหัส ๑๕ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๕๓}รหัส ๑๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ๗ ธันวาคม ๒๕๖๕

๑. ใช้บริเวณลานธรรมวาส วาสโน
๒. การสื่อของพระพุทเจ้า
๓. หลักการพูดตามแนวพุทธศาสนา โดยพูดแต่เรื่องจริงและต้องเป็นคนรักษาคำพูด และพูดแบบ
๔. หลักการเปิดรับข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ “...ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ...”

๕. หลักการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และความเชื่อ

- ๑) อย่าเชื่อเพราะฟังตาม ๆ กันมา
- ๒) อย่าเชื่อ เพราะเป็นประเพณีแต่โบราณ
- ๓) อย่าเชื่อ เพราะเป็นข่าวลือ
- ๔) อย่าเชื่อ เพราะมีในคัมภีร์
- ๕) อย่าเชื่อ เพราะเพียงมีเหตุผลตามตรรกวิทยา
- ๖) อย่าเชื่อ เพราะเห็นเพียงลักษณะภายนอก
- ๗) อย่าเชื่อ เพราะนึกเอาเอาด้วยตนเอง
- ๘) อย่าด่วนเชื่อ เพราะตรงกับทัศนคติเดิมของตน
- ๙) อย่าเชื่อ เพราะมีลักษณะน่าเชื่อ
- ๑๐) อย่าด่วนเชื่อ เพราะผู้พูดเป็นครูของตน

ปฏิบัติ ทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ และด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา ศึกษาค้นคว้าด้านจิต หรือระดับจิตใจ^{๔๔} พัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต และฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบ ความรู้เข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล^{๔๕} การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญห และคิดการต่าง ๆ ในทางเกื้อกูลเชิงสร้างสรรค์ เมื่อเยาวชนสามารถเข้าใจการเข้าถึงสื่อ และสามารถวิเคราะห์ตลอดจนถึงการประเมินค่าของสื่อได้อย่างทอ่งแท้แล้ว สามารถกลายเป็นผู้ผลิตสื่อเชิงพุทธได้

๔.๔.๒ รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธบนโลกออนไลน์

พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเพื่อรู้เท่าทันสื่อด้านกายภาพ ปรับพื้นที่ห้องสมุดและลานปฏิบัติเป็นแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมการสื่อสารทั้งกายภาพ จิตภาพและปัญญาไตร่ตรองการสื่อสารเชิงพุทธบูรณาการ ไม่หลงเชื่อหรือเสพสื่อมากเกินไป โดยรับรู้ข้อมูล และสามารถวิเคราะห์เนื้อหาของการสื่อสาร มีจุดมุ่งหมาย แอบแฝงหรือเป็นสื่อที่สร้างสรรค์ เป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมการสื่อสาร

^{๔๔}รหัส ๑๗ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๔๕}รหัส ๑๘ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

กิจกรรมการเปิดรับสื่อ วิเคราะห์ เข้าใจสื่อและการสื่อสารให้เกิดประโยชน์^{๕๖} ผ่านกิจกรรมวิถีพุทธ และพัฒนาพื้นที่สื่อสารเหมือนจริงบนโลกออนไลน์ และการพัฒนานวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธเป็นรูปกราฟิกติดตั้งในห้องสมุดและบบโลกออนไลน์^{๕๗}

ภาพที่ ๔.๑๗ แสดงนวัตกรรมสื่อสารเชิงพื้นที่ และบนโลกออนไลน์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

จากมุมพื้นที่ห้องเสฟสื่ออย่างสร้างสรรค์เป็นการสื่อให้เยาวชนเห็นถึงมุมที่ ๑ ครูสอบถามนักเรียนว่าครั้งหนึ่งนักเรียนเคยถูกกล่าวหาว่าหลอกลวง เคยโดนทำร้ายร่างกาย โดนปล่อยให้อยู่ลำพัง โดนทำให้เข้าใจผิดหรือนักเรียนทำให้เพื่อนเสียใจในเรื่องต่าง ๆ การดูข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์ จากสื่อ วิทย์ โทรทัศน์ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาทางสังคม ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวที่เกิดขึ้นนักเรียนคิดอย่างไร โดยครูกระตุ้นให้นักเรียนได้เกิดการคิดโดยสอบถามความคิดเห็นนักเรียนจากป้ายภาพที่ ๑

^{๕๖}รหัส ๑๘ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๕๗}รหัส ๑๙ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

คำแนะนำตามความเหมาะสม^{๒๑} รวมถึงผู้ปกครองควรกำหนดเงื่อนไขการใช้งานอินเทอร์เน็ตของเด็ก เพื่อควบคุมปริมาณการใช้งานไม่ให้มากเกินไปและส่งผลเสียในที่สุด^{๒๒}

ภาพที่ ๔.๑๙ แสดงบอร์ดห้องการค้นหาค้นหาตนเองและให้กำลังใจผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

การค้นหาค้นหาตนเองและให้กำลังใจผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ โดยคนในครอบครัวคือบทบาทที่สำคัญที่สุด โดยการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในครอบครัว สังเกตว่านิสัยใจคอเปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร หรือมีอาการเก็บตัวหรือไม่ รวมถึงการเรียนรู้ถดถอยลงไหม ไปจนถึงพฤติกรรมทานอาหาร การเข้านอน และที่สำคัญคือปริมาณการใช้สื่อออนไลน์ในปริมาณที่มากเกินไปหรือเปล่า โดยผู้ปกครอง ควรเลือกรูปแบบสื่อที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก เหมาะสมกับการเรียนรู้ในแต่ละช่วงวัย และใช้ในปริมาณที่เหมาะสมไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป รวมถึงพยายามดูแลคนในครอบครัวไม่ให้ละเลยความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ต่าง ๆ อย่างการเรียนหรือการทำงานบ้าน อันเนื่องมาจากการเสพติดสื่อออนไลน์

^{๒๑}รหัส ๒๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเวทีสัมมนาโครงการวิจัย วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

^{๒๒}รหัส ๒๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากเข้าร่วมกิจกรรม ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๕

ภาพที่ ๔.๒๐ แสดงมุนิทานสอนใจใช้สื่ออย่างไรให้เกิดประโยชน์
ที่มา : คณะผู้วิจัย

นิทานสอนใจเสพสื่ออย่างไรให้เกิดประโยชน์ โดยครูได้สรุปมุมมองการเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ โดยสรุปว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการนำเทคโนโลยีมาใช้และเชื่อว่าทำให้ชีวิตง่ายขึ้น สะดวกสบายขึ้นรวมถึงสร้างโอกาสใหม่ๆ ทั้งเรื่องการติดต่อสื่อสาร ค้นหาหาข้อมูลความรู้ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัยรุ่นไทยมีความรู้สึกที่ดีต่อเทคโนโลยีในแง่ของความรู้สึกปลอดภัย มั่นใจ ได้ เข้าสังคม และทันสมัยทั้งยังพบว่า สื่อออนไลน์มีความสำคัญเป็นอันดับ ๑ ในชีวิตของพวกเขา บางคน บอกว่าถ้าขาดไป จะมีอาการเหมือนคนติดยาแล้วไม่ได้เสพเลยทีเดียว สื่อออนไลน์อาจกลายเป็นสิ่งที่มี คุณค่าทางจิตใจและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็กรุ่นใหม่ไปแล้วเพราะเยาวชนส่วนใหญ่จะเคลื่อนไหว น้อยลง ทำกิจกรรมอื่น ๆ น้อยลง พุดน้อยลง เพราะกิจวัตรประจำวันเปลี่ยนไป และมักทำกิจกรรม ส่วนใหญ่ผ่านมือถือ ภาษาแชตเพราะต้องการเขียนคำสั้น ๆ บางคนก็ย่อคำหรือใช้คำแสดงเฉพาะ กลุ่ม ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นยากขึ้น เพราะมีโลกส่วนตัวบนออนไลน์มากกว่า ไรค์ภัยไข้เจ็บถามหา เช่น นิ้วล็อก ปวดคอ สายตามีปัญหา ฯลฯ และแยกตัวออกจากสังคม เพราะพึ่งพาเทคโนโลยีอย่างเดียว เชื่อว่าตนเองอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ผู้วิจัยคาดหวังว่าการทำวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของกลุ่มวัยรุ่น และปัจจัยที่สัมพันธ์กับค่านิยมของวัยรุ่นไทยกับการใช้สื่อสังคม ออนไลน์รวมไปถึงได้ทราบถึงได้ค่านิยมทั้งด้านบวกและด้านลบของวัยรุ่นจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์

การใช้สื่ออย่างไรให้เกิดประโยชน์ เป็นมุมสะท้อนการใช้สื่อออนไลน์โดยเยาวชนไทยกับการ รู้เท่าทันสื่อออนไลน์เน้นให้เด็กและเยาวชนใช้สื่อออนไลน์ให้เกิดประโยชน์ การฝึกฝนเยาวชนไทยให้มี ทักษะการรู้เท่าทันสื่อนับว่ามีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะสื่อออนไลน์ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการ สื่อสารแต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของเยาวชนในยุคปัจจุบัน ดังนั้นการพัฒนาและเสริมสร้าง

เยาวชนให้มีทักษะในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสารสนเทศบนสื่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงไม่ได้เป็นเพียงภูมิคุ้มกันที่จะปกป้องเยาวชนจากภัยร้ายที่แฝงมากับสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ แต่ยังเป็นภูมิรู้ที่เสริมสร้างเยาวชนให้เป็นผู้รับสารที่มีความเท่าทัน มีวิจรรณญาณในการเปิดรับและเลือกใช้ประโยชน์จากสื่อดังกล่าวได้

๔.๔ พัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัฒนธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้วัฒนธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ มีรายละเอียดดังนี้

๔.๔.๑ โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษ

๑. วัฒนธรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้วิถีพุทธ

๑. การเรียนการสอนที่มีพระกับครูสอนในโรงเรียนเดียวกัน
๒. การสอนมารยาทโดยให้ทำประจำวันเช่น เวลาพบพระ นั่งลงกับพื้นแล้วกราบพร้อมทั้งกล่าวแบบนอบน้อมว่า นมัสการหลวงตาเจ้าค่ะ จะใช้คำว่าหลวงตาแทนพระทุกรูปที่เจอ
๓. การพื้นฐานเบื้องต้นและส่งไปฝึกงานในสถานที่จริง
๔. มีการประเมินเด็กจากการฝึกงาน และการอยู่ร่วมกันในที่ไปฝึกงาน
๕. มีการสอนเรื่องเกษตรกรรมเรื่องการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือนและเลี้ยงวัว
๖. มีการติดตามผลสำเร็จของนิสิตเป็นเยาวชนต้นแบบ
๗. มีการทำวัตรสวดมนต์และนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียนเป็นประจำทุกวัน
๘. มีการสอนเรื่องการค้าขายของชำร้านขายอาหารและร้านกาแฟในโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษเพื่อเป็นอาชีพเสริม
๙. มีการสอนเรื่องระเบียบวินัยเรื่องเวลาโดยการมีที่แสกนลายนิ้วมือตอนเข้าก่อนเข้าโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษทุกวัน
๑๐. มีการสอนเรื่องมารยาทในการที่จะพูดหรือสนทนากับพระจะมีการประนมมือไหว้
๑๑. มีการสอนเรื่องความกตัญญู เช่นการส่งนิสิตรุ่นพี่ไปฝึกงานในสถานที่จริงก็จะได้รับเงินเดือนทางโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษจะบอกกับนิสิตว่าให้แบ่งเงินเดือนตรงนั้นส่งกลับมาบ้านให้พ่อแม่ เมื่อนิสิตรุ่นพี่ฝึกงานเสร็จและกลับมาโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษก็จะมีการรวมเงินบางส่วนเพื่อเป็นผ้าป่าให้กลับโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลมณีศรีสะเกษเพื่อเป็นค่าอาหารให้นิสิตรุ่นน้อง เป็นแบบนี้ทุกปี

๒. วัฒนธรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ

๑. มีการแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย เช่น ชุดนักเรียน

๒. เมื่อเดินผ่านพระนิสิตจะนั่งลงและกราบหรือหยุดเดินและยืนข้างทางไหว้พระเมื่อพระเดินผ่านไปแล้วนิสิตจึงเดินต่อ

๓. เมื่อมีการพูดกับพระจะใช้คำลงท้ายตลอด นิสิตผู้ชายจะใช้คำว่า ครับหรือขอรับ นิสิตผู้หญิงจะใช้คำว่า ค่ะหรือเจ้าค่ะ

๓. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิธิพุทธ

๑. การขัดเล็กรพระกับครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษจะต้องผ่านการอบรมวิปัสสนากรรมฐานหรือผ่านการฝึกเจริญจิตภาวนาของทางวิทยาลัยก่อนจึงจะสามารถมาเป็นพระกับครูผู้สอนได้

๒. มีการจัดอบรมนิสิตใหม่ด้วยการปฏิบัติธรรมตามที่โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษกำหนดเพื่อเป็นการปฐมนิเทศก่อนทุกปี

๓. มีการจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อนเพื่อฝึกสมาธิให้กับนิสิตที่เป็นผู้ชายและออกบิณฑบาตตามหมู่บ้าน

๔. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง

๑. มีการเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือนเพื่อนำมาประกอบอาหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษและนำไปขายที่ตลาดเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้แก่ นิสิต

๒. มีการเลี้ยงวัวแล้วให้ลูกวัวแก่ผู้ปกครองของนิสิต โดยทางโรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษจะบอกกับผู้ปกครองว่าเมื่อวัวออกลูกให้นำลูกวัวกลับมาให้โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ เพื่อนำมาเป็นธนาคารวัวไว้ให้ผู้ปกครองรุ่นต่อไป

โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรีสะเกษ จังหัดศรีสะเกษ มีการดำเนินการจัดการบริหารการศึกษา วิชาการงานอาชีพ และคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เน้นให้ผู้เรียน มีสติ มีสมาธิ มีปัญญา นำไปพัฒนาทักษะวิชาการงานอาชีพด้วยคุณธรรม ดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติ และใช้แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์และน้อมนำหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อฝึกการพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ เช่น การเพาะเห็ดนางรมในโรงเรือน การสร้างธนาคารวัว

๒. โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล ตั้งอยู่นอกเมือง ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ คติพจน์ของโรงเรียน สุตสุส ลภเต ปญญ ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดกลาง ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด ๕๔๐ คน มีบุคลากรทางการศึกษาจำนวน ๓๐ คน มีพระสอนประจำโรงเรียน จำนวน ๑ รูป ซึ่งเป็นโรงเรียนในการอุปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในรัชกาลที่ ๙ ปัจจุบันได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียนปฏิบัติดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียน

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	แนวทางการปฏิบัติ
๑. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมการจัดการเรียนการสอน	- ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิด การทำงานร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะของประชาธิปไตย เป็นความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค - เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียนและครู ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางสร้างความผูกพัน ความรัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์
๒. นวัตกรรมการเรียนการสอน/การเรียนรู้วิถีพุทธ	- สอนคุณธรรมด้วยการบูรณาการของการสอนจากห้องเรียนธรรมชาติ ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ - สวดมนต์นั่งสมาธิทุกเช้า ในแต่ละวิชาให้เด็กๆ นั่งสงบนิ่งด้วยก่อนเรียนสัก ๒-๓ นาที เพื่อทำจิตใจให้สงบก่อนเรียน - นำหัวใจคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบความสงบสุข และความไม่เบียดเบียน ไปสอดแทรกในทุก ๆ วิชา - สอนให้พึ่งพาตัวเอง - สอนเรื่องระเบียบวินัยให้ตรงต่อเวลา - สอนเรื่องความอดทนในการอยู่ร่วมกัน - สอนโดยการเรียนรู้จากนิทานที่มีข้อคิดที่ดี - สอนคุณธรรมโดยการสอนแทรกในวิชาเรียนต่าง ๆ

ตารางที่ ๔.๔ แสดงจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางและยังได้สนับสนุนให้นักเรียน (ต่อ)

โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	แนวทางการปฏิบัติ
๓. นวัตกรรมวัฒนธรรม/มารยาทชาวพุทธ	- การแต่งกายที่สุภาพ - มีมารยาท เช่น การยกมือไหว้ครูและเข้าไปกอดแสดงความรัก - ใช้คำสุภาพ
๔. นวัตกรรมการฝึกภาวนาวิถีพุทธ	- ทำวัตรสวดมนต์ในชีวิตประจำวันในเวลาเช้าเวลาเย็นทุกวันและก่อนนอน - ฝึกนั่งสมาธิเพื่อยกระดับจิตใจให้มีความคิดที่ดีขึ้นเพื่อให้มีสติ
๕. นวัตกรรมวิถีชีวิตพอเพียง	- การปลูกพืชผักสวนครัว - ทำน้ำปุ๋ยหมักชีวภาพจากธรรมชาติ - การสร้างโซล่าฟาร์มเพื่อผลิตไฟฟ้าใช้ในโรงเรียน - การทำน้ำมันไบโอดีเซลบริสุทธิ์จากน้ำมันที่เหลือจากการทำอาหาร

๓.๓ สนับสนุนพุทธนวัตกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ใน New Normal

New Normal คือสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่แต่เดิมเป็นสิ่งที่ ไม่ปกติ ผู้คนไม่คุ้นเคย ไม่ใช่มาตรฐาน ต่อมาเมื่อเกิดเหตุหรือเกิดวิกฤติบางอย่างจึงมีการเปลี่ยนแปลงทำให้สถานการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นกลายเป็นสิ่งที่ปกติ และเป็นมาตรฐาน การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ใน New Normal เป็นการเรียนรู้สถานการณ์ ที่ไม่คุ้นเคย (ขณะที่เขียนหนังสือนี้อยู่ในช่วงการระบาดของโรคไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือ COVID-19) ทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องมีการปรับตัวในการเรียนรู้โดยปรับเปลี่ยนจากวิธีการเรียนรู้แบบเดิมๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่คุ้นเคยไปสู่วิธีการใหม่ที่ไม่คุ้นเคยแต่ยังคง มีเป้าหมายเหมือนเดิมคือการเรียนรู้เชิงลึก รู้จริง รู้ชัด

“การเรียนรู้เป็นเรื่องสำคัญและยิ่งใหญ่เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถบังคับให้ใครมาทำการเรียนรู้ไปจากผู้เรียนได้ผู้เรียนมีผู้สอนเป็นโค้ชทางการเรียนรู้ (Learning coach) ที่ให้คำชี้แนะ ให้คำปรึกษา ใช้คำถามกระตุ้น ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ตลอดจนการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียน”^{๖๓}

^{๖๓}ประชุมกลุ่มกับคณะกรรมการพร้อมทีมวิจัย ๓ เมษายน ๒๕๖๕.

“การเรียนรู้ในสภาวะ New Normal มีลักษณะสำคัญได้แก่ ๑) การให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพอนามัย ๒) สุขอนามัยจะเป็นพฤติกรรมนิสัยของคน ในส่วนรวม ๓) การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ๔) การดำรงชีวิตในเศรษฐกิจพอเพียง การอยู่กับธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิธีการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นความพอเพียงด้านจิตใจ ธรรมะที่สำคัญที่สุดคือ “พอ” ไมโลภ สร้างความพอดีความสมเหตุสมผลให้กับตัวเองแล้วทั้งผู้สอนและผู้เรียน จะพบความสุขที่แท้จริง”^{๒๔}

การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จะเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ (Learning Culture) ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process Skills) ที่มีความสำคัญยิ่งกว่าความรู้ที่อาจจะล้าสมัยได้เมื่อเวลาผ่านไป ซึ่งเป็นการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตน บนพื้นฐานของการมีความรู้เชิงลึกและคุณธรรมจริยธรรม แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๕ แสดงการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	ประยุกต์สู่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
ความพอประมาณ	ออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับระดับความรู้ความสามารถ และธรรมชาติของผู้เรียนเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
ความมีเหตุผล	ออกแบบการเรียนรู้ให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างจุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้
การมีภูมิคุ้มกัน	ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้หลากหลายมีแผนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้เป็นรายบุคคล ในกรณีที่ผู้เรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ตามปกติ
ความรู้เชิงลึก	ออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในแก่นสาระ (Main Concept) รู้จริง รู้ซึ่ดนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง
คุณธรรมจริยธรรม	บูรณาการคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติในคุณธรรมจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา

^{๒๔}สัมภาษณ์ นางรติมา จิตรแมน ๒๐ เมษายน ๒๕๖๕.

๓.๔ เพิ่มความรู้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม

ความรู้เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยไปกว่าจินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ผู้สอนควรโค้ชผู้เรียนให้ตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ ผูกผู้เรียนให้คิดและทำ บนพื้นฐานของความรู้ที่เป็นปัจจุบันและถูกต้อง มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะการถอดบทเรียน (Lesson-Learned) เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และทักษะในการสังเคราะห์ความรู้ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติ ทักษะการต่อยอดองค์ความรู้ และนวัตกรรมทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองซึ่งต้องอาศัย การมีความรู้เชิงลึกซึ่งความรู้เชิงลึก หรือ Deep Learning ในการเรียนรู้แบบ Active Learning สู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ ๓ ระยะ ได้แก่ ความรู้ที่มีอยู่ก่อนการปฏิบัติ(สำคัญมาก) ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติและ ความรู้ที่ได้รับหลังการปฏิบัติ ความรู้ทั้ง ๓ ระยะนี้หากนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าความรู้ใหม่

ความรู้ก่อนการปฏิบัติ

“ความรู้ที่มีอยู่ก่อนการลงมือปฏิบัติหมายถึงความรู้ที่ผู้เรียนมีอยู่เดิม และหมายความรวมถึงความรู้ที่ผู้เรียนสืบค้นเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้ในการออกแบบนวัตกรรม (Innovation design) ให้สมบูรณ์มากที่สุด ความรู้ในส่วนนี้มีความสำคัญมากที่สุดในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพราะเป็นความรู้ที่ใช้เป็นต้นทุนของการคิด เชิงออกแบบ (Design thinking) หากความรู้ในส่วนนี้ไม่เพียงพอ พร่ามัว ไม่ชัดเจนจะส่งผลทำให้ผู้เรียนไม่สามารถพัฒนานวัตกรรมได้ตลอดรอดฝั่งเพราะทำไปแล้ว เกิดข้อผิดพลาดเนื่องจากมีความรู้ไม่เพียงพอ”^{๖๕}

ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ตามแนวทาง Active learning ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมใด ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเตรียมความรู้ก่อนการลงมือปฏิบัตินี้ให้พร้อมมากที่สุดเสียก่อนก่อนที่จะเริ่มลงมือปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะใฝ่เรียนรู้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้กระทำสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานของความรู้ซึ่งหลายครั้งที่ผู้สอนให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยที่ยังมีความรู้ ไม่เพียงพอแล้วทำให้ผู้เรียนเสียโอกาสในการนำความรู้มาออกแบบนวัตกรรม แล้วจะใช้วิธีการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกในระหว่างที่ลงมือปฏิบัติโดยไม่จำเป็น สิ่งนี้จะทำให้ติดเป็นนิสัยการเรียนรู้ (Learning habits) แบบไม่เตรียมความพร้อม ไม่มีการวางแผน ซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการก้าวไปสู่ระดับต่อไป

ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติ

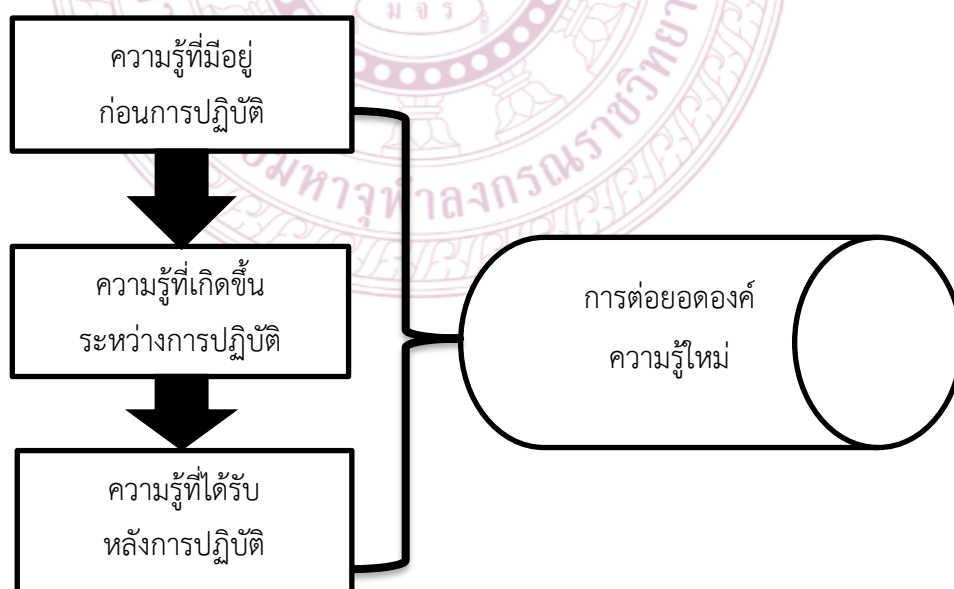
ความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการลงมือปฏิบัติหมายถึงความรู้ที่เกิดขึ้น ในขณะที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ความรู้ในระยะนี้เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงระหว่างการสร้างสรรค์นวัตกรรมและมีลักษณะเป็นความรู้ที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้คาดคิดไว้ล่วงหน้า

^{๖๕}ประชุมกลุ่มย่อย ณ โรงเรียนสุรินทรราชมงคล ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕.

“ความรู้ในระยะนี้เกิดจากการที่ผู้เรียนสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่าง การลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าและผู้เรียนไม่ยอมแพ้ต่อปัญหานั้น แต่ใช้พยายามคิดวิเคราะห์สภาพปัญหา และสาเหตุที่แท้จริง และนำไปสู่การวางแผนแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นทำให้ได้รับความรู้จากการแก้ไขปัญหานั้น ไม่ว่าจะแก้ปัญหานั้นได้สำเร็จหรือไม่ก็ตามทุกอย่างล้วนเป็นความรู้ซึ่งความรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัตินี้จะเป็ความรู้ที่สมบูรณ์ได้ต้องอาศัยกระบวนการที่เรียกว่า การทบทวนระหว่างการปฏิบัติ (During Action Review: DAR) ที่สกัดเอาองค์ความรู้ระหว่างการปฏิบัติออกมา โดยผู้สอนควรสอดแทรกทักษะการทบทวนระหว่าง การปฏิบัติ (DAR) ไว้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นการฝึกผู้เรียน”^{๖๖}

ความรู้ที่ได้รับหลังการปฏิบัติ

ความรู้ที่เกิดขึ้นหลังการลงมือปฏิบัติเป็นความรู้ที่เกิดจากการถอดบทเรียนหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้หรือการสร้างสรรค่นวัตกรรม การถอดบทเรียนจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่ยังไม่เคยรู้มาก่อนซึ่งความรู้หลังการลงมือปฏิบัตินี้เป็นความรู้ที่มีความเชื่อถือได้เนื่องจากการทดสอบทดลองจากการลงมือปฏิบัติจริงมาแล้ว มีลักษณะเป็นความรู้เชิงลึก Deep Knowledge ที่ผ่านการจัดระบบความรู้ที่กระจัดกระจายไม่เป็นระบบ ยังไม่ชัดเจน โดยการสังเคราะห์ให้เป็นความรู้ที่เป็นระบบระเบียบ เป็นความรู้ใหม่ที่ต่อยอดองค์ความรู้เดิมซึ่งการสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ให้เป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์เป็นอีกทักษะหนึ่งของผู้เรียนที่ผู้สอนไม่ควรมองข้าม

แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงการสังเคราะห์ ๓ ความรู้สู่การต่อยอดความรู้และนวัตกรรม

^{๖๖}สัมภาษณ์ นางวนิดา ศรีเลิศ ข้าราชการบำนาญ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๕.

๓.๕ การกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้าง ๓ ความรู้

การกระตุ้นผู้เรียนให้มีทักษะการสังเคราะห์ความรู้ก่อนการปฏิบัติ ระหว่างการปฏิบัติและหลังการปฏิบัติ นั้น ผู้สอนสามารถดำเนินการโดยออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยก่อนที่ผู้เรียนจะเริ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมให้ผู้เรียนสืบค้นและจดบันทึกแก่นของความรู้ (Main concept) และระบุดึงการนำความรู้นั้นมาใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมนอกจากนี้ ในระหว่างที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติการสร้างสรรค์นวัตกรรมผู้สอน ควรให้ผู้เรียนจดบันทึกความรู้ที่เกิดขึ้น จากการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาที่เกิดขึ้นโดยที่ผู้เรียน ไม่ได้คาดคิดมาก่อน และผู้เรียนได้แก้ไขปัญหานั้นซึ่งไม่ว่าจะสำเร็จหรือไม่ก็ตามถือว่าเป็นองค์ความรู้ระหว่างปฏิบัติที่ผู้เรียนควรจดบันทึกไว้ และในกรณีที่ผู้เรียนยังขาดทักษะการจดบันทึกในส่วนนี้ ผู้สอนควรจัดเตรียมเครื่องมือแบบบันทึกให้ผู้เรียนล่วงหน้าและสอนให้ผู้เรียนฝึกการจดบันทึก อย่าปล่อยให้ผู้เรียนจดบันทึกเองแบบไร้ทิศทาง

“นอกจากนี้หลังจากเสร็จสิ้นการลงมือปฏิบัติแล้วผู้สอนควรให้ผู้เรียน ถอดบทเรียนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติ และถ้าหากผู้เรียนยังขาดความรู้และทักษะในการถอดบทเรียนผู้สอนควรเป็นผู้นำการถอดบทเรียนให้กับผู้เรียนก่อน จนกระทั่งผู้เรียนสามารถถอดบทเรียนได้ด้วยตนเองแล้วจึงให้ผู้เรียนได้ถอดบทเรียนด้วยตนเองตลอดจนการถอดบทเรียนร่วมกับเพื่อนที่ลงมือปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน”^{๖๗} ซึ่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองนั้นจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนสังเคราะห์ความรู้ก่อนการปฏิบัติ ความรู้ระหว่างปฏิบัติและความรู้หลังปฏิบัติเพื่อให้รู้ชัด รู้จริง และรู้เพิ่ม นำไปต่อยอดองค์ความรู้ในการเรียนรู้ตลอดจน การต่อยอดนวัตกรรม

ปัจจัยความสำเร็จของนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธในการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์คือ การมี Global Growth Mindset หรือกระบวนการทางความคิดเพื่อการเติบโตที่เป็นสากล ดังนี้

Early Mover หมายถึง การคิดก่อน ทำก่อน การเรียนรู้และติดตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม วิเคราะห์คาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเริ่มปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Trade-offs หมายถึง การตัดสินใจให้ไวและถูกต้องบนทางเลือกต่างๆ ที่อาจจะมีมากกว่าสองทางเลือกจากการวิเคราะห์ Big Data ปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การตัดสินใจปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้โดยไม่ชักช้า ลังเล เรียนรู้จากความผิดพลาดและนำมาปรับปรุงนวัตกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ตอบโจทย์ผู้เรียน

^{๖๗}สัมภาษณ์ แม่ชี ดร.ระเบียบ ธีรญาณี, ประธานบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาจุลฉวีศรีสะเกษ, ๗ เมษายน ๒๕๖๕.

Best Practice หมายถึง การเรียนรู้จากคนที่มีประสบการณ์สูง ทั้งบุคคลที่อยู่ในวิชาชีพเดียวกันและต่างวิชาชีพ การเรียนรู้ว่าเขามีวิธีคิดอย่างไร มีวิธีการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างไรแล้วนำมาปรับใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

New Product หมายถึง การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ(นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียน) อย่างต่อเนื่อง ไม่ติดยึดอยู่กับความสำเร็จแบบเดิมๆ หรือความสำเร็จในอดีต

Network หมายถึง การสร้างพลังเครือข่ายนักสร้างสรรค์นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ ต่อไป ซึ่งรูปแบบการสร้างพลังเครือข่ายในปัจจุบันคือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC)

๓.๖ การสร้างเครือข่ายสังคมการเรียนรู้พุทธวัตกรรมการสื่อสาร

ทุกภาคส่วนมีการกระหน่ำถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันอย่างเช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนวัตกรรม ภายใต้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด สถานศึกษา และสถานประกอบการต่างๆ

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสถานศึกษาโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งเป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่มีความพร้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายโรงเรียนฯและทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดอิทธิพลด้านใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ต่อวิถีชีวิตของชุมชนสันติสุขโดยมี

๑. ด้านการพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่มและเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์การและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารภายในองค์กร การต่อยอดความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานที่เรียกว่าการสอนงาน และการเรียนรู้ข้ามสายงาน

๒. ด้านการพัฒนาคน โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของคน และเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช้การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่

จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย เช่น เว็บไซต์ KM เป็นช่องทางการสื่อสารที่มี การนำเว็บบอร์ดมาอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มคนที่เป็สมาชิก KM ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้องค์การควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่อุทิศตนให้กับ การแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น

ตารางที่ ๔.๖ แสดงสรุปนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

โรงเรียนมัธยมศึกษาจุลฉนิศรี สะเกษ	โรงเรียนสุรินทร์ราชมงคล	จุดร่วมของทั้ง ๒ โรงเรียน
ใช้ ทรัพยากรมนุษย์ ที่มี ประสิทธิภาพ และเทคโนโลยี พัฒนา ระบบสื่อสาร ทำให้ กระแสบริหาร นำเทคโนโลยี เข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจาย ครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของ สถานศึกษา หรือของโลกอย่าง รวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้า สู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัด การศึกษา โดยยึดหลักการคือ มี ความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบ สูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี ภาวะผู้นำสูง และบูรณาการ หลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของ โรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์	- ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษา สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็กมีทักษะการคิด การทำงานร่วมกันและสามารถ สร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะของ ประชาธิปไตย เป็นความร่วมมือของ ภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาค ประชาสังคม รวมกันทั้งสามภาค - เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณา จากคนที่มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการ คัดเลือกสภาพแวดล้อมและแหล่ง เรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อ การเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียน และครู ใช้ หลักธรรมทาง พุทธศาสนาเป็นแกนกลาง สร้างความผูกพัน รัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่าน กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณา การคุณค่าความเป็นมนุษย์	- การใช้หลักธรรมในการ บริหาร -การมีส่วนร่วม -นำเทคโนโลยีมีสร้างการ สื่อสาร -กระตุ้นให้รู้จักคิด -ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง -ประสานความร่วมมือ -การคัดเลือกบุคคลภายใต้ เงื่อนไขที่กำหนด -ใช้หลักกัลยาณมิตร

๔.๕ สร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔.๕.๑ การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

ทุกภาคส่วนมีการกระหนักรถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันอย่างเช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนวัตกรรมการ ภายใต้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด สถานศึกษา และสถานประกอบการต่างๆ

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสถานศึกษาโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งเป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่มีความพร้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายโรงเรียนฯ และทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดอิทธิพลด้านใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ต่อวิถีชีวิตของชุมชนสันติสุขโดยมีแนวทางการพัฒนา ๒ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์การและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารภายในองค์กร การต่อยอดความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานที่เรียกว่าการสอนงาน และการเรียนรู้ข้ามสายงาน

๒. ด้านการพัฒนาคน โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของคน และเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย เช่น เว็บไซต์ KM เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีการนำเว็บบอร์ดมาอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มคนที่เป็สมาชิก KM ทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้้องค์การควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่อุทิศตนให้กับ การแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น สรุปนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ แสดงนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

โรงเรียนกรณีศึกษาที่ ๑	โรงเรียนกรณีศึกษาที่ ๒	จุดร่วมของทั้ง ๒ โรงเรียน
ใช้ทรัพยากรมนุษย์ ที่มีประสิทธิภาพ และเทคโนโลยี พัฒนา ระบบสื่อสาร ทำให้ กระแสการบริหาร นำเทคโนโลยี เข้ามาสร้างเครือข่ายแผ่กระจาย ครอบคลุมพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของ สถานศึกษา หรือของโลกอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดกระแสสำคัญ ๆ ที่เข้าสู่ความเป็นสากลรวมทั้งการจัดการศึกษา โดยยึดหลักการคือ มีความยุติธรรม มีความมุ่งมั่น ชยัน อดทน มีความรับผิดชอบ สูง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำสูง และบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่ปรัชญาของ โรงเรียน วิสัยทัศน์ เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์	- ยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็น แนวทางการจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ที่ต้องการให้เด็ก มีทักษะการคิด การทำงาน ร่วมกันและสามารถสร้างอาชีพได้ - การดำเนินงานในลักษณะ ของประจักษ์ เป็น ความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคม รวมกัน ทั้งสามภาค - เน้นการมีส่วนร่วม - ระบบการคัดเลือกครู พิจารณาจากคนที่มีจิตใจดี - นักเรียนมีส่วนร่วมในการ คัดเลือกสภาพแวดล้อมและ แหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ - การพัฒนาจิตใจของนักเรียน และครู ใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง สร้างความผูกพัน รัก ความเมตตา ความสามัคคี ผ่าน กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์	- การใช้หลักธรรมในการ บริหาร - การมีส่วนร่วม - นำเทคโนโลยีมีสร้างการ สื่อสาร - กระตุ้นให้รู้คิด - ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง - ประสานความร่วมมือ - การคัดเลือกบุคคลภายใต้ เงื่อนไขที่กำหนด - ใช้หลักกัลยาณมิตร

ที่มา: สรุปผลการศึกษาโครงการวิจัยย่อยที่ ๒

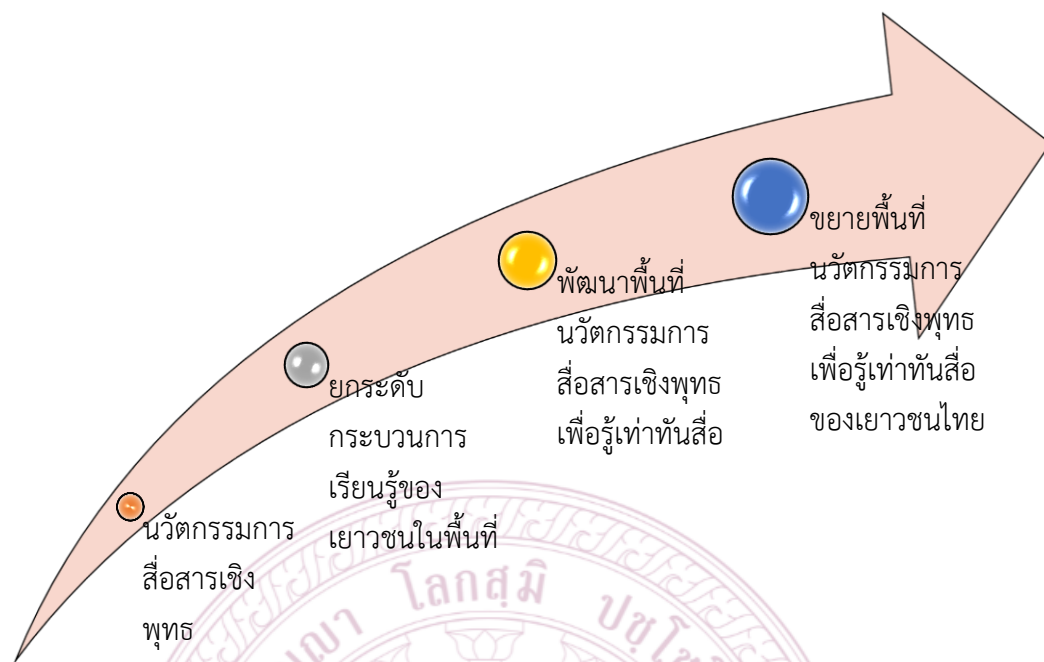
๔.๕.๒ ชุดกิจกรรมองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

- ๑) กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ
- ๒) กิจกรรมการสื่อสารในสังคมเชิงพุทธ
- ๓) กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

๔.๕.๓ พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีครู โรงเรียน และชุมชน ดังนั้น บริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงมีหลักสำคัญในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับการจัดการชุมชนเป็นหลักสำคัญ ในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน ส่งเสริมด้วยจริยธรรม เป็นการเน้นให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินการ โดยใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้วยการสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยมีเป้าหมาย ดังนี้

๑. ยกระดับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่เยาวชนไทยทั่วประเทศ
๒. พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัด การเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น
๓. ขยายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยด้วยการร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัดการศึกษา การพัฒนาและการขยายผลการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

แผนภาพที่ ๔.๘ ทิศทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔.๕.๔ แนวทางการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

แนวทางการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย มีดังนี้

- ๑) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมมีการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างสถานศึกษา
- ๒) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมมีการประสานความร่วมมือกันและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- ๓) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ให้กับเยาวชนไทย
- ๔) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่สำหรับออกแบบนวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธสำหรับเยาวชนไทย
- ๕) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ที่เน้นการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ
- ๖) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเยาวชนไทย
- ๗) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมสร้างชุดการเรียนรู้การสื่อสารเชิงพุทธสำหรับเยาวชนให้รู้เท่าทันสื่อ

๘) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมออกแบบกิจกรรมให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อและมีความ
ทันสมัย

๙) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมจะเป็นความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและหน่วยงานใน
พื้นที่

๑๐) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมจะเป็นสื่อกลางในการสร้างชุมชนการเรียนรู้ในการ
สื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชน
สรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๙ แนวทางการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔.๖ ขั้วเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๔.๖.๑ บริบทพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๑.โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) หมู่ที่ ๕ ต.พยอม อ.วังน้อย จ.

พระนครศรีอยุธยา

ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) เกิดขึ้นด้วยความคิดริเริ่มของคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนชลประทานอนุเคราะห์ โดยได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการชลประทานรังสิตเหนือ คหบดี พ่อค้า ประชาชนย่านประตูน้ำพระอินทร์ราชาร่วมสร้างอาคารนี้ เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นแบบอาคารโรงฝึกงานของกระทรวงศึกษาธิการ มีมูลค่าประมาณสามหมื่นบาทเศษ

นายอาจ กลุ่มสกุล ยกที่ดินให้ ๓ ไร่ ๒ งาน ๓๗ ตารางวา โรงเรียนนี้จึงได้ชื่อว่า “โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ)” คณะกรรมการได้มอบอาคารเรียนและที่ดินให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ และอนุญาตให้เปิดทำการเรียนการสอนได้ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ และได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามแบบการศึกษาชาติ และนโยบายของรัฐบาลเรื่อยมา

ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับเงินงบประมาณสร้างอาคารเรียน แบบ ๐๒๑ ของกรมสามัญจำนวน ๖ ห้องเรียน โดยมีนายประเสริฐ หวังวีระ ครูใหญ่โรงเรียนชลประทานมาทำหน้าที่ครูใหญ่

ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ทางราชการได้ให้นายสวัสดิ์ หลาวเพชร มาดำรงตำแหน่งครู แทนนายประเสริฐ หวังวีระ ซึ่งย้ายไปดำรงตำแหน่งครูหัวหน้าหมวดวิชาการที่โรงเรียนวังน้อยวิทยาคม

ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นายวันชัย สุขประเสริฐ มาดำรงตำแหน่งแทนนายสวัสดิ์ หลาวเพชร ซึ่งย้ายไปปฏิบัติราชการที่หมวดการศึกษาที่อำเภอ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ นางสาวประไพ ขมิวัลย์ มาดำรงตำแหน่งแทนนายวันชัย สุขสวัสดิ์ ซึ่งย้ายไปดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนวิเชียรกลิ่นสุคนธ์อุปถัมภ์ ของกรมสามัญศึกษา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นายนริศร์ จัปจิตต์ ย้ายมาดำรงตำแหน่งแทน นางสาวประไพ ขมิวัลย์ ซึ่งเกษียณอายุราชการและดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ นายวันชาติ ขอพร ย้ายมาดำรงตำแหน่งแทน นายนริศร์ จัปจิตต์ ซึ่งเกษียณอายุราชการและดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา

ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ว่าที่ร้อยตรี ดร.คุณาวุฒิ เดชเสถียร ย้ายมาดำรงตำแหน่งแทน นายวันชาติ ขอพร ซึ่งเกษียณอายุราชการและดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาจนถึงปัจจุบัน

วิสัยทัศน์

“ ในปีการศึกษา ๒๕๖๒ – ๒๕๖๕ โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ) จัดการศึกษาได้มาตรฐาน มีคุณธรรม สร้างโอกาสความเสมอภาคทางการศึกษา น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีจิตอาสา พัฒนาแหล่งเรียนรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมบนพื้นฐานความเป็นไทยอย่างยั่งยืน ”

เอกลักษณ์ลูกพระอินทร์

วินยดี มีน้ำใจ ใฝ่การเรียนรู้ เพียรทำดี

พันธกิจ

พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้นให้ได้มาตรฐานการศึกษา
ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับโอกาสความเสมอภาคทางการศึกษา
ส่งเสริมผู้เรียนให้มีคุณธรรมและมีจิตอาสา
ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและผู้เรียนทุกคน ให้ดำรงตำแหน่งตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ส่งเสริมและสนับสนุนปลูกฝังความเป็นไทยอย่างยั่งยืน
ประสานความร่วมมือให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

เป้าประสงค์

พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาอย่างมีคุณภาพ
ผู้เรียนได้รับโอกาสความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างทั่วถึง
ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนตามแบบคุณธรรม ๙ ประการ ค่านิยม ๑๒ ประการ และมีจิตสำนึกของความเป็นไทย

ครูและผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีจิตสาธารณะ
ครูและนักเรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษามีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัย ได้อย่างสมดุลและ
นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกคน มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัยอย่างมีคุณภาพ
ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับโอกาสในการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และเสมอภาค

นักเรียนเป็นผู้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีจิตอาสาและภาคภูมิใจในความ
เป็นไทยอย่างยั่งยืน

นักเรียนเป็นผู้ไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งเสพติด

นักเรียนเป็นผู้สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้^{๖๘}

^{๖๘}โรงเรียนพระอินทร์ศึกษา (กลุ่มสกุลอุทิศ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://prainsuksa.ac.th/contact> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๕].

ภาพที่ ๔.๒๑ แสดงกิจกรรมการของโรงเรียน

๒. โรงเรียนวัดบ้านสร้าง หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนวัดบ้านสร้างเปิดเรียนเมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๗ โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดบ้านสร้างเป็นที่เรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเตรียมถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาล ตำบลบ้านสร้าง นายอำเภอบางปะอินเป็นผู้จัดตั้งมีนายหวาน ภาคสุภาพ เป็นครูใหญ่

ปัจจุบันโรงเรียน ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๗ ถนนโรจนะ สายอยุธยา – วังน้อย ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพื้นที่ ๑๕ ไร่ ซึ่งพื้นที่อยู่ใกล้หมู่บ้านจัดสรร และหมู่บ้านเอื้ออาทร เขตการปกครองเทศบาลตำบลบ้านสร้าง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่จัดการเรียนรู้เป็นต้นแบบของ สพป.อย ๒ เป็นโรงเรียนดีประจำตำบลและได้รับการรับรองจาก สมศ. รอบ ๓ เมื่อ พ.ศ ๒๕๕๖ เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งมีประวัติในการพัฒนาการเรียนรู้ อาคารสถานที่และผู้บริหารโรงเรียนดังต่อไปนี้

พ.ศ ๒๕๑๑ สร้างอาคารใหม่เป็นอาคารแบบ ๐๐๒ มีห้องเรียน ๘ ห้อง จากงบประมาณการศึกษาธิการและเงินบริจาคจากผู้ปกครอง เปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โดยมีนายณรงค์ ภาคอินทรีย์ เป็นครูใหญ่ตรี

พ.ศ. ๒๕๑๓ สร้างอาคารเรียนแบบ ป๑ข จากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมี
นายสำราญ พรรณทรัพย์ ดำรงตำแหน่งครูใหญ่โต

พ.ศ. ๒๕๑๔ องค์การบริหารส่วนจังหวัดให้งบประมาณสร้างโรงฝึกงาน ๑ หลัง แบบ ๓๑๒

พ.ศ. ๒๕๑๕ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดสรรงบประมาณสร้างบ้านพักครู ๑ หลัง และ
สร้างอาคารเรียน ๒ ห้องเรียน ท่านพระครูปิยธรรมโฆสิต เจ้าอาวาสวัดบ้านสร้างบริจาคทรัพย์สร้าง
ต่ออีกสองห้องเรียน

พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๓๕ สร้างอาคารเรียนแบบ ป ๑ ดัดแปลง ๔ ห้องเรียน บ้านพักครู ๓
หลัง และสะพานเข้าโรงเรียน โดยมี นางวิรัช สุวรรณวนิช เป็นอาจารย์ใหญ่

พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รับคำสั่งให้เปิดเรียนชั้น ม. ๑ ขยายโอกาสทางการศึกษา โดยมี นานนิตพิงศ์
อ่อนแก้ว เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน (พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๔)

พ.ศ. ๒๕๓๘ โรงเรียนได้ขอใช้ที่ดินสาธารณะทุ่งสองห้อง หมู่ที่ ๗ ตำบลบ้านสร้าง จากสภาพ
ตำบลบ้านสร้างขยายที่ตั้งโรงเรียนใหม่ จำนวน ๑๕ ไร่ และถมดินเพื่อเตรียมสร้างอาคารเรียน อาคาร
ประกอบ

พ.ศ. ๒๕๓๘ โรงเรียนได้รับงบประมาณ สร้างหอประชุม

พ.ศ. ๒๕๓๙ – ๒๕๔๐ ได้งบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ ๒/๒๘ จำนวน ๑๘ ห้องเรียน

พ.ศ. ๒๕๔๒ – ๒๕๔๔ สร้างซุ้มพระ เสาธง ถนนรอบโรงเรียน ถมสนาม

พ.ศ. ๒๕๔๖ โอนนักเรียนระดับอนุบาลให้เทศบาลตำบลบ้านสร้างจัดการเรียนรู้อยู่

พ.ศ. ๒๕๔๙ นายศุภชัย บุญวัฒน์ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน และได้
ดำเนินการก่อสร้าง ปรับปรุงซ่อมแซม อาคารเรียน และอาคารประกอบต่างๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๕๑ สร้างห้องสมุด โดยงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

พ.ศ. ๒๕๕๒ ปรับปรุงโรงอาหาร ต่อเติมและทาสีรั้วโรงเรียน

พ.ศ. ๒๕๕๔ สร้างสนามกีฬาขนาดมาตรฐาน โดยงบประมาณอุดหนุน และย้ายนักเรียนชั้น ป.๑-ป.
๖ มาเรียนรวมกัน ณ สถานที่ปัจจุบัน เมื่อ ๑ พ.ย. ๒๕๕๔

พ.ศ. ๒๕๕๕ สร้างอาคารเรียน แบบ สปช.๑๐๕/๒๙ (อาคารสภาสังคมสงเคราะห์แห่ง
ประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์) สภาสังคมสงเคราะห์ บริจาคเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท (ประสาน
การบริจาคโดย พันเอกพิเศษหญิงวราภรณ์ นาครัตน์) และคณะครู ศิษย์เก่า ชุมชน หน่วยงานอื่นๆ ได้
บริจาค ๒,๒๐๐,๐๐๐ บาท รวมค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๔.๒ ล้านบาท จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบดังนี้

๑. สร้างอาคารเรียน แบบ สปช.๑๐๕/๒๙ โดยงบประมาณสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ๓,๔๗๗,๙๐๐ บาท จำนวน ๑ หลัง และต่อเติมด้านล่างเป็นโรงอาหาร โดยงบบริจาค ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท รวมเป็นเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๔,๔๗๗,๙๐๐ บาท

๒. สร้างห้องส้วมนักเรียนชายระดับชั้นประถมศึกษา โดยงบบริจาคจากบริษัท S.C.G ๒๕๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑ หลัง

๓. สร้างห้องส้วมนักเรียนหญิงระดับชั้นประถมศึกษา โดยงบบริจาคจากกองทุนไฟฟ้า ตำบลบ้านสร้าง ๒๔๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑ หลัง

๔. สร้างห้องส้วมนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยงบบริจาคจากสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก (ททบ.๕) ๙๐๕,๕๔๑.๒ บาท จำนวน ๒ หลัง (ประสานการบริจาคโดย พลตรีสนธิรัตน์ และ พันเอกพิเศษหญิงวราภรณ์ นาครัตน์)

พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๖,๐๙๘,๐๐๐ บาท และงบประมาณสมทบจากหน่วยงานอื่นๆ คณะครู ศิษย์เก่า ผู้ปกครองและชุมชน อีก ๒,๑๕๖,๒๐๐ บาท รวมเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๘,๒๕๔,๒๐๐ บาท สร้างอาคารเรียนแบบ สปช ๒/๒๘ ๑๒ ห้องเรียน^{๒๔}

ภาพที่ ๔.๒๒ แสดงเว็บไซต์โรงเรียนวัดบ้านสร้าง

^{๒๔}โรงเรียนวัดบ้านสร้าง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.watbansang.com/school1.html> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๕].

ข่าวประชาสัมพันธ์

สาละสารโรงเรียนวัดบ้านสร้าง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

นายสมบุรณ์ กุระหงษ์
ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านสร้าง

ฉบับที่ 27

วันที่ 29 ตุลาคม 2564

ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งที่ 2/2564

นางณภัทรรัตน์ ศรีเจริญ นางสาวณัฐปัญญา สุระจิระ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านสร้าง

วันที่ 29 ตุลาคม 2564 มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดบ้านสร้าง ครั้งที่ 2/2564 ณ ห้องประชุม เพื่อพิจารณาการอนุญาตเปิดเรียน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ขอโรงเรียนวัดบ้านสร้างภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยมี นางวรณัฐ ม่วงมณีมี ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา นางรัตนา กลัดกลีบ ปลัดเทศบาลตำบลบ้านสร้าง พร้อมด้วยนายสมบุรณ์ กุระหงษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านสร้าง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ต. บ้านสร้าง อ. บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา

035-230321

โรงเรียนวัดบ้านสร้าง

ภาพที่ ๔.๒๓ แสดงข่าวประชาสัมพันธ์สาละสารโรงเรียนวัดบ้านสร้าง

๓. โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ๕๖ ถนนป่าไทน์ ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติ

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย (อังกฤษ: Ayutthaya Wittayalai School; อักษรย่อ: อ.ย.ว. — A.Y.W.) เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดทำการสอนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๘ - ปัจจุบัน โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยเปิดสอนทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ซึ่งในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาแบบสหศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมปัจจุบันตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และได้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) ในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก เป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก ปัจจุบันสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

สถาปนาโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า

พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๔๘๔

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระบรมราชโองการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นตามมณฑลต่าง ๆ โดยทั่วกัน ยึดแบบอย่างของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยโรงเรียนหลวงแห่งแรกของประเทศไทย ดังที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาตอนหนึ่งว่า

เจ้านายราชตระกูล ตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นลงไป ตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำที่สุด จะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉันนั้น จึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรานี้จะเป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดให้เจริญขึ้นจงได้

พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ เนื่องในโอกาสเสด็จฯ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ พ.ศ. ๒๔๒๗

ซึ่งในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดการปฏิรูปการปกครองทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยการปกครองส่วนภูมิภาคนั้น โปรดให้จัดการปกครองแบบเทศาภิบาลขึ้น โดยให้รวมเมืองที่อยู่ใกล้เคียงกัน ๓-๔ เมือง ขึ้นเป็นมณฑล มีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครอง โดยในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ โปรดให้จัดตั้งมณฑลกรุงเก่าขึ้น ประกอบด้วยหัวเมืองต่าง ๆ คือ กรุงเก่าหรืออยุธยา อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี พรหมบุรี อินทร์บุรี และสิงห์บุรี[๒] โดยมี พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (พร เดชะคุปต์) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลประจำมณฑล ดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า และได้สนองพระบรมราชโองการของพระองค์ มีส่วนร่วมในการจัดตั้งโรงเรียน เขาได้ขอพระราชทานุญาตขยายพื้นที่วัดเสนาสนาราม และเรียกรับเงินจากผู้มีจิตศรัทธาในการสร้างโรงเรียน และได้มอบหนังสือตำนานกรุงเก่าให้กับห้องสมุด[๓] เพื่อเตรียมสร้างโรงเรียนประจำมณฑลขึ้นใน ร.ศ. ๑๒๓ หรือปี พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยในระยะแรกใช้กุฏิพระ ศาลาวัด และบริเวณใกล้เคียงกับวัดเสนา

สนาราม หลังพระราชวังจันทร์เกษม เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน[๔]:๑ โดยมีขุนประกอบบุณิสารท (ทิพ เปรมกมล) เป็นครูใหญ่คนแรกของโรงเรียน

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ มีปรากฏทะเบียนรายชื่อนักเรียนไว้ จำนวน ๒๕๙ คน แต่ไม่ปรากฏรายชื่อครู โดยในเวลานั้น ยังมีนักเรียนที่เป็นพระและสามเณร และยังไม่มียามสกุลและเลขประจำตัวใช้[๔]:๔ ต่อมาพระอนุสิษฐวิบูลย์ (เปี่ยม จันทรสติย์) ได้เป็นครูใหญ่ต่อจากขุนประกอบบุณิสารท

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ กระทรวงธรรมการเห็นว่าประชาชนนิยมส่งบุตรหลานมาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก จนทำให้สถานที่เดิมคับแคบ จึงได้จัดสร้างอาคารเรียนแบบประยุกต์ครึ่งตึกครึ่งไม้ ลักษณะถาวร ๒ ชั้นแบบ ๖ ห้องเรียนและห้องประชุมอีก ๑ ห้อง ประชาชนในมณฑลกรุงเก่าขณะนั้นเรียกชื่อโรงเรียนกันว่า "โรงเรียนหลังวัง" (ซึ่งตึกที่กระทรวงธรรมการได้สร้างนั้น ต่อมาโรงเรียนอยุธยา นครธมขอใช้ตึกนี้เป็นที่ตั้งของโรงเรียน เพราะโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยย้ายมาอยู่ในสถานที่ปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๙ พระวิเศษกลปกิจ (รัตน์ ปัทมะศิริ) ได้เป็นครูใหญ่ต่อจากพระอนุสิษฐวิบูลย์ ในเวลานั้นโรงเรียนไม่มีการจัดเป็นชั้นประถมและมัธยม แต่มีการจัดไว้เป็นชั้น ๑, ชั้น ๒, ชั้น ๓ ฯลฯ เท่านั้น วันหยุดของโรงเรียนเป็นวันโกนวันพระ นอกจากโรงเรียนจะมีคุณครูเป็นผู้สอน ยังมีนักเรียนฝึกหัดสอนเป็นผู้สอนนักเรียนด้วย โดยคุณครูจะต้องควบคุมดูแลการสอนของนักเรียนฝึกหัดสอนอีกทีหนึ่ง ในปีดังกล่าวมีนักเรียนเข้าใหม่จำนวน ๘๙ คน

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ ขุนบำเหน็จวรสาร (จิต) ได้เป็นครูใหญ่ต่อจากพระวิเศษกลปกิจ ในปีนี้ พระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เจ้ากรมตรวจกระทรวงธรรมการ ได้มาตรวจโรงเรียนเพื่อเปลี่ยนระเบียบของโรงเรียนใหม่ โดยได้ให้ชื่อโรงเรียนว่า "โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า" เรียกนักเรียนฝึกหัดครูว่า "นักเรียนสอน" จัดนักเรียนออกเป็น ๖ ห้องเรียน ได้แก่ มูล ๑, มูล ๒, เตรียม, ประถม ๑, ประถม ๒ และประถม ๓ เปลี่ยนทะเบียนใหม่ และได้รับนักเรียนใหม่เข้ามาเพิ่มในวันดังกล่าวจำนวน ๑๕๑ คน ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ โรงเรียนได้ถูกใช้เป็นสถานที่พักข้าราชการในงานสมโภชกรุงเก่า จึงได้ทำการปิดการเรียนการสอนเป็นเวลา ๒-๓ วัน และตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ พระชำนาญขบวนสอน (เฉย สุกุมลันนท์) ครูรองของโรงเรียน ได้มาทำหน้าที่เป็นครูใหญ่แทน ส่วนขุนบำเหน็จวรสารได้ย้ายไปเป็นผู้รั้งข้าหลวงธรรมการ

ในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ. ๒๔๕๑ พระชำนาญขบวนสอน ครูใหญ่ ได้ย้ายไปเป็นผู้ช่วยข้าหลวงธรรมการรัตน์ ครูรองของโรงเรียน จึงมาเป็นครูใหญ่แทน[๔]:๕ ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ขุนบำเหน็จวรสาร ข้าหลวงธรรมการ ได้มีคำสั่งให้ย้ายสร้าง ครูใหญ่โรงเรียนเสนาสน์ มาเป็นผู้ช่วยครูใหญ่โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า ตั้งแต่วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๑ และให้ครูใหญ่โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่าดูแลรับผิดชอบโรงเรียนเสนาสน์ด้วย โดยได้ร่วมให้โรงเรียนเสนาสน์มาอยู่รวมในการปกครองของโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า ให้เป็นโรงเรียนเดียวกัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้มีการนำนักเรียนไปถือน้ำพิพัฒน์สัตยาเป็นครั้งแรกในช่วงเดือนมีนาคม โดยได้จัดให้นักเรียนเดินแถวไปรับน้ำที่วัดสุวรรณาธารามราชวรวิหาร รัตนได้เป็นครูใหญ่ จนถึงเดือนพฤษภาคม เมื่อเริ่มเดือนมิถุนายน ปุ่นจึงได้มาเป็นครูใหญ่แทน ต่อมาทางเทศาภิบาลกรุงเก่าได้มีการขอไปยังกรมทหารราบที่ ๑๓ ให้ทางทหารได้มาฝึกหัดนักเรียนโรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่าเป็นครั้งแรก ซึ่งคล้ายกับยุวชนทหาร

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ เล็กได้เป็นครูใหญ่แทนปุ่น และเมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน ผันก็ได้เป็นครูใหญ่แทนเล็ก[๔]:๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ โรงเรียนได้ทำการเปิดรับนักเรียนหญิง เป็นมูลศึกษาแผนกหญิงครั้งแรก เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ มีครูผู้สอนเป็นผู้หญิงคือ ผิว แพทย์ผดุงครรภ์ เริ่มแรกมีนักเรียนหญิงจำนวน ๕ คน แต่ต่อมาก็ได้ถูกยกเลิกไป เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ด้วยผิว แพทย์ผดุงครรภ์ ขอลาออกจากตำแหน่ง เพราะมีครรภ์จึงไม่สามารถเดินทางไปมาไกล เพื่อมาสอนได้

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ชุนกลั่นวิชาสอน (วิชา หัมพานนท์) ได้เป็นครูใหญ่ต่อจากผัน ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๖ การสอนวิชาทหารจากกรมทหารราบที่ ๑๓ ซึ่งได้เริ่มสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ได้ถูกยกเลิกไป โดยต่อมาคุณครูในโรงเรียนได้ทำการสอนวิชาทหารกันเอง จนถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ทหารก็ได้กลับมาสอนนักเรียนอีกครั้ง โดยผู้ที่มาสอนคือ นายร้อยตรีห้อย นายเวรทหารราบที่ ๑๓[๔]:๗ ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ โรงเรียนได้ทำการส่งนักเรียนไปแข่งขันกรีฑาที่กรุงเทพมหานคร และการลูกเสือของโรงเรียนก็ได้มีการเดินทางจากเมืองกรุงเก่าหรืออยุธยา ไปเข้าค่ายพักแรม และซ้อมรบกันถึงที่เมืองลพบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ทางราชการได้ยุบเลิกมณฑลต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองอินทร์บุรีและเมืองพรหมบุรีเข้ากับเมืองสิงห์บุรี ตั้งที่ว่าการมณฑลที่อยุธยา ซึ่งก็คือพระราชวังจันทร์เกษม ในส่วนของตึกที่ทำการภาค (อาคารมหาตมา) และพระที่นั่งพิมานรัตยา แต่อาคารหลังอื่น ๆ ในพระราชวัง ทางโรงเรียนก็ได้ขอใช้ทำการเรียนการสอนต่อ แต่ก็ส่งผลทำให้สถานที่เล่าเรียนของโรงเรียนมีพื้นที่น้อยลง และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อจาก "มณฑลกรุงเก่า" เป็น "จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ซึ่งจากการจัดตั้งมณฑลอยุธยาให้อยุธยามีความสำคัญทางการบริหารปกครองมากขึ้น การสร้างสิ่งสาธารณูปโภคหลายอย่างมีผลต่อการพัฒนาเมืองอยุธยาในเวลาต่อมา[๕]:๕ จนเมื่อยกเลิกการปกครองระบบเทศาภิบาลตามพระราชบัญญัติ ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารส่วนอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๖๗ เปลี่ยนให้มณฑลต่าง ๆ นั้นเลื่อนฐานะเป็นจังหวัดแต่อยุธยายังคงเป็นมณฑลเทศาภิบาลอยู่ จนกระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

พ.ศ. ๒๔๗๕ อยุธยาจึงเปลี่ยนฐานะเป็นจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน และก็เป็นผลทำให้โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลกรุงเก่า เปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ดังปัจจุบัน^{๗๐}

ตราประจำโรงเรียน

ภาพที่ ๔.๒๓ แสดงตราประจำโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ตราสัญลักษณ์วัดระฆังโฆสิตาราม ประดิษฐานบนพานแว่นฟ้า ภายในปราสาทใต้ต้นหมัน ซึ่งเป็นตราประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ภายในวงกลมด้านในประดับด้วยลายกนก วงกลมด้านนอกเป็นสีแดงด้านบนเป็นชื่อโรงเรียนภาษาไทย -ชั้นด้วยลายประจายาม ส่วนด้านล่างเป็นชื่อโรงเรียนภาษาอังกฤษ

(แต่เดิมโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยเคยใช้ตราพระปรมาภิไธยย่อ อปร.ภายใต้พระมหากษัตริย์มงกุฎ ด้านล่างตราเป็นชื่อโรงเรียน"อยุธยาวิทยาลัย" บนแถบแพรโค้ง แต่ในปัจจุบันได้อัญเชิญตรานี้เป็นตราเข็มกรรมการนักเรียนและตราของสมาคมนักเรียนเก่าอยุธยาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์)

ปรัชญาโรงเรียน

ตั้งใจเรียน เพียรทำดี มีวินัย รับผิดชอบ

สีประจำโรงเรียน

สีขาว หมายถึง น้ำใจของชาวอยุธยา

สีแดง หมายถึง โลหิตที่บรรพบุรุษได้อุทิศไว้ในดินแดนแห่งสยาม

แต่สีที่ใช้บนธงของโรงเรียนจะเป็น แดง ขาว แดง สลับกัน และมีตราปราสาทตั้งอยู่กึ่งกลาง

ต่างจากของโรงเรียนอยุธยาธรรม์ ที่ใช้สีบนธงคือ ขาว แดง ขาว แต่สีประจำโรงเรียนคือ สีแดงและ สีขาว

^{๗๐}โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย, ประวัติโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/> [๒ มิถุนายน ๒๕๖๕].

ต้นไม้ประจำโรงเรียน

ต้นพะยอม เป็นต้นไม้ที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงปลูกไว้บริเวณหน้าอาคารหอประชุมพระราชทานรัชกาลที่ ๘ เมื่อครั้งเสด็จฯ มาพระราชทานโฉนดที่ดินแก่ชาวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ หอประชุมพระราชทาน โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

อัตลักษณ์ของโรงเรียน ขาดิเสือ เนื่องจากเสือเป็นสัตว์ที่มีความสง่างาม น่าเกรงขาม

ภาพที่ ๔.๒๔ แสดงบรรยากาศห้องเรียนโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

๔.๑.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ มีรายละเอียดดังนี้

การสื่อสารโดยความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย

๑. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สารเป็นขั้นตอนของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับล่างสุด กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารภายใต้ข้อกำหนดของผู้ส่งสาร เช่น การเลือกประเด็น/เนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ การเลือกสื่อ/ช่องทางการเผยแพร่ข่าวสาร กลุ่มเป้าหมายของกระบวนการมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารที่ตระหนักถึงสิทธิในการรับรู้และบอกเล่าต่อสามารถเลือกเปิดรับข่าวสารจากสื่อ และมีการสื่อสารกลับไปยังผู้ส่งสาร^{๗๑}

๒. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร/ผู้ผลิตสื่อ เป็นขั้นตอนของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ขั้นตอนการผลิต การเตรียมการผลิต การเลือกหัวข้อ การรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริง การเขียนบท การคัดเลือกฉาก สถานที่ นักแสดง เป็นต้น ขั้นตอนการผลิต การลงมือผลิต การถ่ายทำ การบันทึกเทป เป็นต้น และขั้นหลังการผลิต การตัดต่อ การใช้เสียงประกอบ การใส่เทคนิค เป็นต้น^{๗๒}

^{๗๑}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๑

^{๗๒}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๒

๓. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Planner/ Policy Maker) เป็นขั้นตอนของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ระบบการตัดสินใจ การกำหนดเนื้อหา รูปแบบที่เหมาะสม การกำหนดช่วงเวลาการวางระบบบริหารงาน การบริหารงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงานและการประเมินผลโครงการ^{๗๓}

องค์ประกอบหลักในการแพร่กระจายนวัตกรรมประกอบด้วย

๑) นวัตกรรม หรือ แนวคิดใหม่ในสายตาของผู้รับสาร^{๗๔}

๒) การสื่อสาร ผ่านช่องทางการสื่อสาร (สื่อกระแสหลัก และ/หรือ สื่อสังคมออนไลน์)^{๗๕}

๓) สมาชิกในสังคม คนที่อาศัยอยู่ในสังคม^{๗๖}

๔) ระยะเวลา ช่วงเวลาซึ่งนวัตกรรมยังคงความใหม่^{๗๗} กระบวนการตัดสินใจและยอมรับ นวัตกรรมประกอบด้วยขั้นตอนซึ่งผู้รับสารมีปฏิสัมพันธ์กับนวัตกรรมกล่าวคือ

๑. การให้ความรู้^{๗๘} เป็นขั้นตอนที่ผู้รับสารได้รับการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักต่อนวัตกรรมเมื่อได้มีโอกาสพบเห็นนวัตกรรมและคุณลักษณะต่าง ๆ ของนวัตกรรมผ่านสื่อมวลชน และ/หรือสื่อออนไลน์ ข้อมูลข่าวสารที่นิยมเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน คือ

๑) ข้อมูลพื้นฐานเป็นข้อมูลที่ช่วยตอบคำถามผ่านนวัตกรรมดังกล่าว ได้แก่ นวัตกรรมอะไร และมีประโยชน์อย่างไร^{๗๙}

๒) ความรู้ด้านการใช้ เป็นข้อมูลที่อธิบายสรรพคุณ และนานวัตกรรมมาใช้ประโยชน์^{๘๐}

๓) ความรู้เชิงหลักการ เป็นแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับนวัตกรรม เช่น นวัตกรรม ใหม่จริงหรือไม่ แตกต่างจากนวัตกรรมอื่นที่ผ่านมาหรือไม่ อย่างไร^{๘๑}

๒. การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ^{๘๒} เป็นขั้นตอนที่ผู้รับสารมีความเห็น หรือ เปรียบเทียบ นวัตกรรมทั้งในด้านผลดี และ ผลเสียผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ นวัตกรรมพยายามให้ข้อมูลเพื่อสร้างความ

^{๗๓}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๓

^{๗๔}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๔

^{๗๕}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๕

^{๗๖}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๖

^{๗๗}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๗

^{๗๘}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๘

^{๗๙}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๙

^{๘๐}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๐

^{๘๑}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๑

^{๘๒}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๒

สนใจและทัศนคติที่ดีต่อนวัตกรรม ในขั้นตอนนี้ สื่อบุคคลจะมีบทบาทสำคัญกว่าสื่อมวลชน สื่อบุคคลจะทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้อย่างชัดเจน

๓. การตัดสินใจ^{๘๓} เป็นขั้นตอนที่ผู้รับสารประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมเช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรม ความคิดเห็นของคนใกล้ชิด ขั้นตอนนี้ผู้เผยแพร่ นวัตกรรมจะให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้นวัตกรรม ให้ทดลอง สาธิตการใช้ และใช้บุคคลต้นแบบ

๔. การดำเนินการ^{๘๔} เป็นขั้นตอนที่ผู้รับสารจะนำนวัตกรรมที่ตนตัดสินใจรับมาใช้หรือทดลองใช้ ในขั้นตอนนี้ ข้อมูลข่าวสารมีบทบาทสำคัญมากต่อการยอมรับนวัตกรรม โดยเฉพาะข้อมูลที่มีเนื้อหาสะท้อนให้เห็นความสำคัญของนวัตกรรม ข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานที่ซึ่งสามารถเข้าถึง นวัตกรรม ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการใช้นวัตกรรม

๕. การยืนยัน^{๘๕} เป็นขั้นตอนที่ผู้รับสารมักจะแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อยืนยันความคิดที่ว่า ตนสมควรรับนวัตกรรม หรือ สมควรปฏิเสธนวัตกรรมหนึ่ง การแพร่กระจายนวัตกรรมเป็น กระบวนการซึ่งนวัตกรรมถูกสื่อสารผ่านช่องทางการสื่อสารในช่วงเวลาหนึ่ง ระหว่างผู้รับสารในสังคม กับการยอมรับนวัตกรรมแบ่งเป็น ๕ กลุ่ม

๑. กลุ่มล้ำสมัย เป็นกลุ่มคนที่ชอบการเปลี่ยนแปลง ชอบเสี่ยง ชอบลองของใหม่ ตัดสินใจเร็วและเต็มใจที่จะรับผลที่เกิดขึ้นจากการรับนวัตกรรม คนกลุ่มนี้จะมียุทธศาสตร์ในการแนะนำ นวัตกรรมแก่ผู้อื่น^{๘๖}

๒. กลุ่มนำสมัย^{๘๗} เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเคารพนับถือ มีอิทธิพลในการชักชวนให้ ผู้อื่นในสังคม มีความคิดเห็นคล้ายตาม มักเป็นผู้นำทางความคิด พร้อมยอมรับนวัตกรรมเมื่อได้ผ่าน การพิจารณาอย่างรอบคอบแล้ว

๓. กลุ่มทันสมัย^{๘๘} เป็นกลุ่มผู้คล้ายตาม ยอมรับนวัตกรรมเร็ว

๔. กลุ่มตามสมัย เป็นกลุ่มผู้คล้ายตาม ยอมรับนวัตกรรมช้า คนกลุ่มนี้จะยอมรับ นวัตกรรมตามผู้นำทางความคิดเห็น

๕. กลุ่มล้าสมัย เป็นกลุ่มผู้คล้ายตามยอมรับนวัตกรรมช้าที่สุด กลุ่มนี้จะได้รับอิทธิพล จากคนกลุ่มทันสมัยและกลุ่มตามสมัย

^{๘๓}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๓

^{๘๔}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๔

^{๘๕}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๑๕

^{๘๖}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๓

^{๘๗}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๑

^{๘๘}ประชุมกลุ่มย่อย ผู้ทรงคุณวุฒิ ๐๐๗

กระบวนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมความคิดผู้วิจัยสำรวจสภาพพื้นที่จริงผ่านการจัดกิจกรรมการประชุมร่วมกับกลุ่มอย่างมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. การวิเคราะห์บริบทโรงเรียน เป็นขั้นตอนของติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความรู้จักกับสถาบันการศึกษาประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการที่ปรึกษากรรมการนักเรียน อาจารย์ที่ปรึกษากรรมการและประธานสภานักเรียนเพื่อสร้างวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่จะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับนักเรียน

๒. โรงเรียนให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาเด็กนักเรียน มีโครงสร้างการบริหารกิจการนักเรียนเป็นรูปธรรมประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะกรรมการ อาจารย์ที่ปรึกษากรรมการ และสภานักเรียน รูปแบบและลักษณะของกิจกรรมของโรงเรียน มี ๒ ประเภท คือ กิจกรรมโรงเรียนและกิจกรรมของสภานักเรียน (กิจกรรมวิชาการศิลปวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ และบำเพ็ญประโยชน์)

๓. ความสามารถทางการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ของกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นปฏิบัติการ ประกอบด้วย

ขั้นเตรียมงาน (PLAN) ประกอบด้วย แต่งตั้งประธานโครงการ คณะกรรมการดำเนินงาน จากที่ประชุมสภานักเรียนในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายและเสนอโครงการแก่ผู้บริหารโรงเรียนเพื่อขออนุมัติดำเนินงาน

ขั้นการดำเนินการ (DO) ประกอบด้วย

๑) ประธานโครงการและคณะกรรมการ

๒) คณะกรรมการการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการเล่าเรื่อง

๓) คณะกรรมการร่วมวางแผนโครงเรื่อง เขียนบท เล่าเรื่อง วางโครงเรื่อง

๔) คณะกรรมการร่วมผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ (คลิปวิดีโอ) (เช่นถ่ายภาพ ตัดต่อ ลงเสียง ใส่ effect)

ขั้นการประเมินผล (CHECK) ประกอบด้วย

๑) ประเมินผลโครงการโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

๒) ประเมินผลโครงการโดยใช้แบบสอบถามชั้นนำผลประเมินมาปรับปรุง (ACTION)

ประกอบด้วย รายงานสรุปการดำเนินโครงการเพื่อนำผลมาปรับปรุง

ขั้นตอนที่ ๓ การถอดบทเรียน

รูปแบบการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

๑. ศึกษาบริบทพื้นที่การกำหนดจัดกิจกรรมนักเรียนในบริบทของโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร วิทยากร พันธกิจ นโยบาย

๒. การบริหารกิจการนักเรียน ประกอบด้วย การกำหนดโครงสร้างการบริหารกิจการนักเรียน คณะกรรมการอาจารย์ที่ปรึกษา และสภานักเรียน

๓. กระบวนการวางแผนกิจกรรม ประกอบด้วยแผน เป็นแผนกิจกรรมที่เสนอจากสภานักเรียน ชมรม หรือกลุ่มนักเรียน

๔. รูปแบบและลักษณะกิจกรรม รูปแบบกิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมโรงเรียนและกิจกรรมสภานักเรียนลักษณะกิจกรรม ประกอบด้วย กิจกรรมวิชาการศิลปวัฒนธรรม กีฬาและนันทนาการ งานบำเพ็ญประโยชน์

๕. การวางแผนกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการวางแผน เป็นประธานโครงการ รองประธาน โครงการ คณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ และเลขานุการ มีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติการ เช่น เขียนโครงการ สรุป/ประเมินผลโครงการ เป็นต้น

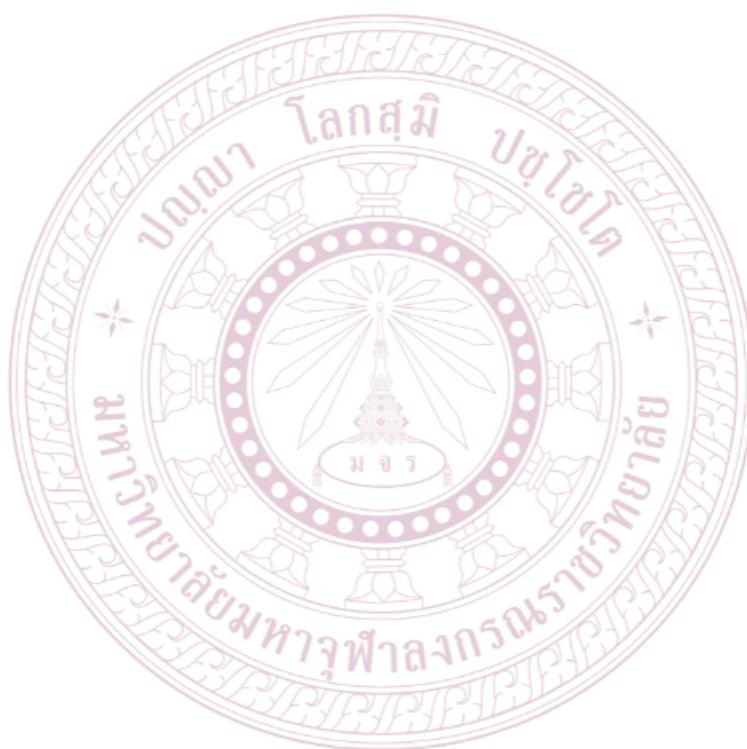
๖. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารภายใต้ข้อกำหนดของผู้วิจัย เช่น การเลือกประเด็น/เนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ การเลือกสื่อ/ช่องทางการเผยแพร่ข่าวสาร มีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร/ผู้ผลิตสื่อ มีส่วนร่วมใน

โดยมีพันธกิจ ๓ ด้านคือ

๑. การบริหารกิจการนักเรียน บทบาท ภารกิจหลักและการบริหารกิจการนักเรียนอยู่ภายใต้บริบทของวิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบายของผู้บริหาร การบริหารจัดการกิจการนักเรียนที่ตอบสนองนโยบายการศึกษาแห่งชาติและการบริหารจัดการตามแนวปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒๑ ซึ่งนักเรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างอาจารย์และนักเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์และร่วมพัฒนาโรงเรียนผ่านกลไกกิจกรรมโรงเรียนและกิจกรรมสภานักเรียน

๒. นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร นวัตกรรมการสื่อสารมีบทบาทต่อการพัฒนาวิธีการกำหนดจัดกิจกรรมโรงเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมและใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม การประยุกต์ใช้ความรู้ทางการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์เป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสื่อใหม่ในการพัฒนากิจกรรมนักเรียน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ทันสมัย เสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ ๒๑ ด้วยระบบคุณภาพบนหลักธรรมาภิบาลพัฒนาสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร รวมทั้งสร้างจิตสำนึกการใช้สื่อออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนเรียนรู้การใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ ใช้สื่อออนไลน์ของโรงเรียน (เว็บไซต์โรงเรียนและเฟซบุ๊กโรงเรียน) เป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่ม(นักเรียน) กลุ่มเป้าหมายภายใน (ผู้บริหาร อาจารย์ เจ้าหน้าที่) และภายนอกโรงเรียน (ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อนต่างสถาบัน)

๓. สังคมและชุมชน โรงเรียนเป็นบ้านแห่งการเรียนรู้ มีบทบาทหน้าที่ในการเตรียมความพร้อมนักเรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในสังคม สร้างนิสัย รู้จักระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์และกติกา รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนพึงมีต่อหมู่คณะ ชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสมผ่านกลไกกิจกรรมนักเรียนเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีส่วนร่วมในการริเริ่ม พัฒนา ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาสามารถทำงานเป็นกลุ่ม เป็นหมู่คณะ พัฒนาให้เป็นนักเรียนของโรงเรียนในชุมชน ภาพลักษณ์และชื่อเสียงของโรงเรียนเป็นที่รู้จัก การยอมรับ และสนับสนุนจากสังคมและชุมชน

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒) เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๓) เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๔) เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ๕) เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผล

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธ และเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ เปรียบเสมือนชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีครู โรงเรียน และชุมชน ดังนั้นบริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงมีหลักสำคัญในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับการจัดการชุมชนเป็นหลักสำคัญในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักในการสร้างโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้ ต้องให้โรงเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ และความสำคัญโดยเรียงลำดับความสำคัญ ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน ส่งเสริมด้วยจริยธรรม เป็นการเน้นให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินการ โดยใช้แนวคิดและหลักการ

ทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสม ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ โดยมีเป้าหมาย

๑. เพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ เจตคติ ทักษะสำคัญ และความรู้ รวมทั้งขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต

๒ ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อน และยากจน

๓. พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด ขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ทั้งเชิงนโยบาย การจัด การเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น อาทิ ด้านหลักสูตร ตำรา สื่อการเรียนรู้ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน รวมทั้งความสอดคล้อง ของการบริหารงานด้านต่างๆ

สรุปเป็น Model : 3624-Model โดยมีรายละเอียดได้ดังนี้

๓ กระบวนการ คือ (๑) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ (๒) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (๓) กระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตร

๖ ช่องทางการสื่อสารเชิงพุทธ คือ (๑) Facebook (๒) Line (๓) twitter (๔) Youtube (๕) Instagram (๖) Tiktok

๒ ยุทธวิธี คือ (๑) ผู้สื่อสาร (๒) ผู้รับสาร

๔ สร้าง คือ (๑) การสร้างองค์ความรู้การใช้สื่อออนไลน์อย่างเท่าทัน (๒) การสร้างภูมิคุ้มกันการใช้สื่อออนไลน์ให้กับตนเอง (๓) การสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ในมิติต่างๆ (๔) สร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลข่าวสารอย่างมีสติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓ กระบวนการ คือ (๑) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ (๒) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (๓) กระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตร

๒. พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยได้ร่วมจัดกิจกรรมพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ

เยาวชนไทย ใช้ลานธรรมวาส วาสโน เป็นลานอเนกประสงค์เพื่อการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของโรงเรียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และฝึกจิตใจให้สงบ การนั่งสมาธิ

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน ๔ กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน ๓ ห้องสำหรับทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ กิจกรรมการเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมการสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ และธรรมวาส วาสโน สำหรับให้นิสิตทำกิจกรรมเยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ดังนี้

จากการศึกษาและออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คำนึงหลักการเชื่อมโยงของทิศทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เนื่องจากปัจจุบันว่าโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการอัปเดตข่าวสารข้อมูล หรือติดตามกระแสและเทรนด์ต่าง ๆ ซึ่งมีความสะดวกสบายในการใช้งาน เข้าถึงง่าย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนนิยมใช้สื่อเป็นจำนวนมาก จุดมุ่งการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อให้นักเรียนหรือเยาวชนไทย รู้จักวิธีการเปิดรับสื่อและรู้เท่าทันสื่อในขั้นตอนการรับรู้อารมณ์ตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญต้องแยกความคิดและอารมณ์ออกจากกัน ทำให้รับรู้ได้ว่า อะไรผิด อะไรถูก สามารถวิเคราะห์ แยกแยะองค์ประกอบว่าเป็นสื่อประเภทไหน และเข้าใจหลังจากเปิดรับสื่อแล้ว ตลอดจนการเรียนรู้รับข้อมูลของแต่ละคนไม่เท่ากัน มีการประเมินสื่อที่น่าสนใจมีคุณภาพหรือมีประโยชน์มากนักน้อยเพียงใดและสุดท้ายคือ การนำไปใช้โยชนต่อตนเองและสังคม

ส่วนงาน Diecut

สำหรับงานนี้จะเป็นแบบตัด
ให้ดูจากแบบจริง

ส่วนงาน Diecut

สำหรับงานนี้จะเป็นแบบตัด
ให้ดูจากแบบจริง

ภาพที่ ๕.๑ แสดงภาพกราฟิกทำจากฟิวเจอร์บอร์ด รูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
ที่มา : คณะผู้วิจัย

การพัฒนาารูปแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารเป็นการใช้นวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร จึงก่อให้เกิดนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธผ่านระบบเชิงพื้นที่และผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ ผ่านสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) อิน스타그램 (Instagram) ไลน์ (Line) ได้รับความนิยมและแพร่หลายอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน เป็นต้น

๓. กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนรู้จักการเรียนการสอนแบบปกติและการเรียนการสอนเชิงพุทธ โดยการบรรยายเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนทั้งสองแบบ

การดำเนินกิจกรรม : ให้นักเรียนทำกิจกรรม โดยการถามตอบและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อ “การศึกษาในอุดมคติของเราจะเข้ากับพุทธศาสนาอย่างไร?” เพื่อให้นักเรียนได้สื่อสารในความคิดของตนเองและถ่ายทอดให้เพื่อนในระดับเดียวกัน รุ่นเดียวกัน ได้รับฟังและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

๒. กิจกรรมการสื่อสารในสังคมเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการสื่อสารในสังคม เพื่อให้สังคมเข้าใจซึ่งกันและกันโดยใช้หลักพุทธธรรม เข้ามาประยุกต์บูรณาการ

การดำเนินกิจกรรม : มีการ์ดภาพซึ่งเป็นภาพทั่วไปหลายๆใบที่นักเรียนได้เคยเห็นและให้นักเรียนมองในระยะเวลาที่สั้น เลือกการ์ดที่ถูกต้องที่สุด ผู้สอนอธิบาย ให้นักเรียนมองภาพและคิดว่าภาพนั้นที่หยิบมาตรงกับตัวเองในลักษณะไหน หลังจากนั้น ให้จับคู่เพื่อนและให้อธิบายภาพนั้นให้เพื่อนฟังและสลับกันให้เพื่อนเล่าเรื่องในการ์ดที่เพื่อนหยิบมาให้เราฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในสังคม

๓. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้คิดจากสถานการณ์ปัจจุบันทันด่วนและเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตในอนาคตข้างหน้า

การดำเนินกิจกรรม : ให้นักเรียนจับกลุ่ม ๔-๕ คน โดย ผู้สอน จะให้มีวลี เช่น “อยู่ให้ได้, อีกสองร้อยปีข้างหน้า, เมตตา, ฉันมีความสุข, หายใจกันเถอะ ฯลฯ” เพื่อให้นักเรียนช่วยกันคิด ถ้าหากการใช้ชีวิตในปัจจุบันมีทั้ง ความสุข ความทุกข์ ปัญหา แล้วถ้าหากมีคำวลีเหล่านี้ นักเรียนจะสื่อสารให้คนใน

สังคม ได้รับรู้และสบายใจในแนววิถีพุทธอย่างไร? และให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด พร้อมทั้งออกมาอภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคม

๔. กิจกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ไม่หลงและติดอยู่ในวังวนของโลกโซเชียลมีเดีย โดยการเสพสื่อให้มีสติ การดำเนินกิจกรรม : ผู้สอนแจกกระดาษ A๔ ให้นักเรียนทุกคน โดยตั้งคำถาม “เมื่อนักเรียนเป็นคนคนหนึ่งที่สามารถช่วยตัดไฟแต่ต้นลมในการเสพสื่อในสังคมอย่างมีสติ นักเรียนอยากจะบอกอะไรกับคนในสังคม” ให้นักเรียนอธิบายเขียนลงในกระดาษ A๔ เพื่อให้ นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นผ่านตัวหนังสือและใช้ความคิดของตัวเองประกอบการการสื่อสารกับตัวเอง คนใกล้ตัว คนในสังคม เพื่อจะได้เป็นเกาะป้องกันในการตกหลุมสื่อที่อันตรายในสังคม

๔. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ทุกภาคส่วนมีการกระหน่ำถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันอย่างเช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้าน คือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรณรงค์รณรงค์ ภายใต้งิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด สถานศึกษาและสถานประกอบการต่างๆ

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสถานศึกษาโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่ง เป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่มีความพร้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายโรงเรียนฯและทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดอิทธิพลด้านใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ต่อวิถีชีวิตของชุมชนสันติสุขโดยมีแนวทางการพัฒนา ๒ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารภายในองค์กร การต่อยอดความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานที่เรียกว่าการสอนงานและการเรียนรู้ข้ามสายงาน

๒. ด้านการพัฒนานคน โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของคน และเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายหมายถึงการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการ

แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่า สร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อกันด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย เช่น เว็บไซต์ KM เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีการนำเว็บบอร์ดมาอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มคนที่สมาชิก KM ทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้องค์การควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่อุทิศตนให้กับการแลกเปลี่ยนความรู้กับบุคคลอื่น สรุปนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

แนวทางการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย มีดังนี้

- ๑) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมมีการทำงานเชื่อมโยงกันระหว่างสถานศึกษา
- ๒) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมมีการประสานความร่วมมือกันและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- ๓) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ให้กับเยาวชนไทย
- ๔) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่สำหรับออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธสำหรับเยาวชนไทย
- ๕) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ที่เน้นการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ
- ๖) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเยาวชนไทย
- ๗) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมสร้างชุดการเรียนรู้การสื่อสารเชิงพุทธสำหรับเยาวชนให้รู้เท่าทันสื่อ

๘) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมออกแบบกิจกรรมให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อและมีความทันสมัย

๙) เครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมจะเป็นความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและหน่วยงานในพื้นที่

๕. การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเชิงนโยบายนั้นการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกันทั้งโรงเรียน บ้าน วัด เน้นการพัฒนาตนเองทั้งภายนอกและภายในใจสามารถที่จะเรียนรู้ทั้งระบบความคิด ระบบการควบคุมทางสังคม นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายที่เป็นระบบเพื่อสร้างสันติสุขในการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันผ่านสื่อเนื่องจาก

สื่อมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กเพิ่มขึ้นทุกขณะ ยุคที่กระแสของโลกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กๆ ใช้เวลาอยู่กับสื่อต่างๆ รอบตัวมากกว่าการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจมากกว่า สื่อจึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงอิทธิพลและยอदनนิยมต่อเด็กและเยาวชนที่สามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ สู่เด็กโดยตรง และผลกระทบที่ตามมาคือ เด็กจะเสพสื่อที่มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง และการบริโภคนิยม สิ่งนี้จะส่งผลเสียต่อเด็ก ครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อไปในอนาคต สิ่งที่มี “ผู้รับสื่อ” ต้องพิจารณา คือ ๑. สื่อมีที่มาอย่างไร ใครเป็นเจ้าของ ๒. มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ๓. สื่อต้องการจะบอกอะไรกับเรา ๔. สื่อมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของเราอย่างไร และ ๕. สื่อกำลังสร้างและสะท้อนค่านิยมอะไรในสังคมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ถือเป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ ๒๑ ที่สามารถเลือกรับ วิเคราะห์ ประเมิน และนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งความสามารถในการผลิตสื่อที่ดีเพื่อขับเคลื่อนสังคม อย่างสร้างสรรค์ ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ควรมีลักษณะดังนี้ คือ เยาวชนไทยควรทราบแหล่งที่มาของสื่อว่ามีที่มาอย่างไร ใครเป็นเจ้าของสื่อหรือผู้ผลิตสื่อและที่สำคัญคือมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ วัตถุประสงค์และการแสดงเจตนาของสื่อ ต้องการจะสื่อสารอะไร และวิเคราะห์ว่าสื่อมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของผู้รับสื่ออย่างไรและกำลังสร้างและสะท้อนค่านิยมอะไรในสังคม และสิ่งที่ผู้ “ผลิตสื่อ” ต้องตระหนักและเจตนาในการสื่อสารของผู้รับสื่อคืออะไร ผู้รับสื่อกำลังทำผิดซ้ำกับค่านิยมบางอย่างอยู่หรือไม่ มีใครได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้ผลิตสื่อและผู้รับสื่อหรือไม่และกำลังละเมิดสิทธิใครอยู่หรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้ทันปัญหาเหล่านี้ เด็กและเยาวชนควรต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครอง รวมถึงครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด โดยไม่ใช่เป็นการห้ามรับสื่อ แต่ต้องสร้างให้พวกเขามีภูมิคุ้มกันทางความคิด เพื่อให้สามารถพินิจพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ที่สื่อนำเสนอออกมาได้เป็นสื่อที่ให้ประโยชน์มากกว่าให้โทษคือ ๑. การเปิดรับสื่อ คือ การเปิดรับสื่อด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เพื่อรับรู้ถึงภาพรวมทั้งหมดของสื่อ ๒. การวิเคราะห์สื่อ คือ การแยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ในการนำเสนอของสื่อเหล่านั้นว่ามีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร ๓. การเข้าใจสื่อ คือ การตีความสื่อหลังจากเปิดรับสื่อไปแล้ว เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ ๔. การประเมินค่า คือ การประเมินค่าสิ่งที่สื่อนำเสนอว่ามีคุณภาพและคุณค่ามากน้อยเพียงใด ๕. การใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ คือ การนำสิ่งที่เราวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ เลือกรับสื่อเป็น

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยมีประเด็นนำมาอภิปรายผลดังนี้

ประเด็นที่ ๑ แนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธ และเป็นศูนย์กลางถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ เปรียบเสมือนชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีครู โรงเรียน และชุมชน ดังนั้นบริบทของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงมีหลักสำคัญในการพัฒนาที่คล้ายคลึงกับการจัดการชุมชนเป็นสำคัญในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักในการสร้างโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้ ต้องให้โรงเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ และความต้องการโดยเรียงลำดับความสำคัญ ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน ส่งเสริมด้วยจริยธรรม เป็นการเน้นให้ใช้หลักธรรมในการดำเนินการ โดยใช้แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการดำเนินการ โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้ และอยู่ดีมีสุขโดยให้อำนาจแก่สถานศึกษาในการบริหารงานได้อย่างอิสระและ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสามารถ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายการศึกษาที่กำหนดไว้ โดยมีหน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุน ทั้งในด้านทรัพยากรและกลไกการหนุนเสริมแก่โรงเรียนในพื้นที่อย่างเหมาะสมผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของพื้นที่ที่สามารถสรุปเป็น Model : ๓๖๒๔-Model โดยมีรายละเอียดได้ดังนี้

๓ กระบวนการ คือ (๑) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ (๒) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (๓) กระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตร

๖ ช่องทางการสื่อสารเชิงพุทธ คือ (๑) Facebook (๒) Line (๓) twitter (๔) Youtube (๕) Instagram (๖) Tiktok

๒ ยุทธวิธี คือ (๑) ผู้สื่อสาร (๒) ผู้รับสาร

๔ สร้าง คือ (๑) การสร้างองค์ความรู้การใช้สื่อออนไลน์อย่างเท่าทัน (๒) การสร้างภูมิคุ้มกันการใช้สื่อออนไลน์ให้กับตนเอง (๓) การสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ในมิติต่างๆ (๔) สร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลข่าวสารอย่างมีสติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓ กระบวนการ คือ (๑) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักโยนิโสมนสิการ (๒) กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา (๓) กระบวนการรับสารตามหลักกาลามสูตรสอดคล้องกับ **อัญชลี เอกศาสตร์**

(๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง“การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่าน เฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สื่อที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเปิดรับมากที่สุด คือสื่อโทรทัศน์ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับสื่อวิทยุน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ต้องการความสามารถและทักษะพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษและต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ และยังเป็นสื่อที่ยังคงมีราคาแพง ซึ่งตามทฤษฎี Technology Determinism ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรับสื่อใหม่ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องใช้ความรู้ทั้งในด้านภาษาและเทคโนโลยีมากพอควร

๒. พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย โดยได้ร่วมจัดกิจกรรมพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ใช้ลานธรรมवास วาสโน เป็นลานอเนกประสงค์เพื่อการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของโรงเรียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และฝึกจิตใจให้สงบ การนั่งสมาธิ

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ได้จัดเตรียมห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ให้บริการและใช้เป็นศูนย์กลางการทำกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกิจกรรม จำนวน ๔ กิจกรรม แบ่งเป็นห้องที่ใช้ในการเรียนการสอน ๓ ห้องสำหรับทำกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงพุทธ กิจกรรมการเสพสื่ออย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมการสื่อสารด้วยยุทธวิธีวิถีพุทธ และธรรมवास วาสโน สำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรมเยาวชนไทยกับการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ ดังนี้

จากการศึกษาและออกแบบพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คำนึงหลักการเชื่อมโยงของทิศทางการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เนื่องจากปัจจุบันว่าโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการอัดเททข่าวสารข้อมูล หรือติดตามกระแสและเทรนด์ต่าง ๆ ซึ่งมีความสะดวกสบายในการใช้งาน เข้าถึงง่าย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนนิยมใช้สื่อเป็นจำนวนมาก จุดมุ่งการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อให้ นักเรียนหรือเยาวชนไทย รู้จักวิธีการเปิดรับสื่อและรู้เท่าทันสื่อในขั้นตอนการรับรู้อารมณ์ตนเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สำคัญต้องแยกความคิดและอารมณ์ออกจากกัน ทำให้รับรู้ได้ว่า อะไรผิด อะไรถูก สามารถวิเคราะห์ แยกแยะองค์ประกอบว่าเป็นสื่อประเภทไหน และเข้าใจหลังจากเปิดรับสื่อแล้ว ตลอดจนการเรียนรู้รับข้อมูลของแต่ละคนไม่เท่ากัน มีการประเมินสื่อที่นำเสนอมีคุณภาพหรือมีประโยชน์มากน้อยเพียงใดและสุดท้ายคือ การนำไปใช้โยชน์ต่อตนเองและสังคม

จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ **บุษรา ประกอบธรรม**^๑ ได้ศึกษา “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ” ผลการศึกษาพบว่าการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน การรับรู้ประโยชน์ และอิทธิพลของสังคม มีอิทธิพลต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ และทัศนคติที่มีต่อการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๑ จากผลการวิจัย สถาบันการศึกษาสามารถนำเครือข่ายสังคมออนไลน์ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวก รวดเร็ว นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับนักศึกษาได้ง่ายขึ้น

๓. กิจกรรมและองค์ความรู้วัฒนธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

กิจกรรมและองค์ความรู้วัฒนธรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย ประกอบด้วย

๑. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอนเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนรู้จักการเรียนการสอนแบบปกติและการเรียนการสอนเชิงพุทธ โดยการบรรยายเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนทั้งสองแบบ

การดำเนินกิจกรรม : ให้นักเรียนทำกิจกรรม โดยการถามตอบและแสดงความคิดเห็นในหัวข้อ “การศึกษาในอุดมคติของเราจะเข้ากับพุทธศาสนาอย่างไร?” เพื่อให้นักเรียนได้สื่อสารในความคิดของตนเองและถ่ายทอดให้เพื่อนในระดับเดียวกัน รุ่นเดียวกัน ได้รับฟังและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

๒. กิจกรรมการสื่อสารในสังคมเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงการสื่อสารในสังคม เพื่อให้สังคมเข้าใจซึ่งกันและกันโดยใช้หลักพุทธธรรม เข้ามาประยุกต์บูรณาการ

การดำเนินกิจกรรม : มีการ์ดภาพซึ่งเป็นภาพทั่วไปหลายๆใบที่นักเรียนได้เคยเห็นและให้นักเรียนมองในระยะเวลาที่สั้น เลือกการ์ดที่ถูกใจที่สุด ผู้สอนอธิบาย ให้นักเรียนมองภาพและคิดว่าภาพนั้นที่หยิบมาตรงกับตัวเองในลักษณะไหน หลังจากนั้น ให้จับคู่เพื่อนและให้อธิบายภาพนั้นให้เพื่อนฟังและสลับกันให้เพื่อนเล่าเรื่องในการ์ดที่เพื่อนหยิบมาให้เราฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในสังคม

^๑บุษรา ประกอบธรรม, “การศึกษาการยอมรับเครือข่ายสังคมออนไลน์ของนักศึกษา : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพ”, *วิจัยคณะบริหารธุรกิจ ภาควิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ* (มหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต, ๒๕๕๙).

๓. กิจกรรมการสื่อสารเพื่อการดำเนินชีวิตเชิงพุทธ

เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้คิดจากสถานการณ์ปัจจุบันทันด่วนและเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในการดำเนินชีวิตในอนาคตข้างหน้า

การดำเนินกิจกรรม : ให้นักเรียนจับกลุ่ม ๔-๕ คน โดย ผู้สอน จะให้มีวลี เช่น “อยู่ให้ได้, อีกสองร้อยปีข้างหน้า, เมตตา, ฉันมีความสุข, หายใจกันเถอะ ฯลฯ เพื่อให้ให้นักเรียนช่วยกันคิด ถ้าหากการใช้ชีวิตในปัจจุบันมีทั้ง ความสุข ความทุกข์ ปัญหา แล้วถ้าหากมีคำวลีเหล่านี้ นักเรียนจะสื่อสารให้คนในสังคม ได้รับรู้และสบายใจในแนววิถีพุทธอย่างไร? และให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด พร้อมทั้งออกมาอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคม

๔. กิจกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนการเรียนรู้เท่าทันสื่อสถานการณ์ในปัจจุบัน ไม่หลงและติดอยู่ในวังวนของโลกโซเชียลมีเดีย โดยการเสพสื่อให้มีสติ การดำเนินกิจกรรม : ผู้สอนแจกกระดาษ A๔ ให้นักเรียนทุกคน โดยตั้งคำถาม “เมื่อนักเรียนเป็นคนคนหนึ่งที่สามารถช่วยตัดไฟแต่ต้นลมในการเสพสื่อในสังคมอย่างมีสติ นักเรียนอยากจะบอกอะไรกับคนในสังคม” ให้นักเรียนอธิบายเขียนลงในกระดาษ A๔ เพื่อให้ นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นผ่านตัวหนังสือและใช้ความคิดของตัวเองประกอบการสื่อสารกับตัวเอง คนใกล้ตัว คนในสังคม เพื่อจะได้เป็นเกาะป้องกันในการตกหลุมสื่อที่อันตรายในสังคม โดยกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับ **อัญชลี เอกศาสตร์**^๒ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่าน เฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า สื่อที่ประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครเปิดรับมากที่สุด คือสื่อโทรทัศน์ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จะเปิดรับสื่ออินเทอร์เน็ตน้อยที่สุด ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเปิดรับสื่อวิทยุน้อยที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสื่ออินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่ต้องการความสามารถและทักษะพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษและต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ และยังเป็นสื่อที่ยังคงมีราคาแพง ซึ่งตามทฤษฎี Technology Determinism ที่กล่าวว่า ผู้ที่จะรับสื่อใหม่ อาทิ สื่ออินเทอร์เน็ตได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในเรื่องการศึกษาและความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีอยู่ในระดับสูง เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องใช้ความรู้ทั้งในด้านภาษาและเทคโนโลยีมากพอควร

^๒อัญชลี เอกศาสตร์, “การแสวงหาข่าวสารการเมืองผ่านเฟซบุ๊กและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

๔. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชน

ไทย

ทุกภาคส่วนมีการกระหนักรถึงปัญหาและมีความคิดร่วมกันในการแก้ปัญหา มีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันอย่างเช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนจากหน่วยงานทั้งสามด้านคือ วัด บ้าน และหน่วยงานรัฐให้ความร่วมมือกันในด้านต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการนวัตกรรมการภายใต้กิจกรรมที่กำหนดขึ้นมาข้างต้นให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างจังหวัด สถานศึกษาและสถานประกอบการต่างๆ

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายกลุ่มสถานศึกษาโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งเป็นศูนย์กลางภายในกลุ่มเครือข่าย โรงเรียนที่มีความพร้อมและได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารเครือข่ายโรงเรียนฯและทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดอิทธิพลด้านใดบ้างและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร ต่อวิถีชีวิตของชุมชนสันติสุขโดยมีแนวทางการพัฒนา ๒ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนางาน เป็นการพัฒนาประสิทธิภาพของงานที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ โดยการพัฒนาความรู้ของบุคคลในองค์กรให้เป็นความรู้ของกลุ่ม และเป็นความรู้ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรและการสร้างสรรค์สังคมความรู้ในเวลาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสื่อสารภายในองค์กร การต่อยอดความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมุ่งสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ เช่น การบันทึกความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปฏิบัติงานที่เรียกว่าการสอนงานและการเรียนรู้ข้ามสายงาน

๒. ด้านการพัฒนาคน โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของคน และเครือข่ายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายหมายถึงทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่นการส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย เช่น เว็บไซต์ KM เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีการนำเว็บบอร์ดมาอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มคนที่เป็สมาชิก KM ทั้งภายในและภายนอกองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องต่างๆ นอกจากนี้องค์กรควรมีการให้รางวัลแก่ผู้ที่อุทิศตนให้กับการแลกเปลี่ยนความรู้กับ

บุคคลอื่น สรุปรณวัตรกรรมการสื่อสารเชิงพุทธสอดคล้องกับ กิตติมา สุรสนธิ^๓ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๒๕-๒๗ ปี มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยมีระดับการศึกษาปริญญาตรีและต่ำกว่าปริญญาตรี ในจำนวนเท่ากัน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับสื่อหรือข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์มากที่สุด ส่วนความถี่ในการเปิดรับเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการเปิดรับจากสื่อโทรทัศน์จำนวน ๕-๖ ครั้งต่อเดือน ด้านเนื้อหาทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับเนื้อหาทางการเมืองในเรื่องการเลือกตั้งมากที่สุด และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีบุคลิกแบบไม่ชอบการเมืองมากที่สุด มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตนเอง สำหรับสถานะทางการเมืองพบว่า กลุ่มตัวอย่างครึ่งหนึ่งมีสถานะทางการเมืองแบบเป็นผู้ตามทางการเมือง และมีระดับการรู้เท่าทันสื่ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างมีความถี่ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างน้อย ๑ ครั้ง โดยพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองมากที่สุด และพบว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีการรู้เท่าทันสื่อน้อยกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ส่วนผู้ที่มีบุคลิกทางการเมืองแบบสนใจและชอบการเมืองกลับมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองน้อยที่สุด ส่วนผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีความถี่ในการเปิดรับสื่อและข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมากที่สุด นอกจากนี้ผู้ที่มีวิธีการตัดสินใจทางการเมืองแบบหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อต่างๆ แล้วตัดสินใจด้วยตัวเองจะมีการรู้เท่าทันสื่อมากที่สุด

๕. การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

การส่งเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเชิงนโยบายนั้นการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกันทั้งโรงเรียน บ้าน วัด เน้นการพัฒนาตนเองทั้งภายนอกและภายในสามารถที่จะเรียนรู้ทั้งระบบความคิด ระบบการควบคุมทางสังคม นอกจากนี้ยังมีเครือข่ายที่เป็นระบบเพื่อสร้างสันติสุขในการเรียนรู้และอยู่ร่วมกันผ่านสื่อเนื่องจากสื่อมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กเพิ่มขึ้นทุกขณะ ยุคที่กระแสของโลกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กๆ ใช้เวลาอยู่กับสื่อต่างๆ รอบตัวมากกว่าการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่มีประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจมากกว่า สื่อจึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทรงอิทธิพลและยอดเยี่ยมต่อเด็กและเยาวชนที่สามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ สู่เด็ก

^๓กิตติมา สุรสนธิ, “การรู้เท่าทันสื่อกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง”, วิจัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สาขาการบริหารสื่อสารมวลชน, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

โดยตรง และผลกระทบที่ตามมาคือ เด็กจะเสพลสื่อที่มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง และการบริโภคนิยม สิ่งนี้จะส่งผลเสียต่อเด็ก ครอบครัว ชุมชนและสังคมต่อไปในอนาคต สิ่ง ที่ “ผู้รับสื่อ” ต้องพิจารณา คือ ๑. สื่อมีที่มาอย่างไร ใครเป็นเจ้าของ ๒. มีความน่าเชื่อถือหรือไม่ ๓. สื่อ ต้องการจะบอกอะไรกับเรา ๔. สื่อมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของเราอย่างไร และ ๕. สื่อกำลังสร้าง และสะท้อนค่านิยมอะไรในสังคมการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ถือเป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่สามารถเลือกรับ วิเคราะห์ ประเมิน และนำข้อมูลที่ได้รับไปใช้ในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งความสามารถในการผลิตสื่อที่ดีเพื่อขับเคลื่อนสังคม อย่างสร้างสรรค์ ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อของ เยาวชนไทย ควรมีลักษณะดังนี้ คือ เยาวชนไทยควรทราบแหล่งที่มาของสื่อว่ามีที่มาอย่างไร ใครเป็น เจ้าของสื่อหรือผู้ผลิตสื่อและที่สำคัญคือมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ วัตถุประสงค์และการแสดงเจตนาของสื่อ ต้องการจะสื่อสารอะไร และวิเคราะห์ว่าสื่อมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อของผู้รับสื่ออย่างไรและกำลัง สร้างและสะท้อนค่านิยมอะไรในสังคม และสิ่งที่ผู้ “ผลิตสื่อ” ต้องตระหนักรู้และเจตนาในการสื่อสารของ ผู้รับสื่อคืออะไร ผู้รับสื่อกำลังทำผิดซ้ำกับค่านิยมบางอย่างอยู่หรือไม่ มีใครได้รับผลกระทบจากการกระทำ ของผู้ผลิตสื่อและผู้รับสื่อหรือไม่และกำลังละเมิดสิทธิใครอยู่หรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้ทัน ปัญหาเหล่านี้ เด็กและเยาวชนควรต้องได้รับคำแนะนำจากผู้ปกครอง รวมถึงครูผู้สอนอย่างใกล้ชิด โดย ไม่ใช่เป็นการห้ามรับสื่อ แต่ต้องสร้างให้พวกเขามีภูมิคุ้มกันทางความคิด เพื่อให้สามารถพินิจพิจารณา ข้อมูลต่าง ๆ ที่สื่อนำเสนอออกมาได้เป็นสื่อที่ให้ประโยชน์มากกว่าให้โทษคือ ๑. การเปิดรับสื่อ คือ การ เปิดรับสื่อด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เพื่อรับรู้ถึงภาพรวมทั้งหมดของสื่อ ๒. การวิเคราะห์สื่อ คือ การ แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ในการนำเสนอของสื่อเหล่านั้นว่ามีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร ๓. การเข้าใจสื่อ คือ การตีความสื่อหลังจากเปิดรับสื่อไปแล้ว เพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่สื่อนำเสนอ ๔. การประเมินค่า คือ การประเมินค่าสิ่งที่สื่อนำเสนอว่ามีคุณภาพและคุณค่ามากน้อยเพียงใด ๕. การใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ คือ การนำสิ่งที่เราวิเคราะห์ไปใช้ประโยชน์ เลือกรับสื่อเป็น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทัศนีย์ เจนวิถีสุข**^๔ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการ เปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคม หรือมี ส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับ ตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของ

^๔ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

สังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้อง กับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประพจน์ปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตน และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือสื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุ และผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยโดยในพื้นที่ควรมี กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธรวมถึงการสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างยั่งยืน ขยายกิจกรรมและพื้นที่สู่ชุมชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในวิจัยครั้งต่อไป

๑. การสร้างพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยควรขยายสู่ชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมอย่างยั่งยืน
๒. กิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยควรมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
๓. การสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยควรได้รับการขยายและขับเคลื่อนสู่โรงเรียนทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **คลื่นลูกที่ ๕ ปรากฏสังคม : สังคมไทยที่ไม่พึงประสงค์ในศตวรรษที่**

๒๑. กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๔๑.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พุทธปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

จินตนา สุขจรรย์นธ์. **การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง
เฮ้าส์, ๒๕๕๔.

_____. **การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง
เฮ้าส์, ๒๕๕๖.

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพงษ์. **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ : ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมอธรรม, ๒๕๔๐.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. **พื้นฐานปรัชญาการศึกษา : ภูมิปัญญาของตะวันออกและตะวันตก**.

กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๕.

ทิตินา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**.

พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา ร่วมกับสมาคม

นักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๗.

_____. **ระบบการศึกษา ที่แก้ความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม :

ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, ๒๕๕๔.

พรพิมล พรพีระชนม์. **การจัดกระบวนการเรียนรู้**. สงขลา : เทมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐.

พรรณี ช.เจนจิต. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ดันอ้อแกรมมี,

๒๕๓๘.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). **ทิศทางการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๕.

กรุงเทพมหานคร : ผลิธรรม, ๒๕๕๖.

พระราชวรมนี (ป.อ. ประยุทธ์ ปยุตโต). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์ พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ขอบฟ้าแห่งความรู้. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก , ๒๕๔๐.

พุทธทาสภิกขุ. คู่มือการศึกษาพระพุทธานุศาสน์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พูลสุข หิงสานนท์. การพัฒนารูปแบบ. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : วี.พริ้นท์, ๒๕๕๕.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๓๖.

รังสรรค์ บุชยะมา.ผศ. การจัดการการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐..

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖.

วิชัย ต้นศิริ. โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดและบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . อุดมการณ์ทางการศึกษา : ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สามลดา, ๒๕๕๐.

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. ปฏิรูปการศึกษา แนวคิด และข้อเสนอแนะ. กรุงเทพมหานคร : วศิระ, ๒๕๕๓.

ศรีเรือน แก้วกังวาน, ดร.. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

ศิริ บุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร.. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๗.

สนิท ศรีสำแดง. พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : นิลนารการพิมพ์, ๒๕๓๔.

สมเด็จพระญาณสังวร สุวฑฺฒโน. ลักษณะพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพุทธธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

สมาน อัสวภูมิ. การใช้วิจัยพัฒนารูปแบบในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ม.ป.ป..

บรรณานุกรม (ต่อ)

สาโรช บัวศรี. “ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์” ใน การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อ
สันติภาพและการพัฒนา เล่ม ๑. รวบรวมโดย ชม ภูมิภาค. กรุงเทพมหานคร : ศิลปสนอง
การพิมพ์, ๒๕๓๑.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สภาพและปัญหาการบริหารการศึกษาและการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี., ๒๕๔๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนยุคใหม่เพื่อการรองรับการปฏิรูป
การศึกษาในศตวรรษที่สอง ด้วยการบูรณาการไอซีที ในการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงการ.
กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๕.

ลีปนันท เกตุทัต. การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : เสริมสร้างสมรรถนะไทยในประชาคมโลกก้าว
มั่นคง. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุเทพ บุญเต็ม. การพัฒนารูปแบบการกำกับติดตามสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๔๙.

สุนทร โคตรบรรเทา. ปรัชญาการศึกษาสำหรับผู้บริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน,
๒๕๕๓.

สุนน อมรวิวัฒน์. สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๓.

_____. หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินต์ติ้ง
เฮ้าส์, ๒๕๔๖.

อุทัย บุญประเสริฐ. หลักการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

_____. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๔.

(๒) งานวิจัย :

ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”. รายงานการวิจัยวารสารวิธีวิทยาการวิจัย. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จรง สุขเกษม. “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนัน
ทา, ๒๕๕๐.
- เจษฎา สิงหรา. “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอ่างทอง”. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙.
- เฉลิมรัก สดใส. “การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนประถมศึกษา
สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนคริน
วิโรฒ, ๒๕๕๔.
- ชาตรี นามคุณ. “การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต ๑”. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. “แนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยสำหรับนักศึกษาครู: การประเมิน
ความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์”. รายงานวิจัย. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
๒๕๕๙.
- ณัฐกิตติ์ ศรีสันต์. “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก”.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๘.
- ณัฐวุฒิ อรุณพานิช. “การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษากำแพงเพชร เขต ๑”. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร,
๒๕๔๘.
- ดวงธิดา พุตระกูล. “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน
โรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
นครนายก”. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
๒๕๕๔.
- ธีระศักดิ์ บึงมูม “การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี. ปีที่ ๘
ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙).
- นงเยาว์ อุทุมพร. “ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓”. รายงานการวิจัย. คณะครุ
ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นันทิมา ศรีสุวรรณ. “ความต้องการจำเป็นเพื่อการปรับปรุงการประกันคุณภาพภายใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๐.
- บำรุง แสงณรงค์. “การส่งเสริมการดำเนินงานจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตธนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร”. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.
- พระระพีพัฒน์ หาญโสภณ. “ประเมินโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๕”. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาเขตขอนแก่น. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑๐ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๗).
- พิมพ์ลักษณ์ เสงี่ยมบุรณ. “การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์เพื่อพัฒนาครูมืออาชีพ”. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๑.
- วรเทพ เวียงแก. “ทัศนคติของครูที่มีต่อการดำเนินงานตามโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอนองเรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๕”. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๗).
- วาสนา ต๊ะกาบโค. “การประเมินการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต ๑”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.
- วิไล วิทย์ประเสริฐกุล. “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร”. คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- วุฒิชัย วีระวัฒน์. “การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดชลบุรี”. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์. ๒๕๕๙.
- สมคิด โพธิ์ชุมพล. “การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต ๑”. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๘.
- สาตี ท่าเหล็ก. “การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๑ – ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม”. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันบุรี, ๒๕๕๙.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย และคณะ. “การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ : ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา”. รายงานวิจัย. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สุรชาติ อินแปลง. “การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านดัวน้อย”. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

แสงทอง เรืองศิลป์. “การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓๔ บ้านกุดโง้ง”. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘.

อมรรัตน์ แก้วมะ. “การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘.

อัมพร บำรุงผล. “การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๓”. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๔๙.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. **ชีวิตวิถีใหม่ New Normal**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.tosh.or.th/covid-19/index.php/new-normal> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๔].

บุญชม ศรีสะอาด. **การพัฒนาการวิจัยโดยใช้รูปแบบ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.watpon.com/boonchom/08.doc online [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **ชีวิตวิถีใหม่และความฉลาดทางดิจิทัล**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://learningdq-dc.ku.ac.th/> [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๔]

๒. ภาษาอังกฤษ

Bardo and Hardman. **Urban Sociology : A Systematic Introduction**. USA. : F.E.Peacock Publisher. 1982.

Bardo. and Hartman. **Principles of Urban Sociology: A Systematic Introduction**. New York: F.E. Peacock. 1982.

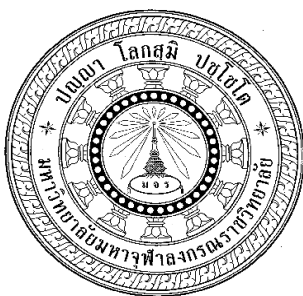
บรรณานุกรม (ต่อ)

- Brown and Moberg. **Organization Theory and Management: A Macro Approach**. New York: Wiley & Sons. 1980.
- Good. **Dictionary of Education** 5th ed.. New York: McGraw - Hill. 2005.
- Joyce and Weil. Marsha. "Model of Teaching". **Englewood Cliffs: Prentice - Hall International Editions**. 1986.
- Keeves. **Educational research methodology, and measurement : An international handbook**. Oxford. England: Pergamon Press. 1988.
- Keeves. **Educational Research Methodology, and Measurement: An international handbook**. Oxford. England: Pergamon Press .
- Smith and Others. **Management : Making Organizations Perform**. New York : Macmillan. 1980.
- Steiner. "Organizational Dilemmas as Barriers to Learning." **The Learning Organization**. 5. 4 (1998)
- Tosi. and Carroll. **Management** 2nd ed.. New York: John Wiley & Sons. 1982.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

แผนงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

Development of Innovative Buddhist Communication

Space for Media Literacy Among Thai Youths.

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
๒. เพื่อพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๓. เพื่อพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๔. เพื่อสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
๕. เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย : ผู้บริหาร, ครู, นักเรียน

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ ๒ คำถามการสัมภาษณ์

ข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ จะนำไปใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยเท่านั้น โดยจะไม่นำข้อมูลไป เผยแพร่ต่อสาธารณชนในกรณีใดทั้งสิ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะถูกทำลายทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดตามกระบวนการวิจัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ☐ ที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๑๓-๑๕ ปี

☐ ๑๖-๒๐ ปี

☐ มากกว่า ๒๐ ปี

๓. ระดับการศึกษา

☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ☐ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

๔. ตำแหน่ง/หน้าที่ความรับผิดชอบ

☐ ผู้บริหาร

☐ ครู

☐ นักเรียน

☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๕. สถานที่ :

ตำบลอำเภอ.....จังหวัด.....

โทรศัพท์.....E-mail :

ตอนที่ ๒ คำถามการสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธควรมีลักษณะเด่นอย่างไร

๒. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยมีประการใดบ้าง

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยควรมีคุณลักษณะอย่างไร

๔. ท่านคิดว่าสร้างสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

๕. ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๖. การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย”

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ในการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย
คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แผนงานวิจัย เรื่อง
การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ
เพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย
Development of Innovative Buddhist
Communication Space for Media
Literacy Among Thai Youths.

รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
หัวหน้าโครงการและคณะ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิ
๒. ผู้ทรงคุณวุฒิ
๓. ผู้ทรงคุณวุฒิ
๔. ผู้ดำเนินรายการ
๕. ผู้ดำเนินรายการ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ
ของเยาวชนไทย

Development of Innovative Buddhist Communication Space for Media
Literacy Among Thai Youths.

ผู้วิจัย และคณะ
รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปุ
นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์
ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์
ดร.ลำพอง กลมกุล
พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ผศ.ดร.

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อ
ของเยาวชนไทย

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือการสนทนากลุ่ม

๑. วันจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วัน.....ที่
พ.ศ. ๒๕๖๕
๒. สถานที่ ห้องประชุม C ๕๑๒ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. ผู้ดำเนินรายการ ดร.ลำพอง กลมกุล
 ดร.ธเนศชัย พัฒนะสิงห์
๔. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
 - ๔.๑ รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู
 - ๔.๒ นายอิสรพงษ์ ไกรสินธุ์
 - ๔.๓ พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน, ผศ.ดร.
๕. ผู้ให้ข้อมูล
๖. เวลา ๐๙.๓๐ – ๑๒.๐๐ น.
๗. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ สมุด ปากกา

ตอนที่ ๒ กระบวนการสนทนากลุ่ม

๑. การจัดห้องสนทนากลุ่ม ห้องประชุม C ๕๑๒ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดเก้าอี้เป็นระดับ เว้นระยะห่าง (Social Distancing) ลดการแพร่กระจายเชื้อ COVID-๑๙ ผู้ดำเนินรายการอยู่หน้าห้อง ผู้บันทึกการสนทนากลุ่มอยู่ด้านหลัง และด้านข้างห้อง ๓ คน

๒. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

๑.๑ การกล่าวทักทาย แนะนำตัวเอง และขอให้ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มแนะนำตนเอง

ทุกคน

๑.๒ สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในการบริหารความหลากหลาย

๑.๓ อธิบายวัตถุประสงค์ กระบวนการในการซักถาม และขออนุญาตบันทึกเสียง

๑. เพื่อสังเคราะห์และถอดบทเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาวิสุทธิพิทักษ์ธรรมแบบในเขตภาคเหนือ

ตอนบน

๒. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้อาชีพและทักษะอนาคตสำหรับวิทยาลัย

อาชีวะ

๓. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิสุทธิพิทักษ์ธรรมที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

๔. เพื่อสร้างเครือข่ายการยกระดับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิสุทธิพิทักษ์ธรรมที่เป็นเลิศ

๕. เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาและยกระดับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิสุทธิพิทักษ์ธรรมที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่ ขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพราะจะไม่มี การอ้างอิงรายบุคคลว่าใครเป็นคนพูด แต่จะนำเสนอความคิดเห็นเป็นภาพรวม

๑) ให้ความเชื่อมั่นว่า ข้อมูลในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ จะไม่กระทบต่อการให้ข้อมูลแต่ประการใด

๒) ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะจดรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ไม่ทัน และจะไม่นำไปเผยแพร่ที่ไหน นอกจากผู้วิจัยจะนำผลมาเปิดเผย เพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

๓. สนทนาซักถามความเข้าใจเบื้องต้น

๔. สนทนาซักถามเพื่อให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะตามประเด็น โดยพยายามเปิดโอกาส ให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และควบคุมผู้ที่แสดงความคิดเห็นมากกว่าผู้อื่น เมื่อตั้งประเด็นในการซักถาม และผู้ให้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะยุติการซักถาม โดยมีข้อคำถามสำคัญ ดังนี้

๑. ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธควรมีลักษณะเด่นอย่างไร

๒. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยมีประการใดบ้าง

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้พื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยควรมีคุณลักษณะอย่างไร

๔. ท่านคิดว่าสร้างสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

๕. ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนพื้นที่
นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

๖. การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของ
เยาวชนไทย” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชน
ไทยได้อย่างไร

๕. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้ดำเนินรายการแสดงความรู้สึกลับซึ่ง ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอ
ความคิดเห็นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่า
ทันสื่อของเยาวชนไทย

๖. สรุปประเด็นหลักๆของการเก็บข้อมูลให้ผู้สนทนากลุ่มได้รับทราบ

๗. กล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก

๘. ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ ๓ บันทึกการสนทนากลุ่ม

ประเด็นที่ ๑ ท่านคิดว่าแนวทางการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธควรมีลักษณะเด่น
อย่างไร

ประเด็นที่ ๒ ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่า
ทันสื่อของเยาวชนไทยมีประการใดบ้าง

ประเด็นที่ ๓ ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมและองค์ความรู้นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทัน
สื่อของเยาวชนไทยควรมีคุณลักษณะอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ ท่านคิดว่าสร้างสร้างเครือข่ายพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๕ ท่านคิดว่าควรนำหลักพุทธธรรมใดบ้าง มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย

ประเด็นที่ ๖ การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยได้อย่างไร

หมายเหตุ

๑. เมื่อได้การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทยแล้วโปรดพิจารณาแนวทางดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งใน ๔ ประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑) ความชัดเจนครอบคลุม
- ๒) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง
- ๓) สิ่งที่ควรเพิ่มเติม
- ๔) ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

๒. ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับข้อ ๑ จนครบทั้ง ๖ ด้าน

ภาคผนวก ค

หนังสือขออนุญาตลงพื้นที่ประกอบการทำวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๗/ ๐๔๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย
เลขที่รับ.....**2442**.....
วันที่.....**25/7/2565**.....
ผู้รับ.....**SK**.....
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๗๐
โทร. ๐๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตลงพื้นที่พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธประกอบการทำวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู และคณาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ ได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง "พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อรู้เท่าทันสื่อของเยาวชนไทย" เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผลงานของอาจารย์ประจำหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ คณะผู้วิจัย จำนวน ๕ รูป/คน มีความจำเป็นต้องลงพื้นที่จัดกิจกรรมประกอบการทำวิจัยใน วันพุธ ที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ๕๖ ถนนป่าไผ่ ตำบลประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยหน่วยงานของท่านเป็นสถานศึกษาที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธประกอบการทำวิจัย ประกอบข้อมูลวิจัย ดังนั้นทางคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

เพื่อโปรด ☒ ทราบ☒ พิจารณาเห็นควรมอบ.....**กมลพร วัชรวิทย์**.....

หัวหน้างานสารบรรณ

วันที่.....**25/7/2565**.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

หัวหน้าแผนงานวิจัย

☒ ทราบ☒ ดำเนินการตามเสนอ☒ **SK**.....

ติดต่อประสานงาน :-

- รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ๐๘ ๑๘๓๘ ๒๔๑๖

- พระสุรชัย สุรชโย.ดร. ๐๘ ๙๐๕๖ ๑๕๘๑

- ทราบ

- **มอญพณ วัชรวิทย์**

ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

ฯที่ร้อยตรี

(กฤษณ์ ธีรพันธ์)

ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย

25/7/2565**กมล น.**

25 ต.ค. 2565

ภาคผนวก ง
รูปภาพการลงพื้นที่วิจัยของคณะผู้วิจัย

คณะผู้วิจัยประชุมวางแผนร่วมกันในการจัดพัฒนาพื้นที่การสื่อสาร

พื้นที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นที่การสื่อสาร
ทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม

กำหนดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร

คณะผู้วิจัยประชุมร่วมกับผู้บริหาร ครู กำหนดพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร

กำหนดพื้นที่ติดตั้งอุปกรณ์การสื่อสารนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

พื้นที่จะปรับเป็นมุมการสื่อสารนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

ส่วนงาน Diecut

สำหรับงานตกแต่งเป็นแบบบอร์ด
ให้ดูตามภาพนี้

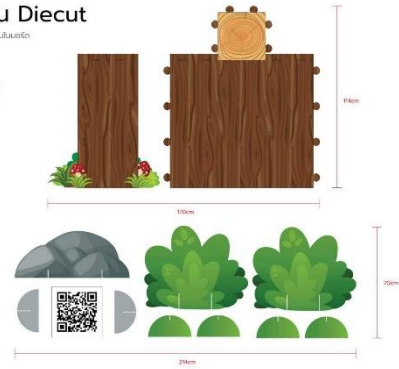
รอยพับ
รอยตัด

ส่วนงาน Diecut

สำหรับงานตกแต่งเป็นแบบบอร์ด
ให้ดูตามภาพนี้

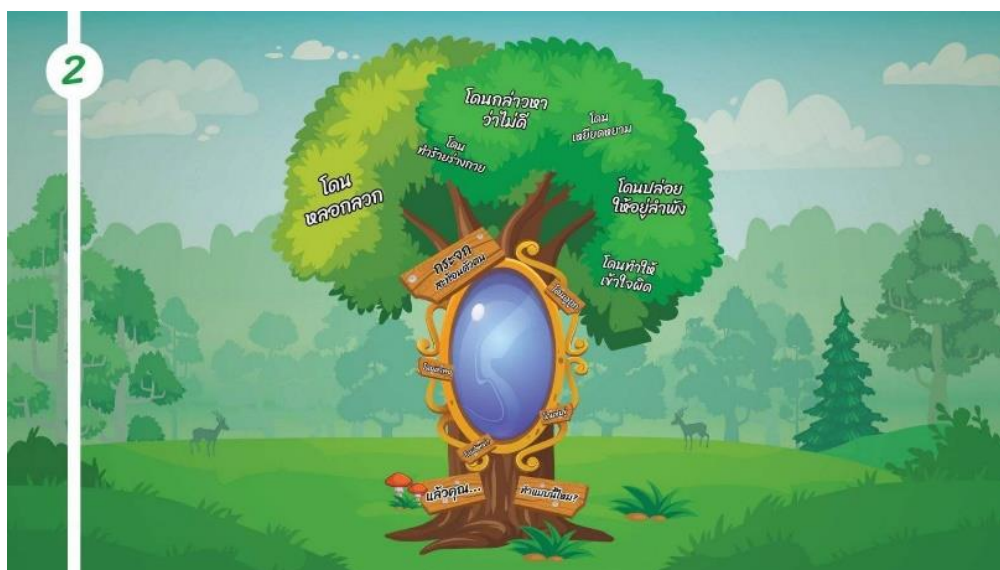
รอยพับ
รอยตัด

ภาพกราฟิกทำจากฟิวเจอร์บอร์ดรูปแบบนวัตกรรมการสื่อสารเชิงพุทธ

นวัตกรรมการสื่อสารเชิงพื้นที่ และบนโลกออนไลน์

ต้นไม้กระຈกสะท่อนตนเอง

บอร์ดห้องการค้นหาค้นหาตนเองและให้กำลังใจผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์

มุมนิทานสอนใจใช้สื่ออย่างไรให้เกิดประโยชน์

